

הפקולטה למדעי החברה

החוג למדע המדינה

התכנית לדיפלומטיה

**אסטרטגיית הכפייה של שחקנים מדינתיים מול שחקנים תת-מדינתיים: בחינת
וניתוח העימות האלים בין ישראל וחזבאללה בשנים 2000-2015 והשפעת מלחמת
לבנון השנייה על ממד ההרתעה של ישראל**

חיבור זה הוגש כעבודת גמר לקראת התואר :

"מוסמך אוניברסיטה" - מ.א.
באוניברסיטת תל-אביב

על-ידי
עומר דוסטרי

בהנחיית :

דוקטור אור הוניג

פברואר 2016

תקציר

"מלחמת לבנון השנייה" פרצה לאחר שארגון הטרור, חזבאללה, ביצע פיגוע משמעותי על גבול לבנון-ישראל וחטף שני חיילים ישראלים. למרות היתרון הצבאי הברור שיש בידי מדינת ישראל, החליט חזבאללה לפעול ולצאת נגדה באקט צבאי התקפי ואגרסיבי שנחשב עבור ישראל כקזוס-בלי. המחקר ינסה לענות על השאלה, מה הביא את חזבאללה לפעול בדרך שפעל? כמו כן, המחקר ינתח את תוצאות המלחמה המוגבלת בלבנון ב-2006 ויעסוק בשאלה, האם מדינת ישראל הצליחה להרתיע את חזבאללה ובכך למנוע מהארגון לפעול באותה הדרך שפעל לפני מלחמת לבנון השנייה?

בעזרת בחינת וניתוח האירועים, יוכל הקורא לקבל תמונה רחבה, מעמיקה ומורכבת יותר באשר לשאלה התיאורטית הרחבה יותר - האם שחקן מדינתי יכול להרתיע שחקן לא-מדינתי, בדגש על השחקן התת-מדינתי?

תוכן עניינים:

מבוא.....	
מתודולוגיה.....	
סקירת הספרות המחקרית והרקע התיאורטי.....	- 1
1. אסטרטגיית הכפייה.....	- 1
1.2. הבדלים תיאורטיים בין הרתעה ואילוץ.....	- 3
1.3. הרתעה - חקר וסוגי הרתעה.....	- 5
2. תהליך ההתמסדות של שחקנים לא-מדינתיים.....	- 12
2.1. פת"ח - מארגון טרור, לתנועה ממוסדת, לאוטונומיה מדינתית.....	- 13
2.2. חמאס – מצלו של פתח', לשליטה מדינית ברצועת-עזה.....	- 23
2.3. השחקן הלא-מדינתי - האם ניתן להתמודד מולו בעזרת כח בלבד?.....	- 39
3. תפישת הביטחון הלאומי של מדינת ישראל.....	- 42
3.1. ההרתעה הישראלית כחלק מתפישת הביטחון הלאומי של ישראל.....	- 47
3.2. ההרתעה הישראלית מול שחקנים לא-מדינתיים.....	- 48
ישראל וחזבאללה בשנים 2000-2006.....	- 51
מדיניות חזבאללה מול ישראל.....	- 52
1. חזבאללה לאחר יציאת צה"ל מלבנון : פוליטיזציה והמשך הישענותו על טרור.....	- 52
2. חזבאללה בעידן פוסט-סוריה בלבנון והמאבק על המשך ההתנגדות והחזקת הנשק.....	- 54
מדיניות ישראל מול חזבאללה.....	- 56
1. מדיניות ההכלה.....	- 56
2. מדיניות העמימות.....	- 60
ישראל וחזבאללה בשנים 2006-2015.....	- 63
מדיניות חזבאללה מול ישראל.....	- 63

1. פניו של חזבאללה לאחר מלחמת לבנון השנייה - 64 -
3. כמות ו"איכות" פעולות הטרור של חזבאללה לאחר מלחמת לבנון השנייה - 67 -
4. הרתעה או משתנים אחרים? - 74 -
- מדיניות ישראל מול חזבאללה - 79 -
1. הצבת קווים אדומים - 79 -
2. פעולות צבאיות עמומות וחשאיות תוך ניצול יכולת ומרחב ההכחשה - 80 -
3. תגובות צבאיות מדודות נגד תקיפות חזבאללה – בחזרה למדיניות ההכלה? - 82 -

סיכום

נספחים

מראי מקום

מבוא

בשש השנים שחלפו מאז נסיגת צה"ל ועד למלחמת לבנון השנייה, הוסיף ארגון "חזבאללה" למאגריו רקטות לטווחים של למעלה מ-100 קילומטר, נשק מתקדם נגד-טנקים ונגד-מטוסים, מערכות פיקוד ושליטה, בונקרים ובורות ייקוש, מטוסים ללא טייס (מל"טים), מערכות תקשורת, ואמצעי לחימה (אמל"ח) אחרים. בד בבד שקד חזבאללה על ביסוס מבנהו הארגוני, אימון יחידותיו והרחבת והעמקת פרישתו הקרקעית ותשתיותיו המבצעיות בדרום-לבנון, בבקעת-הלבנון ובמרחב ביירות. כתוצאה מתהליכים אלה, הפך חזבאללה, במובנים מסוימים, לארגון צבאי ממוסד. במקביל לתהליכי התעצמותו הצבאית, השתלב חזבאללה בפעילות הפוליטית הפנים-לבנונית, כאשר עיקר כוחו נובע מתמיכת האוכלוסייה השיעית המרוכזת ברובה בדרום-המדינה.¹

עם זאת, חזבאללה נותר ארגון חשאי תת-מדינתי אשר אינו פועל רשמית בחסות המדינה. לארגון דפוס פעולה התואם ארגון גרילה, הבא לידי ביטוי בהתנהלות החשאית של לוחמיו, מספר לוחמים קטן יחסית, הסתרת יכולותיו הצבאיות, הסוואת פעיליו ומערכיו, ושימוש בסביבה אזרחית לצורך הגנה על עצמו. עצם יכולתו לשרוד ולשמר את אפשרות הפגיעה בישראל ובצה"ל, מהווה ניצחון בעיניו. מטרתו האסטרטגית של חזבאללה, לא מבטאת, אם כן, שאיפה להכריע את ישראל על-ידי התגברות על כוחה הצבאי, כי אם באמצעות התשתה בהטרדה מתמשכת שלא יהיה בכוחה של ישראל להפסיק.²

חזבאללה אכן עמד ביעדו. "מלחמת לבנון השנייה" הייתה רק הסימן האחרון לכך שאסטרטגיית ההרתעה של ישראל מול הארגון, התפוגגה עם השנים, עד שהגיעה לכדי קריסה מוחלטת והעלמות בשנת 2006. קדמה לכך מדיניות הכלה שהובלה בידי הדרג המדיני, בגיבוי הדרג הצבאי של מדינת ישראל, גם אם מסיבות שבדיעבד, נראות כסבירות לפעול כך. בסופו של יום, גרמה ההנהגה הישראלית לחזבאללה להבין כי הוא יכול להמשיך ולמתוח את הגבולות שוב ושוב. השיא הגיע בעת חטיפת חיילי צה"ל ב"הר-דב", בשנת 2000, שגררה אחריה תגובה ישראלית שאינה סבירה ומידתית לאירוע שהוגדר על-ידי צה"ל עצמו, כחמור ביותר שיכול היה להתרחש.

מנגד, הייתה התגובה הישראלית באשר לחטיפת חיילי צה"ל ביולי 2006 שונה בתכלית. ניתן לומר שמדיניותה של ישראל השתנתה באירוע זה באופן רשמי ותמה תקופת ההכלה. חרף הביקורת מבית על החלטת הממשלה הישראלית להרחיב את המבצע הצבאי-האווירי המוגבל לכדי מבצע

¹ (2007). דין וחשבון בנושא הפקת לקחי מלחמת לבנון השנייה. הכנסת: ועדת החוץ והביטחון. עמ' 61-62.
² שם.

צבאי נרחב יותר - המשלב נוכחות ישראלית של חיל-רגלים ושריון בדרום-לבנון - וחרף הביקורת על דרך ניהול המלחמה עצמה והיחסים שבין הדרג המדיני והדרג הצבאי, הרי שנדמה כי ההחלטה על תגובה נרחבת הסתברה בדיעבד כהחלטה שתרמה תרומה משמעותית להרתעה הישראלית, בדמות שיקומה ואף חיזוקה לרמות שלא נראו מול ארגון חזבאללה.

בשאלת מהות, אופי ודרך העימות האלים בין חזבאללה וישראל בשנים 2000-2015, כשבתווך מפריד מקרה הבוחן הפרטני של "מלחמת לבנון השנייה", יש כדי לספק תשובות לשאלות גדולות יותר, ברמה התיאורטית. הזירה האקדמית ואף המעשית של נבחרי ציבור ומדינאים, עדיין חלוקה בשאלה האם ניתן להרתיע שחקן לא-מדינתי ולהכריע ארגון טרור^{3, 4}. מטרת מחקר זה הינה לתרום להעמקת השיח והדיון האקדמי והמעשי בנושא.

השאלה שתעמוד במרכז המחקר היא, האם אכן ישראל הצליחה להרתיע את חזבאללה? האם חזבאללה התנהג ומתנהג באופן שונה בשנים שלאחר המלחמה? אם כן, כיצד והאם התנהגות זו יכולה לנבוע גם ממשתנים אחרים, שאינם קשורים ישירות לאסטרטגיית הכפייה של ישראל? השאלה התיאורטית והגדולה יותר, היא, האם שחקן מדינתי יכול להרתיע שחקן תת-מדינתי ואם כן, באילו דרכים? בעזרת בחינת וניתוח מקרה הבוחן והשאלות הנלוות אליו, נוכל להשליך דדוקטיבית על מקרים נוספים ודומים, הגם אם לא באופן מושלם.

השערות המחקר יהיו כדלהלן:

- מלחמת לבנון השנייה העצימה את ההרתעה של חזבאללה מישראל.

- חזבאללה עדיין מורתע מישראל, בשל שימור ההרתעה.

- שחקן מדינתי יכול להרתיע שחקן תת-מדינתי.

³ עמידור, י. (2006). האם צבא יכול להכריע טרור. מערכות, 408.

⁴ Gordon, P. (2007). Can the War on Terror Be Won? How to Fight the Right War. *Foreign Affairs*, 86 (6). pp. 53–66.

מתודולוגיה

המחקר יתבסס על השיטה האיכותנית, בדגש על מחקר תיאורי וניתוח תוכן מהעיתונות ומהספרות המחקרית והאקדמית. השיטה האיכותנית היא גישה המאפשרת חקר תופעה בהקשרה הרחב, תוך שימוש נרחב במגוון נתונים. גישה זו מבטיחה כי מקרה הבוחן והתיאוריה אינם נבחנים דרך זווית אחת, אלא דרך מגוון רחב של זוויות, המאפשרים להיבטים שונים של התופעה להתגלות ועל-ידי כך להבינם טוב יותר.⁵

ניתוח הנתונים במחקר האיכותני מתאפיין בתהליך אנליטי - בדרך כלל לא-סטטיסטי, בעל יסודות או מאפיינים אינטואיטיביים - שמטרתו מתן משמעות, פרשנות והכללה לתופעה הנחקרת.⁶ בספרו, טוען שקדי כי המילים הדבורות או הכתובות, הן האמצעי העיקרי שבאמצעותו בני-האדם מספרים את סיפוריהם. בשעה שסימן ההיכר של המחקר הכמותי הוא תיאורים פורמליים מתמטיים ומספרים ונוסחאות, סימן ההיכר של המחקר האיכותני הם הסיפורים והמילים. התיאור האיכותני אינו צירוף של מילים בלבד, אלא צירוף של מילים לשם הצגת סיפור בעל משמעות. המחקר האיכותני מבקש לרדת לעומקו של עולם נחקריו ולחשוף את המשמעות שמאחורי המילים והסיפורים שלהם. המחקר האיכותני מבוסס על ההנחה כי תופעות חיהם של בני-האדם והתנסותם יוצגו באופן הטוב ביותר בסיפורים ובדרך נרטיבית מילולית.⁷

הנושאים שנבחרים במחקר האיכותני כוללים אנשים, אירועים, או קבוצות. דרך מקרי בוחן מסוימים, חוקרים מקווים להשיג הבנה מעמיקה על המצבים והמשמעויות של הגורמים הנחקרים. תובנות שלוקטו ממקרי הבוחן, יכולות להשפיע על מדיניות, נהלים ומחקר עתידי.⁸ בחינת מקרה הבוחן תיעשה דרך יחידת הניתוח של השחקן המדינתי, מתוך בחינת הפרדיגמה הריאליסטית בתחום היחסים הבינלאומיים. כך, המחקר יתבסס על התנהגות וקבלת החלטות של מדינות ותתי-מדינות, ממבט גבוה, רחב וכולל, של "מעוף הציפור".

שיטת חקר המקרה מייצגת ראייה רחבה המיישמת חקירה אמפירית של תופעה, באמצעות מקורות מרובים. חוקרים מדיסציפלינות ופרדיגמות רבות מסכימים בדרך-כלל על כמה מאפיינים חשובים המגדירים את השיטה המדעית של חקר המקרה. ראשית, למרות שחקר המקרה לעתים

⁵ Baxter, P and Jack, S. (2008). Qualitative Case Study Methodology: Study Design and Implementation for Novice Researchers. *The Qualitative Report*, Vol.13, Pp 544.

⁶ גבתון, ד. (2001). תיאוריה המעוגנת בשדה: משמעות תהליך ניתוח הנתונים ובניית תיאוריה במחקר האיכותי. בתוך בן-יהושע, נ (עורכת), *מסורות וזרמים במחקר האיכותי*. לוד: דביר. עמ' 195.

⁷ שקדי, א. (2003). *מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני - תאוריה ויישום*. רעננה: רמות. עמ' 13.

⁸ Algozzine, B and Hancock, R. (2006). *Doing case study research a practical guide for beginning researchers*. New York: Teachers College. Pp 11.

מתמקד בנציג בודד של קבוצה, לעתים קרובות יותר הוא מטפל בתופעה (אירוע, מצב, תכנית, או פעילות מסוימת). שנית, התופעה הנחקרת נלמדת בהקשר הטבעי שלה, מוקפת בחלל ובזמן. ההקשר בחקר המקרה חשוב והיתרונות של השיטה הן היכולת לחקור באינטנסיביות מקרים של יחידים או קבוצות, אירועים, מצבים, תכניות, פעילויות ותופעות אחרות.⁹

חקר המקרה יהיה מסוג אינסטרומנטלי. מטרתו להגיע לתובנות נוספות ורחבות בנוגע לנושא מסוים ועל-ידי כך להסיק לגבי מקרים ומצבים דומים¹⁰. מ-חקר המקרה של "מלחמת לבנון השנייה" והעימות בין ישראל וחזבאללה בכלל, בשנים 2000-2015, אנו יכולים להסיק לגבי המודלים של כפייה והרתעה ולצקת לתוכם משמעויות חדשות, היכולות לתרום הן בשדה המחקרי-התיאורטי והן בשדה האמפירי של קבלת ההחלטות על-ידי ממשלים שונים בישראל ובעולם.

אין הכוונה לומר כי חקר העימות בין ישראל וחזבאללה תואם במדויק לסכסוכים מזוינים אחרים וכי אסטרטגיית הכפייה שנקטה ישראל מול חזבאללה, בפרט יחסי ההרתעה בין שתי היישויות, היא יפה לכל סוג של עימות בין שחקן מדינתי ושחקן תת-מדינתי. ואולם, בחינה וניתוח מקרה בוחן זה, יש בו כדי לשפוך אור על מקרים דומים, אשר זוכים לעתים לפרשנות שטחית, נמהרת ורדודה, בדעת-הקהל ומצד חלקים נרחבים מהציבור, שלא תמיד מבינים את המונח "הרתעה" ואת אסטרטגיית הכפייה העומדת מאחוריה, לעומקם.^{11 12}

חשיבות ותרומת המחקר

שלא כמו חקר ההרתעה, חקר הכפייה בקרב חוקרים ישראלים אינו נרחב והתקווה היא כי מסמך אקדמי זה יהווה פתח למחקרים נוספים בתחום. בנוסף, אמנם קיימים מחקרים לא מעטים – הן ישראלים והן עולמיים – בכל הקשור לשאלת ההרתעה מול שחקנים לא-מדינתיים, אך לא קיימת התייחסות רחבה למאפיינים הייחודיים והמורכבים של השחקנים התת-מדינתיים. זאת ועוד, המחקרים הקיימים העוסקים בשחקנים התת-מדינתיים – ואף הלא-מדינתיים – אינם מתחשבים, ברובם, בשאלת הרציונליות האינסטרומנטלית של אותם שחקנים ובמכלול הרחב שבפניו ניצב השחקן התת-מדינתי אל מול ההרתעה שמציב מולו השחקן המדינתי, כגון רמת הבריקרטיה של ארגון הטרור, תקציביו, הסביבה הגאו-פוליטית והגאו-אסטרטגית ומקרי בוחן

⁹ שם (Baxter, P and Jack, S. 2008. Pp 15-16).

¹⁰ שם, עמ' 549.

¹¹ בן-מאיר, י' ו-עניב, ע. (2015). בטחון לאומי ודעת קהל. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

¹² בן-ישראל, י. (2007). מלחמת הטילים הראשונה ישראל – חזבאללה (קיץ 2006). נייר עמדה מטעם אוניברסיטת תל-אביב: סדנת יובל נאמן למדע, טכנולוגיה וביטחון. עמ' 28.

(עיונות של השחקן המדינתי מול שחקן מדינתי שונה). אפשר כי מחקר זה יחדש גם בתחום ההרתעה, שכן רוב המחקרים הישראליים בנושא מתייחסים להרתעה שבין שחקנים מדינתיים לשחקנים מדינתיים ואינם עוסקים לרוב בהרתעה א-סימטרית.

בשל הזמן המועט (יחסית לפתיחת ארכיונים ומסמכים מסווגים של מדינות) שחלף מאז "מלחמת לבנון השנייה", ישנו חוסר במידע הנוגע למלחמה ולסיבות שהביאו לפריצתה ועל-כן לא ייעשה במחקר זה שימוש במקורות ראשוניים, אם כי המחקר ישלב מקורות עיתונאיים הנסמכים לרוב על מידע מסווג ועל קרבת העיתונאים והכתבים המדיניים והצבאיים לכוורת הביטחונית והמדינית ולמקבלי ההחלטות הרלוונטיים.

תרומת המחקר, אפוא, תהא בעיקר ברמה התיאורטית, במסגרתה אשלב ניתוחים תיאורטיים מתחום היחסים הבינלאומיים ומדע המדינה וכן ניתוח אמפירי שיבחן האם התיאוריה תואמת לממצאים שנצפו בשדה המחקרי. כמו כן, מדובר בנושא חדש יחסית ולכן השדה המחקרי אינו רווי במחקרים מסוג זה, כך שאקווה כי המחקר יסלול דרכים לחוקרים נוספים.

המחקר ומודל ההרתעה עצמו – כפי שיפורט ויובא לידי ביטוי בהמשך – יוכל להיות כלי ביד חוקרים במחקרים עתידיים, בנושאי כפייה והרתעה של שחקנים מדינתיים אל מול שחקנים לא-מדינתיים, ואני תקווה שעם הזמן המודל אף ישודרג וישוכלל לכדי בחינת סכסוכים אחרים, שיוכלו להציג את המורכבות והרגישות שבנושא באופן פשוט ונגיש יותר לקוראים.

עם זאת, לצד השימושיות של המחקר ברמה התיאורטית, הוא יכול, בנוסף, להיות לעזר עבור נבחרי ציבור שאינם בקיאים, יחסית, במודלים של אסטרטגיה, כפייה והרתעה, ויכול לגבש את עמדתם ודעתם בדיונים השונים בוועדות השונות בבית-המחוקקים, בעניינים של ביטחון לאומי. כך שתרומת המחקר יכולה ואולי גם צריכה, להיות משמעותית גם ברמה היישומית של תהליכי קבלת ההחלטות במדינת ישראל.

מקרה הבוחן

מקרה הבוחן שנבחר למחקר, הוא העימות האלים והמתמשך בין ארגון הטרור חזבאללה ובין ישראל. עימות זה ייתחם בפרק זמן של כ-15 שנה, בין שנת 2000 ועד לחודש אוגוסט 2015. אבן הדרך העיקרית תהא "מלחמת לבנון השנייה" ואשתמש בה ככלי השוואתי לבחינת האירועים המזוינים בין חזבאללה וישראל, בשתי תקופות שונות. בין השנים 2000-2006 (לפני המלחמה) ובין השנים 2006 ועד 2015 (לאחר המלחמה).

מובן כי מטבע הדברים, ישראל וחזבאללה הן ישויות נבדלות זו מזו במאפייניהן ובמטרותיהן והמחקר יהא ער לעובדה זו, תוך ניתוח כל אחת לפי הקריטריונים המתאימים, הן למאפיינים והן לנסיבות האירועים. לצורך ניתוח האירועים וגיבוש מסקנות, אתייחס למרכיבים השונים שבמדיניות חזבאללה וישראל, בשתי התקופות, ואתרכז בפרט במאפיינים הדתיים, הצבאיים, הפוליטיים והחברתיים של ארגון חזבאללה, וזאת על-מנת לבחון את האסטרטגיה והמדיניות של הארגון ולנסות לבדוק האם הם מתאימים לפעולות בשטח.

בשל העובדה שלא עבר די זמן מאז סיום "מלחמת לבנון השנייה", לא עלו בידי מסמכים ראשוניים ומקוריים, הקשורים לתקופת קדם-המלחמה, לתקופת המלחמה או לתקופה שלאחריה, שהיה יכול להיות בהם כדי לשפוך אור על חלק מהנסיבות שהובילו למלחמה – נסיבות שאולי לא נחשפו לציבור עד-היום ושאינן מתיישבות או שמוסיפות למידע הרשמי שהתקבל מאז. בהתאם לזאת, ביצוע הפרקים האמפיריים התאפשר בעיקר בעזרת איסוף מידע עיתונאי, ברובו, וניתוחו בעזרת כלי המחקר של ניתוח תוכן איכותני.

המידע שנאסף עבור הניתוח האמפירי, עוסק אך ורק בפיגועים שביצע חזבאללה נגד יעדים ישראליים בגבול הצפון. כך, המחקר לא יעסוק בפיגועים או בתכנונים וניסיונות פיגועים שביצע חזבאללה, בשותפות או ביוזמתו, בחלקיה השונים של מדינת ישראל, בייחוד בתקופת האינתיפאדה השנייה.^{13, 14}

כן לא יוזכרו פיגועי טרור או ניסיונות פיגועי הטרור נגד ישראל, בעיקר ביעדים ישראליים ויהודיים בינלאומיים - שביצע כח "אל-קודס" של "משמרות המהפכה" האיראניים, שארגון חזבאללה מהווה זרוע צבאית שלו. זאת, מתוך מטרה לנסות ולהתרכז בארגון חזבאללה עצמו. ובכלל, אין המחקר מתיימר לסקור ולנתח את כל פעולות הטרור שביצע ארגון חזבאללה – באופן ישיר ושלא באופן ישיר - נגד ישראל בשנים 2000-2015.

מבנה המחקר

המחקר יפתח עם סקירת הספרות והרקע התיאורטי של המונחים והנושאים שבהם הוא מתכוון לעסוק. בין היתר, ייבחנו נושאי אסטרטגיית הכפייה, ההרתעה וביטחון לאומי. בשלב מאוחר יותר

¹³ (2004). דו"ח הטרור ב-2003: ירידה בפיגועים ובמספר ההרוגים. Ynet.

¹⁴ הראל, ע. (2004). ישראל תשקול פגיעה במפקדת חמאס בסוריה. הארץ.

המחקר יעסוק בפרטנות בתפישת הביטחון הלאומי של ישראל ובהרתעה הישראלית והצורך לעדכנה למציאות הנוכחית.

גוף העבודה – החלק האמפירי - יתחלק לארבעה נושאים רחבים, שכל אחד מהם יתחלק לנושאים קטנים ופרטניים יותר. הפרק הראשון יעסוק במדיניות חזבאללה בין השנים 2000-2006 ויתרכז בסקירת וניתוח התנהגות הארגון לאחר יציאת צה"ל מלבנון וכן בסקירה וניתוח התנהגות הארגון בעידן הפוסט-סורי של לבנון.

הפרק השני יתייחס למדיניות ישראל בין השנים 2000-2006 והוא ייבחן את מדיניות ההכלה מול חזבאללה ומנגד – או דווקא כמשלים – מדיניות העמימות הישראלית בגבול ישראל-לבנון, שתומכיה טוענים כי היא הגורם העיקרי להמשך האלימות בין ישראל וחזבאללה בכלל ולפרוץ "מלחמת לבנון השנייה" בפרט.

הפרק השלישי יסקור וינתח את מדיניות חזבאללה בשנים שלאחר המלחמה ועד ספטמבר 2015 (לא כולל). בפרק זה יפורטו, בארבעה תתי-פרקים, האינטרסים השונים של הארגון והסיבות שלפיהן הוא אינו פועל מול ישראל – לפחות לא באותה הרמה כפי שפעל לפני המלחמה – מתוך כוונה לבחון האם הארגון מורתע מישראל בשל המלחמה, או שמדובר דווקא במשתנים אחרים, או בשילוב כל התנאים.

הפרק הרביעי והאחרון מבין הפרקים האמפיריים יעסוק במדיניות ישראל לאחר "מלחמה לבנון השנייה", בין השנים 2006-2015. במסגרת זו, יחולק הפרק לשלושה תתי-פרקים שבהם יתייחס המחקר להצבת הקווים האדומים של ישראל בכל הקשור לחזבאללה ומלחמת האזרחים בסוריה; היוזמות והפעולות העמומות המיוחסות לישראל ואסטרטגיית "מרחב ההכחשה"; והתגובות הצבאיות של ישראל לפעולות חזבאללה נגד יעדים ישראלים.

בסוף המחקר יוצגו הממצאים והמסקנות מהמחקר – לרבות מדד ההרתעה - וכן תיענה שאלת המחקר וייבחנו השערות המחקר שהוצגו במבוא. הפרק האחרון הוא פרק "הנספחים" ותוצגנה בו סקירת האירועים והפעולות המזוינות של חזבאללה נגד ישראל, בשתי תקופות שחולקו במחקר – לפני ואחרי המלחמה. כן תוצג בפרק זה, סקירת הפעולות שיוחסו לישראל נגד יעדי חזבאללה בסוריה ולבנון, לאחר המלחמה וטבלאות הנתונים השונים, שנדגמו לצורך הניתוח האמפירי.

בניית מדד ההרתעה ומושגים מתודולוגיים לבחינת הנתונים

במחקר זה ארצה ליצור מדד שעל-פיו ניתן יהיה למדוד את הבדלי ההרתעה בין שתי התקופות הנבחנות, על-מנת לבחון ולנתח את הנתונים באופן מסודר וקוהרנטי ולהגיע למסקנות מוצקות ככל הניתן. ברי כי יש בכך כדי לשטח ולרדד את השיח בנושא, אולם ספק אם הייתה דרך אחרת ליצור סדר ו"משמעות" במחקר בכלל ובניתוח הנתונים בפרט. כמו כן, קידוד וסיווג הנתונים נועדו להעניק מבט כולל ורחב בסוגיה, וממילא המחקר אינו מתיימר לסווג פעולות צבאיות באופן מעמיק. את זה יש להשאיר למחקרים העוסקים בכך באופן פרטני.

אין מדובר במדד ההרתעה המתאים לכל סוג כללי של עימות בין שחקנים מדינתיים ושחקנים לא-מדינתיים, שכן המחקר יוצא מנקודת הנחה שאסטרטגיית ההרתעה היא אינה אסטרטגיה אחידה שניתן ליישמה מול כל שחקן מדינתי, תת-מדינתי ולא-מדינתי, באותו האופן. קרי, ייתכן שאסטרטגיית ההרתעה מסוימת אינה מתאימה מול שחקן מדינתי זה או-אחר, לעומת שחקן מדינתי אחר וכן שאסטרטגיית ההרתעה שמתאימה לשחקן מדינתי, לא בהכרח תביא ליתרונות ולהצלחה מול שחקנים לא מדינתיים ותת-מדינתיים. כמו כן, בכל עימות ובכל מקרה בוחן, יש להתחשב במגוון השיקולים והמשתנים השונים העומדים לרשות כל שחקן.

מדד ההרתעה שנבנה במחקר זה, מתיימר לייצג אך-ורק את מקרה הבוחן ואת ההרתעה של ישראל מול ארגון חזבאללה, זאת לאחר בחינה מדוקדקת של פעילות הארגון מול ישראל לאורך 15 שנה וכן של השימוש באמצעי לחימה שאיתם יישם את פעולותיו. גם אז, אין המדד מתיימר לקבוע דיוק באשר למדד ההרתעה שהתקבל והמחקר מודע היטב לבעייתיות הרבה שבדבר, בדמות משתנים רבים ושונים המשפיעים על מונח ההרתעה.

עם זאת, המדד כן מבקש להעניק לקורא מבט כוללני ובסיסי באשר להרתעה של ישראל מול חזבאללה והוא עושה זאת הן באמצעים של ניתוח איכותני והן באמצעים משלימים, של השוואה כמותית בין שתי תקופות. תקופה אחת מתייחסת לשנים 2000-2006, למעשה עד פרוץ "מלחמת לבנון השנייה", והתקופה השנייה מתייחסת לשנים 2006-2015, לאחר המלחמה. כאמור, המדד יוכל אמנם לשרת בעתיד חוקרים נוספים, בבחינת במקרים של סכסוכים אחרים ודומים – אך זאת רק בכפוף להתחשבות במשתנים מגוונים – שוודאי אינם זהים בין סכסוך למשנהו ובין שחקן למשנהו - ובניתוח מעמיק של האינטרסים והשיקולים של כל שחקן בסכסוך ובעימות נתון.

המדד עצמו יורכב מקידודים שונים (קטגוריזציה). "קוד" הוא לרוב מילה או ביטוי קצר, המקצה סיכום באופן סמלי, מבליט, לוכד את המהות, ו/או מייצגת תכונה לחלק מהנתונים המבוסס על

שפה או חזות. הנתונים יכולים להיות מורכבים מתמלילי ראיון, הערות מתוך השתתפות בתצפית, כתבי עת, מסמכים, ספרות, חפצים, תמונות ועוד. בדיוק כפי שכותרת מייצגת ולוכדת את תוכנו המהותי והעיקרי של ספר, סרט או שיר, כך גם הקטגוריזציה מייצגת ולוכדת את התוכן הראשי של הנתונים במחקר.¹⁵

הקטגוריזציה היא, אפוא, תהליך הצירוף לקבוצות של קטעי נתונים הנראים שייכים לאותה תופעה. הקטגוריזציה מבוססת על מיון; היא מתבצעת על-ידי הבחנה והפרדה בתוך רצף הנתונים כדי להגיע למציאת המשמעות של הנתונים. משתמע אפוא, כי הקטגוריזציה היא תהליך מושגי. קטגוריזציה כוללת שני יסודות: האחד, תהליך של חלוקת הנתונים לקטעים נפרדים, והשני - שיוך הקטעים לקטגוריות או לקבוצות שונות המצרפות את הקטעים זה לזה, אם כי בסדר שונה וחדש.¹⁶

תהליך הקטגוריזציה מצביע על כיוון החיפוש ומסייע לקרוא את הטקסט עם כוונה, תוך שהוא משייך את המילים ואת המשפטים לקטגוריות. תהליך זה של 'מציאת משמעות' באמצעות קטגוריזציה הוא למעשה תהליך של פרשנות. קטגוריות הן אבני הבניין של הניתוח ועל כן, בניתוח איכותני, המשימה הראשונה הוא ליצור אותן. אך כדי ליצור מבנה, לא די באבני בניין. ואמנם בשלב השני של הקטגוריזציה, קבוצות אבני הבניין מקובצות יחד כדי ליצור מבנה וכך לפרש ולתת משמעות למידע המנותח.¹⁷

קורבין וסטראוס דנים בשלושה היבטים של הקטגוריזציה:

1. קידוד פתוח (open coding) - תהליך פרשני בו החוקר מקבץ, בעת העבודה בשדה, אירועים/פעולות/אינטראקציות דומים לקטגוריות וקטגוריות משנה. בעבודת השדה הבאה של החוקר הוא יוכל להשתמש ולבחון אם לקטגוריות שיצר ישנה תמיכה נוספת.
2. קידוד צירי (axial coding) - תהליך ניתוחי בו נבחן הקשר בין הקטגוריות וקטגוריות המשנה, באמצעות המידע המתקבל בשדה. בתהליך זה ניתן לבחון את התנאים, הקונטקסט והמערך בו קשורות הקטגוריות ותת-הקטגוריות.

¹⁵ Saldana, J. (2009). The coding manual for qualitative researchers. London: Sage. Pp 3.

¹⁶ שם (שקדי, א. 2003). עמ' 97.

¹⁷ שם, 98.

3. קידוד סלקטיבי (selective coding) - תהליך בו כל הקטגוריות מופיעות תחת קטגורית בסיס אחת, וקטגוריות הזקוקות להסבר רב יותר נבחנות בשלב זה. בתהליך יש זה להסביר ולהגדיר את הקטגוריות לעומקן. קטגוריות ש לא פותחו כראות, עקב סיבות שונות, עשויות להתגלות וייתכן כי יהיה צורך בחזרה לשדה בכדי למצוא להן עדויות וקונספטואליות.¹⁸

בשלב הראשוני, ייעשה קידוד אורדינלי למגוון פעולות טרור שביצע ארגון חזבאללה מול ישראל, לפי חומרתן. חומרה זו נקבעה בהתאם לעוצמת הפגיעה האפשרית, לכמות ההרוגים והנפגעים של הפעולה ולחומרת התגובה שישראל מייחסת לכל פעולה בנפרד. המדד יחולק לשישה משתנים בטבלה מתוחמת ומנורמלת (0-1), שכל אחד מהם יקודד למספר בסולם אורדינלי, המבטא את חומרת הפעולה. ככל שהפעולה חמורה יותר עבור ישראל, כך הקידוד גבוה יותר.

כך, הקידוד למשתנה "פיגוע בחו"ל", קיבל את המדד הנמוך ביותר (0.1) בשל היותו פעולה עמומה שניתן להתכחש אליה וכזו שלא נעשית על אדמת ישראל – הגם אם מכוונות נגד יעדים ישראלים ויהודיים - כך שהיא כביכול, אינה פוגעת בריבונות המדינה. בנוסף, בדרך-כלל ישראל אינה מגיבה לפיגועים אלו, לפחות לא באופן גלוי.

הקידוד ל"ירי מנשק קל מכוון", קיבל מדד נמוך יחסית (0.3), מכיוון שמדובר בפעולה הפחות קטלנית משאר הפעולות המכוונות ליעדים ישראלים באדמת ישראל, שניתן להתמודד איתה בקלות יחסית ושניתן לעשותה בקלות ובעמימות, מתוך מסתור.

המשתנה "הנחת מטען-צד" קיבל את הקידוד 0.5. מדובר בפעולה קטלנית שגבתה לא מעט פגיעות קשות והרוגים וכזו שקשה לצה"ל להתמודד איתה. עם זאת, הפעולה נעשית בדרך-כלל "מאחורי הקלעים" ולא באופן ישיר, כשפעילי הטרור מניחים את המטען ומחכים ל"שעת-כושר" על-מנת להפעילו ולעתים לא מפעילים אותו מחשש לתגובה קשה – מה שיכול להעיד על הרתעה פעילה.

המשתנה "שיגור טילים נגד-טנקים" (וטילים נגד-מטוסים המכוונים נגד מוצבים ויעדים צבאיים ואזרחיים) קיבל את המדד 0.7, מכיוון שבניגוד לפעולות הקודמות, הוא מהווה פעולה ישירה, מלאת-ביטחון ומודעות עצמית, מצד המפעיל אותה. יש בה משום אתגור לא בלתי-אמצעי כלפי ישראל ונכונות להיכנס לעימות, ייתכן שעומות נרחב, מצד הארגון.

¹⁸ Corbin, J. and Strauss, A. (1990). Grounded theory method: procedures, canons, and evaluative criteria. *Qualitative Sociology*, Vol.13 (1). Pp 3-21.

המשתנה "שיגור רקטות" נמצא בדירוג גבוה לפי הקידוד (0.8), בשל הבוטות שבה הוא פוגע בריבונות מדינת ישראל ובשל כוונתו הברורה לפגוע ביעדים אזרחיים, בפרט באזרחים עצמם של המדינה. מדובר בפעולה שמביאה עמה פגיעה סביבתית נרחבת ולא כזו שמסתפקת בפגיעה יחסית מדויקת. בשיגור רקטות יש משום שיבוש החיים של אזרחי מדינת ישראל ופגיעה במרקם החיים הכלכלי שלה ועל-כן מדובר באיום אסטרטגי.

מעל כולם נמצא המשתנה "פיגוע משולב" (1), שמתייחס לחטיפות וניסיונות חטיפות. אלו נעשים לרוב על-ידי פיגוע משולב וקטלני, שנועד לזרוע פאניקה ואי-סדר בגזרה, על-מנת שחוליות ארגון הטרור יוכלו לחדור מעבר לגבול ישראל ולחטוף חיילים. דפוס פעולה דומה הופיע בחטיפת החיילים באוקטובר 2000 וביוני 2006 (אך במספר נוסף של מצבים), כאשר חזבאללה שלח אזרחים ופעילים להפגין ולבצע הפרות-סדר בגדר הגבול בין ישראל ולבנון ותוך כדי שיגור רקטות לעבר גזרת הצפון של ישראל. בתוך אירועים אלו, חזבאללה החדיר חוליות חטיפה, כשמישמת אחת מהן הייתה להפעיל אש נגד-טנקים נגד סיור צה"לי בסמוך לגדר ומטרת השנייה לאסוף את הגופות או את החיילים החיים ולחזור במהרה בחזרה ללבנון. "פיגוע משולב" פוגע הן באזרחים, הן בחיילים ואף מהווה איום אסטרטגי חמור, מבחינתה של ישראל, בדמות חטיפת חיילים חיים.

תרשים 1 מציג את הקידוד שבוצע לאמצעי הלחימה שנבחנו במחקר:

קידוד אמצעי לחימה	
קידוד הפעולה	סוג הפעולה
0.1	פיגוע חו"ל
0.3	ירי נשק קל מכוון
0.5	הנחת מטען-צד
0.7	שיגור טיל נגד-טנקים/ נגד-מטוסים
0.8	שיגור רקטות
1	פיגוע משולב (כולל חטיפה וחטיפה או ניסיון חטיפה)

בשלב השני, ייעשה קידוד שמי לאופי הפעולה שנוקט חזבאללה, הנגזר מדרך הביצוע של הפעולה, מתוך הרציונל כי בתוספת לשימוש בנשק זה או אחר, הדבר יאפשר לבחון את רמת ההרתעה הכללית של הארגון. למדד זה לא תהא השפעה על המדד ההרתעה הכולל והסופי, אולם הוא

יתרום לניתוח האמפירי של המחקר ולהצגת המידע בתרשימים. סוג הפעולות שנוקט הארגון, יסווג לארבעה פעולות – פעולה עקיפה, פעולה ישירה, פעולה משויכת, פעולה יציבה.

פעולה עקיפה תחשב לפעולה שעשה ארגון אחר, קטן יותר, בשליחות או בעצימת-עין של הארגון הגדול (במחקר זה – חזבאללה).¹⁹

פעולה ישירה תחשב לפעולה שהארגון עצמו (חזבאללה) ביצע, על-פי הסימנים וההערכות של גורמי הביטחון, אך הוא אינו עומד מאחוריה.

פעולה משויכת תחשב לפעולה שהארגון (חזבאללה) ביצע אותה והוא עומד מאחוריה ולוקח עליה אחריות רשמית. כאמור, איסוף וניתוח הנתונים במחקר, ייעשה לפי מדדים אלו.

בשלב השלישי והסופי, אכפיל את כמות הפעולות שהתבצעו לפי סוג הפיגוע, ברמת המדד שנקבעה לכל סוג פיגוע. לאחר מכן אחבר את הנתונים שהתקבלו ואצור נתון אחד כולל, המעיד על רמת ההרתעה. המחקר, אפוא, ישווה בין רמות ההרתעה השונות שהתקבלו בשתי התקופות וכך יוכל הקורא לקבל תמונה כמותית, בנוסף למחקר האיכותני, שבו אנסה לספק מענה לגבי הבדלי ההפרשים בין ציוני המדדים הכלליים השונים.

מובן, אפוא, כי לא יהיה ניתן להגדיר במדויק את הפער וההפרש בין שתי התקופות הנבחנו. כך למשל, עולות שאלות מדעיות לגיטימיות, כגון, עד כמה הפרש מסוים אכן מעיד כי חלה פגיעה בהרתעה או התחזקות בהרתעה? האם ההפרש בין התקופות הוא משמעותי? ומה הם הגבולות והתייחסות של המספרים השונים שיתקבלו במדד?

מחקר זה ובפרט המדד שנבנה, יוצא מנקודת הנחה כי לא ניתן לכמת את מונח ההרתעה באופן מושלם וכי סביר שיצוצו שאלות מדעיות שינסו לאתגר באשר לכל מדד שינסה למדוד הרתעה. ואולם, די לנו אם נקבל בתקופה מסוימת ציון מדד גבוה יותר מאשר בתקופה מוקדמת אחרת,

¹⁹ חזבאללה השתמש לא פעם בארגונים הפלסטיניים כדי להתחמק מתגובה ישראלית קשה. כך למשל, ב-11 לינואר 2001, הצהיר מוחמד רעד, ראש סיעת חזבאללה בפרלמנט הלבנוני, כי קיים תיאום בין חזבאללה לבין פלגים פלסטיניים ואמר כי "התיאום עם חלק מארגוני ההתנגדות הפלסטיניים מתבסס על הצורך להתנגד לכיבוש הציוני בפלסטין והתנגדות לכל צורה בהכרה בחוקיות התוקפנות הישראלית והישות הציונית". ראו ואקד, ע. (2001). חזבאללה: "אנו מסוגלים להסב לישראל נזק כבד". Ynet.

כדי להוכיח שחלה התחזקות הרתעתית מסוימת, גם אם לא נוכל לקבוע בעזרת מספרית, מה המשמעות של רמת ההתחזקות או מה המשמעות של רמת ההרתעה בכל רגע נתון.

שתי התקופות שנבחנו במחקר, אינן שוות בטווח השנים. תקופה אחת מתייחסת לטווח זמן של שש שנים (2000-2006) ואילו האחרת מתייחסת לטווח זמן של תשע שנים (2006-2015). הסיבה שתקופה אחת גדולה יותר מהשנייה, יוצאת מתוך השערת המחקר וכוונתה להוכיח שהרתעה משמעותית - קרי, שלמרות העובדה שחלף טווח זמן ארוך יותר בתקופה המאוחרת, עדיין קיימת הרתעה חזקה יותר בהשוואה לתקופה המקבילה. לא למותר לציין שהמחקר מתייחס באופן איכותני למשתנים אחרים שהיו יכולים להשפיע על יחסי ישראל-חזבאללה בפרק זמן זה.

סקירת הספרות המחקרית והרקע התיאורטי

1. אסטרטגיית הכפייה

מלחמה ניתנת להסברה על-ידי מניעים רציונליים, אך אין בכך כדי לקבוע כי כל המלחמות הן רציונליות, או אפילו שרובן רציונליות. ולמרות זאת, בהינתן שיש סיבות לפיהן שחקנים רציונליים נכונים להיות מעורבים בתבנית הרסנית ורבת-עוצמה, אזי שניתן לומר כי אותם שחקנים יכולים לעשות שימוש באיום במלחמה למטרות פוליטיות. במילים אחרות, שחקנים שונים יכולים לעשות שימוש רציונלי באיום במלחמה, בעזרת אסטרטגיית "כפייה" – טקטיקת מיקוח שנשענת על איום בכח, באופן ישיר או עמום.²⁰

"כפייה" תלויה בשני גורמים: אמינות (אם היעד מאמין שהכופה יממש את איומיו) ושכנוע (אם לאיומים יהיו השפעה גדולה על היריב). אמינות בדרך כלל תלויה בשאלות האם לכופה יש מוניטין לביצוע האיומים ואילו שכנוע נובע מהיכולת לאיים על היריב בנזק גדול, על יעד שאותו הוא רואה כחיוני. איומים אינם תמיד אמינים ומשכנעים; ייתכן מצב של אמינות ללא שכנוע ושכנוע ללא אמינות. לדוגמה, בנושאים הקשורים לסכסוכי סחר, איום בהתקפה גרעינית יכול להיות מאוד משכנע, אבל לא מאוד אמין.²¹

הצלחה במיקוח היא היכולת של שחקן אחד להשפיע על הציפיות של השחקן השני, והיא תלויה באופן משמעותי ביכולת של השחקן הראשון להשית אמינות למחויבות של איומו על השחקן השני. יש להבדיל בין "איום" ובין "הבטחה", אך יחד עם זאת, שני המונחים מתייחסים לאותו העיקרון – התחייבות לפעולה עתידית, התלויה בהתנהגות השחקן השני. הנושא המרכזי הוא ה"אמינות", משום שהתחייבות לא-אמינה תידחה על-ידי השחקן השני.²²

ואולם, אם המלחמה מסוכנת ועלותה גבוהה, כיצד הדבר רציונלי בכך שמאיימים במימושה? ההסבר הרציונלי מספק שלושה תהליכים המדגימים שבהינתן מספר תנאים, האיום במלחמה הוא אכן רציונלי. ראשית, יש להבדיל בין "כח ברוטלי" ובין "אסטרטגיית כפייה". "השימוש בכח" משמעותו לקחת או למנוע חזקה משחקן מסוים, באמצעות כוחנות. לדוגמה, מדינה יכולה לכבוש שטח, להשמיד אוכלוסייה, או למנוע פלישה לתחומה – כל זאת על-ידי שימוש ישיר בכח

²⁰ שם. (Slantchev, B. 2005), עמ' 1.

²¹ שם (Bratton, P. (2005).

²² שם. (Slantchev, B. 2005), עמ' 1.

העומד לרשותה. בריון בבית-ספר יכול להכות ילד חלש ממנו ולקחת את ארוחת-הצהריים שלו.

שימוש זה בכח, הוא ישיר וניתן לכנות אותו "כח ברוטלי".²³

הסוג שני הוא פחות ישיר ומערב איום בפגיעה ביריב, ללא פגיעה ממשית בו, לפחות בתחילה. כח יכול להיות משומש לצורך פגיעה ואם שחקן מסוים מצליח לחשוף את נקודות החולשה המשמעותיות של יריבו, אזי שהאיום להפעלת הכח של השחקן הראשון נגד השחקן השני יכול להניע את השחקן השני להימנע מהפעלת כח בעצמו. ניתן להגדיר זאת כ"שימוש בכפייה". שימוש זה נחשב לאסטרטגי במובן זה ששחקן מסוים מבקש לשכנע את יריבו לעשות את מבוקשו מבלי לגרום לאחרון נזקים ממשיים.²⁴

בשימוש הפראי, הכח הוא זה שפותר את הבעיה ואין מקום למיקוח. בשימוש בכלי הכפייה, רצונו של השחקן הראשון להשיג את מטרותיו ורצונו של השחקן השני להימנע מהפגיעה בו, מאפשרים מיקוח. מטרתה של עוצמת הכפייה היא, אפוא, להשפיע על התנהגות השחקן השני, בעיקר דרך ציפיותיו.²⁵ לדוגמה, הבריון בבית-הספר מהדוגמה הקודמת, לא חייב להכות את הילד החלש ממנו. אם תדמיתו טובה (או רעה) מספיק, הוא יכול לדרוש את ארוחת הצהריים של הילד החלש ולקבל אותה דרך איום בשימוש בכח, בלבד. למרות שלא הופעל כח ממשי במקרה זה, הרי שכח מופעל בכל מקרה באמצעים סמויים וחבויים. כח פראי הוא מה שמתרחש כשאסטרטגיית הכפייה נכשלת. אם האיום בשימוש בכח מצליח, אזי שלא צריכה להתקיים אלימות - ואם כן, ברמה נמוכה מאוד. ואולם, השימוש בכח פראי, הכרחי כדי להפוך את השימוש העתידי באלימות לאמין יותר.²⁶

ישנה הסכמה רחבה כי המונגולים, תחת השליט ג'ינג'יס חאן, היו אכזריים ביחס לעידן המודרני הנוכחי. ועדיין, הם לא דגלו בהרס הפקרתי מוחלט. לעתים קרובות השתמש ג'ינג'יס חאן באסטרטגיית הכפייה כדי להשיג את כניעתם ללא-תנאי של אויביו. הוא השמיד אמנם ערים שלמות שהתנגדו לו, אך חס על אלו שהיו נכנעים לו. חאן גם ניסה לא פעם דרכים דיפלומטיות, לפני שפנה לאלימות. כך למשל, כששיירת סוחרים מונגולית נטבחה בשטח השייך לאימפריית חוראזם, חאן ניסה להימנע מהסלמה ושלח שגריר ושני שליחים מונגולים לשטחי האימפריה, אך

²³ שם.

²⁴ שם. (Bratton, P. 2005), עמ' 100.

²⁵ שם.

²⁶ שם. (Slantchev, B. 2005), עמ' 2.

גם אלו נרצחו, מה שלא הותיר לחאן ברירה אלא לתקוף ולכבוש את חוראזם²⁷. בנוסף, המונגולים השתמשו בטקטית הכפייה: הם הצעידו שבויים מכיבושים ומלחמות קודמים בשורה הראשונה של המערך הלוחם בקרב, כדי לזרוע פחד באויביהם ממה שעלול לקרות גם להם, אם לא ייכנעו מראש.²⁸

1.2. הבדלים תיאורטיים בין הרתעה ואילוף

אסטרטגיית הכפייה כוללת שני מאפיינים - *הרתעה ואילוף*, אשר קשורים בהתאמה להגנה ולהתקפה בכל הקשור למטרות (שינוי או שמירה על סטטוס-קוו) ולתזמון (שכנוע אקטיבי והמתנה לפעולת היריב). *"הרתעה"*, מטרתה לשכנע את היריב לא ליזום פעולה. השחקן מצהיר על דרישתו, מסביר את השלכות הפעולה של היריב אם זה לא יסכים לדרישתו ואז מחכה לצעד של היריב. אם היריב "חוצה את הגבול" שהשחקן הציב, אזי השחקן נוקט בפעולת ענישה. הצלחת ההרתעה נמדדת בכך שהיריב בחר לפעול לפי דרישת השחקן ולא "לשבור" את הכללים. ההרתעה, אפוא, היא בעלת אופי שמרני - היא מבקשת לשמר את הסטטוס-קוו. כמו ה"הגנה", ההרתעה מהווה משחק המתנה שבו היריב צריך לעשות את צעדו, לפני התגובה של השחקן.²⁹

"אילוף" מטרתו לשכנע את היריב לשנות את התנהגותו. השחקן מצהיר על דרישתו, נוקט בפעולה כדי להשיג את דרישתו וממשיך לעשות זאת עד לכניעת היריב לדרישתו. ניתן להבדיל בין שלושה סוגים של אילוף: (1) השחקן משכנע את יריבו לעצור בפעולה שהחל בה, (2) השחקן משכנע את היריב לחזור בו מפעולה שננקטה. למשל, יציאה משטח כבוש, (3) השחקן משנה את המדיניות של היריב על-ידי שינוי ממשלתו או שלטונו. האילוף הוא אקטיבי – הוא מבקש לשנות את הסטטוס-קוו. כמו ההתקפה, הוא נוקט ביוזמה להתמודד מול היריב, עד להכרעתו או כניעתו.³⁰

כאמור, "מחויבות" היא הבטחה לפעולה עתידית. היא יכולה להיות בגדר "איום", אם מדובר בפעולה הכוללת פגיעה בשחקן מסוים, או בגדר "הבטחה", אם היא כוללת תמריץ חיובי לשחקן מסוים. איום והבטחה הם מהלכים אסטרטגיים מותנים, היכולים לשמש כהתרעה או כאילוף – תלוי מה השחקן מנסה להשיג. האיום הוא המחויבות להטיל עלויות, אם השחקן היריב פועל בניגוד לרצון השחקן. הבטחה היא המחויבות לספק יתרונות ליריב, באם הוא פועל בהתאם

²⁷ Pittard, D. (1994). *Thirteenth Century Mongol Warfare: Classical Military Strategy or Operational Art?*, (Pp 9). School of Advanced Military Studies, U.S. Army Command and General Staff College.

²⁸ Chaliand, G. (1994). *The Art of War in World History: From Antiquity to the Nuclear Age*. Pp 1015. University of California Press.

²⁹ Minasyan, S. (2012). Coercion in Action Deterrence and Compellence in the Nagorno-Karabakh Conflict. PONARS Eurasia Policy Memo, Vol.242. Pp 2.

לדרישות השחקן. הן האיומים והן ההבטחות, מטילים עלויות על השחקן שאחראי להן, כאשר האיום מטיל עלויות אם השחקן נכשל בהשפעתו על היריב וההבטחה מטילה עלויות על השחקן, אם הוא מצליח להשפיע על היריב.³¹

הן בהרתעה והן באילוף ניתן להשתמש באיומים ובהבטחות כאחד, אף כי נהוג שבהרתעה משתמשים באיומים ובאילוף משתמשים בהבטחות. ההבדל הוא בתזמון, ביוזמה ובפיקוח: איום הרתעתי יכול להיות פאסיבי וסטטי - השחקן מצהיר על קזוס-בלי ומשאיר את הפעולה הבאה ליריבו, ללא הגבלת זמן.³² כדוגמה ניתן לקחת את החשש האמריקני מכיבוש סובייטי על אדמת אירופה המערבית, לאחר מלחמת העולם השנייה. כתוצאה מחשש זה, הוקם כח נאט"ו שנפרש ביבשת אירופה, ופגיעה בו הייתה משולה לפגיעה אמריקנית המחייבת תגובה גרעינית. במילים אחרות, ארצות-הברית מתחה מעל לראשה של אירופה המערבית "מטריית" הגנה גרעינית המאיימת על ברית-המועצות מפעולה לא רצויה בעיני האמריקנים.³³

ואולם, איום הרתעתי יכול להישחק על-ידי "שיטת הסלמי". מדובר באסטרטגיה של היריב, המבצעת צעדים קטנים מדי מכדי שהשחקן יממש את איומו כנגדם, ואלו מקדמים את היריב למטרתו באיטיות, אך בביטחון יחסי.³⁴ דוגמה טובה לכך היא החיילים ה'אנונימיים' שהשתלטו על חצי-האי קרים בעת מלחמת האזרחים באוקראינה בשנת 2014, שיוחסו לרוסיה. מצד אחד טענה רוסיה כי היא "מחייבת להגן על התושבים האתנו-רוסים" במזרח-אוקראינה, אך מצד שני הכחישה את הייחוס שלה לחיילים הכובשים וטענה כי מדובר ב"התנגדות מקומית".³⁵ מהלך כזה חישק את האמריקנים ואת האירופאים, שלא יכלו להגיב באופן צבאי, מכיוון שלכאורה, לא מדובר בכח צבאי רוסי רשמי, או בפלישה רוסית קונבנציונלית. המהלך אפשר לרוסים להעמיק את אחיזתם במזרח-אוקראינה ולשלוח כוחות אנונימיים נוספים ואף לתחזק את הכוחות הקיימים בעזרת חימוש ואימונים.

באופן כללי, אם מטרת השחקן היא להשיג הרתעה, הוא יבחר בטקטיקה לפיה - אם היריב בוחר לפעול באופן הפוך מרצונו של השחקן, אזי השחקן יעניש את היריב. זה דורש מהשחקן להפוך את הסטטוס-קוו לרצוי וכדאי מבחינת היריב ולאיים על היריב בהפיכת המצב לגרוע מבחינתו, באם

³¹ שם. (Slantchev, B. 2005), עמ' 3-4.

³² שם. עמ' 4.

³³ Mastny, V. (1999). NATO at Fifty: Did NATO Win the Cold War? Looking over the Wall. *Foreign Affairs*.

³⁴ Altman, D. (2014). *A Theory of Red Lines and Faits Accomplis*. Stanford University. Pp 8.

³⁵ Englund, W and Lally, K. (2014). Putin says he reserves right to protect Russians in Ukraine. *The Washington Post*.

הוא יבחר לשנות את הסטטוס-קוו. אם אילוץ היא מטרת השחקן, היא יבחר בטקטיקה לפיה - אם היריב בוחר לכבד את דרישות השחקן, אזי היריב יתוגמל. זה דורש מהשחקן להפוך את הסטטוס-קוו למצב לא נעים ולא כדאי מבחינת היריב ולהבטיח לאחרון שהמצב ישתנה לטובה, אם הוא אכן יתיישר עם דרישות השחקן. ניתן גם לאיים בהפיכת הסטטוס-קוו לגרוע יותר, באופן הדרגתי, אם היריב בוחר שלא להתיישר עם רצון השחקן.³⁶

1.3. הרתעה - חקר וסוגי הרתעה

מונח "ההרתעה", כאמור, יכול להיות מוגדר כשימוש באיומים על-ידי שחקן אחד על-מנת לשכנע שחקן אחר להימנע מליזום דרכי פעולה מסוימות. איום משמש כגורם מרתיע במידה שהוא משכנע את היריב שלא לבצע את הפעולה המתכוננת שלו, בשל העלויות וההפסדים הנלווים ליישום הפעולה. בחקר היחסים הבינלאומיים מדיניות של הרתעה מתייחסת בדרך כלל לאיומים לתגמול צבאי על-ידי מנהיגי מדינה אחת למנהיגי מדינה אחרת, בניסיון למנוע מהמדינה האחרת מלהזדקק לאיום או לבצע שימוש בכוח צבאי במרדף שלה אחר יעדי מדיניות. מדיניות של הרתעה בפוליטיקה בינלאומית יכולה לכלול גם איומים צבאיים וגם איומים לא-צבאיים, שנועדו למנוע הן את דרכי הפעולה הצבאיים והן את דרכי הפעולה הלא-צבאיים, על ידי היריב.³⁷

תאוריה לא ניתנת לאתגור או לערעור אך ורק על בסיס הנחות היסוד שלה והיא עומדת בפני אתגרים לכמה מהן. כזו היא גם תאוריית ההרתעה, שבה ישנן הנחות, שעל-אף תקפותן ההגיונית, לא תמיד מתיישבות עם המציאות. יתר על כן, הרתעה היא לא רק תאוריה, אלא כלי מדיניות ממשי ומשמעותי. במובן זה, סבירותן של הנחות היא חשובה ביותר, כיוון שאפשרויות מדיניות נקבעות על-ידי אותן הנחות. תאוריה "רעה", במקרה זה, היא לא רק עניין אקדמי: היא יכולה להיות עניין של חיים או מוות.³⁸

ההנחה הראשונה של תיאוריית ההרתעה, היא שהמדינות הן שחקנים רציונליים, אשר מבצעים חישובי עלות-תועלת בשאלה - האם ומתי ליזום סכסוך. מבחינה הגיונית, אם העלויות הן גבוהות יותר מהתועלת שהופקה על-ידי סוג מסוים של יוזמה, מדינות תירתענה מנקיטת מהלך תוקפני נגד יריבותיהן. ואולם, ייתכן מצב שבו שחקנים יהיו מוגבלים על-ידי בירוקרטיה חלשה, סכסוכים

³⁶ שם (Slantchev, B. 2005), עמ' 4.

³⁷ Huth, P. (1999). Deterrence and international conflict: Empirical findings and theoretical debates. *Annual Review of Political Science*. Vol.2. Pp 25-48

³⁸ Paul, T.V. (2009). Complex Deterrence: An Introduction. in Paul, T.V; Morgan, P; Wirtz, J (Eds), *Complex Deterrence: Theory and Practice in a New Era*. University of Chicago Press. Pp 6.

פנימיים, או להט אידיאולוגי ודתי, ולא יהיו מסוגלים לבצע מדיניות באופן רציונלי או לחשב את האינטרסים שלהם בדרך של הנחת התאוריה.³⁹

הנחה מכרעת שנייה של מסגרת ההרתעה, היא שהרתעה פועלת בעיקר בקרב מדינות לאום. הנחה זו נובעת מהעובדה שבמערכת הבינלאומית המודרנית, שחקני המפתח המרכזיים ברמת הניתוח האסטרטגית הן מדינות הלאום. והרי, על-פי הנחת היסוד של תיאוריית ההרתעה, ארגונים בירוקרטיים-צבאיים ומנהיגי מדינה צפויים לקבל החלטות רציונליות בהגנה על האינטרסים הלאומיים שלהם. אך מה אם השחקנים הם שחקנים לא-מדינתיים או מדינות כושלות, שלא מסוגלים או לא מקבלים את מודל השחקן הרציונלי של קבלת ההחלטות?⁴⁰

מדיניות של הרתעה יכולה להיות מכוונת למניעת התקפה מזוינת נגד טריטוריה של שחקן מסוים (הרתעה ישירה) או של שחקן אחר, בן-ברית (הרתעה מורחבת). בנוסף, איומי הרתעה יכולים להיות בשימוש כתגובה לאיום התקפי טווח קצר ודחוף (הרתעה מיידית), או כמדיניות הרתעה המבקשת למנוע משברים לטווח קצר וסכסוך צבאי הנובע מהם (הרתעה כללית). בשילוב שני ממדי מדיניות ההרתעה המוזכרים לעיל, מתקבלים ארבעה מצבים שבהם הרתעה יכולה להיות מיושמת על-ידי מדינות: (א) הרתעה ישירה ומיידית, (ב) הרתעה ישירה וכוללת, (ג) הרתעה מורחבת ומיידית, ו- (ד) הרתעה מורחבת וכוללת.⁴¹

חקר ההרתעה בולט בעיקר בשתי מדינות: ארצות-הברית וישראל. מאז סוף שנות הארבעים, הובילה החשיבה האסטרטגית האמריקנית בפיתוח תאוריית ההרתעה והיא זו שהפיצה את הלקסיקון ואת ההמשגה בתחום זה בעולם. גם כיום, השיח אודות ההרתעה נושא את חותמה של האסכולה האמריקנית. בנוסף, היקף תשומת הלב שפרקטיקנים ותאורטיקנים – הן בארצות-הברית והן בישראל – השקיעו בנושא, עולה על זה המושקע בכל קהילה אסטרטגית אחרת.⁴²

בארצות-הברית ידע העניין בהרתעה עליות וירידות. במהלך המלחמה הקרה היוותה ההרתעה את עמוד השדרה של תפישת הביטחון הלאומי. בהמשך, היא נדחקה לשולי המחקר והמעש, עברה נידוי מחקרי ומעשי בשנות התשעים, עד ששבה למוקד העיסוק בעשור האחרון. בישראל, ההרתעה

³⁹ שם.

⁴⁰ שם.

⁴¹ שם.

⁴² אדמסקי, ד, ו-בידץ, י. (2014). התפתחות הגישה הישראלית להרתעה - דיון ביקורתי בהיבטיה התאורטיים והפרקטיים. עשתונות, 8.

עדיין נתפשת כאחד מעמודי התווך של תפיסת הביטחון, לצד ה'הרתעה', ה'הכרעה' ובהמשך, ה'הגנה'.⁴³

כחסידות נלהבות של ההרתעה, שתי המדינות נבדלות מהותית זו מזו בהמשגת השימוש בכח בהרתעה. בספרות ההרתעה המערבית הקנונית, שהקשרה הוא בעיקר גרעיני, מדגימה הפעלת הכוח מעבר ממדיניות של 'השפעה' למדיניות של 'שליטה'. ועל כן, שימוש בכוח, על-פי התפישה האמריקנית, הוא סימן המעיד על כישלון ההרתעה. לעומת זאת, במקרה הישראלי, שימוש בכוח אינו מעיד על כישלון ההרתעה, אלא משמש מרכיב תחזוקה בלתי נפרד ממנה.⁴⁴

טענת התאוריה המשפטית-קרימינולוגית - לפיה לא ניתן להבטיח שלא תתקיים כלל הפרת חוק, אך בכוחם של תקדימי ענישה לגרום לעבריינים להעריך מחדש את כוונותיהם ובכך להפחית את שיעור ההתנהגות הפסולה בקרבם וכן בקרב המתבוננים מהצד - התאימה לגישה הישראלית יותר מהאסכולה של 'ההפצצות האסטרטגיות' (הרתעה מוחלטת ואפס אלימות גרעינית, ע.ד.). על כן, בניגוד לגישה הגרעינית, גורסת השיטה הישראלית כי הרתעה אינה יכולה לשלול אלימות לחלוטין - שכן היא נדונה להיכשל, במוקדם או במאוחר - ועל כן, היא חייבת להתבסס על פעילות בכח. מכאן, שהשימוש בכח, מפעם לפעם הוא אינו כישלון אלא מרכיב ליבה בהרתעה ותנאי הכרחי להצלחתה.⁴⁵

ההרתעה הישראלית לא נועדה לחסל את האלימות, אלא לדחות את הסבב הבא ולהפחית את עוצמתו. כפי שבקרימינולוגיה משמש העונש לבנייה ולשימור של כללי התנהגות, כך רואה הגישה הישראלית בכוח הצבאי מכשיר למיסודן, לקיומן ולמשטורן של נורמות התנהגות אסטרטגית בקרב היריב. הגישה המסורתית הניחה כי שימוש עתיר בכוח, בבחינת 'תחזוקה של ההרתעה', יפגין יכולת, ישמר מוניטין של נחישות ועל-כן, יבטיח את אמינות האיום בעתיד. בכך מתקיים שוני מהותי ביחס לתפישה האמריקנית השואפת להשיג 'אפס אלימות', כלומר, הרתעה מוחלטת.⁴⁶

⁴³ שם (עמ' 9-10).

⁴⁴ Rid, T, (2012). Deterrence beyond the State: The Israeli Experience. *Contemporary Security Policy*, Vol.33 (1). Pp 124-147.

⁴⁵ שם. עמ' 129, 142.

⁴⁶ שם (pp. 126, 137).

מודלים של הרתעה

ניתן להבדיל בין סוגים שונים של הרתעה, בכל הקשור ליחסים בין השחקן המתגונן והשחקן המאגר ולתפישת הזמן והפעולה. הרעיון הוא שהשחקן המתגונן בוחר בטקטיקה של איום הרתעתי שמטרתה למנוע מהיריב לנסות ולשנות את הסטטוס-קוו. ראשית, השאלה נוגעת לזהות השחקן שעליו האיום נועד להגן. "הרתעה ישירה" מתייחסת לאיומים שנועדו למנוע התקפה ישירה על השחקן המתגונן עצמו. ההרתעה הישירה, מטבעה, היא אמינה, שכן במרבית המקרים כל צבא יילחם על מולדתו. כדוגמה ניתן לציין את המלחמה הקרה, בה ארצות-הברית וברית-המועצות יצרו הרתעה ישירה והדדית כדי למנוע התקפה אחת נגד השנייה.⁴⁷

מי שנתפשת כפחות אמינה, היא "ההרתעה המורחבת", המתייחסת לאירועים בהם השחקן המתגונן מרחיב את הגנתו כלפי צד שלישי ומצהיר כי יתנגד להתקפה נגדו מצד השחקן המאגר.⁴⁸ כדוגמה אפשר להזכיר את דרום-קוריאה, טייוואן ויפן, שניתן להגדירן כבנות-חסות של ארצות-הברית, הנהנות מברית הגנה אמריקנית אל מול מדיניות החוץ של סין וניסיונותיה להשתלט על איים בים סין הדרומי.⁴⁹ בשל העובדה כי "ההרתעה המורחבת" מרחיבה את האינטרס הלאומי מצד שחקן מסוים, להגדרה שונה וגדולה יותר מאשר הגנה על המולדת, הרי שהיא עמומה יותר באופן מובנה ופחות מוגדרת מאשר "ההרתעה הישירה".

דרך אחרת להבדיל בין סוגי הרתעה, מתייחסת לתזמון: האם כוונת המחויבות ההרתעית היא למנוע איום עתידי מעורפל המוטל על-ידי מאגר עתידי, או שבכוונתה למנוע איום מיידי, הדורש תגובה? "הרתעה כללית" נוגעת למצבים בהם אין איום ברור ומיידי בהתקפה, אך עדיין ישנו בסיס התנגדות מתמשך נגד השחקן המתגונן.⁵⁰ כדוגמה ניתן להזכיר את המחויבות האמריקנית לביטחונה של יפן בפני כל תוקפנות, אף על-פי שלא נראה מצב כזה באופק – מחויבות שניתנה ליפנים בהסכם פירוז הנשק לאחר מלחמת העולם השנייה.⁵¹ דוגמה נוספת היא ה"מטריה" הגרעינית האמריקנית ביבשת אירופה בעת המלחמה הקרה, שכוונה נגד תוקפנות רוסית אפשרית, שלא הייתה ישירה.⁵²

⁴⁷ Danilovic, V. (2002). When the Stakes are High: Deterrence and Conflict Among Major Powers. University of Michigan Press. Pp 52.

⁴⁸ שם.

⁴⁹ Packard, G. (2010). The United States-Japan Security Treaty at 50. *Foreign Affairs*.

⁵⁰ שם (Slantchev, B. 2005), עמ' 7.

⁵¹ שם (Packard, G. 2010).

⁵² שם (Mastny, V. 1999).

"הרתעה מיידית", מנגד, נוגעת למצבים בהם השחקן המאתגר יכול לצאת להתקפה בכל רגע נתון. לדוגמה, הניסיון הסיני הכושל להרתיע את ארצות-הברית מלהמשיך את מלחמתה לתוך צפון-קוריאה ב-1950. משלא עזרו ההפצרות הסיניות והאמריקנים התעלמו מדרישתה של סין, זו האחרונה החלה להזרים כוחות צבא לעבר "הנהר הצהוב" (נהר "יאלו") לצורך הדיפת האמריקנים. דוגמה נוספת הן האזהרות שהעבירה ישראל ב-1970 לסוריה ולירדן, מפני השלכות פלישתן אליה. כל משבר שמסתיים בפריצת מלחמה – כפי שמתואר בדוגמה הראשונה - מקורו בכישלון "ההרתעה המיידית".⁵³

תרשים מספר 3 מתאר את קטלוג סוגי ההרתעה השונים:

מטרת ההרתעה	איום הנשקף על-ידי התוקף	
	ממשי	פוטנציאל
הגנה עצמית	הרתעה ישירה-מיידית (המשבר בין ישראל ובין סוריה וירדן ב-1970)	הרתעה ישירה-כללית (סכסוך הגבולות הסינו-רוסי ב- 1970)
הגנה על בן-חסות	הרתעה מורחבת-מיידית (המשבר הסינו-אמריקני בנוגע לצפון-קוריאה ב-1950)	הרתעה מורחבת-כללית (הכוחות האמריקניים בדרום- קוריאה מאז 1953)

⁵³ שם (Slantchev, B. 2005), עמ' 7.

ארבעת הגלים בחקר ההרתעה

מאז "מלחמת העולם השנייה" אובחנו שלושה גלים בחקר ההרתעה. הגל הראשון הניח את היסודות הרעיוניים לתיאורית ההרתעה בכללותה ובדק באופן ראשוני את ההשפעה של נשק גרעיני בלימוד הלוחמה. לגל זה לא הייתה השפעה רבה יחסית, בעיקר בשל העובדה שבחינת השיקולים הכלליים של התיאוריה היו ארוכי טווח ומרוחקים מהבעיות הבינלאומיות הדוחקות דאז. שיקולים אחרים היו אינטלקטואליים יותר - הקהילה המדעית בזמנו עדיין לא הייתה מעורבת בשאלות של ביטחון לאומי וזה לא היה ברור שדרכי החשיבה בתחום זה, יכולים להאיר נושאים אחרים. למרות שעבודתם של חוקרי הגל הראשון נעדרה את השיטתיות וההישגים של הגל השני, הרי שהגל הראשון חשף תובנות רבות שמאוחר יותר הניחו את היסודות למחקר

עתידי.⁵⁴

הגל השני התרחש בין השנים 1950-1960 ופיתח וניסח את מושגי ליבת ההרתעה שמוכרים גם היום, כמו מחויבות, תקשורת, יכולת, אמינות והחלטיות. בעולם דו-קוטבי המאוכלס, כביכול, על-ידי שחקנים מדינתיים רציונליים, תיאוריית ההרתעה התפתחה דדוקטיבית, כמסגרת מופשטת לניהול היריבות הגרעינית הסובייטית-אמריקנית. בשנים אלו מוסגרה תיאוריית ההרתעה לכזו המאופיינת על-ידי ענישה והכחשה/מניעה. כל גישה ניסתה להשפיע על חישובי העלות-תועלת של היריב, אך מקצוות מנוגדים של שליחת אותות.⁵⁵

חלק לא מבוטל מחוקרי הגל השני, עשו שימוש במשחק ה"צ'יקן" ("Game of Chicken") כאנלוגיה למצבים שבהם האפשרות המועדפת על כל אחד משני השחקנים היא לדבוק במסלולו, בעוד הם שועטים זה מול זה ומתקרבים להתנגשות. אלא שהתנגשות, כמובן, היא התוצאה הכי גרועה האפשרית עבור שני השחקנים וכך מתקבל מצב שבו כל שחקן - בניסיון להבטיח את התוצאה הטובה ביותר האפשרית עבורו - מסתכן בגרוע ביותר. משמעות המודל אפשרה לחוקרים להבין רבות מטקטיקות המיקוח שהשחקנים אימצו לעצמם.⁵⁶

⁵⁴ Jervis, R. (1979). Reviewed Work: Deterrence in American Foreign Policy: Theory and Practice. by Alexander George, Richard Smoke. *World Politics*, Vol. 31 (2). Pp 291.

⁵⁵ Wenger, A and Wilner, A. (2012). *Detering Terrorism: Theory and Practice*. Stanford University Press. Pp 5-7.

⁵⁶ שם. (Jervis, R. 1979). עמ' 291-292.

עם הופעתו של הגל השלישי בחקר ההרתעה, בשנות השבעים, נבחנו ההערכות והבחינות האמפיריות של המושגים, המודלים, הקשרים סיבתיים והתיאוריות שהוצעו בעבר. כתוצאה מכך, מסקנות חדשות באו לידי ביטוי. הצלחת או כישלון ההרתעה, למשל, לא היו מבוססים רק על המחויבות וההחלטיות של השחקן, אלא גם על הסוגים והאופי הטבעי של האינטרסים שעומדים על כף המאזניים ועל העלויות של הכניעה לאיום. כמו כן, נוצר עניין בשאלה כיצד תפישה מוטעית של שליחת אותות פוליטיים ומבנה הארגונים והגורמים הפוליטיים-חברתיים (תרבות, ערכים, היסטוריה) משפיעים על מיקוד ההרתעה ועל קבלת ההחלטות.⁵⁷

הגל הרביעי החל לאחר התפרקות ברית-המועצות ועוסק במיפוי קווי המתאר של תיאוריית ההרתעה על רקע האיומים החדשים שלעתים קרובות הם א-סימטריים וכוללים מאפיינים של מדינות סוררות, לוחמה קיברנטית, פיראטים וארגוני טרור.⁵⁸

תיאוריית ההרתעה הקונבנציונלית והגרעינית הקלאסית מבוססת על שלוש הנחות יסוד : (1) על-מנת שהרתעה תצלח, לשחקן המרתיע צריכה להיות יכולת מספקת. (2) האיום של השחקן המרתיע צריך להיות אמין, ו- (3) השחקן המרתיע צריך להיות מסוגל לתקשר ולהעביר את אותות האיום לשחקן שאותו הוא מעוניין להרתיע. אלמנטים אלה צריכים להיות פעילים בכל רמות הסיווג השונות של יחסי ההרתעה. ההרתעה מושגת אם וכאשר השחקן שאמור להירתע, מוותר על מהלך מסוים שתכנן בשל חששו מצעד ענישה או מניעה, אשר מבחינתו הוא בלתי מתקבל על הדעת.⁵⁹

ככל שחלף הזמן, התמודדה תיאורית ההרתעה מול ביקורת רבה באשר לחולשותיה, כאשר היא נבחנה לאור מקרי בוחן שונים של מצבי החלטה בפועל. במהלך שנות השבעים והשמונים של המאה ה-20 התמודדה מופשטות התיאוריה עם ביקורת של מספר חוקרים שראו בה את הבעיות המהותיות ויישומה הבעייתי של התיאוריה במסגרת מדינית, הנובעת בעיקר מאילוצים פוליטיים ופסיכולוגיים מקומיים.⁶⁰

מקרי בוחן השוואתיים הראו כי הרתעה לא עובדת, לעתים, כפי שתיאורטיקנים ניסו לחזות, למרות שמבדקי הצלחתה או כישלונה נותרו עמומים. כך למשל, מנהיגים פוליטיים תחת לחץ יכולים לפעול בניגוד לאקסיומות של ההרתעה. משטרים חסרי ביטחון והטיות פסיכולוגיות - כגון

⁵⁷ שם. (Wenger, A and Wilner, A. 2012). עמ' 5-7.

⁵⁸ שם.

⁵⁹ שם (Paul, T.V. 2009). עמ' 2.

⁶⁰ Jervis, R; Lebow, R & Stein, J. (1985). *Psychology and Deterrence*. Baltimore: Johns Hopkins University Press. Pp. 1.

משאלת לב, חשיבה קבוצתית, ותפישות שגויות – יכולים להשפיע על חישובי ההרתעה, כמו גם על תוצאותיה. מנהיגים בעלי הניעה (מוטיבציה) גבוהה יכולים לאתגר את איומי ההרתעה, גם מבלי לצפות לניצחון. יתר-על-כן, לעתים קרובות קשה להבחין אם מדינה נמנעת מתקיפה צבאית בשל הפחד מתגובת הצד השני, או בשל גורמים אחר שאין להם קשר לשיקולים צבאיים.⁶¹

2. תהליך ההתמסדות של שחקנים לא-מדינתיים

תהליך ההתמסדות - הטרינספורמציה הפוליטית – שעשוי לעבור ארגון לא-מדינתי, תחילתו בהקמת בסיס התנגדות מחתרתי השואב את כוחו מההמונים, הקמת מיליציה הנשענת על לחימת גרילה, ויצירת מנגנון פוליטי-מדיני המופקד בידי מקימי התנועה ומקורביהם. לאחר מכן עובר הארגון המחתרתי תהליך של התרחבות ופתיחת השורות והשפעתו מתרחבת בקרב ההמונים, בעיקר בשל היטמעותו בתוך המרחב האזרחי והחיכוך עם "הרחוב". תהליך ההתרחבות והפתיחות מרחיב את שורות הארגון, שמקבל לתוך הנהגתו המדינית והצבאית - ומקדם בה – את ההמונים המוכנים לקחת חלק פעיל בארגון. בכך נוצרת, או מתחדדת, ההיררכיה בארגון ונעשית ברורה יותר.

בשלב הבא, חל תהליך של בירוקרטיזציה בתוך הארגון, שהופך לתנועה. בתהליך זה מתפתחים המוסדות הפוליטיים והצבאיים בארגון - מוקמים זרועות, סניפים, יחידות ומשרדים - והוא לרוב מלווה בכינון קשרי חוץ ורקמת קשרים מדיניים של הארגון, במטרה להרחיב את מעגל השפעתו ועוצמתו. תהליך הבירוקרטיזציה בא לידי ביטוי בעיקר בכל האמור לתחום הצבאי, שם הופכת המיליציה הצבאית לסוג של צבא מודרני, עם היררכיה ברורה, ששירות בו משדר לתושבים יוקרה וכבוד.

השלב הרביעי הוא השלב שבו התנועה הופכת למפלגה פוליטית ומעוניינת להשפיע באופן נרחב יותר ולהגיע לעמדה של קבלת החלטות. בדרך כלל שלב זה, המעניק לתנועה השתתפות במשחק הפוליטי הלגיטימי והפורמלי, מלווה בפירוק הכח הצבאי של התנועה, מתוך הסכם או פשרה במשא-ומתן עם הכח שמולו התנועה נלחמת. ואולם, ייתכן כי שלב זה יגיע לאחר הפיכה שמבוצעת, או באמצעים כוחניים אחרים, והתנועה הופכת למפלגה השולטת בניהול המדינה או היישות המדינית, כשלרשותה עומד כוחה הצבאי.

⁶¹ שם (Paul, T.V. 2009). עמ' 3.

בפרק זה ייבחנו שני שחקנים לא-מדינתיים שעברו תהליך התמסדות ופוליטיזציה, והפכו לשחקנים תת-מדינתיים, ויש שייראו בהם מדינות. בשלב הראשון תיבחן תנועת "הפת"ח" ובשלב השני תיבחן תנועת "חמאס", כשבכל שלב בנפרד ינותח מקרה בוחן מסוים שמטרתו להציג את "התוצר המדינתי" של כל יישות, וכיצד הוא בא לידי ביטוי מול התושבים או האזרחים שעליהן הן מופקדות.

2.1. פת"ח - מארגון טרור, לתנועה ממוסדת, לאוטונומיה מדינתית

תחילתו של תהליך הטרנספורמציה של תנועת הפת"ח, מארגון טרור לתנועה פוליטית הנטמעת כחלק מרשות מדינתית כוללת - הרשות הפלסטינית - ידוע, אולם סופו עדיין לוט בערפל. הסיבה לכך היא שתהליך זה עדיין נמצא בשיאו ועשוי להתפתח לכיוונים שונים.

הופעתו הראשונה של הפת"ח, בסוף שנות ה-50, נבעה בעיקר מההתעוררות הלאומית שהתגבשה במערכת הערבית הארצי-ישראלית באותה תקופה. פת"ח היה רק אחד מאותם ארגונים שקמו דאז, אשר קראו לשחרור 'פלסטיין' באמצעות מאבק. ברקע להתעוררות הזו, עמדו מאבק השחרור הלאומי שהתקיים באלג'יריה מאז 1954, והציג בפני ערביי ארץ-ישראל מופת ערבי של הקרבה והושעה עצמית. להתעוררות הלאומית תרמה גם האכזבה הגוברת מאי-יכולתן של מדינות ערב לקדם את יעד שחרור 'פלסטיין', עובדה שהתחדדה לאחר מבצע סיני ב-1956, כשישראל כבשה את רצועת-עזה.⁶²

גרעין המייסדים של הפת"ח היה מורכב ברובו מסטודנטים פלסטינים שלמדו באוניברסיטאות מצריות בשנות ה-50, כשהבולט שבהם הוא יאסר ערפאת. אלו החלו את דרכם בהקמת תאים סטודנטיאליים פלסטיניים, מאז אמצע שנות ה-50, ואף היו מעורבים בפעילויות מבצעיות, בעיקר בחסות מצרים, נגד בריטניה בתעלת סואץ ונגד ישראל ברצועת-עזה. ואולם, בשל התקרבותם של מנהיגי התנועה לתנועת "האחים המוסלמים" – אויבת השלטון המצרי באותה תקופה – הם נרדפו על-ידי המשטר המצרי והיגרו למדינות המפרץ הפרסי, בראשן כווית. בסוף שנות ה-50, הועתק מוקד העשייה של הארגון לסוריה ולבנון.⁶³

החל מאמצע שנות ה-60, היה הפת"ח נתון במצוקה הולכת וגוברת, וזאת דווקא בתקופה של התעוררות לאומית-פלסטינית, על-רקע ניסיונו של נשיא מצרי, עבד אל פתחי אל-נאצר, לקדם

⁶² מילשטיין, מ. (2004). בין מהפכה ומדינה: הפתח והרשות הפלסטינית. תל-אביב: מרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה. עמ' 18.

⁶³ שם.

החל מ-1959 את רעיון היישות הפלסטינית – צעד שנבע בעיקר מרצונו לנגח את יריביו בזירה הבינערבית, בראשם ירדן, ולתעל את ההתעוררות הלאומית-פלסטינית לכדי מסגרת ארגונית, שתהא כפופה למרותה של מצרים. וכך, במהלך 1964, הוסכם על הקמת "הארגון לשחרור פלסטין" (אש"ף).⁶⁴

מאז 1965 ועד פרוץ מלחמת "ששת הימים", התמקד הפת"ח בייזום פעולות טרור נגד מדינת ישראל. פעילות זו התבצעה בעיקר בחסות משטר הבעת' בסוריה. כדי למשוך את ירדן לעימות מול ישראל, ביצע הפת"ח פיגועי טרור מתוך שטחי יהודה-ושומרון, שהיו בשליטת הירדנים. מהלכים אלו, היו, בין היתר, קריאת תגר על אסטרטגיית המאבק של נאצר ומצרים נגד ישראל, שעליה ערערו סוריה והפת"ח. בתגובה, האשימו מצרים ובן-חסותה, אש"ף, את פת"ח בחוסר אחריות ואף כינו את הארגון "סוכן האימפריאליזם והציונות".⁶⁵

הכישלון הצורם של הערבים במלחמת "ששת הימים" הביא לתפנית גם בקרב ההנהגה הפלסטינית. הדחתו של אל-שוקירי - שזוהה עם הכישלון הערבי במלחמה - מראשות אש"ף, אפשרה לפת"ח להשתלט על הנהגת אש"ף והפכה אותו לגורם הדומיננטי ביותר בחברה הפלסטינית. הנהגת פת"ח ניסחה את עקרונותיה והטמיעה אותם בתוך אש"ף, בראשם 'המאבק המזוין'. עד מהרה הפך הפת"ח לגוף הגדול באש"ף והוא ניצל את הרוב שהוקנה לו כדי לכבוש את מוסדות הארגון, בראשם, הוועד הפועל – גוף ההנהגה העליון, ומינה בראשו את יאסר ערפאת.⁶⁶

אש"ף הפך מעשית לארגון בשליטת פת"ח, שחבריו, או אישים המזוהים עמו, היוו רוב מכריע בכוח האדם המאייש את מוסדות אש"ף. הארגון קיים פעילות ענפה בקרב מוסדות חינוך, איגודים מקצועיים וארגונים התנדבותיים, שהתפתחו במסגרת מגמת הגיוס והמיסוד הפוליטי בקהילה הפלסטינית שנעשתה בהשראת הארגון. פעילות זו תרמה לחיזוק והעמקת הקשר בין החברה הפלסטינית לבין הארגונים הצבאיים. כינון הממשל העצמי הפלסטיני ביהודה-ושומרון וברצועת-עזה הביא למגמה בקרב שלוחות הארגונים הללו בשטחים, לעבור לדפוסי פעולה של מפלגות פוליטיות ולהתחרות על נתח במשאבים ועמדות מפתח.⁶⁷

מאז 1973 החל פת"ח במאמץ שיטתי של ארגון ומיסוד פוליטי בקרב האוכלוסייה האזרחית גם ביהודה-ושומרון וגם ברצועת-עזה, במגמה לסכל ניסיונות מצד ישראל וירדן לגבש הנהגה

⁶⁴ שם, עמ' 21.

⁶⁵ שם, עמ' 22.

⁶⁶ שם, עמ' 25.

⁶⁷ מעוז, מ; וקדר, ב. (1996). התנועה הלאומית הפלסטינית: מעימות להשלמה? רעננה: הוצאת משרד הביטחון. עמ' 385.

פלסטינית חלופית לאש"ף מקרב תושבי יהודה-ושומרון ועזה. לשם כך יזם אש"ף הקמת ארגון פוליטי ('החזית הלאומית הפלסטינית') שנועד לפעול כשלוחה של אש"ף, נרכשו עיתונים שפעלו במזרח-ירושלים והוגשה תמיכה כספית למפעלים ולמוסדות פרטיים וציבוריים. במאמץ זה חלה האצה בסוף שנות ה-70 וראשית שנות ה-80 בעקבות החלטות ועידת הפסגה הערבית בבגדאד שהעמידה בידי אש"ף וירדן משאבים כספיים ניכרים שנועדו לחיזוק עמידתם של תושבי יהודה-ושומרון ועזה.⁶⁸

בד בבד עם נטייתו של המהפכנית, עמדו בפני הפת"ח אתגרי ההתמסדות והמדינה, שהתעצמו בעיקר מאז השתלטותו על אש"ף ב-1969. ככל שהארגון ביסס את מעמדו כמנהיג לאומי, כך הוא נזקק לגבש מאפיינים מדינתיים-ממסדיים ולפתח כושר תמרון מדיני. תהליכים אלו הובילו אותו לבחון באופן מעמיק יותר את הצורך לבסס מעמד טריטוריאלי, גם במחיר פשרות לאומיות.⁶⁹

אתגרי ההתמסדות חייבו קיום פלורליזם רעיוני ומדיני במסגרת מוסכמת של ערכים ויעדים משותפים שהוגדרו באמנה הלאומית הפלסטינית. מסמך יסוד זה ניסח את גבולות הזהות הפוליטית והטריטוריאלית של הלאומיות הפלסטינית, הקשר בין העם הפלסטיני למה שהוא רואה כ'מולדתו', ומקומם במסגרת הלאום הערבי, וקבע את היעדים הלאומיים האסטרטגיים של העם הפלסטיני ואת האמצעים להשגתם. פלורליזם זה השתקף בעמדות שונות, לעיתים קוטביות, בתוך אש"ף בנושאי חוץ, ובראש וראשונה ביחס לסכסוך הישראלי-ערבי ומדיניות הפעלת המאבק המזוין. הוא בא לביטוי גם במורכבותו ואיטיותו של תהליך קבלת ההחלטות, שהיה לבן ערובה של הצורך בשמירת קונצנזוס פנימי ובין ארגוניו.⁷⁰

למרות האתגרים הרבים, הצליחה הנהגת פת"ח, בראשות ערפאת, להביא את אש"ף לאימוץ התהליך המדיני לאחר מלחמת יום הכיפורים; להפגין גמישות מדינית, המתבטאת בנכונות להסתפק במדינה פלסטינית בחלק מארץ ישראל-פלשתינה ולהכריז רשמית על עצמאות המדינה הפלסטינית, על יסוד החלטת החלוקה של האו"ם מ-1947; ולבסוף, להגיע להסדר נפרד עם ישראל על כינון ממשל עצמי פלסטיני בשטחי יהודה-ושומרון ועזה, חרף התנגדות ארגוני השמאל

⁶⁸ שם.

⁶⁹ שם, (מילשטיין, מ. 2004). עמ' 12.

⁷⁰ מעוז, מ; וקדר, ב. (1996). התנועה הלאומית הפלסטינית: מעימות להשלמה?. רעננה: הוצאת משרד הביטחון. עמ' 382.

הקיצוני ותנועת ההתנגדות האסלאמית. החלטות אלו שיקפו מציאות פוליטית שאליה נאלץ
אש"ף להסתגל בחוסר ברירה.⁷¹

מאז 1974 הוכיחה הנהגת אש"ף יכולת לקיים מדיניות צבאית, שהוכתבה על ידי צרכים ואילוצים
מדיניים משתנים ולהוביל אחריה את מרבית הארגונים האחרים. דוגמאות בולטות לכך הן
החלטת פת"ח באותה שנה לחדול מביצוע פעולות טרור בחו"ל (שנה אחר כך הלכה בעקבותיו
"החזית העממית לשחרור פלסטין", בהנהגת ג'ורג' חבש) וההסכמה הישראלית-אש"ף פית הבלתי
רשמית, בקיץ 1981, על הפסקת אש בדרום-לבנון, שהביאה להפסקה מוחלטת כמעט של
ההתקפות הפלסטיניות על ישראל מגבול לבנון, עד קרוב לפרוץ מלחמת לבנון.⁷²

ככל שאש"ף זכה למעמד מוכר במערכת הבינלאומית, כך נחשף ללחצים חיצוניים להימנע
מפעולות שזיהו אותו כארגון טרור ולנקוט עמדות מדיניות מתונות שיעניקו לו לגיטימציה
בינלאומית. בד בבד עם צמצום אפשרויות הפעולה הצבאית לאחר הגירוש מלבנון, גבר הצורך
בפיתוח חלופות דיפלומטיות ושימוש במשאבים חומריים כאמצעי לשימור מעמד אש"ף בזירה
הפלסטינית ולקידום העניין הפלסטיני בזירה הבינלאומית.⁷³

הארגון הלאומי הפלסטיני התקיים שלושה עשורים חרף העדרם של ריבונות טריטוריאלית ומבנה
פורמלי של מדינה, מגמה שבאה לידי ביטוי בקיום מערכת מוסדות ייצוגיים וביצועיים במתכונת
של "מדינה בדרך". הראשי שבהם הוא "הוועד הפועל" שתפקד בממשלה ובו היו מיוצגים כל
הארגונים הצבאיים והאזרחיים, המזוהים על פי רוב עם פת"ח או מצויים בקואליציה עמו. ליד
הוועד הפועל הוקמו גופי מבצעים, ביטחון ומודיעין, מוסדות תכנון ומחקר, תרבות ורוח ובתי
הוצאה לאור האחראים לפרסום כתבי-עת, מחקרים וספרות מורשת היסטורית ותרבותית. אש"ף
הקים מערכת נציגויות רשמיות המתפקדות בשגרירויות, והוא נהנה ממעמד וקשרים מסועפים
עם ארגונים בינלאומיים כגון האו"ם וסוכנויותיו, וכן עם מפלגות שמאל ושדולות ערביות בעולם
כולו.⁷⁴

מוסד מרכזי נוסף הוא "המועצה המרכזית", גוף ייצוגי שכלל עשרות שליחים מתוך הארגונים
המזוינים והמגזרים האזרחיים, שנועד לאשר את מדיניות הוועד הפועל במקרים דחופים ובהעדר
אפשרות לכנס את "המועצה הלאומית הפלסטינית. המוסד השלישי הוא "המועצה הלאומית

⁷¹ שם.

⁷² שם, עמ' 383.

⁷³ שם.

⁷⁴ שם, עמ' 383-384.

הפלסטינית", שתפקדה כפרלמנט מזדמן, ובה היו מיוצגים הארגונים הצבאיים כמרכיב עיקרי, נציגי איגודים מקצועיים אזרחיים ונציגים מטעם קהילות 'הפזורה הפלסטינית'.⁷⁵

סמכותו של אש"ף כנציג הלאומי של העם הפלסטיני זכתה להתממש בתחומי האוטונומיה הפלסטינית בתוקף התמיכה שניתנה לו על-ידי ממשלת ישראל, תוך ניצול חולשתו המדינית והכלכלית והכתבת תנאים שעוררו ויכוח נוקב וביקורת חריפה מצד פלסטינים בשטחים מקרב תנועות האופוזיציה שבשמאל ובחמאס, וכן בפזורה. עם זאת, הקמת הרשות הלאומית הפלסטינית בעזה ויריחו, ביוני 1994, הקנתה לערפאת ואנשיו לראשונה ריבונות מעשית בתחום שלטונה של הרשות, ובעיקר יכולת לכפות מרות באמצעות מנגנוני שליטה והקצאת משאבים ואף בכוח.⁷⁶

התבססות הרשות הלאומית הפלסטינית בשטחים, בעיקר לאחר יישום הסכם אוסלו 2, בספטמבר 1995 - שהעביר את מרבית השטחים המיושבים פלסטינים לידי הרשות הפלסטינית - והבחירות למועצת הרשות הפלסטינית בינואר 1996 - היו צעד נוסף בשחיקת מעמד 'הפזורה הפלסטינית' ואש"ף. מגמה זו ניכרה מיד עם כינון הרשות הלאומית הפלסטינית בעזה, ואף כי ערפאת שב מדי פעם לכנס את הוועד הפועל של אש"ף לצורך אישור צעדיו במשא ומתן עם ישראל, הייתה זו מחווה למראית עין בלבד. אמנם, הארגון המשיך לקיים את נציגויותיו בבירות שונות בעולם וכן הציג מוסדות מחקר ופרסומים, אך אלה סבלו מהעדר משאבים כתוצאה מהפסקת הזרמתם על-ידי ערפאת, בדומה להפסקת הזרמת המשאבים לפעולות בקרב אוכלוסיות הפליטים ב'פזורה הפלסטינית'. עם כינון הרשות הפלסטינית עברו מרכזי קבלת ההחלטות והקצאת המשאבים לעזה ולרמאללה, יחד עם רוב מרכיבי הבירוקרטיה הפלסטינית.⁷⁷

הסכמי אוסלו והבחירות למועצת הרשות הפלסטינית העבירו באורח סופי וברור את מרכז הכובד הפלסטיני אל תוך שטחי האוטונומיה הפלסטינית. גם אם באורח פורמלי אין המועצה הנבחרת משקפת את רצון רוב העם הפלסטיני, הרי כוחה כמוסד נבחר, ריכוז המשאבים החומריים והמוסדיים בידי היושב ראש הנבחר שלה, ערפאת, וחולשתה הברורה של האופוזיציה הפלסטינית בפזורה, כל אלה הפכו את אש"ף לגוף שולי ביחס לרשות הפלסטינית.⁷⁸

⁷⁵ שם.

⁷⁶ שם, עמ' 387.

⁷⁷ שם, עמ' 388.

⁷⁸ שם, עמ' 407.

תהליכי הפוליטיזציה של פת"ח כחלק מאסטרטגיית הכפייה של ישראל

תהליכי הפוליטיזציה והטרנספורמציה שעברו ארגונים פלסטיניים שונים, במהלך השנים - בראשם הפת"ח כגוף עצמאי, הפת"ח בשבתו כאש"ף ולבסוף, הרשות הפלסטינית - ואיתם ההתמתנות והפרגמטיות שנלוו לתהליכים אלו, גם אם מחוסר-ברירה מופגן ובניגוד לאסטרטגיית העל של ארגונים אלו, הביאו בהתאם לשינוי המאבק הטקטי והאסטרטגי בין ישראל והפלסטינים.

אם בעבר עיקר המאבק והמטרה של ישראל היו פגיעה באינדיבידואלים או בקבוצות פלסטיניות שעסקו בפעילות טרור נגד אזרחים ויעדים ישראלים, הרי שמאז התמסדותם של הארגונים הפלסטיניים, ובראשם פת"ח, שינתה ישראל את הכיוון והציבה את מוסדות, משאבי, ואנשי הרשות הפלסטינית בראש סדר העדיפויות של הפעולות הצבאיות והמדיניות של ממשלותיה. שינוי כיוון זה נעשה בעיקר בשל הרגישות שבאינטרסים הפלסטיניים הלאומיים, שהתפתחו עם השנים כחלק מבניית האומה ו"המדינה שבדרך". דרך פגיעה בסממנים הלאומיים והמוסדיים הפלסטיניים, הסיקה ישראל שהיא יכולה ללחוץ על ההנהגה הפלסטינית ולא לפזר אותה לקבל החלטות התואמות את מדיניות הביטחון הישראלית. ניצול רגישות זו התקיים גם ביחס להתרעה הישראלית, קרי – כאיום לתגובה עתידית ולא רק כיוזמה ישראלית לשינוי מצבים מסוימים לטובת האינטרס הישראלי.

כך למשל, בתקופת "האינתיפאדה הראשונה", שפרצה בשלהי 1987 - לפני הקמת הרשות הפלסטינית - המשימה שעמדה בפני צה"ל הייתה הכרעה באמצעות מיטוט כושר ורצון הלחימה של הטרור העממי הפלסטיני דרך השמדת הכח והשתלטות על שטחים נרחבים, תוך החזקת השטח הכבוש באופן קבוע. לעומת זאת, במהלך "האינתיפאדה השנייה" עבר צה"ל להתנהל ולהילחם מול יישות מדינית – לפחות בשלב הראשון של הלחימה – במטרה לגרום להנהגה הפלסטינית לדכא את גל הטרור, החל ממבצעי מעצרים בשטחי השליטה האזרחית והביטחונית של הרשות הפלסטינית (שטחי A), המשך בהתקפות והפצצות על מחסומים ועמדות של מנגנוני הביטחון הפלסטיניים, ולבסוף בפשיטות ליליות משוריינות וקצרות על מפקדות של הרשות

במרכזי הערים הפלסטיניות ביהודה-ושומרון.⁷⁹

מקרה בוחן האינתיפאדה השנייה

לצד הסיכונים והחסרונות, פרוץ "האינתיפאדה השנייה" אפשרה לישראל הזדמנות לניצול המצב כדי לכפות ולאץ את הפלסטינים לעבור תהליך נוסף בטרנספורמציה הפוליטית של מוסדותיהם באוטונומיה החדשה שזה מכבר קמה. רשות פלסטינית חזקה ודמוקרטית יותר, משמעותה שליטה טובה יותר בנעשה בשטח ויכולת ישראלית להשפיע עליה לצרכיה. אלא שעוד לפני פרוץ האינתיפאדה השנייה, הוקמה רשות פלסטינית שתפקידה ליישם ממשל מרכזי עבור האוכלוסייה הפלסטינית, וישראל, מבחינתה, ניסתה לנצל את המצב הפוליטי החדש כדי להתמודד עם האתגר הביטחוני שהתפשט. האסטרטגיה הישראלית מול הרשות הפלסטינית הורכבה משלושה תחומים: צבאי, פוליטי-מדיני, וכלכלי.

אמנם האינתיפאדה השנייה נמשכה יותר מחמש שנים (2000-2005) – ויש אף שיטענו כי נמשכה במשך שבע שנים (עד "הסכם המבוקשים" ביהודה-ושומרון, בשנת 2007) – אך פרק זה יתרכז בשנה מסוימת מתוך אותן שנים, שנת 2002, שכן בשנה זו יצאה ישראל לשני מבצעים צבאיים בשטחים שבשליטת הרשות הפלסטינית, מבצע "חומת מגן" ומבצע "דרך נחושה". כמו כן, שנה זו הייתה הקשה ביותר מבחינת ישראל, הן במספר פיגועי ההתאבדות, והן בכמות ההרוגים הישראליים, שנגרמו כתוצאה מהם.⁸⁰ מבחינת מאפיינים ונתונים אלו, הייתה שנת 2002 שנה מפנה ומבחן עבור כל הגורמים המעורבים, ומכאן חשיבותה.

הממד הצבאי

בפן הצבאי, התרכזו פעילות צה"ל, בשנה זו, מול מוסדות השלטון הפלסטיניים – לצד סיכולים ממוקדים נגד מנהיגי ארגוני הטרור השונים וכיבוש שטחים ביהודה-ושומרון. כך, ב-7 במארס 2002, תקפו מסוקי קרב של חיל-האוויר את מתחם המודיעין הפלסטיני הכללי בחלחול, שמצפון לחברון. כן תקפו מטוסי קרב מטרות של המשטרה הפלסטינית בעזה, ובמהלך הלילה שיגרו

⁷⁹ שמחוני, א. (2006). עומק אסטרטגי והחזית המזרחית ההתמודדות עם האיומים ממזרח והנוכחות הצבאית בגדה המערבית. אוניברסיטת תל-אביב.

⁸⁰ (2006). טרור המתאבדים המתאבדים בשנות העימות הישראלי הישראלי פלסטיני פלסטיני (ספטמבר 2000 - דצמבר 2005). מרכז המידע למודיעין ולטרור.

ספינות של חיל-הים לפחות שני טילים וירו אש מקלעים לעבר מבנים השייכים למשטרה

הפלסטינית בדרום העיר עזה.⁸¹

ב-10 במארס 2002, הפציצו מסוקי חיל-האוויר את קומפלקס ה"אנצאר 2" בעזה - מקום מושבו בעבר של יושב-ראש הרשות הפלסטינית, יאסר ערפאת – וכן מפקדות של מנגנוני הביטחון הפלסטינים ואולפני תחנת הטלוויזיה הלוויינית של הרשות הפלסטינית.⁸² ב-30 ביוני 2002, פוצצו כוחות הנדסה של צה"ל את רוב מתחם בניין הממשל בחברון.⁸³

בד-בבד עם התקיפות הצבאיות נגד המוסדות והסמלים הפלסטיניים, בצה"ל כבשו שטחים שהיו בשליטת הרשות הפלסטינית, כרמז לקראת החלטות עתידיות אפשריות לפירוק הרשות ולקידוח אחריות על-ידי ישראל. דוגמה לכך היא כניסת כוחות רבים של צה"ל לרמאללה - הנחשבת למוקד הכוח השלטוני של הפלסטינים - וכיבושה ב-12 במארס 2002.⁸⁴ ב-29 במארס 2002 השתלט צה"ל על מתחם הממשל הפלסטיני - "המוקטעה" – ברמאללה.⁸⁵ ב-19 ביוני 2002 אישרה הממשלה כי תפיסת שטחים על-ידי צה"ל היא פעולה שנועדה להרתיע את הרשות הפלסטינית ולא לאורך אותה לחדול ממדיניות הטרור שהיא נוקטת. זאת כאשר לשכת ראש הממשלה פרסמה הודעה, בה נאמר כי פעילות צה"ל בג'נין היא חלק ממדיניות חדשה של תפיסת שטחים והחזקה בהם לאורך זמן. מקורות מדיניים הבהירו אז כי על כל פיגוע - ייתפסו שטחים.⁸⁶

הממד המדיני

בפן המדיני, השתמשה ישראל בהישגים של הרשות הפלסטינית – תיאום ביטחוני בין ישראל והרשות, הסרת מחסומים, העברת אחריות אזרחית לרשות וכניסת עובדים לישראל - כדי לנסות ולפורר את אותם הישגים. ב-28 במאי 2002 איימו בצה"ל לבטל את מפקדת התיאום הביטחוני עם הפלסטינים ומשרדי התיאום הביטחוני, ואף נערכו למצב בו תשלוח ישראל בשטחי הרשות לפרקי זמן ארוכים והמנהל האזרחי יחזור לשמש כרשות שלטונית בשטחים.⁸⁷ ב-1 ביולי התממש

⁸¹ ואקד, ע; ושומפלי, א. (2002). צה"ל השלים את ההשתלטות על טול כרם. Ynet.

⁸² ואקד, ע; ושומפלי, א. (2002). צה"ל תקף את לשכת ערפאת בעזה; ניסיון חיסול ברמאללה. Ynet.

⁸³ שומפלי, א. (2002). פוצץ בניין הממשל בחברון; האם המבוקשים נמלטו? Ynet.

⁸⁴ ואקד, ע; ושומפלי, א. (2002). צה"ל כבש את רמאללה. Ynet.

⁸⁵ פליקס, פ. (2002). צה"ל כבש את מתחם ערפאת. Ynet.

⁸⁶ בחור, ד; ופריש, פ. (2002). מדיניות חדשה: תפיסת שטחים לאורך זמן. Ynet.

⁸⁷ פריש, פ. (2002). בצה"ל נערכים לביטול מפקדת התיאום הביטחוני עם הפלסטינים. Ynet.

האיום וצה"ל השתלט על משרדי התיאום והקישור בבית-לחם, גירש שלושה שוטרים פלסטינים וסגר את המקום.⁸⁸

ב-20 ביוני 2002 פרסם צה"ל צו צבאי האוסר כניסת פלסטינים לעבודה בתחומי יישובים ואזורי תעשיה ישראלים ביהודה-ושומרון.⁸⁹ באותו היום טענו ברשות הפלסטינית כי פעולת צה"ל בשטחים מנעו מאלפי תלמידי תיכון להגיע לבחינות הבגרות של הרשות הפלסטינית וכי צה"ל פגע במהלך פעילותו הצבאית בכעשרות אולמות שהיו אמורים לשמש ככיתות בחינה.⁹⁰ מלבד שיבושי המנהל התקין, פגיעה במרקם החיים של החברה הפלסטינית, ולקיחת סמכויות ואחריות מהרשות בחזרה לידי צה"ל, החליטו בישראל להקים את גדר הביטחון שתפקידה היה למנוע או להקשות על כניסת מפגעים לתוך ישראל. בהקשר זה טענו גורמים בצה"ל כי הפלסטינים "חוששים מחציצה בינם לבין ישראל ומהמשך שליטה ישראלית בשטחים, ללא פינוי התנחלויות". ניתן לשער שישראל השתמשה גם בקלף-מיקוח זה כדי ללחוץ על ההנהגה הפלסטינית.⁹¹

ממד הדיפלומטיה, ההסברה ומדיניות החוץ

מאמציה של ישראל לנצל את תהליך הפוליטיזציה וההתמסדות שעברה החברה והפוליטיקה הפלסטיניות, כדי לזכות בהישגים אסטרטגיים ולשמור על האינטרס הישראלי וביטחון אזרחיה – בייחוד במהלך האינתיפאדה השנייה - כללו גם את התחום הדיפלומטי. בתחום זה הפעילה ישראל טקטיקה שמטרתה לבודד את ההנהגה הפלסטינית הלגיטימית מחד – מתוך מטרה להלחיץ אותה ולגרום לה להבין שיש השלכות למדיניות שבחירה לנקוט בה - ולהפעיל על אותה הנהגה לחץ בינלאומי מצד מעצמות, כמו ארצות-הברית והאיחוד האירופי, כדי להביא להרגעת השטח והפסקת פעולות הטרור.

ב-1 באפריל 2002 טען יאסר עבד-רבו, שהיה הממונה על ההסברה ברשות הפלסטינית, כי ישראל מונעת ממספר שליחים בינלאומיים – ביניהם שליחי האו"ם, האיחוד האירופי ורוסיה - להיפגש עם ערפאת ברמאללה. גורמים צבאיים אישרו כי נמנעה כניסתה של משלחת זרה לרמאללה, ואף רענן גיסין, יועץ התקשורת של ראש הממשלה דאז, אריאל שרון, ציין כי ערפאת יישאר בבידוד עד אשר יוסר איום הטרור.⁹²

⁸⁸ שומפלי, א. (2002). צה"ל סגר את משרדי התיאום והקישור בבית לחם. Ynet.

⁸⁹ פריש, פ. (2002). התנחלויות ואזורי תעשיה בשטחים: אין כניסה לפלסטינים. Ynet.

⁹⁰ ואקד, ע. (2002). הרשות הפלסטינית: קשיים בקיום מבחני הבגרות. Ynet.

⁹¹ שאולי, ס. (2002). בכיר באמ"ן: בחודש האחרון נעצרו 250 מבוקשים. Ynet.

⁹² ואקד, ע; ופריש, פ. (2002). ישראל מנעה כניסת שליחים בינלאומיים לערפאת. Ynet.

ואולם, לצד הבידוד המדיני שכפתה ישראל על מנהיגי הרשות הפלסטינית, היא עדיין אפשרה לגורמי ממשל אמריקניים, ומאוחר יותר גם עם גורמי האיחוד האירופי והאו"ם, להיפגש עם הנהגת הפלסטינים ובכך לנסות וללחוץ עליהם לסיים את מתקפות הטרור. כך, ב-14 באפריל 2002 נפגש מזכיר המדינה האמריקני דאז, קולין פאוול, עם ערפאת ולפי הדיווח התקשורתי של הפגישה, "לחץ" על ערפאת לבצע "צעדים יעילים" להפסקת הטרור.⁹³

ב-25 במאי 2002 העביר גורם מדיני בירושלים מסר לפיו כל עוד ערפאת שומר על מעמדו ברשות, אין סיכוי להתקדמות במישור המדיני ולביצוע רפורמות אמיתיות. הגורם הוסיף כי יש צורך לנתק את יושב-הראש מניהול הרשות וטען כי "הפתרון היחיד הוא נטרול פוליטי מלא של ערפאת. לא מדובר על סילוק פיזי, אלא על העברתו לתפקיד סמלי".⁹⁴ ב-2 ביוני 2002 טענו גורמים מדיניים בירושלים כי על-מנת שהרפורמה ברשות הפלסטינית תצלח, היא צריכה לכלול "ניתוח כואב, בין היתר להוצאת האיש העומד בראש הרשות הפלסטינית".⁹⁵

הלחץ המדיני בא לידי ביטוי גם במדיניות האמריקנית ובלחצים ממשיים הכוללים עיצומים ופעולות מדיניות שנועדו להשפיע על הרשות הפלסטינית. ב-21 באפריל 2002 הועלתה הצעת חוק בסנאט האמריקני שתוכנה שלילית זכותו של יאסר ערפאת להיכנס לארצות-הברית וכן הקפאת נכסי אש"ף בארצות-הברית.⁹⁶ ישראל עצמה פנתה גם כן לאפיקים דומים, בתור לחץ על הנהגת הרשות הפלסטינית, כאשר הקפיאה העברות כספים לרשות הפלסטינית.⁹⁷

תוצאות הלחץ והמדיניות הישראלית – המדינית והצבאית גם יחד – מול הרשות הפלסטינית, לא הועילו והאלימות המשיכה גם בשנים שלאחר מכן. אולם, בטווח הארוך הצליחה ישראל להטמיע בקרב הפלסטינים את המשוואה של פגיעה צבאית ומדינית בתשתית "המדינה שבדרך", כתגובה לפעולות טרור פלסטיניות. עוד במהלך שנת 2002 התבטאו גורמים פלסטיניים כמי שמבינים את השלכות המשוואה שיצרה ישראל ואף בחלק מן המקרים שינו את התנהלותם, גם אם לא היה בפעולות אלו כדי לשנות את המציאות בטווח הקצר.

⁹³ בחור, ד; ו-ואקד, ע. (2002). פאוול וערפאת נפגשו ברמאללה. Ynet.

⁹⁴ בחור, ד. (2002). השבוע: "מתקפת" שרי חוץ על ישראל והפלסטינים. Ynet.

⁹⁵ בחור, ד; ו-ואקד, ע. (2002). בן אליעזר: ללחוץ על ערפאת, בלי רחמים. Ynet.

⁹⁶ (2002). סנאטורים: לשלול את אשרת הכניסה של ערפאת לארה"ב. Ynet.

⁹⁷ בן, א. (2002). ועדה בראשות פרס תדון בהפשרת כספי הפלסטינים. הארץ.

2.2. חמאס – מצלו של פתח', לשליטה מדינית ברצועת-עזה

חמאס היא "תנועת ההתנגדות האסלאמית" (חרכת אל מוקאוומה אל אסלאמיה) שנולדה זמן קצר לאחר פרוץ האינתיפאדה ביהודה-ושומרון וברצועת עזה, בשלהי 1987.⁹⁸ ראשיתה של החמאס בתנועת "האחים המוסלמים", שנוסדה במצרים בשנת 1928 על-ידי חסן אל-בנא. תנועה זו שמה לה למטרה להילחם בהשפעות המערביות הקלוקלות על החברה המוסלמית בכלל והמצרית בפרט, להחזירה בתשובה על בסיס ההלכה האסלאמית (השריעה), ולכונן מדינה אסלאמית גדולה, בדומה לח'ליפות בימי הנביא מוחמד. האמצעים להשגת היעדים הללו כללו את חינוך הדור הצעיר על ברכי האסלאם, הדרכת האוכלוסייה באורח החיים האסלאמי בכל תחומי החיים, הפצת האסלאם באמצעות כתיבה, הטפות לקהלים השונים והקמת מערכת ענפה של מוסדות רווחה וחינוך לכלל האוכלוסייה.⁹⁹

הקמת חמאס הסיטה את הפעילות של תנועת האחים המוסלמים מהמישור הכלל אסלאמי והקהילתי, לתחום הלאומי. מתנועה ששיקעה עצמה בחינוך הפרט, בשיפור חיי המשפחה ובתיקון חיי הקהילה, הפכו "האחים" לגוף פוליטי פעיל שקידש מלחמה ב"כיבוש הישראלי" ונטל על עצמו להיות בלם בפני מגמת הסחף בקהילה הפלסטינית לעבר פשרה היסטורית עם ישראל, תוך הצבת חזון חלופי של כינון מדינה אסלאמית בכל שטחה של פלסטין המנדטורית. מתנועה בעלת צביון חברתי וזהות כלל אסלאמית, היא צמחה אפוא למסגרת בעלת זהות אסלאמית לאומית, אינטרסים ייחודיים ויעדים טריטוריאליים מוגדרים. מתנועה של חזון, שיעדיה הוגדרו בלעדית במונחים של טווח ארוך, היא לבשה יותר אופי של תנועה פוליטית לוחמת שיעדיה מידיים ומקומיים.¹⁰⁰

השפל המדיני והצבאי חסר התקדים בחומרתו שאליו נקלע אש"ף לאחר הגירוש מלבנון ב-1982 אובדן המאחז הטריטוריאלי העצמאי למחצה שהיה לו בארץ זו ומשבר הלגיטימיות של התנועה הלאומית הפלסטינית בהנהגת אש"ף, כל אלה תרמו לתחושה של משבר לאומי ולעלייתה של חמאס כתנועה הקוראת תיגר על מנהיגתו של אש"ף.¹⁰¹

⁹⁸ משעל, ש; וסלע אברהם. (1999). *זמן חמאס: אלימות ופשרה*. ידיעות ספרים. עמ' 14.
⁹⁹ אביעד, ג. (2008). *לקסיקון חמאס*. הוצאת מערכות. מבוא, בתוך "מרכז המידע למודיעין ולטרור" (2009).
¹⁰⁰ שם (משעל, ש; וסלע אברהם. 1999), עמ' 17.
¹⁰¹ שם, עמ' 16.

השינוי בסדרי העדיפות של התנועה האסלאמית לטובת קידום של אינטרסים לאומיים באמצעים כוחניים על פני התרכזות בתכלית כלל אסלאמית, הייתה פועל יוצא מהתחרות בינה לבין אש"ף על כיבוש עמדות כוח והשפעה בקרב האוכלוסייה הפלסטינית בגדה וברצועה.¹⁰² דבר זה מעיד על תהליך ההתמסדות הפוליטית של חמאס, שהחלה כבר בשלב מוקדם מבחינת הארגון, ותרמה לרציונליזציה האינסטרומנטלית ולריאליזם שלו, בתחום הפוליטי והחברתי.

שאיפתה של חמאס להבטיח לעצמה מעמד דומיננטי בקרב האוכלוסייה, תוך קידום אינטרסים פרטיקולריים והמשך דבקות בערכים כלל אסלאמיים, העמידו בפני התנועה דילמה שהחריפה במיוחד מאז הסכם העקרונות בין ישראל לבין אש"ף בספטמבר 1993 וכינונו של ממשל עצמי בעזה וביריחו ביוני 1994. דילמה זו השתקפה במתח שנוצר בין שיקולים של מחויבות מוצהרת למלחמת מצווה נגד ישראל, לבין שיקולים אקטואליים - שמירת הישגיה הציבוריים ומעמדה הפוליטי של התנועה תוך הבטחת נגישות למשאבים חומריים ולמשאבי עוצמה והשפעה אחרים. ככל שגברה ההכרה בקרב חמאס שעליה להבטיח את נוכחותה והשפעתה בתוך האוכלוסייה הפלסטינית, כן גברו הלבטים בתוכה בדבר הצורך להגמיש את העמדה ששללה מיסודה השתתפות פוליטית במוסדות ייצוגיים, אשר הוקמו כתוצאה מהסדר בין ישראל לאש"ף.¹⁰³

ישראל ראתה תחילה את פעולות הרווחה ההתנדבותיות האלה כפעילות ברוכה ומועילה, והעניקה לכל מוסדות הדעווה מעמד חוקי על-פי חוק האגודות העות'מניות. היא הייתה משוכנעת ששיתוף הפעולה הזה לא רק מוריד מעליה את נטל האחריות לשכבות החלשות בשטחים, אלא אף יוצר חלופה חיובית לתנועת פת"ח האלימה.¹⁰⁴

את ניצני ההתמסדות של חמאס ניתן לראות כבר בהשתלטותו – עוד לפני הקמת חמאס ובשבתו כמרכז האסלאמי - על האוניברסיטה האסלאמית ברצועת-עזה, שהוקמה בשנת 1978, במימון אש"ף. השתלטות זו נעשתה באופן דמוקרטי, כאשר בעקבות גיוס משאבים אינטנסיבי – בחסות 'האחים המוסלמים' - הצליח הגוש האסלאמי, בתמיכת מנהיג חמאס, אחמד יאסין, לזכות בבחירות למועצת הסטודנטים, ומכאן הדרך לסילוקה של ההנהלה הנאמנה לערפאת הייתה פשוטה. (23) חמאס הפך את האוניברסיטה למרכז פעילות דומיננטי ומשפיע.¹⁰⁵

¹⁰² שם, עמ' 17.

¹⁰³ שם, עמ' 17-18.

¹⁰⁴ אלדר, ש. (2012). להכיר את חמאס. הוצאת כתר: מושב בן-שמן. עמ' 23.

¹⁰⁵ שם, עמ' 24.

שר הביטחון דאז, יצחק רבין, נהג לפגוש בלשכתו בתל-אביב פעילים מהמרכז האסלאמי, שאותם דאג להביא דוד חכם כדי שהשר 'יחוש את השטח'. רבין היה מוכן לבחון את הרעיון שניסה לקדם מתאם הפעולות בשטחים דאז, האלוף שמואל גורן, לפיו יש לחפש אלטרנטיבה 'שפויה' לאש"ף. האסלאמיסטים של עזה, נראו בעיני גורן ורבין, פרטנרים ראויים. גישושים אלו המשיכו גם לאחר פרוץ האינתיפאדה הראשונה ולאחר שחמאס הפיץ את כרוז הקמת הארגון והיה שותף פעיל ב'התנגדות'. אחד המפגשים היה עם דוקטור מחמוד א-זהאר, שהגיע ללשכתו של רבין כמה חודשים לאחר פרוץ האינתיפאדה, בחודש פברואר 1988, לאחר שחמאס כבר הוקם, וזאת במטרה לנסות ולמצוא פתרון להתקוממות שפרצה בשטח. חודשים לאחר הפגישה, כבר פרסם חמאס את אמנתו, הקוראת להשמדת ישראל.¹⁰⁶

למעשה, חמאס החליט על שינוי הטקטיקה שלו מיד עם פרוץ האינתיפאדה הראשונה. בארגון סברו כי ההתקוממות שפרצה בשטח מהווה הזדמנות לקדם את תנועתם. ההערכה הייתה כי אם לא ינקטו מהלך ארגוני משמעותי התומך בהתקוממות, הרי שפעילי פת"ח והג'יהאד האסלאמי, עשויים לא רק לקטוף את פירות ההתקוממות, אלא להפוך את 'המרכז האסלאמי' לחסר תוקף ואף להציגו כמשתף פעולה עם ישראל. הדילמה שעמדה בפני הארגון הייתה, מצד אחד, להצטרף להתקוממות ובכך להעמיד בסכנה את מפעל הדעווה הרחב שהקים הארגון, ומצד שני, להתעלם מהנעשה בשטח ולהיחשב כבוגדים.¹⁰⁷ מייסדי חמאס החליטו, אפוא, להוריד את משקלה של הדעווה בסדר העדיפויות ולהעלות על נס את דגל הג'יהאד נגד ישראל.¹⁰⁸

בשל הדגש ששמה התנועה האסלאמית על פתרון בעיות הפרט וסיוע ותמיכה בחלשים על-ידי יצירת מסגרות פעולה וולונטריות של רווחה, צדקה ושירותים, הצליחה החמאס, בזמן האינתיפאדה הראשונה, להכניס את פת"ח למגננה, מכיוון שהארגון הצליח להוכיח פעילות מזוינת שעלתה בהיקפה וביעילותה על זו של פת"ח, תוך שהיא מגלה דבקות בסמלים וערכים פלסטיניים לאומיים המעוגנים לכאורה במקורות דתיים, אך גם באותם מקורות שאש"ף זנח, ובראשם האמנה הלאומית הפלסטינית.¹⁰⁹

במהלך השנים השתנתה תנועת חמאס במידה ניכרת, מבחינה ארגונית. בשנותיו הראשונות ריכוז, גיבש ופיקח על הארגון אחד ממייסדיו ההיסטוריים, השיח' אחמד יאסין. חמאס פעל באמצעות יחידות מחוזיות שהתרכזו סביב מסגדים מקומיים, בעיקר בעזה, ללא מוסדות פנימיים נוקשים.

¹⁰⁶ שם, עמ' 28.

¹⁰⁷ שם, עמ' 29.

¹⁰⁸ שם, עמ' 30.

¹⁰⁹ שם.

בהמשך, בעקבות מעצרו של יאסין ב-1989 ולנוכח לחץ חיצוני גובר על הארגון מצד ישראל, החליט חמאס ליצור מבנה מקצועי ומבוזר בפריסה רחבה יותר, וכן להתרחב מבחינה גיאוגרפית. מאז, התאפיין הארגון והנהגתו בפיזור גיאוגרפי ובמידור, כאשר מוקדי הכוח של חמאס נחלקים בין הלשכה המדינית - הממוקמת מחוץ לרצועה - לבין ההנהגה הפוליטית, שחבריה מתגוררים בתחום הרצועה, והמפקדים הצבאיים של גדודי עז א' דין אלקסאם.¹¹⁰

כמו במדינות מוסלמיות אחרות, תנועת חמאס שאבה את כוחה ומעמדה הציבורי מהדימוי של אלטרנטיבה למדינה, בגין פעילותה במקום שבו אין סמכות חברתית או פוליטית של המדינה, או ההנהגה הפלסטינית המרכזית, דבר שיצר לחץ גובר על החילוניים. כך, בעוד שאש"ף נאלץ לתמרן בזירה האזורית והבינלאומית הסבוכה במאמץ הישרדות קשה, תוך ניתוק פיזי מצאן מרעיתו בשטח, הלכה חמאס וכבשה לעצמה מאחזים ומוקדי כוח חדשים בקרב האוכלוסייה המקומית, תוך שהיא מציבה סימן שאלה על דרכו המדינית של פת"ח וקוראת להכשלתה.¹¹¹

נוסחת השילוב הין הדעווה לגיהאד, שאומצה עם פרוץ האינתיפאדה הראשונה, התגלתה כמועילה עוד יותר באינתיפאדה השנייה. בזמן שחמאס שלח את פעיליו לפיגועי התאבדות במדינת ישראל, מרכזי המזון של הארגון האכילו יותר מ-50,000 ילדים רעבים מדי יום, בתמורה להשתתפותם בשיעור קוראן בן שיעורים.¹¹² כך הצליח חמאס, מצד אחד, לתקוף את ישראל ולהשתתף במאבק המזוין נגדה, ומצד שני, לנצל את התגובות הישראליות (סגר, ביטול מעבר סחורות, ותקיפות צבאיות) כדי להעמיק את הדעווה ברצועת-עזה.¹¹³

עם הזמן צברה תנועת חמאס מעמד מוסדי-חברתי, שסייע לה לצמוח כתנועה פוליטית מובהקת, בתהליך הטרנספורמציה והפוליטיזציה שעברה. תהליך זה הגיע לשיא בעת מערכת הבחירות לפרלמנט הפלסטיני, בשנת 2006, לאחר יציאת ישראל מרצועת-עזה, בתכנית "ההתנתקות" שיוזם ראש הממשלה דאז, אריאל שרון. במערכת בחירות זו מימשה חמאס את ההון האנושי הרב שליקטה במהלך העשורים שקדמו לכך, כתוצאה מפעולות הדעווה והמסגרות החברתיות והלימודיות שהקימה עם השנים, שיצרו מנגנון היררכי בתוך התנועה.¹¹⁴

¹¹⁰ ברטי, ב. (2014). שינויים ארגוניים בחמאס: לאן פני הארגון? בתוך: ברום, ש, ו-קורץ, ע (עורכים), 'צוק איתן' - השלכות ולקחים. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

¹¹¹ מעוז, מ; ו-קדר, ב. (1996). התנועה הלאומית הפלסטינית: מעימות להשלמה? רעננה: משרד הביטחון. עמ' 387.

¹¹² שם (אלדר, ש. 2012), עמ' 34.

¹¹³ שם.

¹¹⁴ שם.

מטרת חמאס בבחירות הייתה להשיג 40 אחוזים מקולות הבוחרים. ההערכות השונות שערכה התנועה הובילו למסקנה כי היא תקבל 35 אחוזים מהקולות, לכל היותר, וזאת בתנאי שהתנועה תפעל בתבונה מול מאוכזבי הפת"ח והקולות הצפים הנרתעים להצביע לתנועה אסלאמית. אשר על כן, כצעד ראשון להשגת המטרה הפוליטית בבחירות, החליטה התנועה להעניק לעצמה שם אחר – במקום "חמאס", העלול להרחיק מצביעים, בשל הקישור בין השם ובין פעולות הטרור האכזריות שביצעה התנועה; בחרה התנועה את השם "מפלגת שינוי ורפורמה". היה זה צעד פסיכולוגי שאומץ בהשראת שינויי שם של תנועות אסלאמיות אחרות בעולם הערבי, כמו למשל בטורקיה ("מפלגת הצדק והפיתוח", של האחים המוסלמים).¹¹⁵

תוצאות הבחירות הציגו ניצחון לתנועת חמאס, בדמות 74 מושבים, מתוך 130 מושבים בסך-הכל. מנהיגי חמאס נדרשו להסתגל למציאות החדשה והמפתיעה מהר מאוד ולהתחיל לנהל את חיי התושבים הפלסטיניים. בחמאס חשבו כי את המגעים הנדרשים עם ישראל, לשם הסדרת עניינים שוטפים – פתיחת מעברים, מים, חשמל, חומרי גלם, מוצרי צריכה ועוד – ימשיכו לעשות אנשי פת"ח גם לאחר הבחירות, אולם האחרונים סירבו להיכנס לממשלת אחדות עם חמאס, מתוך מטרה לייאש את חמאס ולהביא את התנועה לוותר על המנהיגות.¹¹⁶

טקטיקה זו לא הועילה. תנועת חמאס הלכה והתמסדה, והצליחה לנהל את אורח החיים של הפלסטיניים ברצועת-עזה, תוך שהיא מותירה לנשיא הרשות הפלסטינית, אבו-מאזן, את ההובלה בתחום מדיניות החוץ. סירובו של פת"ח להיכנס לממשלה אחדות, העמידה את חמאס מול שתי מכשלות: (1) מכיוון שפת"ח לא נכנסת לממשלה, אין סיכוי לממשלת אחדות שתהווה עלה תאנה ביחסים המורכבים והרגישים עם ישראל; (2) הקשיים שמטיל יושב-ראש הרשות, אבו-מאזן, אינם מאפשרים לממשלת חמאס, ולראש הממשלה הנבחר מטעמה, לקיים את שלטונם.¹¹⁷

מכשלות אלו, בתוספת להעמקת המעורבות האיראנית ברצועת-עזה ואף להתנהלות הישראלית – שהקפיאה כספי מסים שהיו מיועדים לעובדי הרשות הפלסטינית, לאחר בחירתו של חמאס לשלטון – הובילו בסופו של דבר להפיכה הצבאית האלימה שביצע חמאס ולהשתלטותו בכח-הזרוע על רצועת-עזה כולה, בדרך להפוך למפלגת שלטון המנהלת מדינה עצמאית ומנותקת משטחי יהודה-ושומרון.¹¹⁸

¹¹⁵ שם, עמ' 152-153.

¹¹⁶ שם, עמ' 168-169.

¹¹⁷ שם.

¹¹⁸ שם.

בתמיכת ובמימון איראן, הקימה חמאס צבא עצמאי. היה זה המשך טבעי לשינוי המבני והמוסדי שעברה התנועה – מתנועה בעלת זרוע צבאית, למפלגת שלטון הזקוקה לפיקוד צבאי רחב, הכולל מערך גיוס פעיל המתאמן על-פי דוקטרינה צבאית סדורה, במקום ארגון מחתרתי וממודר. המבנה החדש של צבא חמאס, כלל חיילים, קצינים, היררכיה מסודרת וממושמעת, אימונים תכופים וטקטיקות תקיפה, אך בעיקר התגוננות של צבא העומד מול צבא אחר. לצד זאת, הקימה חמאס מערך גדול של משטרה וכוחות שיטור פנים ('תנפיד'יה').¹¹⁹

במארס 2007 נחתם הסכם פיוס בין חמאס ופת"ח והוקמה ממשלת אחדות, בתיווכו של מלך סעודיה, עבדאללה. אלא שהסכם מכה עקף את אחד הנושאים החיוניים לפיוס בין פת"ח וחמאס והשאיר את נושא ביטחון הפנים פתוח לפרשנות. כך, חודש לאחר הצגת ממשלה האחדות הפלסטינית, דרש אבו-מאזן מאנשי התנפיד'יה של חמאס, לצאת ממרכזי הערים ולחזור לבסיסיהם, מתוקף העיקרון של "נשק אחד, רשות אחת", ואילו בחמאס התנגדו להסגת הכוחות, אלא אם כן אלה ישולבו בתוך מנגנוני הביטחון הפלסטיניים. בשל הסירוב, הורה אבו-מאזן לפרוש את כוחות מנגנוני הביטחון בשטח, בצמוד לכוחות חמאס.¹²⁰

במציאות של מתיחות יומיומית וקרבות רחוב בין אנשי חמאס ופת"ח, משמעותה של החלטת אבו-מאזן הייתה הסלמה. ב-12 ביוני 2007, נפגשו כל ראשי תנועת חמאס בעזה – הן מהזרוע הצבאית והן מהזרוע המדינית – והתקבלה ההחלטה להשתלט בכח על מנגנון הביטחון המסכל. ב-14 ביוני, ניתנה האות להסתער וכוחות הביטחון של חמאס – שכלל לא תכננו הפיכה כוללת, אלא רק את תפיסת הביטחון המסכל, לצורך קלף מיקוח במשא-ומתן עם הפת"ח – השתלטו במהרה על כל מנגנוני הביטחון הפלסטיניים, שנכנעו כמעט ללא קרב.¹²¹

כדי להוכיח לעולם שהסדר הציבורי שב על כנו ברצועת-עזה ושחמאס מקיימת שלטון חוק, שחררה ממשלת חמאס עיתונאי בריטי ב-4 ביולי 2007. עיתונאי זה הוחזק בשבי במשך ארבעה חודשים ולמרות שכוחותיו של אבו-מאזן ידוע מי מחזיק בו והיכן, הם לא הצליחו להביא לשחרור. בנוסף, החלה פעילות כוחות חמאס לפרוק משפחות פשע מנשקם. על-ידי פעולות אלו, ניסתה ממשלת חמאס להוכיח כי היא מסוגלת למשול ולהחזיר את הביטחון האישי לתושבי

עזה.¹²²

¹¹⁹ שם, עמ' 188-189.

¹²⁰ שם, עמ' 244-247.

¹²¹ שם, עמ' 258.

¹²² שם, עמ' 270.

מאז ההפיכה בשנת 2007, שולטת תנועת חמאס כמעט עשור שלם ברצועת-עזה, זאת חרף הסכסוך הפנימי והמתמשך עם הפת"ח ולמרות שלושה מבצעים צבאיים רחבים שבהם התמודדה מול מדינת ישראל. במהלך תקופה זו, פיתחה חמאס משטר כלכלי רשמי, תחזקה תקציב הנע בין 900-750 מיליון דולר, וגבתה מסים על כל סחורה שנכנסה לאזור באופן חוקי ולא-חוקי (דרך מנהרות) - מיסוי המנהרות לבדו, הכניס לחמאס כ-500 מיליון דולר מדי שנה. ממשלת חמאס גם הקימה תשתית מדינית במסגרת יחסי החוץ שנקטה, המתבססת על איראן וסוריה. לאחר מאורעות "האביב הערבי", החליפה חמאס ציר זה בציר טורקיה-קטאר. מדיניות חוץ זו לוותה במימון כספי רחב של מדינות החסות ואף במתן תמיכה בזירה הבינלאומית, בעיקר בעת מבצעים צבאיים שניהל הארגון מול ישראל.¹²³

מבחינה פוליטית, נאלצה ממשלת חמאס לגלות פרגמטיות ולתמרן בין האידאולוגיה של התנועה ובין ניהול החיים היומיומי ברצועת-עזה והימנעות ממאבק מזוין עם מדינת ישראל, במצבים שאותם השלטון בחמאס מחשיב כלא נוחים לו. חרף היותו שליט יחיד ברצועת-עזה, חמאס מתמודד עם אופוזיציה פוליטית קיצונית ממנו, ונתון ללחצים תמידיים בשל מה שאותם ארגונים רואים כפשרנות. כך למשל, ארגונים סלפיים סבורים כי חמאס לא עושה די כדי לאסלאם את החברה הפלסטינית ברצועת-עזה ואין הם שבעי-רצון מאכיפת השריעה בשטח. ארגונים אלו מאתגרים את חמאס גם באשר להתמודדותו מול ישראל ומבקרים את השלטון לגבי הפסקות העימות עם מדינת ישראל, תוך שהם מאשימים את חמאס ב"מתנינות".¹²⁴

בשל סירובם של ארגונים אלו לקבל את מרותה של ממשלת חמאס, ובעקבות עמידתן של קבוצות קיצוניות בחזית ההתקפות נגד ישראל – שלא בתיאום עם חמאס, ולעתים אף כהתרסה מול חמאס ומתוך כוונה להביא להסלמה – רואה חמאס בארגונים אלו כמי שמחבלים באסטרטגיה ארוכת הטווח שלו ומכרסמים בריבונותו ברצועת-עזה. אשר על כן, פעלה ופועלת חמאס לדיכוי אותם ארגונים וקבוצות סלפיים, בין באמצעים הסדריים וחוקיים, ובין באמצעות כוחנות ונכונות לפתוח במאבק מזוין נגדם.¹²⁵

ניתן לראות כי תנועת חמאס מהלכת תדיר – עוד מיום הקמתה - בתווך שבין הקצוות ומנסה לתמרן בין אידאולוגיית העל של התנועה ובין המציאות בשטח והרצון להפוך לתנועה לגיטימית בחברה הפלסטינית. מסריה רוויים סמלים וערכים אסלאמיים, אך התנהגותה מצביעה על

¹²³ Chorev, H. (2014). The Road to Operation Protective Edge: Gaps in Strategic Perception. *Israel Journal of Foreign Affairs*, Vol 8 (3).

¹²⁴ שם (ברטי, ב. 2014).

¹²⁵ שם.

ריאליזם מדיני ושיקולים אקטואליים; היא מנהלת מלחמת קודש נגד ישראל אך אינה מוציאה מכלל אפשרות שביתת נשק ארעית; היא שוללת השתתפות במוסדותיה הייצוגיים של הרשות אך מעודדת את אנשיה להשתלב במנגנוניה הביצועיים. כללו של דבר, באורח מחשבתה ובהתנהגותה משלבת חמאס גמישות עם קונפורמיות; אוניברסליזם אסלאמי עם זהות לאומית ייחודית ואינטרסים קהילתיים; ופעילות הנסמכת על הנהגה מרכזית וצינורות פיקוד היררכיים, לצד מנהיגות מקומית הנשענת על כריזמה אישית, יחסים בינאישיים ותקשורת לא פורמלית.¹²⁶

תהליכי הפוליטיזציה של חמאס כחלק מאסטרטגיית הכפייה של ישראל

כדי לכפות על חמאס ולאצו לפעול לפי האינטרסים הישראליים, פעלה ישראל בשלוש זירות: הזירה הצבאית, הזירה הכלכלית והזירה הבינלאומית והמדינית. בכל אחת מזירות אלו ביקשה ישראל להפעיל מנוף לחץ על הנהגת חמאס, שלאחר השתלטותו על רצועת-עזה, הפכה לשליטה היחידה ולאחראית הבלעדית על חיי ורמת חיי התושבים בשטח זה. משימה זו הייתה קשה במיוחד, שכן בניגוד למאבק הישראלי מול פת"ח החילוני יחסית, שעשה כברת דרך מדינית כדי להתקרב למדינת ישראל וחתם איתה על הסכמים מדיניים, בשבתו כאש"ף; חמאס היא תנועת אסלאמית שדבקותה הדתית אינה מותירה גמישות מדינית זהה לזו של פת"ח.

אם בעבר התקשתה מדינת ישראל לבלום את התוקפנות הטרוריסטית של חמאס, הן ביהודה-ושומרון והן ברצועת עזה, הרי שמאז התמסד חמאס וביתר-שאת, מאז שהשתלט על רצועת-עזה והקים תשתית מדינית המבוססת על שלטונו היחיד, השתנה אופי האיום על מדינת ישראל וזו החלה להתמודד עם יישות מדינית בעלת צבא מסודר והיררכי. מעימות א-סמטרי הכולל ניסיונות היטמעות באוכלוסייה הישראלית ופיגועים על-ידי מחבלים מתאבדים ופשיטות לפעולות טרור בתוך יישובים ישראלים, הפך העימות בין חמאס וישראל ליותר צבאי ויותר סמטרי, המבוסס על לחימה בין שני צבאות – הגם שפעילי חמאס עדיין מכוונים את נשקם לעבר אוכלוסייה אזרחית ואף מסתתרים מאחורי אוכלוסייה אזרחית כדי לבצע פעולות טרור. שינוי זה התאפיין במעבר לירי נשק תלול-מסלול ושיגורי רקטות לעבר ישראל, במטרה ברורה להרוג אזרחים, להתיש את ההון האנושי שבה, ולפגוע במבני ממשל ובתשתיות ישראליות חיוניות.

גורמים ביטחוניים מסוימים בישראל ראו בהשתלטות חמאס על רצועת-עזה והתבוססותו בשטח זה כמדינה ריבונית לכל-דבר, הזדמנות על-מנת לכפות ולאץ את חמאס לבצע צעדים שאלמלא

¹²⁶ משעל, ש; וסלע אברהם. (1999). *זמן חמאס: אלימות ופשרה*. ידיעות ספרים. עמ' 14.

כן, לא היה פועל בדרכם. בישראל ביקשו לנצל את התמרון שנאלץ חמאס לבצע, בין האידאולוגיה האסלאמית שלו ובין הנעשה בשטח, הדאגה והאחריות לתושבי רצועת-עזה, והניהול השוטף והיומיומי של הממשלה. כך למשל, פורסם כי זמן קצר לפני ההפיכה של חמאס ברצועת-עזה, אמר ראש אמ"ן לשעבר, האלוף עמוס ידלין, בפגישה שערך עם שגריר ארצות הברית בארץ, ריצ'ארד ג'ונס, בתחילת חודש יוני 2007, כי "ישראל תהיה שבעת רצון אם חמאס ישלוח ברצועה", זאת מכיוון שכך תוכל ישראל להתייחס לעזה כמדינה עוינת ולתקוף אותה, במקום להיאלץ להתמודד עם חמאס כגוף חסר ריבונות.¹²⁷

עם ההפיכה של חמאס ברצועת-עזה, קיבלה מדינת ישראל החלטה לבודד את חמאס ובכך לגרום להפלת שלטונו. בדיון שנערך בקבינט המדיני-ביטחוני, הוחלט להכריז על עזה כ"ישות עוינת" וכי המשך ירי קסאם יחייב את חמאס לשלם מחיר של התדרדרות נוספת של איכות החיים ברצועה. גורם מדיני ציין שלא יהיה מדובר בצעדים תגובתיים מידיים, אלא בהכבדה הדרגתית של הלחץ על האוכלוסייה האזרחית. בין היתר החליט הקבינט המדיני-ביטחוני החליט על שורת סנקציות נגד האוכלוסייה הפלסטינית ברצועת עזה - שיהיו 'הגבלות שלטוניות' על חמאס - שכללו: צמצום אספקת הדלק והחשמל מישראל לעזה, הגבלת ההעברה של סחורות דרך המעברים, הגבלת תנועה של אנשים מהרצועה ואליה, הפסקה של ביקורי האסירים והגברת הפיקוח על העברת כספים לרצועה.¹²⁸

גם אחרי שלוש מערכות צבאיות מול חמאס, ולמרות לחצים רבים מצד חברי כנסת ושרים מסוימים, בישראל עדיין מעדיפים שלא למוטט את שלטון חמאס ובוחרים באסטרטגיית ההרתעה מול הארגון. כך, לאחר מבצע "צוק איתן", טען שר הביטחון, משה יעלון, כי "התקיים דיון לגבי כיבוש עזה ומיטוט חמאס, והמסקנה בחדר, תחת הניאונים, הייתה שבעת הזו ובאפשרויות שקיימות לגבי עתיד הרצועה – לא נכון להגדיר לצבא משימה כזאת".¹²⁹ גם גורמים צבאיים התייחסו לסוגיה זו, לאחר המבצע. כך, אלוף פיקוד הדרום דאז, סמי תורג'מן, טען בראיון לעיתונות כי "מאז ההתנתקות, למדינה יש אסטרטגיה של מניעה והרתעה מול רצועת עזה, לא משהו אחר".¹³⁰

¹²⁷ (2010). ידלין ב-2007: "עדיף שחמאס ישלוח ברצועה". וואלה.

¹²⁸ יששכרוף, א.; מועלם, מ.; ו-רביד, ב. (2007). ישראל הכריזה על הרצועה "שטח עויני": אספקת החשמל והדלק לתושביה תצומצם. הארץ.

¹²⁹ ירקצי, ד. (2014). יעלון עוקץ את בנט: "מנהיגות לא נמדדת בפופוליזם". וואלה.

¹³⁰ יגנה, נ. (2015). אלוף פיקוד הדרום: "אין תחליף לחמאס כריבון ברצועה". וואלה.

אסטרטגיה זו נבחרה, בעיקר בשל החשש כי האלטרנטיבה לשלטון חמאס, הוא שלטון אסלאמי רדיקלי עוד יותר, בחסות הסלפיים, הג'יהאד האסלאמי או ארגון "המדינה האסלאמית"; או כיבוש ישראלי ברצועת-עזה והתבוססות בשטח עוין, לצד לקיחת אחריות על כמעט שני מיליון אנשים. באותו ראיון לעיתונות לאחר מבצע "צוק איתן", טען האלוף תורג'מן כי "בתוך עזה יש ריבון שהוא חמאס, שידוע לממש את הריבונות באופן גבוה. לחמאס, נכון לעכשיו, אין תחליף כריבון בתוך הרצועה. התחליף הוא צה"ל וכאוס שלטוני. הרשות לא יכולה לשלוט שם". הוא הוסיף וציין כי "אנו מעוניינים בכתובת, כי בלעדיה יש כאוס [...] אם לא תהיה כתובת, המציאות הביטחונית תהיה הרבה יותר בעייתית. לכן לנו יש אינטרס שתהיה כתובת ברצועה".¹³¹

הרצון בכתובת מסודרת וממוסדת ברצועת-עזה, אינו נהגה בחלל ריק, והוא נובע מהפעולות שנעשות בשטח. חרף העוינות הגלויה בין ישראל וחמאס, והרצון העליון של חמאס בהשמדתה של ישראל בטווח הארוך, גילו שני הצדדים יכולות תמרון ופשרות, במציאות המורכבת שנוצרה. לא פעם נעשו שיתופי פעולה ותיאומים ביטחוניים, גם אם לא באופן ישיר, בין השתיים. במהלך שנת 2013, התייחס לכך מפקד אוגדת עזה, תא"ל מיקי אדלשטיין, בשיחה עם תושבים ישראלים בגבול עזה, והסביר כי למרות שחמאס נשאר ארגון טרור, "מנהיגי החמאס המדינית והצבאית עושים הכל כדי לשמור על ריסון (מול ישראל, ע.ד.). חיילים של החמאס מונעים ירי והנחת מטענים נגד צה"ל". על השיתוף פעולה עם החמאס סיפר אדלשטיין כי "יש מרחב של מאה מטר בו צה"ל פועל בתוך רצועת עזה. אנחנו אומרים לחמאס איפה הפעילות שלנו והוא מהצד השני שומר על שקט".¹³² גם שר הביטחון, משה יעלון, הצהיר, יותר משנה לאחר מבצע "צוק איתן", כי "חמאס מפגין מחויבות להפסקת האש".¹³³

אסטרטגיית ההרתעה מול חמאס יצרה את נוסחת 'שקט ייענה בשקט, ואש תענה באש', כאשר ישראל מודיעה בכל תקרית צבאית מחדש, כי חמאס הוא הריבון ועליו מוטלת האחריות למנוע פגיעה נגד ישראלים משטחו. דרך זו נועדה לאותת לחמאס כי ישראל לא תתערב בענייניה הפנימיים של עזה, ותעזוב את חמאס לנפשו, כל עוד החמאס יממש את ריבונותו וימנע שיגורי רקטות ופגיעות נגד מטרות צבאיות ואזרחיות ישראליות. מטרתה של הנוסחה לגרום לחמאס להתעסק בענייניו הפנימיים וליצור הבנות שקטות בין ישראל וחמאס באשר לסטטוס-קוו שנוצר, בו ישראל וחמאס מתעלמים זה מזה פוליטית וצבאית.

¹³¹ שם.

¹³² קרוב, י. (2013). מפקד אוגדת עזה: צה"ל משתף פעולה עם החמאס. ערוץ 7.

¹³³ (2015). יעלון: "המצב הביטחוני - סביר, חמאס מפגין מחויבות להפסקת האש". Ynet.

ההרתעה הישראלית נובעת מהמכות הצבאיות שישראל הנחיתה על חמאס במבצעים הצבאיים השונים שהתנהלו ברצועת-עזה, בעיקר על נכסים ותשתיות אסטרטגיות של חמאס, כולל מבני ממשל וסיכולים ממוקדים נגד דרגי הצבא הבכירים של חמאס.

מקרה בוחן מבצע "צוק איתן"

במהלך תשע שנות שלטונו של חמאס ברצועת-עזה, נקלעו ישראל וחמאס לשלושה סבבי לחימה, זאת בעיקר בשל התמרון המורכב של חמאס: בין האידאולוגיה האסלאמית שלו, המחוייבת להשמדת ישראל; בין הלחצים שהופעלו נגדו מצד גורמים סלפיים שראו בו משתף-פעולה עם 'הציונים'; בין ההוראות והתכתיבים שנאלץ לקבל ממדינות החסות, סוריה ואיראן; ובין הצורך לנהל יישות מדינית ולדאוג לאזרחיה, לפעילי הארגון ולפקידים.

כך למשל, נאלץ חמאס לתמרן וליצור תקשורת עם ישראל, בימי המתיחות שלפני מבצע "צוק איתן", שכללו שיגורי טילים מרצועת-עזה לעבר מדינת ישראל, ותקיפות של צה"ל נגד מטרות חמאס כהתגוננות. יצירת התקשורת – גם אם דרך צד שלישי – מעידה כי לחמאס היה אינטרס שסתר את האידאולוגיה שלו בטווח הקצר, והוא שימור כוחו ושלטונו ברצועת-עזה והימנעות מפגיעה ביכולת המשילות של הארגון. פעולה זו גם הוכיחה כי חמאס היה מורתע ממבצע 'עמוד ענן' וכי יכול להיות שאלמלא קצר תקשורתי בין חמאס וישראל, או מאבקים פוליטיים פנימיים בין הזרוע המדינית והזרוע הצבאית של חמאס, מבצע "צוק איתן" יכול היה להימנע.

כך למשל, בחילופי המסרים שהחליפו בינהן חמאס וישראל, דרך גורם שלישי, טען חמאס כי אנשיו אינם מעוניינים בהסלמה שתוביל לעימות משמעותי בדומה למבצע 'עמוד ענן' והדגיש כי אנשי המנגנונים הצבאיים של הארגון רוצים לאכוף את האיסור לירות רקטות ופצצות מרגמה לעבר ישראל ואף מנסים לעשות זאת באמצעות פריסה של כוחות לאורך מוקדי השיגור. כמו כן ביקשו חמאס מישראל לחדול מתקיפת יעדים של הארגון בשל הטענה כי הם אינם אחראים לירי לדרום, זאת למרות ידיעה ברורה של צה"ל, לפיה הזרוע הצבאית של חמאס שיגרה רקטות רבות לעבר ישראל במהלך ימי המתיחות.¹³⁴

¹³⁴ זיתון, י'; לוי, א.; ו-צורי, מ. (2014). הבוקר חודש הירי; BBC: הפסקת אש תוך שעות. Ynet.

הממד הצבאי

בסבבי הלחימה השונים ברצועת-עזה, התבססה התפישה המבצעית של צה"ל על פתיחה באש - שכללה המטרת אש מדויקת מנגד על מטרות מתוכננות מראש - והעמקת הפגיעה במטרות מזדמנות. לצד הפעלת האש, החזיק צה"ל את כוחות היבשה במוכנות לכניסה קרקעית מוגבלת לאזור, במטרה להשמיד תשתיות צבאיות של חמאס ושל יתר הארגונים החמושים הפעילים ברצועה, ולהביא להפסקת הירי. במבצע 'עופרת יצוקה' הופעל הכוח הזה אחרי מיצוי המערכה באש, שלא הביאה להפחתה משמעותית בירי הרקטות, ואילו במבצע 'עמוד ענן' רוכז הכוח היבשתי, אולם לא הובא לידי ביטוי, שכן הושגו הבנות מדיניות להפסקת הירי במהירות יחסית, הודות להשפעת קהיר על חמאס.¹³⁵

בשניים משלושת סבבי הלחימה בין ישראל וחמאס, הצליחה ישראל לכפות על חמאס הפסקת אש, למרות שתנאיו להפסקת האש לא התקבלו. מבצע 'עופרת יצוקה' הסתיים בהפסקת אש חד-צדדית, אולם חמאס ויתר הפלגים הפעילים ברצועה המשיכו להתעצם והירי מן הרצועה נמשך כמעט ללא הפוגה - עד אשר התחולל סבב 'עמוד ענן'. אלא שגם ההבנות שאפשרו את הפסקת האש בתום 'עמוד ענן', לא הועילו כדי לספק לישראל תקופת רגיעה ממושכת.¹³⁶

מבצע 'צוק איתן' הציג את התוצאות המובהקות ביותר, כאשר עד-כה, כמעט שנה וחצי מאז סיומה, חמאס לא הפר את הרגיעה, ואף פעל כדי למנוע הסלמה מול ארגונים סוררים ברצועת-עזה. במבצע 'צוק איתן' נעשה שימוש בכח קרקעי, אולם במספר קילומטרים ספורים בסמוך לגדר המערכת, וזאת כדי להרוס את תשתית המנהרות ההתקפיות של חמאס.

עם סיומו של המבצע, התגלתה התמונה בשטח ואיתה גם ההשלכות הקשות שחמאס הביא על עצמו ועל תושביו. כאלף מפעילי הארגון נהרגו, כולל בכירים בצמרת הפיקוד שלו, כמו מפקד חטיבת רפיח בארגון, ראאד אל-עטאר; בכיר בארגון המקביל לדרגת "אלוף פיקוד דרום" בצה"ל, מוחמד אבו שמאלה; ומוחמד ברהום, פעיל חמאס בכיר מחטיבת רפיח של הזרוע הצבאית.¹³⁷

במהלך המבצע הופצצו 4762 מטרות טרור, כולל מטרות תומכות טרור, ברצועת-עזה. בין היתר הופצצו 1678 מטרות מערך ירי תלול-מסלול, 977 מטרות של פיקודה ושליטה, 939 מטרות תומכות תמרון, 548 תשתיות מאיימות תמרון, 237 מבני ממשל תומכי לחימה צבאית, 191

¹³⁵ סיבובי, ג. (2014). בין 'עופרת יצוקה' ל'עמוד ענן' ול'צוק איתן'. בתוך ברום, ש. וקורץ, ע. (עורכים), 'צוק איתן' - השלכות ולקחים. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

¹³⁶ שם.

¹³⁷ זיתון, י.; לוי, א.; ו-קייס, ר. (2014). צה"ל חיסל שלושה בכירים בזרוע הצבאית של חמאס, בהם מפקד חטיפת שליט. Ynet.

מטרות אמצעי לחימה ותשתית ייצור, 144 מטרות נכסים ערכיים עבור חמאס, ו-96 מטרות אוויריות וימיות.¹³⁸ לזאת יש לצרף את סיכול הניסיונות של חמאס לפגוע בישראל מן ים, מן האוויר ומן היבשה. הסיכול העיקרי ביותר בוצע באמצעות מערך כיפות ברזל, שמנע פגיעה המונית באזרחי ישראל, כתוצאה משיגורי הרקטות של החמאס.¹³⁹

הפגיעה המשמעותית ביותר בארגון, הייתה הרס תשתית ומערך המנהרות ההתקפיות. עם סיום המבצע הקרקעי דווח שנהרסו בסך-הכל 32 מנהרות טרור ותשתית זו של חמאס נפגעה באופן משמעותי, לאחר שהארגון השקיע בה מילארדי שקלים. לפי דובר צה"ל בעת המבצע, תא"ל מוטי אלמוז, החמאס ראה במנהרות "נכס אסטרטגי משמעותי", ומבחינתו מדובר ב"אובדן של נכס גדול".¹⁴⁰

הפעולות הצבאיות של צה"ל, אפוא, התרכזו בעיקר נגד התשתית האסטרטגית של חמאס, המסמלת את ריבונותו ושלטונו ברצועת-עזה. מרבית האש כוונה נגד נכסי ופעילי הארגון וישראל הקפידה לחזור על טענתה כי חמאס הוא הריבון בעזה ועליו מוטלת האחריות להפסיק את הירי נגד מטרות ישראליות. הוכחה לכך שחמאס הבין את השלכות ואחריות מעשיו, במבצע "צוק איתן", ניתן היה לקבל מדבריו של ראש ממשלת חמאס, אסמעיל הנייה, לאחר סיום המבצע, שרמז כי ההרס הרב מצריך אחריות מצד הממשלה לשיקום: "אנחנו נהיה נאמנים לאנשינו שניזוקו מהתוקפנות האכזרית. דמם של ההרוגים והפצועים שנשפך הוא באחריות ההנהגה. לא נפקיר אותם".¹⁴¹

הממד המדיני

מתחילת מבצע "צוק איתן", דאג הדרג המדיני להגדיר לדרג הצבאי מטרות צנועות, יחסית. כך, ב-7 ביולי 2014, הצהיר ראש הממשלה, בנימין נתניהו, כי מטרת המבצע היא "לפגוע בארגוני הטרור ולהשיב את השקט".¹⁴² גם שר הביטחון, משה יעלון, חזר על אותה מטרה ב-10 ביולי וטען כי המבצע יימשך עד אשר יגיע ל"תוצאה הדרושה - הפסקת הירי, הסרת האיומים מעל אזרחי וחיילי

¹³⁸ זיתון, י. (2014). 3,356 רקטות, 4,762 תקיפות, 82,201 מילואימניקים. צוק איתן במספרים. Ynet.
¹³⁹ (2014). הצהרת ראש הממשלה בנימין נתניהו במסיבת עיתונאים משותפת בתום מבצע "צוק איתן". אתר משרד החוץ.

¹⁴⁰ (2014). מטרה אחר מטרה: האירועים המרכזיים של "צוק איתן". אתר צבא ההגנה לישראל.

¹⁴¹ קייס, ר. (2014). בכירי חמאס יוצאים מהבונקר. הנייה: ניצחון. Ynet.

¹⁴² (2014). ראש הממשלה נתניהו קיים התייעצות ביטחונית בפיקוד דרום בבאר שבע. אתר משרד ראש הממשלה.

מדינת ישראל".¹⁴³ מטרת אלו נבעו מהאינטרס הישראלי שהותאם למציאות הגאו-פוליטית החדשה שלאחר מאורעות "האביב הערבי", בדמות התפוררות מדינות הלאום הערביות והתחזקות ארגוני טרור ותנועות ג'יהאד עולמיות כמו "המדינה האסלאמית".

בבסיס האינטרס הישראלי, עמד מצד אחד, הרצון להשאיר את רצועת-עזה בידי גוף שלטוני וריבוני, האחראי לסיפוק צרכיהם החברתיים והכלכליים של תושבי המקום, ומצד שני, הצורך בהחלשה ופגיעה משמעותית ביכולות ובתשתיות של חמאס. תוצאת המשוואה הישראלית הציבה לנגד עיניה את חמאס ככתובת וכשליט בעזה, אך חלש ומוכה, עד שלא יוכל לאתגר את ישראל ולבצע פרובוקציות. שיקולים אלו עמדו ברקע בחירתה של ההנהגה הישראלית באסטרטגיית ההרתעה ובטקטיקת ההתשה, ולא-דווקא בהכרעת חמאס, שהייתה מעבירה את האחריות על כמעט שני מיליון תושבים לידיים ישראליות, במקרה הרע, ומצמיחה כאוס בחסות "המדינה האסלאמית" וארגוני טרור אחרים, במקרה הרע יותר.

אשר על כן, עם פתיחת מבצע "צוק איתן", הוחלט במערכת הביטחון להקפיא שתי הקלות שישראל הסכימה להן לאחר מבצע "עמוד ענן" - האישור לפלסטינים לעבד את אדמותיהם ברצועת השטח הצמודה לגדר המערכת, והסכמה לפעולות דיג מעבר לשלושה קילומטר מול חופי הרצועה.¹⁴⁴ החלטה זו התקבלה מתוך ההבנה כי לחץ על האוכלוסייה המקומית בעזה, יוביל ללחץ של אותה אוכלוסייה נגד חמאס וכך יוביל להרגעת המצב. בפועל, השלטון בעזה החל להיכנע ללחצים, רק לאחר שישראל החלה לפגוע בבנייני מגורים גבוהים בשכונות המבוססות ברצועת-עזה, אשר מהוות את השדרה הכלכלית הפלסטינית שמקיימת את הרצועה כולה.¹⁴⁵

במהלך המבצע, הסכימה ישראל לחמש הצעות להפסקת אש מטעם מצרים והקהילה הבינלאומית. טקטיקה זו של ישראל, ככל הנראה נבעה מהרצון לצבור לגיטימציה מהקהילה הבינלאומית ואף ממדינות ערב המתונות, ובכך להמשיך לפגוע בחמאס ולהשלים את הרס המנהרות ההתקפיות של הארגון. בראיון לערוץ 2 ב-30 באוגוסט, רמז נתניהו לכך שהפסקות האש

¹⁴³ (2014). דברי ראש הממשלה נתניהו, שר הביטחון יעלון, הרמטכ"ל רא"ל גנץ ומפקד חיל האוויר אלוף אשל בסיום ישיבת הקבינט. משרד ראש הממשלה.

¹⁴⁴ זיתון, א. (2014). בזמן הירי: מעבר הסחורות לעזה פתוח. Ynet.

¹⁴⁵ פרלוב, א. (2014). האם חמאס מחשב את קיצו לאחר? מתוך השיח ברשתות החברתיות בזירה הפלסטינית ובעולם הערבי. בתוך ברום, ש; ו-קורץ, ע. (עורכים), צוק איתן - השלכות ולקחים. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

היוו כלי טקטי כדי להמשיך את המבצע. לדבריו "זה היה סיכון מחושב לקבל את האשראי הבינלאומי, ולהיכנס קרקעית" (לרצועת עזה, ע.ד).¹⁴⁶

בסופו של דבר, עמדה ישראל במטרות שהציבה לעצמה. מעבר לפגיעה הצבאית הקשה שהונחתה על חמאס, הארגון גם ספג פגיעה מדינית. מלכתחילה הציב חמאס תנאים להפסקת אש וכאשר הסכימה ישראל להפסקת האש המצרית בימים הראשונים של המבצע, ללא תנאים וללא מגבלת זמן, חמאס סרב. כחלק מתנאיו להפסקת אש, דרש חמאס נמל ימי; שדה תעופה; שחרור אסירי עסקת שלט, שהוחזרו לכלא בעקבות פיגועים; תיווך קטארי וטורקי – מדינות התומכות בחמאס - להסכם הפסקת אש, שיקום מוסדות הארגון שנהרסו ביהודה-ושומרון; והעברת משכורות לפעילי הארגון.

למרות זאת, המבצע הצבאי הסתיים בהפסקת אש – אותה הפסקת אש שחמאס דחה בתחילת המבצע - ומבלי שהארגון קיבל אף לא אחת מדרישותיו. זאת בנוסף לעובדה כי כל המעברים לתוך רצועת-עזה נשארו בשליטת ישראל ומצרים - מה שמבטיח שחימושו מחדש של חמאס לא יהיה קל. דרישתה של ישראל לפירוז רצועת-עזה מנשק, אמנם לא התממשה, אך ישראל לא הציבה זאת כתנאי לסיום המבצע הצבאי, אלא כיעד לטווח הארוך שיהיה מקובל על הקהילה הבינלאומית.

ממד הדיפלומטיה, ההסברה ומדיניות החוץ

מעבר לזירה הצבאית-הטקטית והמדינית-האסטרטגית, ניסתה מדינת ישראל לבודד את שלטון חמאס גם בזירה הבינלאומית, בתחום הדיפלומטי ובכל האמור למשפט הבינלאומי. על-אף שמדובר בעימות של שחקן מדינתי מול שחקן תת-מדינתי, שבבסיסו הוא ארגון טרור המבצע פשעי מלחמה רבים, התייחסה ישראל לתחומי הדיפלומטיה ומדיניות החוץ במטרה לצבור נקודות זכות בזירה הבינלאומית.

טקטיקה זו כללה שימוש בקמפיינים הסברתיים ותקשורתיים, שמטרתן להציג את יחסי הכוחות האמיתיים בשטח – לא עוד עימות א-סמטרי בין דוד (העזתים) ובין גלית (ישראל), אלא עימות שבו חמאס- כמדינת טרור - גורר את ישראל למבצע צבאי ובכך מביא הרס וחורבן על רצועת-עזה ותושביה, ובנוסף מבצע פשעי מלחמה רבים: מסתתר בתוך אוכלוסייה אזרחית, משתמש

¹⁴⁶ יו, ס, ד; ו-גל, א. (2014). נתניהו: "לא רציתי הרג וחיטופות של חיילים". ראיון טלוויזיוני בערוץ 2, mako.

באוכלוסייה אזרחית כמגן אנושי, ומשגר רקטות ופועל צבאית נגד האוכלוסייה האזרחית במדינת ישראל.

כך, ב-24 ביולי, דווח כי יצה"ל פגע בבית ספר של "סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם לפליטי פלסטין במזרח הקרוב" (אונר"א) בבית חנון שבצפון רצועת-עזה. גורמים בעזה טענו כי במקום היו לפחות 15 הרוגים ויותר מ-200 פצועים, כשמרבית הנפגעים היו ילדים. לאחר שבצה"ל השלימו את הבדיקה בנושא וקבעו כי "לא סביר" שאדם כלשהו נפגע או נהרג כתוצאה מפגז תועה – בשל העובדה כי החצר שבה פגע הפגז, הייתה ריקה באותו הזמן – מיהרו ב"דובר צה"ל" לפרסם ברשתות החברתיות במרשתת, סרטון מהאירוע המוכיח את טענת ישראל.¹⁴⁷

צה"ל השתמש בסרטוני הסברה גם כדי לקדם מלחמה פסיכולוגית מול חמאס ולהטות את לחצי הציבור כלפי ממשלו בעזה. ב-15 ביולי פרסם "דובר צה"ל" סרטון הסברה ברשתות החברתיות במרשתת ובו הוא מפרט את כישלונות החמאס ומבטיח בכיתוב הנלווה לסרטון: "כשמנהיגי החמאס יצאו מהבונקרים, הם יגלו עד כמה הם נכשלו". בנוסף פרסם צה"ל בסרטון את הישגיו הצבאיים.¹⁴⁸

הבידוד המדיני והכלכלי שנכפה על חמאס מצדן של מרבית מדינות ערב מסוימות - שבמידה רבה הניע את הארגון לפתוח בעימות מלכתחילה - הביא את יריביו של חמאס, במחנה הסוני המתון, להאשים את הארגון בחוסר אחריות, בפגיעה באינטרס הפלסטיני ובאחריות לפגיעה באזרחים פלסטינים. הבולטת מבין מדינות אלו, הייתה מצרים, שהפגיעה במעמדו של חמאס במדינה, קדמה למבצע הצבאי והייתה קשורה לחילופי ההנהגה במצרים. משטר א-סיסי, שהחליף בהפיכה את משטר 'האחים המוסלמים' של מוחמד מורסי, ביקש למנוע הישגים משמעותיים מחמאס. אמנם מצרים גינתה את ההסלמה בפעולות ישראל, אך חריפים מאלה היו גינוייה לחמאס. כך למשל, שר החוץ, סאמח שוכרי, קבע, כי ארגון חמאס היה יכול להציל את חייהם של עשרות, לו קיבל את היוזמה המצרית להפסקת העימות בינו ובין חמאס.¹⁴⁹

נקודות זכות נוספות בזירה הבינלאומית הכללית, השיגה ישראל כאשר במהלך שבועת השבועות של הלחימה בעזה, אפשרה הקהילה הבינלאומית לישראל חופש פעולה יחסי, למעט מספר מועט

¹⁴⁷ (2014). צה"ל פרסם סרטון: לא גרמנו למות 16 בבי"ס. Ynet.

¹⁴⁸ (2014). צפו: צה"ל מציג את כל הכישלונות של חמאס. וואלה.

¹⁴⁹ גוז'נסקי, י'; ו-לינדנשטראוס, ל. (2014). מבצע 'צוק איתן' בזירה אזורית מתפוררת. מבט על, 578. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

יחסית של גינויים וקריאות להפסקת אש¹⁵⁰. הסכסוך בין רוסיה ואוקראינה מחד גיסא, ומסע הכיבוש הרצחני של דאע"ש מאידך גיסא, משכו את תשומת הלב העולמית, לצד ניהול המבצע האחראי והשקול של הדרג המדיני בישראל.

זאת ועוד, לראשונה במבצעים הצבאיים של ישראל ברצועת-עזה, פרסמו שרי החוץ של מדינות האיחוד האירופי הודעה משותפת שניתן לכנותה כ"פרו-ישראלית". בהודעה נאמר כי "כל ארגוני הטרור ברצועת עזה צריכים להתפרק ממשקם" והיא כללה, בין היתר, גינוי לירי הרקטות לעבר ישראל ולשימוש של חמאס באזרחי עזה כמגנים אנושיים.¹⁵¹

2.3. השחקן הלא-מדינתי - האם ניתן להתמודד מולו בעזרת כח בלבד?

עימות בין שחקן מדינתי ושחקן לא-מדינתי יכול להתקיים גם בשדה הדיפלומטי ולא רק בשדה הצבאי. ברגע שמשא-ומתן בין שחקן מדינתי ושחקן לא-מדינתי הנו בר-קיימא, ישנם כוחות חיצוניים שיש להתחשב בהם, אשר עלולים להשפיע על ההצלחה של השיחות הדיפלומטיות. כשהסכמי פיוס אינם מספקים את האידיאל של ארגוני הטרור, או מהווים עלבון למטרות ולדרישות של ארגוני הטרור במהלך המשא ומתן, אלו אינם מעוניינים להמשיך בתהליך והמתונים שבהם אינם מוכנים להשפיע על התקיפות האלימות של הארגון.

התקפות אלימות מצד ארגון הטרור במהלך משא ומתן, או תהליך שלום, נועדו לדכא את מאמציהם של הכוחות המתונים ולגרום לתגובה מוגזמת מצד הממשלה. הפרובוקציה בתהליך השלום גורמת לחוסר אמון בין הממשלה ובין הכוחות המתונים מארגון הטרור ובכך מונעים כל הסכם. בעיה דומה יכולה להתרחש בזמן בחירות ולא רק בזמן תהליך משא-ומתן. התקפות אלימות סמוך למועד הבחירות יכולות להשפיע על דפוסי הצבעה לטובת מועמדים בעלי קו תקיף יותר נגד ארגוני טרור. במאמרם, ברייטוואיט, פוסטר וסובק, מביאים כדוגמה למצב זה, את הבחירות שנערכו במדינת ישראל בשנת 1996, אז ארגון הטרור "חמאס" יצא בסדרת פיגועים נגד ישראל, מה שלדידם תרם לזכייתו "המפתיעה" של בנימין נתניהו בראשות הממשלה. השלכות

¹⁵⁰ יוגב, ע; ו-שר, ג. (2014). 'צוק איתן' - הזדמנות למפנה בהתמודדות עם מסע הדה-לגיטימציה של ישראל. בתוך ברום, ש; ו-קורץ, ע. (עורכים), צוק איתן - השלכות ולקחים. המכון למחקרי ביטחון לאומי.
¹⁵¹ תיבון א. (2014). האיחוד האירופי: "לפרק את ארגוני הטרור בעזה ממשקם". וואלה.

עלייתו של נתניהו לשלטון התבטאו בביטול דה-פקטו של ההסכמים שהושגו מול הרשות הפלסטינית ואימוץ אסטרטגיה לוחמתית מול ארגוני הטרור והרשות הפלסטינית.¹⁵²

המשא-ומתן שבו השתתפה המחתרת האירית - שהצליח לבסוף להטמיע את "שין-פיין" בממשלת צפון-אירלנד - ייצג את אחד מתהליכי השלום המוצלחים והידועים ביותר בציבור. עובדה זו מפתה להשתמש במודל האירי כמודל כללי שיכול לשמש דוגמה לשאר הסכסוכים ועבור משאים-ומתנים עתידיים. ואולם, לא כך היא כאשר בוחנים מקרה דומה מאוד לזה האירי. מספר הבדלים בין המחתרת האירית ולקבוצה דומה בשאיפותיה – המחתרת הבאסקית, המייצגת את המיעוט הבאסקי בספרד - מדגימים מדוע שימוש במודל האירי כדוגמה כללית אינו מדויק. ההבדלים נוגעים לאינטרס הממשלתי במדינה, לתמיכה ציבורית, לכוחה של הדיפלומטיה מול ההתנגדות בארגון ולרמת האחידות של הארגון.¹⁵³

כך למשל, הנושא-ונותן הבלעדי בכל הקשור למחתרת האירית הייתה מפלגת "שין פיין", בעוד את עמדות הבאסקים במשא-ומתן ייצגו שני גורמים: ה"באטאסונה" – הזרוע הצבאית - ו"ארץ הבאסקים והחופש" – הזרוע המדינית. ייצוג כפול זה פתח אפשרות לניגודיות בעמדות הבאסקים במשא-ומתן, כמו למשל כאשר הזרוע המדינית של הבאסקים ביקשה דיון פוליטי בכדי להתנגד להסכמים שנחתמו בין הממשלה הספרדית והזרוע הצבאית של הבאסקים. כמו כן, אנשי ה"באטאסונה" לא יכלו לדבר בשם כל המחתרת הבאסקית כולה ולכן היו מוגבלים בעוצמה ובאמינות תהליך המשא-ומתן. בנוסף, התהליך של צפון-אירלנד נהנה ממעורבותה של ארצות-הברית, שסיפקה לגיטימיות בינלאומית, אחריותיות ואיכויות - מה שלא היה לממשלה הספרדית. הבדל נוסף נבע מהתמיכה הציבורית שהייתה לשתי המחתרות. בעוד "שין-פיין" נהנתה מתמיכה של 40 אחוזים מהציבור, המחתרת הבאסקית זכתה ליחס פחות משמעותי. הבדל אחרון נעוץ במדינה עצמה - לספרד היה אינטרס כלכלי באיזור הבאסקי, המייצג את האיזור העשיר במדינה, בעוד צפון-אירלנד לא הייתה חשובה מבחינה כלכלית עבור הבריטים.¹⁵⁴

ניומן טוען כי ניתן לסווג ארגוני טרור לשתי קבוצות. הקבוצה הראשונה היא הקבוצה האידאולוגית, השואפת להשיג מטרה אבסולוטית רחבה ושברך כלל מאופיינת בממד דתי, בעוד הקבוצה השנייה היא אינסטרומנטלית ופוליטית יותר, בעלת מטרות מקומיות יותר. הבחנה זו

¹⁵² Braithwaite, A; Foster, D and Sobek, D. (2010). Ballots, Bargains, and Bombs: Terrorist Targeting of Spoiler Opportunities. *International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations*, 36(3) Pp 294-305.

¹⁵³ Esser, J & Bridges, C. (2011). Negotiating with Terrorists: The Case of the Basques and. Spain. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 17(1). Pp 60-76.

מרמזת על-כך שהטרוריסטים האינסטרומנטליים והלאומניים הם בעלי יכולת רבה יותר לקחת חלק בהסכמים או במשא-ומתן לפתרון הסכסוך.¹⁵⁵

במאמרו מסווג פרוייט ארגוני טרור שונים, לפי רמת האידאולוגיה ("יותר" ו"פחות") ולפי רמת הייצוג ("יותר", "פחות"). פרוייט מתייחס לארגוני הטרור האתנו-לאומיים - אלו שמטרתם לצבור כח, אוטונומיה, או עצמאות לקבוצה האתנית שלהם. לארגונים אלה יש בדרך-כלל תמיכה משמעותית בתוך הקבוצה האתנית שלהם והם יחסית אינם אידאולוגיים. הדוגמאות לארגונים כאלה הם "המחתרת האירית" בצפון-אירלנד ו"הקונגרס הלאומי האפריקני" בדרום-אפריקה, שניהם יצאו מתוך חשיבה אידאולוגית סוציאליסטית חלשה ביותר, עד כי זו ירדה בתחילת המשא-ומתן הפורמלי שהם ערכו עם הממשלות. ארגוני טרור אחרים הם "הארגון לשחרור פלסטין" ו"הנמרים הטמיליים" בסרי-לנקה.¹⁵⁶

בנוסף אליהם, ישנם ארגוני טרור אתנו-לאומיים בעלי אידאולוגיה חזקה, כדוגמת "אל-קאעידה" באומנתו האסלאמית ו"קו קלוקס קלאן" עם האמונות הנוצריות ועליונות הגזע הלבן. סוג אחר של ארגוני טרור הם בעלי אידאולוגיה פוליטית ודתית אשר רואים עצמם כמייצגים, אך יש להם בפועל מעט תמיכה מחוץ לשורותיהם. אלה כוללים את ארגון "באדר-מיינהוף" בגרמניה, "הבריגדות האדומות" באיטליה ו-"אום-שינריקיו" ביפן. לפי פרוייט, ארגוני טרור פחות-אידאולוגיים נוטים להיות יותר מייצגים, וארגוני טרור יותר-אידאולוגיים נוטים להיות פחות מייצגים.¹⁵⁷

הימצאותם של אלמנטים אידאולוגיים בקרב ארגוני טרור אינם מוציאים מכלל אפשרות שיתכן ולאותם ארגונים יהיו בסיס לא אידאולוגי בעיקרו. ארגוני טרור כמו "חמאס" ו"חיזבאללה" שואבים כוחות רבים מטענתם לייצוג קבוצה אתנית מסוימת. לא רק שיש להם בוחרים או אזרחים שעליהם לרצותם ולדאוג להם, אלא הם הוכיחו כי הם יכולים לווסת את שימושם בכח נגד ישראל לפי, פחות או יותר, הערכות פוליטיות הרציונליות.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Neumann, P. (2007). Negotiation with terrorists. Foreign affairs 86(1). Pp 128-138.

¹⁵⁶ Pruitt, D. (2006). Negotiation with terrorists. International Negotiation, 11. Pp 372.

¹⁵⁷ שם.

¹⁵⁸ שם.

3. תפישת הביטחון הלאומי של מדינת ישראל

תפישת הביטחון היא אשכול של מושגים המבטאים את הדרך שבה הארגון (ממשלה, צבא) מפרש את המציאות אותה הוא משייך למושג הכללי "ביטחון". המושגים המרכיבים את תפישת הביטחון הינם מושגים מופשטים, המכילים גם את הדימויים המקובלים על האומה/החברה לגבי מצב ביטחונה. מכאן, שתפישת הביטחון והמושגים העושים אותה לכזו, מושפעים מהראיה העצמית של הפרט והחברה בכל עת ותקופה. ניתוח ביקורתי של המציאות האסטרטגית; אפיון המשמעויות הצבאיות מן הניתוח שלעיל והגדרת המגמות המבצעיות הרלוונטיות לעתיד; פיתוח מערכת מושגים שניתן לתרגמה למבנים ארגוניים, למגמות ולמאמצים טכנולוגיים, לתורות לחימה ולתפישות אימון והכשרה. מערכת מושגים זו, בין שהיא ממוסדת ובין אם לאו, מהווה את מה שקוראים דוקטרינה או "תורת ביטחון".¹⁵⁹

בספרו "נשק גרעיני ומדיניות חוץ", כתב קסינג'ר כי "בהיעדרה של דוקטרינה מובנת לכל, נפעל באורח מקרי; הצעות סותרות יתחרו זו בזו בלי שום בסיס ממשי להחלטה שתתקבל על-פי הן. כל בעיה שתתעורר תיראה חדשה ומצברי האנרגיה ידלדלו בניתוח אופייה ולא דווקא בחיפוש פתרונות. קווי מדיניות יתפתחו כתוצאה מאמצעי נגד שינקטו כדי לסכל את היוזמות של מעצמות אחרות; הדרך שננקוט אנו תלבש אופי תגובתי יותר ויותר".¹⁶⁰

תפישת הביטחון של מדינת ישראל הוגדרה ועוצבה לראשונה על-ידי ראש ממשלת ישראל הראשון, דוד בן-גוריון. בבסיס תפישת זו עמדה ההנחה העובדתית כי ישנה א-סימטריה כמותית בין ישראל לשכנותיה. אין מדובר רק בכח-אדם צבאי, אלא גם בהיבטים הגאוגרפיים, הדמוגרפיים ובהיקף המשאבים הכלכליים. א-סימטריה זו כל-כך גדולה עד שאפילו תתאמץ ישראל להקטינה בכל דרך אפשרית, סביר כי לעולם לא תוכל לגרום לכך שיחסי הכוחות יהיו לטובתה, או אפילו יגיעו ליחס של פחות מאחד לחמישה לטובת שכנותיה. מכאן נגזרו הן היעד האסטרטגי העליון בתפישת הביטחון של מדינת ישראל והן המטרה העליונה של תפישת הביטחון.¹⁶¹

היעד האסטרטגי העליון של תפישת הביטחון הישראלית הוא השגת הסכם שלום עם מדינות ערב, או לפחות השלמה של מדינות אלו עם קיומה של מדינת ישראל. אליבא דבן-גוריון, הדרך להשיג

¹⁵⁹ תמרי, ד. (2014). תפיסת הביטחון של ישראל – הגדרות ומאפיינים. המכון למדיניות ואסטרטגיה.

¹⁶⁰ קסינג'ר, ה. (1969). נשק גרעיני ומדיניות חוץ. תל אביב: הוצאת סדן. עמ' 186-187.

¹⁶¹ בן-ישראל, י. (2013). תפיסת הביטחון של ישראל. משרד הביטחון. עמ' 35.

את היעד האסטרטגי העליון נעוץ במטרה העליונה של תפישת הביטחון - והיא אסטרטגיית "קיר הברזל" שאותה שאל מז'בוטינסקי. ההנחה הבסיסית היא, שמדינות ערב לא תשלמנה עם קיומה של מדינת היהודים מרצון הטוב והעולם הערבי יהיה מוכן להשלים עם קיומה של מדינת ישראל רק אם יגיע להכרה כי אין שום דרך מעשית להשמיד את "הישות הציונית" בכח הזרוע ורק כאשר מדינות ערב יבינו שמדובר במהלך בלתי-אפשרי. המסקנה הנגזרת מהנחה זו היא כי תפישת הביטחון של מדינת ישראל צריכה להציב "קיר ברזל" בפני מדינות ערב, השואפות "למחוק" את המדינה היהודית ממפת המזרח-התיכון וכי החזון של השמדת ישראל יהיה כניגוח הראש בקיר בלתי-חדיר זה.¹⁶²

"קיר הברזל" הישראלי התבסס על חמישה יסודות: יתרון איכותי קונבנציונלי, דימוי הרתעה גרעינית, יחסים מיוחדים עם מעצמה (צרפת ולאחריה ארצות-הברית), עליונות טכנולוגית וכלכלית וחוסן לאומי המבוסס – בין היתר – על עליה לארץ ועל הקשר עם העם היהודי בתפוצות. ישראל חתרה לתקופות ארוכות של שקט ודחייה ככל הניתן של עימותים צבאיים ובהינתן הצורך – הכרעה מהירה של מערכה צבאית. תפישה זו באה לידי ביטוי בתורת הביטחון של צה"ל בשני עקרונות: צבא העם (גיוס חובה ומילואים) ו"משולש הביטחון" – מונחי היסוד "הרתעה", "התנעה" ו"הכרעה". במובנים רבים, היו "מבצע קדש" ו"מלחמת ששת הימים" מימוש מוצלח של עקרונות התפישה.¹⁶³

ואולם, מצבה האסטרטגי של מדינת ישראל השתנה מן היסוד מאז הותוותה תפישת הביטחון הלאומי שלה. כך, ב-27 במארס 1979 נחתם הסכם השלום בין ישראל ומצרים ולאחריו הסכם השלום עם ירדן ב-26 באוקטובר 1994. הסכמים אלו צמצמו כמעט לחלוטין את האפשרות לפריצת עימות בין ישראל ושתי שכנותיה. בנוסף, איראן – שהייתה בת-ברית של ישראל – עברה מהפכה ב-1979 והפכה לרפובליקה אסלאמית ולאויבת לישראל (לצורך קידם פעולותיה, הקימה איראן את ארגוני טרור כמו חזבאללה, שיהוו את זרועה הארוכה). בין לבין, התערערו מקורות היציבות היחסית בעולם, עם סיום המלחמה הקרה ועיראק יצאה ממעגל המלחמה מול ישראל לאחר "מלחמת המפרץ השנייה". בשנים האחרונות גדל עוד יותר חוסר היציבות במזרח-התיכון, בפרט עם פרוץ מאורעות "האביב הערבי" והתפוררותן של מדינות לאום אויבות לישראל, בעיקר סוריה.¹⁶⁴

¹⁶² שם (עמ' 38-39).

¹⁶³ שבתאי, ש. (2010). תפיסת הביטחון של ישראל – עדכון מונחי יסוד. עדכן אסטרטגי, 13 (2).

¹⁶⁴ שם.

במישור הצבאי, השתנו הטכנולוגיה ואמצעי הלחימה של ישראל ושל אויביה. נחלש האיום הצבאי הקונבנציונלי מצד שחקנים מדינתיים ואיומי הטרור והנשק הלא-קונבנציונלי הפכו לנדבך מרכזי באיומים על ישראל, בעיקר מצדה של איראן. יכולת האויב לפגוע ביישובים ובאזרחים חרגה מאזורי הספר ולמעשה מקיפה את כל שטחי המדינה - כמעט בלי קשר למקום שבו מתנהלים הקרבות - כך שהתפישה "הבן-גוריונית", לפיה יש להעביר את המלחמה מהר ככל האפשר לשטח האויב, הפכה לא רלוונטית. ישראל נאלצת להתמודד היום מול שחקנים לא-מדינתיים ובעימותים תכופים יותר, אחת לכמה שנים – בעיקר בגזרה הדרומית.¹⁶⁵

כחלק מהשתנות תנאים אובייקטיביים אלו, השתנו גם תפישות היסוד של תורת הביטחון של ישראל: "הרתעה", "הרתעה" ו"הכרעה". על פי תורת הביטחון הישראלית-המסורתית, על צה"ל להרתיע את אויביה של ישראל מלתקוף אותה. אם ההרתעה כושלת, על קהילת המודיעין לספק הרתעה בעוד מועד על ההתקפה הממשמשת ובאה כדי שאפשר יהיה לגייס את כוחות המילואים בזמן. במקרה שההרתעה אכן מתממשת, על הכוח הסדיר לבלום את מתקפת האויב, ואילו על כוח המילואים להעביר מהר ככל הניתן את המלחמה לשטח האויב ולהשיג שם הכרעה. על ההכרעה להיות מוחצת ככל האפשר כדי שניתן יהיה להאריך את פרק הזמן שבין מלחמה למלחמה, שכן תקופות ארוכות של שקט ביטחוני הן חיוניות לפיתוח המשק.¹⁶⁶

ואמנם, מאז גובשה תפישת הביטחון בשנות ה-50 של המאה ה-20, נעשו מספר ניסיונות לעדכנה באופן רשמי ואלו לא צלחו. האלוף, ישראל טל, פרסם בשנת 1998 את ספרו "בטחון לאומי: מעטים מול רבים". בספרו סקר טל את התפתחות תפישת הביטחון של ישראל והצביע על העדכונים הנדרשים אל מול המציאות של שנות ה-90. באותה שנה התבצעה עבודת מטה רחבת היקף בהוראת שר הביטחון דאז, יצחק מרדכי, לעדכון תפישת הביטחון. הוקמו מספר צוותי עבודה שאת פעולתם ריכוז האלוף, דוד עברי, ותוצרי הפרויקט אוגדו בחמישה כרכים. ברם, תוצרי עבודות הוועדה לא הוצגו לקבינט ולא אומצו כתפישת ביטחון לאומית.¹⁶⁷

בשנת 2006 הגיש השר לשעבר, דן מרידור, לשר הביטחון דאז, שאול מופז, את דו"ח הוועדה לשינוי תפישת הביטחון של ישראל. בוועדה השתתפו כ-65 מומחים בתחומים שונים, ביניהם מי ששימש מאוחר יותר כראש המועצה לביטחון לאומי, האלוף גיורא אילנד, בכירי צה"ל וכוחות הביטחון, מומחים מהאקדמיה ובכירים ממשרד החוץ והתעשיות הביטחוניות. שר הביטחון מופז

¹⁶⁵ ליש, ג. (2010). לקראת תפיסת ביטחון חדשה - ניצחון ללא הכרעה. מערכות, 430. עמ' 4-11.

¹⁶⁶ שבתאי, ש. (2011). תפיסת המערכה שבין המלחמות. מערכות, 445. עמ' 24-27.

¹⁶⁷ מינץ, א ו-שי, ש. (2014). הצורך בגיבוש מחדש של תפיסת ביטחון לישראל. המכון למדיניות ואסטרטגיה.

אימץ את ממצאי הוועדה במלואם והמליץ לבסס את בניית כוחו של צה"ל על מסקנות הוועדה. עבודת הוועדה הוצגה בשנת 2008 לקבינט המדיני-ביטחוני, אולם לא אושרה ולא אומצה כתפישת הביטחון של מדינת ישראל.¹⁶⁸

אחת המסקנות מעבודת הוועדה לשינוי תפישת הביטחון של ישראל ב-2006, הייתה הוספת רכיב ה"התגוננות" למשולש רכיבי הביטחון של מדינת ישראל ("הרתעה", "הרתעה", "הכרעה"). על-פי מסקנות הוועדה, טרור וטילים ארוכי הטווח מעבירים את המלחמה משדות הקרב, היישר אל האזרחים בעורף, דבר המחייב פיתוח מענה של התגוננות עבור האוכלוסייה האזרחית והתשתיות הלאומיות. הדו"ח מצביע גם על הצורך לבחון מחדש את הרלבנטיות של מושגי ההרתעה, התרעה והכרעה בהתמודדות מול שחקנים לא-מדינתיים, דוגמת ארגוני הטרור חזבאללה, חמאס ואחרים. הוועדה הצביעה גם על הצורך במציאת מענה להגנה על מערכות המחשבים הלאומיות (איומים קיברנטיים).^{169, 170}

אי-עדכון תפישת הביטחון הלאומי של ישראל גבה מחיר מישראל. כך, ישראל לא זיהתה בזמן חלק לא מבוטל מההשתנות בתפישת המענה של היריבים, והדבקות בעקרונות התפישת הישנים גרמה לה להיגרר ולהגיב, במקום ליזום. דוגמה לכך היא הכניסה לאינתיפאדה הראשונה ללא מענה ביטחוני רחב להפרות-סדר או היעדר מענה עקרוני ועמוק לסוגיית החטיפה. כפועל יוצא מכך, בכמה מהמקרים, פיגרה ישראל במירוץ החימוש הטכנולוגי והתפישתי, והיא מצאה עצמה מפתחת מענה ליריב בעת התקפותיו ובלחץ של זמן. למשל, טילי קרקע-קרקע של האויב הקדימו את בשלות מערכת "חומה"; פיגועי ההתאבדות הקדימו את קו התפר והרקטות הקדימו את מערכת "כיפת ברזל". ואולם, בזכות מצוינות טכנולוגית ומבצעית והון-אנושי איכותי, עדיין הצליחה ישראל לשמור על עדיפות ברורה על יריביה.¹⁷¹

עם זאת, ב-13 לאוגוסט 2015 פרסם צה"ל, באופן נדיר, מסמך המפרט את אסטרטגיית ארגונו, העונה לשם "אסטרטגיית צה"ל". במסמך זה הוסיף צה"ל את רכיב ה"התגוננות" ל"משולש הביטחון" הקלאסי של תורת הביטחון ותפישת הביטחון הלאומי של ישראל בכלל, שכלל את ההרתעה, ההרתעה וההכרעה. אף-על-פי שמדינת ישראל יישמה בעשור האחרון מספר רב של פעמים את מדיניות ההתגוננות, במסגרת מבצעים צבאיים שונים בעזה ובמלחמת לבנון השנייה – כמו למשל, השימוש בהגנה אקטיבית בדמות מערך "כיפת ברזל" במבצע "עמוד-ענן" ו-"צוק-

¹⁶⁸ שם.

¹⁶⁹ שיף, ז. (2006). דו"ח ועדת מרידור: חשש שמדינות מזרח-תיכוניות יצטיידו בגרעין בעקבות איראן. הארץ.

¹⁷⁰ גרינברג, ח. (2006). ועדת מרידור: להיערך לעימותים לא-קונבנציונליים וטרור. Ynet.

¹⁷¹ שם (שבת, ש. 2010).

איתן" - זו היא הפעם הראשונה שטקטיקה זו נחשפת במסמך מדיניות מסודר מפי ארגון רשמי בישראל, במה שנראה כאימוץ מסקנות דו"ח מרידור מ-2006.¹⁷²

"אסטרטגיית צה"ל" מפרטת על רכיב "ההתגוננות". תחת סעיף "התגוננות והגנה", מונה צה"ל שלוש רמות בטקטיקת ההתגוננות: (1) הגנה בכל ארבעת הממדים (יבשה, ים, אוויר, וקיברנטיות), (2) הגנה על אזרחי מדינת ישראל ותושביה, על תשתיתה ועל שלמותה הפיזית - שימור ריבונות, (3) מניעת כל הישג טריטוריאלי, בתום העימות, מהאויב וצמצום הישגי האויב בשאר הממדים.¹⁷³

כמו כן, מסביר המסמך על נחיצות הוספת הרכיב החדש ומציין כי ישנה "עליית איום האש על העורף (היקף, הספק, דיוק, גודל ראשי-קרב, שרידות), וניסיון להציב איום אסטרטגי מול נקודת תורפה לאומיות ומשק המדינה". עוד מוסיף המסמך, כי במערכות האש-מנגד מול ארגונים אסלאמיים תת-מדינתיים, צה"ל יידרש "לצמצם באופן ניכר את הפגיעה בעורף".¹⁷⁴

מלבד הוספת רכיב ה"התגוננות", יישמה ישראל בפועל התאמות ב"משולש הביטחון", כך שיתאימו לכל קשת העימותים והאתגרים האפשרית. תחום ההתרעה, למשל, שכוון במקור לזיהוי כוונות והכנות מדינות למהלך צבאי רחב נגד ישראל, הורחב למעשה לכל סוגי האיומים האפשריים — מפיתוח פרויקט גרעין צבאי ועד איתור כוונת מפגע אחד לבצע פיגוע. הגדרה זו הפכה את המונח "התרעה" למוחלט.¹⁷⁵

עקרון ה"הכרעה" - שהוא, כאמור, הכפייה בכוח צבאי של מדיניות רצויה על ההנהגה של ישות מדינתית אחרת - עדיין רלוונטי למציאות הישראלית, בעיקר בשל ההתמודדותה של ישראל יותר מול שחקנים תת-מדינתיים, מאשר מול שחקנים לא-מדינתיים. במסגרת זו, יכולה ישראל לחתור לעבר שלושה יעדים: הגעה להידברות מדינית על הסכם שלום בתנאים נוחים לישראל (הרשות הפלסטינית בחלקים מיהודה ושומרון); הכרעת ארגון טרור ריבוני-למחצה, באופן שיאפשר לממשלה הלגיטימית לפרקו מנשקו ולממש באופן מלא את ריבונותה (חזבאללה בלבנון); או חיבור בין המונח "הכרעה" למונח "הרתעה" והשגת שקט ביטחוני לאורך זמן - עשור או יותר -

¹⁷² (2015). אסטרטגיית צה"ל. לשכת הרמטכ"ל.

¹⁷³ שם.

¹⁷⁴ שם.

¹⁷⁵ שם (שבתאי, ש. 2010), עמ' 9.

כדי להביא לשינוי המצב הנוכחי של מערכה צבאית מוגבלת בכל שלוש–ארבע שנים (חמאס

ברצועת-עזה).¹⁷⁶

3.1. ההרתעה הישראלית כחלק מתפישת הביטחון הלאומי של ישראל

בשנות החמישים של המאה שעברה הוגדרה "הרתעה" כאחד מעמודי התווך של תפיסת הביטחון הישראלית, לצד 'הכרעה' ו'הרתעה', כחלק מתורת הביטחון של צה"ל. מאז, הובילה תפיסת ההרתעה חשיבה ועשייה אסטרטגיות בתחום הביטחון הלאומי. לקראת שנות התשעים, על-רקע שינוי דרמטי באופי העימותים - מ'עידן ההתמודדות עם צבאות מדינתיים סדירים' ל'עידן ההתמודדות עם שחקנים אסימטריים-היברידיים' - החלו מתגלעים סדקים בתפיסת ההרתעה המסורתית ובהדרגה היא אף התפוגגה.¹⁷⁷

תורת הסבבים של בן-גוריון לא הניחה שההרתעה תעבוד לנצח, אלא שכישלונותיה הם דבר בלתי נמנע. מכאן, התפישה בדבר הצורך בתחזוקתה המתמדת. המחשבה האסטרטגית הישראלית דאז הבחינה בין שני אתגרים עיקריים - איומי הביטחון הבסיסי ואתגרי הביטחון-השוטף. הרתעת האיומים הבסיסיים הייתה תוצר לוואי מוכני (אוטומטי) של ההכרעה המערכתית, בעוד שהרתעת האיומים השוטפים תוחזקה באמצעות פעולות התגמול.¹⁷⁸

זיהוין של שתי בעיות מערכתיות אפשר לקהילה האסטרטגית הישראלית להפנים את התמורה שהתרחשה במישור ההרתעה. ראשית, התברר בהדרגה כי לא בהכרח מתקיים קשר סיבתי פשוט בין 'הכרעה מערכתית' בשדה הקרב לבין 'אפקט הרתעה' מול יריב נתון. תאורטית ומסורתית, הכרעה אולטימטיבית בשדה הקרב נתפשה כ'מטען העיקרי של סוללות ההרתעה', כאשר תפקוד מבצעי דל הישגים נתפש כמכשיל את ההרתעה וכמעודד תוקפנות עתידית. הפרדיגמה המסורתית גרסה, שככל שתוצאות המלחמה הקודמת היו פחות מכריעות, כך פחת כושר ההרתעה, ובהתאמה עלתה הסבירות לתוקפנות.¹⁷⁹

עם הזמן, חלחלה ההבנה כי הראיות ההיסטוריות אינן מתיישבות עם ההנחה המסורתית בדבר ההרתעה. אויביה של ישראל יזמו מלחמות, כאשר הייתה בשיא כוחה - בשנים 1967, 1968, 1973 באינתיפאדה הראשונה ובאינתיפאדה השנייה – ולעומת זאת, נמנעו ממהלכים, כאשר המוניטין

¹⁷⁶ שם, עמ' 12.

¹⁷⁷ אדמסקי, ד ו-ביידץ, י. (2014). התפתחות הגישה הישראלית להרתעה – דיון ביקורתי בהיבטיה התאורטיים והפרקטיים. *עשתונות*, 8. עמ' 7.

¹⁷⁸ שם (עמ' 17).

¹⁷⁹ שם (עמ' 17).

הצבאי של ישראל לא היה בשיאו. מקרים אלו מצביעים על כך, שהשיקולים לתקיפה אינם בהכרח רק תוצאה של ניתוח היכולות הצבאיות, אלא גם של איכות הסטטוס-קוו בראייתם של היריבים, כך שמאזן האינטרסים יכול להכריע לא פחות. כפי שהניצחון ב"מלחמת שש הימים" לא יצר הרתעה ארוכה ויציבה ממאזן הכוחות, אלא הביא ל"מלחמת ההתשה" ול"מלחמת יום הכיפורים", גם "מלחמת לבנון השנייה" - לכאורה, מערכה לא מכריעה - יצרה שקט רב-שנים, שאחד מהסבריו הוא ההרתעה שנוצרה מול חזבאללה.¹⁸⁰

ההרתעה, אפוא, חייבת להיות מותאמת לאופיו של האויב הפוטנציאלי ולמצב האסטרטגי והגאו-פוליטי בזירה. מה שמרתיע אויב מסוים, לא ירתיע בהכרח אויב אחר. למשל, אחד הלקחים החשובים של מלחמת יום הכיפורים היה שאבדות - גם כבדות - בכוח אדם ובציוד לא הרתיעו את מי שהיו אז מדינות העימות של ישראל. סאדאת הצהיר בזמנו שהוא מוכן להקריב במלחמה מיליון חיילים ואת ההפסדים בחימוש ובציוד נהגה אז להשלים ברית-המועצות. משמעות הדבר הייתה שלא ניתן היה להסתמך על עליונותו הצבאית של צה"ל כדי להרתיע את מצרים ואת סוריה מפני יציאה למלחמה. עוד התברר באותה מלחמה, שגורם מרתיע הרבה יותר היה תמיכתה העקבית של ארצות-הברית בישראל הן במישור הצבאי והן במישור המדיני והכלכלי.¹⁸¹

3.2. ההרתעה הישראלית מול שחקנים לא-מדינתיים

ההרתעה מטבעה אינה ניתנת לכימות ולמדידה מאז ומעולם, ובדרך כלל ניתן להעריכה בדיעבד. ישראל, דהיום, מתמודדת עם מערכת שבה הקווים האדומים וחוקי המשחק אינם ברורים כבעבר. הפעלת אסטרטגיה של הרתעה מול ארגוני טרור ושחקנים לא-מדינתיים, כגון "חמאס" ברצועת-עזה וחזבאללה בלבנון, מורכבת וקשה יותר לביצוע בהשוואה להרתעה מול שחקנים מדינתיים. הקושי נובע בראש ובראשונה מהמהות של ארגוני הטרור. הצידוק לקיומם של ארגוני טרור או כפי שחמאס וחזבאללה מגדירים עצמם, "ארגוני התנגדות", הוא מאבק מזוין וביצוע פעולות טרור נגד מדינת ישראל. ארגונים אלו דוגלים באמונה אסלאמית קיצונית, השוללת את זכות הקיום של מדינת ישראל והם נוקטים בדוקטרינת התנגדות המבטיחה לחסידיה כי למרות המכשולים הזמניים, בסופו של דבר, עתיד הסכסוך הממושך עם ישראל להסתיים בניצחון. יעדם

¹⁸⁰ Lieberman, E. (2013). *Reconceptualizing Deterrence: Nudging toward Rationality in Middle Eastern Rivalries*. New York: Routledge. Pp 219.

¹⁸¹ נעמן, ד. (2006). תפיסת הביטחון של ישראל בעולם משתנה. *מערכות*, 409. עמ' 109-106.

האסטרטגי הוא הפגנת התנגדות אלימה ורציפה והמשך קיומו של המאבק ההיסטורי נגד "הישות הציונית", מתוך מטרה להתיש ולשחוק את כושר העמידה של ישראל.¹⁸²

לשם הרתעת שחקנים תת-מדינתיים ולא-מדינתיים נחוץ לנתח את נכסי הליבה ונקודות התורפה שלהם. כך ניתן לאמוד את היכלה (פוטנציאל) של מחיר ההפסד עבורם כתוצאה מעימות ולבחון האם מושג ההרתעה תקף לגביהם. ארגוני הטרור, בכל הרמות, נשענים על מספר נכסים מרכזיים, המאפשרים את פעילותם. הראשון שבהם, הוא עצם קיומו ושרידותו של הארגון, בדגש על ההנהגה ושרדרת הפיקוד הבכירה; השני הוא מכלול היכולות הצבאיות והטרוריסטיות של הארגון; השלישי הוא היכולות הכלכליות, מערך הסיוע הכספי וערוצי האספקה וההתעצמות באמצעי הלחימה; הרביעי הוא מארג הבריתות עם ארגונים ומדינות, המעניקים לגיטימציה ותמיכה באמצעי לחימה ומשאבים כלכליים. לארגונים תת-מדינתיים חשובות גם הלגיטימציה והתמיכה הציבורית, לצד פעולה תקינה של התשתיות החיוניות לקיום חיים נורמליים.¹⁸³

ככל ששחקן לא-מדינתי – במקרה דנן, ארגון טרור – מתפתח לכדי ישות תת-מדינתית כגון חמאס ברצועת-עזה וחזבאללה בלבנון, כך תגבר מחויבותו כלפי האוכלוסייה שבעבורה הוא פועל וגוברים סיכויי ההרתעה להצלחה. בהתאם להנחה זו, לאחר שחזבאללה השתלט על דרום-לבנון בשנת 2000 והשתלב במערכת הפוליטית הלבנונית, ולאחר שחמאס השתלט על עזה בשנת 2007, החלו ארגונים אלה להתמודד גם עם מחויבויות חברתיות, כלכליות ופוליטיות, ודומה כי היום הם ניתנים להרתעה יותר מבעבר. בפרספקטיבה היסטורית, ניתן לומר כי הן חמאס והן חזבאללה נוהגים בדרך-כלל באופן פרגמטי, יחסית, ופועלים על בסיס שקולי עלות-תועלת, גם אם זו אינה נגזרת בהכרח מכושר ההרתעה של ישראל.¹⁸⁴

לעומת זאת, ארגונים סליסטיים-ג'יהאדיסטיים, דוגמת "אל קאעדה" ו"המדינה האסלאמית", קשים יותר להרתעה כיוון שאינם מחויבים מוסרית ופרקטית לאוכלוסייה מסוימת וכל ייעודם בקיום הג'יהאד. ואולם, גם ארגונים אלה פועלים בדרך כלל על-פי שיקולים רציונליים אינסטרומנטליים, בעיקר בסוגיות המסכנות אינטרסים חיוניים שלהם ואף את עצם הישרדותם. דוגמה לכך ניתן לראות בארגון "גי'בהת אל-נוצרה", המחזיק כיום בחלק ניכר מרמת-הגולן הסורית, לרבות מעבר קוניטרה, אך נמנע לפי שעה מעימות עם ישראל מכיוון שהוא נדרש להשקיע את מירב כוחו בעימות מול כוחות משטר אסד. בנסיבות אלה, מעדיף הארגון להימנע מפתיחת

¹⁸² נווה, י. (2015). הרתעה נגד שחקנים לא-מדינתיים – מחשבות בעקבות 'צוק איתן'. מבט על, 663.

¹⁸³ שם.

¹⁸⁴ שם (שי, ש. 2015).

חזית נוספת מול ישראל משיקולים רציונליים, כיוון שהדבר עלול לסכן את קיומו. דוגמה נוספת היא ארגון "אנצאר בית אל-מקדס", המהווה זרוע של "המדינה האסלאמית" הפועל בסיני, אשר למרות עוינותו לישראל, ממקד לפי-שעה את עיקר פעילותו נגד כוחות הביטחון המצריים

בסיני.¹⁸⁵

שחקנים תת-מדינתיים שהם ארגוני טרור במהותם, פועלים לרוב בלוחמת גרילה מתוך האוכלוסייה האזרחית, כאשר הארגון משתמש בה כמגן אנושי. כך, מפקדות חזבאללה הוקמו בבונקרים שנבנו מתחת לבנייני מגורים ברובע ה"דאחיה" בביירות. גם המפקדות האזוריות והמקומיות נמצאו בבנייני מגורים ביישובי דרום-לבנון. אמצעי לחימה רבים – לרבות הרקטות קצרות-הטווח, פוזרו בכפרים ובעיירות של דרום-לבנון. חזבאללה גם השתמש בטופוגרפיה ובתכסית של דרום-לבנון לבניית מערכות של בונקרים ומנהרות שבהם אוסחן חימוש.^{186, 187}

במציאות כזו – שבו שחקן מדינתי נדרש להילחם בלוחמת גרילה מול שחקן תת-מדינתי – מושגים מסורתיים הקשורים למלחמה הסדירה בין צבאות של מדינות, מאבדים ממשמעותם המקורית. כך, במלחמה עם כח גרילה קשה במיוחד להביאו לידי הכרעה (אובדן רצון הלחימה) באמצעים צבאיים בלבד, קל וחומר במסגרת של מערכה צבאית קצרת-זמן. הדבר נעשה קשה עוד-יותר כאשר כח הגרילה הוא ארגון טרור שאינו פועל מתוך שטחה של המדינה הנלחמת בו – כמו למשל ארגון חמאס ברצועת-עזה – אלא משתמש בשטחה של מדינה כושלת כבסיס היערכות ופלטפורמה לביצוע התקפות על המדינה השכנה – כמו למשל ארגון חזבאללה בלבנון.¹⁸⁸

קשה להניע את ארגון הטרור, הפועל מתוך מדינה כושלת, להתייבב להתמודדות בקרבות מכריעים שתוצאתם תהיה הכרעה, והוא יעדיף להיעלם בתוך סביבתו כדי לשמור את כוחו. בנוסף, על כח הגרילה לא מוטלת האחריות המוטלת על מדינה ולכן פגיעה בנכסים האסטרטגיים של המדינה בה הוא ממוקם אינה גורמת לו לאבד את רצון הלחימה. המדינה עצמה היא זו הסובלת מהשלכות הלחימה, בהיותה חסרת-אונים נגד ארגון הטרור ואין היא מסוגלת לרסנו. במקרים מסוימים, פגיעת הצבא שמנגד בנכסי המדינה, מסייעת לארגון הטרור להעצים את תמיכת האוכלוסייה בו – זאת משום שביכולתו ליצור את התפישה בקרב הציבור התומך בו, שהצבא הנלחם בו אינו מסוגל להתמודד איתו וכתחליף הוא פוגע באוכלוסייה האזרחית. טיעון

¹⁸⁵ שם.

¹⁸⁶ הראל, ע. (2007). דיווחי יוניפי"ל: פירקנו מרבית "שמורות הטבע" של חיזבאללה. הארץ.

¹⁸⁷ בן-ישי, ר. (2013). הנדידה של חיזבאללה: משמורות טבע לכפרים. Ynet.

¹⁸⁸ ברום, ש. (2007). יעדים מדיניים וצבאיים במלחמה מוגבלת נגד ארגון גרילה. בתוך ברום, ש ו-אלרן, מ. (עורכים) מלחמת לבנון השנייה - היבטים אסטרטגיים. תל-אביב: ידיעות אחרונות. עמ' 24-15.

כזה משמש כמנוף ליצירת תמיכה עממית בארגון הטרור. כיבוש שטח, גם הוא אינו מביא בהכרח לאובדן רצון הלחימה אלא דווקא להעצמתו, משום שהמלחמה הופכת למאבק של שחרור לאומי בכח הכובש.¹⁸⁹

ישראל וחזבאללה בשנים 2000-2006

"מלחמת לבנון השנייה" החלה מתוך פעולה של ארגון חזבאללה, שככל הנראה נועדה להציג לעם הלבנוני כי "ההתנגדות" עדיין רלוונטית, בעקבות החלטת השלטון הלבנוני שעמדה להתקבל, באשר לאיסור על חזבאללה להישאר עם נשקו. מאחורי מדיניות זאת עמד רצונו של חזבאללה לשמר את קיומו של מאזן ההרתעה מול ישראל, לקבע את דימויו כ"מגן לבנון" ולשמר את זהותו של הארגון כבעל אופי ג'האדי לוחמני.¹⁹⁰

יציאת צה"ל מ"אזור הביטחון" סימנה את קץ המעורבות הישראלית הישירה בלבנון. "אזור הביטחון" קרס, צה"ל נערך מדרום ל"קו הכחול" ובכך נשמטה הלגיטימציה הבינלאומית ובמידה רבה גם הפנים-לבנונית להמשך המאבק המזוין של חזבאללה נגד ישראל.¹⁹¹ לכך נוספו התפתחויות בזירה הבינלאומית והאזורית, שעיקרן השתלטות ארצות-הברית על עיראק. הוואקום במאזן הכוחות האזורי שנוצר עם נפילת נשיא עיראק, צדאם חוסיין, הביא להתחזקות איראן ולהאצת חתירתה להשגת הגמוניה אזורית. בשל העובדה שחזבאללה נתפש בידי המשטר האיראני ובידי סוריה כאמצעי חשוב להעמקת השפעתו בלבנון וכמכשיר חשוב לקידום אינטרסיהם במאבק נגד ישראל, הרי שלהתפתחויות אלו הייתה גם השפעה על הזירה הלבנונית, כאשר האיכו איראן וסוריה את בניית התשתית הצבאית של חזבאללה לפני "מלחמת לבנון השנייה" ובו בזמן עודדו את הצטרפותו לממשלת לבנון והגברת השתלבותו במערכת הפוליטית

¹⁸⁹ שם.

¹⁹⁰ (2007). הטרור נגד ישראל בשנת 2006: נתונים, מאפיינים ומגמות. מרכז המידע למודיעין ולטרור.
¹⁹¹ ארליך, ר. (2007). הדרך למלחמת לבנון השנייה: הזירה הלבנונית בין השנים 2000-2006. מרכז המידע למודיעין ולטרור.

מדיניות חזבאללה מול ישראל

1. חזבאללה לאחר יציאת צה"ל מלבנון: פוליטיזציה והמשך הישענותו על טרור

ככל שחלפו החודשים והשנים מאז נסיגת צה"ל מדרום-לבנון במאי 2000, הלך והתברר כי ההערכות בדבר העתיד המזהיר הצפוי לארגון חזבאללה ולעומד בראשו היו מרחיקות לכת. חזבאללה נותר ארגון מגזרי שכוחו מוגבל לאזורים השיעים של לבנון ואילו למנהיגו נותרה לכל היותר היומרה להפוך למנהיגם של השיעים בלבנון. בניצחונו, לכאורה, של ארגון חזבאללה על ישראל בדרום-לבנון במאי 2000, היה כדי להעצים את הדילמה שאליה נקלע הארגון בעקבות סיום מלחמת האזרחים בלבנון באוקטובר 1989 לאחר החתימה על הסכם טאיף - דילמה באשר לזהותו של הארגון, מטרותיו ודרכו. האם להמשיך לדבוק בזהות אסלאמית רדיקלית ובדרך הג'יהאד, שמשמעותן בחירה בדרך של מאבק לשינוי פניה של לבנון, הפיכתה למדינה אסלאמית ומאבק המיועד להביא לחיסולה של ישראל; או לבחור באימוץ הזהות הלבנונית-שיעית שמשמעותה "לבנוניזציה" של הארגון והפיכתו לתנועה חברתית ופוליטית הפועלת במסגרת המערכת הלבנונית, תוך קבלת כללי המשחק הנהוגים בה.¹⁹³

חזבאללה אמנם חידש באוקטובר 2000 את התקפותיו על מטרות ישראליות - בעיקר, אך לא רק, באזור "חוות שבעא" שלמרגלות החרמון - בנה לעצמו, בסיוע איראני וסורי, מערך צבאי מרשים שכלל באותה העת ארסנל של כ-12,000 טילים מתקדמים בעלי טווח המכסה את כל צפונה של ישראל בואכה חדרה והחל לעודד, לסייע ולאכוון פעילות טרור של ארגוני טרור פלסטיניים נגד ישראל. ואולם, במקביל הצטמצם מאוד היקף פעילותו נגד ישראל ביחס לתקופה שקדמה לנסיגה הישראלית מדרום-לבנון במאי 2000.¹⁹⁴

כך, בין השנים 1985 ועד שנת 1989 (שנת החתימה על "הסכם טאיף") ביצע הארגון כמאה פעולות צבאיות נגד מטרות ישראליות בדרום-לבנון; בין השנים 1990-1996, לאחר שהארגון התפנה מן

¹⁹² שם.

¹⁹³ זיסר, א. (2009). לבנון דם בארזים: ממלחמת האזרחים עד מלחמת לבנון השנייה. רעננה: הקיבוץ המאוחד, ע"מ 186.

¹⁹⁴ שם, עמ' 187.

המאבק ביריביו בלבנון ויכול היה להקדיש את כל כולו למאבק בישראל, זינק מספר הפעולות של הארגון נגד מטרות ישראליות לכדי 1030 ; ובין השנים 1996-2000 (שנת נסיגת צה"ל מדרום-לבנון) עלה היקף פעילותו של הארגון נגד ישראל לכדי 4,926 פעולות צבאיות. אלא שהיקף פעילות זה פחת משמעותית בעקבות נסיגת כוחות צה"ל מדרום-לבנון במאי 2000 ואכן, בין השנים 2005-2001 ביצע הארגון רק 22 פעולות צבאיות (פעולות צבאיות ומשויכות) נגד ישראל לאורך הגבול שבין שתי המדינות. עם זאת, די היה בפעולה נקודתית אחת מצד חזבאללה, ב-12 ביולי 2006, כדי לגרום להסלמה ולפריצת מלחמה.¹⁹⁵

בתהליך התפתחותו של חזבאללה, מאז פרץ הארגון אל מרכז הזירה הלבנונית, ניתן להבחין בשלושה שלבים מרכזיים: (1). השלב הרדיקלי והמהפכני - שלב זה נמשך לאורך מרבית שנות ה-80 של המאה ה-20, במהלכו מיקד עצמו הארגון במאבק צבאי בישראל וביתר יריביו בזירה הלבנונית, תוך שהוא מביע מחויבות לתפישות עולם רדיקליות; (2). שלב המיסוד - שלב זה, שנמשך לאורך מרבית שנות התשעים, עמד בסימן התמסדות ובמידה מסוימת גם התמתנות של הארגון, שמצאו את ביטויין בהשתלבותו של הארגון במערכת הפוליטית בלבנון שלאחר "הסכם טאיף"; (3). שלב שבו מצוי הארגון בימים אלה ושהחל בשלהי שנות התשעים - שלב המאבק על לבנון - במהלכו מבקש הארגון על בסיס הישגיו הפוליטיים והצבאיים, לכבוש לעצמו מעמד מוביל בזירה הלבנונית בדרך להשתלטות.¹⁹⁶

השלב השלישי של התפתחות חזבאללה נתקל בקשיים בעקבות "מהפכת הארזים" ועוד לפני כן, כאשר מועצת הביטחון של האו"ם אימצה בספטמבר 2004 את החלטה 1559, הקוראת לנסיגת הכוחות הסוריים מלבנון ולפירוק חזבאללה מנשקו.¹⁹⁷ עם יציאת הכוחות הסורים מלבנון, ב-26 לאפריל 2005, העדיפו ראשי חזבאללה שלא לשלול את אפשרות פירוק הארגון מנשקו, בעיקר בשל החשש שהתייצבות הארגון מול קונצנזוס לבנוני נרחב - הנהנה מגיבוי בינלאומי - עלולה הייתה להוביל לאובדן הנכסים אותם השיג חזבאללה בעמל רב בשנות פעילותו הממושכות בלבנון בתחומי המדינה, החברה והכלכלה, והפיכתו מכח פוליטי לגיטימי בלבנון, לתנועה רדיקלית ומיליטנטית המצויה בשוליה של ההסכמה הלאומית בלבנון.¹⁹⁸

¹⁹⁵ Hamzeh, N. (2004). In *The Path Of Hizbullah*. New York: Syracuse University Press. P.p 89.

¹⁹⁶ זיסר, א. (2009). ע"מ 204.

¹⁹⁷ (2004). Security Council Declares Support for Free, Fair Presidential Election in Lebanon: Calls for Withdrawal of Foreign Forces there. *Security Council: Press Release*.

¹⁹⁸ זיסר, א. (2009). ע"מ 236.

2. חזבאללה בעידן פוסט-סוריה בלבנון והמאבק על המשך ההתנגדות והחזקת הנשק

בחודשים מאי-יוני 2005 התקיימו בלבנון בחירות לבית הנבחרים שבהן ניצחה קואליציית "מהפכת הארזים", אשר התייצבה מול סוריה ודרשה את נסיגת הכוחות הסורים מן המדינה. ואולם, באותן בחירות הצליח ארגון חזבאללה לחזק את כוחו בקרב האוכלוסייה השיעית במדינה וכיוון שבמוקד הקמפיין שלו לקראת הבחירות הוצב עקרון השמירה על נשק, 'ההתנגדות' מול החלטה 1559, וסכנת המעורבות הבינלאומית בענייניה של לבנון, הרי שבכירי הארגון מיהרו להציג את הבחירות כ"משאל עם" שבתוצאותיו יש משום הכשר להשארת הנשק בידי הארגון.¹⁹⁹

בניגוד למדיניותו בעבר, מיהר חזבאללה להצטרף לממשלה הלבנונית החדשה שהוקמה ביולי 2005 ואחד מחבריו, מוחמד פניש, אף מונה בה לתפקיד שר האנרגיה והמים.²⁰⁰ נראה כי הארגון קיווה שהודות להשתתפותו בממשלה ובשל הדיאלוג שהוא מקיים עם גורמי הכח במערכת הלבנונית, הוא יצליח למנוע היווצרותו של קונצנזוס לבנוני שיילחץ עליו להתפרק מנשקו.

ראש הממשלה הלבנוני, דאז, פואד סניורה, נאלץ לשלם לשותפים השיעים בקואליציה, ובראשם חזבאללה, בדמות הסכמתו להימנע מללחץ לפירוק חזבאללה מנשקו, בניגוד להחלטת 1559 וכמתבקש מלחצה של ארצות-הברית. בקווי היסוד של הממשלה נקבע, בין היתר, כי הממשלה תגן על "ההתנגדות הלבנונית האמיצה" (חזבאללה) במאבקה מול האיום הישראלי, וכן כי "הממשלה רואה בהתנגדות הלבנונית ביטוי אמין וטבעי לזכותו הלאומית של העם הלבנוני לשחרר את אדמתו ולהגן על כבודו מול מעשי תוקפנות ואיומים, ונוכח שאיפותיה של ישראל, ולפעול להשלמת שחרור האדמה הלבנונית ("חוות-שבעא"). קווי היסוד של הממשלה נמנעו אפוא מלהזכיר את החלטת מועצת הביטחון 1559 אך בה בעת הדגישו כי לבנון דבקה ומחויבת לכיבוד החוק הבינלאומי.²⁰¹

ב-17 במאי 2006 אימצה מועצת הביטחון של האו"ם את החלטה 1680. החלטה זו שבה ודחקה בסוריה לנקוט צעדים למניעת הברחה של נשק מתחומה לשטח לבנון, לסמן את גבולה המשותף עם לבנון ולכוון יחסים דיפלומטיים עם ביירות. כן קראה ההחלטה לפרוק את המיליציות הפועלות בלבנון מנשקן בהתאם להחלטת מועצת הביטחון 1559. החלטה זו של מועצת הביטחון

¹⁹⁹ שם. ע"מ 236-237.

²⁰⁰ נחמיאס, ר. (2005). לראשונה: נציג חזבאללה בממשלת לבנון. Ynet.

²⁰¹ זיסר, א. (2009). ע"מ 270.

התקבלה בעקבות דו"ח של נציג מזכיר האו"ם בלבנון מפברואר 2006, בו נטען כי הסורים המשיכו להבריח נשק עבור חזבאללה וזאת תחת עיניו של צבא לבנון. ממשלת לבנון מיהרה לברך על ההחלטה, למורת רוחם של השרים השיעים החברים בה, אך אלו נמנעו מלפרוש מן הממשלה והסתפקו בדברי גינוי ומחאה.²⁰²

במטרה לנסות ולצנן את הרוחות בלבנון ואולי אף להגיע להסכמות ולהבנות שיאפשרו לשמר את היציבות במדינה, יזם בראשית שנת 2006 יושב ראש בית הנבחרים, נביה ברי, את כינונו של "הפורום לדיאלוג לאומי", שיוצג בידי כל הזרמים הפוליטיים השונים בלבנון.²⁰³ ב-8 ביוני 2006 קיים "הפורום לדיאלוג לאומי" דיון בנושא עתיד נשקו של ארגון חזבאללה ולמעשה, עתיד דרכו של הארגון בלבנון.²⁰⁴

במהלך הישיבה הציג נצראללה את "תפישת הביטחון" של הארגון ואת ההיגיון העומד בבסיס פעילותו הצבאית נגד ישראל. הוא הבהיר לבני שיחו כי בהמשך ההתגרויות של הארגון בישראל אין כדי לאיים על לבנון, שהרי, כך הבטיח, ישראל תירתע גם בעתיד כפי שנרתעה בעבר לפעול נגד לבנון, וזאת בשל מאזן האימה המתקיים בין ישראל ובין ארגון חזבאללה, המבוסס על מערך הטילים שמצוי ברשות הארגון. נצראללה חשף כי במהלך ישיבה זו, הבהיר למשתתפים שארגונו מחויב להמשך הפעילות נגד ישראל וכן לחטיפת חיילים ישראלים במטרה להחליפם באסירים הלבנונים המוחזקים בבתי הכלא הישראליים. נצראללה הוסיף וטען כי "אף אחד לא אמר לי בישיבה (פורום הדיאלוג הלאומי, ע.ד.) שאסור לחטוף חיילים ישראלים. ובכלל, אם היו אומרים לי שהדבר אסור, הייתי מתעלם מדבריהם".²⁰⁵

נצראללה העריך כי ישראל מודעת ואף חוששת נוכח מאזן האימה שהצליח חזבאללה לכוון מולה לאורך גבול הצפון, המבוסס על מערך של למעלה מ-12,000 טילים מתקדמים המצויים ברשות הארגון, שטווחם מכסה את כל צפונה של ישראל, בואכה חדרה ואולי אף גוש דן. נצראללה העריך ואף האמין כי אף ממשלה לא תעז להכניס למקלטים למעלה ממיליון מתושביה של ישראל החיים בצפון המדינה, וכל זאת בשל חייל או אף שני חיילים חטופים. היגיון זה הוא שהנחה את חסן נצראללה להורות על חידוש פעילותו של חזבאללה נגד ישראל ב-7 באוקטובר 2000, כחצי שנה לאחר שישראל נסוגה מדרום-לבנון, עת ניסו פעילי הארגון לחטוף שלושה חיילי צה"ל. היגיון זה

²⁰² שם. ע"מ 285.

²⁰³ שם. ע"מ 281.

²⁰⁴ שם. ע"מ 283.

²⁰⁵ זיסר, א. (2009). ע"מ 290.

הוא גם שהנחה את נצראללה להורות לפעילי ארגונו לאורך שש השנים, מהנסיגה עד ל-12 ביולי 2006, לבצע למעלה מעשרים התקפות לאורך הגבול נגד מוצבים או סיורים ישראלים, שכולן נועדו להכאיב ולפגוע, אך יחד עם זאת היו מוגבלות בהיקפן, כדי שלא להביא את ממשלת ישראל להגיב תגובה קשה, שעלולה לדרדר את האזור כולו למלחמה.²⁰⁶

מדיניות ישראל מול חזבאללה

1. מדיניות ההכלה

במאי 2000 נסוגו כוחות הביטחון של ישראל מדרום-לבנון. אף על-פי כן, יצא חזבאללה לפעולה זמן-מה לאחר הנסיגה ופתח במתקפה ראשונה על "הר-דב". מאז, חזר חזבאללה ותקף באופן שהפך לשגרה בגזרה הצפונית, בעיקר נגד מוצבים צבאיים ישראלים. צה"ל, מצדו, הגיב באש על מוצבים של חזבאללה ובדרך-כלל כך נסתיימו ההתנגשויות בין הצדדים. דפוס זה של התנהגות - הרתעה מוגבלת בין שני השחקנים - יצר מערכת כללי משחק בגבול הצפון אשר שירתו את מטרותיו של חזבאללה בזירה הפנימית בלבנון ואת האינטרסים של סוריה ואיראן.²⁰⁷

אף שכללי המשחק לא היו נוחים לישראל, הם לא שיבשו את החיים האזרחיים בצפון המדינה. מרקם החיים האזרחיים שוקם יחסית, לאחר תקופה ארוכה של שיבושים (לפני נסיגת צה"ל מדרום-לבנון) והכלכלה פרחת. על רקע מציאות זו, ישראל לא ראתה טעם להגיב בהרחבה נגד חזבאללה ולהסלים את המצב. יתרה מזאת, בשנת 2005 היו רמזים ראשונים לכך שהמערכת הפוליטית בלבנון תשתנה לטובה ועם פינוי כוחותיה של סוריה, בהתאם להחלטת מועצת הביטחון, הסתמנה תקווה לצמצום במעמדו הצבאי-האוטונומי של חזבאללה.²⁰⁸

המשמעות המעשית שנגזרה ממדיניות ההכלה הייתה פשוטה: מערכת הביטחון הונחתה לפעול בדרך שלא תביא להצתת הגזרה. במקום שבו פעל חזבאללה בגלוי נגד ישראל בצורה זו או אחרת והתחייבה תגובה ישראלית, ננקטה תגובה מוגבלת (בדרך-כלל אש-מנגד) שלא הביאה להסלמה. מדיניות זו הניחה שחזבאללה מעוניין לגרור את ישראל להסלמה אשר תשרת אותו ותפגע באינטרס הישראלי ולכן מטרתה הייתה למנוע זאת. למדיניות ההכלה היה בסיס הגיוני, בין השאר מתוך הרצון למנוע פתיחת חזית נוספת בזמן שצה"ל שקוע ברובו בלחימה בטרור ולא

²⁰⁶ שם. ע"מ 294-295.

²⁰⁷ עברון, י. (2007). ההרתעה ומגבלותיה. בתוך: ברום, ש ו-אלרן, מ. (עורכים). מלחמה לבנון השנייה – היבטים אסטרטגיים. תל-אביב: ידיעות אחרונות. עמ' 37-38.

²⁰⁸ שם.

התאמן והצטייד כראוי למתארים אחרים, ומהרצון להימנע מעימות צבאי נרחב בתנאים מדיניים וכלכליים נחותים מבחינת ישראל.²⁰⁹

פרוץ מערכת הטרור הפלסטינית, המכונה על-ידי הפלסטינים כ"אינתיפאדה השנייה", בספטמבר 2000, העניקה חיזוק למדיניות ההכלה בשל שאיפתה של ישראל להימנע מפתיחת חזית שנייה והרצון להתמקד במאבק נגד הטרור הפלסטיני, תוך מאמץ שלא להיגרר פעם נוספת למה שנתפש כ"ביצה הלבנונית". כתוצאה מזאת, ישראל אימצה מדיניות הכלת הטרור מול חזבאללה ונמנעה מתגובות שעלולות היו להביא להסלמה בזירה הלבנונית.²¹⁰

כך, לאחר שב-8 בדצמבר 2002 נפצעו שני חיילים באורח קשה ובינוני מפיצוץ מטען חבלה גדול לעבר ג'יפ ממוגן, סמוך למושב זרעית בגבול הצפון, החליטו בישראל שלא להגיב בשל "חופש הפעולה המצומצם, הן בשל הלחימה האינטנסיבית בשטחים ובעיקר בשל התקיפה האמריקנית הצפויה בעיראק והלחץ האמריקני על ישראל לצמצם ככל האפשר את פעילותה הצבאית". אלוף פיקוד הצפון, דאז, בני גנץ, אמר כי "הגזרה המערבית היא ככלל שקטה, ואנו למדים כי אם בעבר עילת הפעולה של החזבאללה למאבק הייתה חוות שבעה, אז כיום אין הבדל בין הגזרה המערבית למזרחית בגבול ישראל – לבנון".²¹¹

יתר על כן, ישראל חששה שעומות בזירת הלבנונית עלול לגרור הסלמה גם מצד סוריה. שיקול משני היה הפריחה הכלכלית של אזור הצפון ותעשיית התיירות ששגשגה בו. עימות נרחב היה עלול לעצור את הפיתוח ולהחזיר את אזור הצפון למצב שלפני שנת 2000, כאשר האזור היה נתון להתקפות חוזרות ונשנות של קטיושות.²¹² שני הצדדים יצרו ושמרו "כללי המשחק" שהתגבשו: חזבאללה, באישור סורי, תוקף ב"הר-דב" בתדירות נמוכה, אולם נמנע מפגיעה באזרחים או מהרחבת הלחימה לחלקים אחרים של גבול הצפון. ישראל, מנגד, מסתפקת בתגובה נקודתית, שאינה מערבת יעדים סוריים או מטרות תשתית בעומק השטח.²¹³

עדות למדיניות זו, ניתן היה לקבל בהתבטאויות השונות של גורמים מדיניים וביטחוניים שהיו אמונים על מדיניות הביטחון של ישראל באותה התקופה.²¹⁴ כך, ב-7 לדצמבר 2003 הצהיר

²⁰⁹ שם (ד"ר וחשבון בנושא הפקת לקחי מלחמת לבנון השנייה. 2007). עמ' 65.

²¹⁰ שם (ארליר, ר. 2007), עמ' 2.

²¹¹ פריש, פ ורופא ש. (2002). שני חיילים נפצעו באורח קשה בגבול הצפון. Ynet.

²¹² ענבר, א. (2007). כיצד כשלה ישראל בלבנון בקיץ 2006. עיונים בביטחון לאומי, 73. מרכז בגין-סאדאט למחקרים אסטרטגיים.

²¹³ גל, ש והראל, ע. (2001). צה"ל הגיב על ירי הטיל בהר דב בתקיפת חיל אוויר מוגבלת. הארץ.

²¹⁴ לתגובות נוספות המעידות על מדיניות זו, ראו סקירת אירועים מתקופת 2000-2006, בפרק "נספחים".

הרמטכ"ל דאז, משה יעלון, כי "חזבאללה וסוריה מנסים לאחרונה לנהוג בריסון כדי שלא לחמם את המצב עם ישראל בגבול הצפון". הוא הוסיף ואמר כי "ניתן לראות זאת בפעילות חזבאללה נגד מטוסי צה"ל, שבעבר נעשתה מעל למדינת ישראל וכעת מתבצע הירי רחוק מהגבול הישראלי". לדבריו, "את השקט היחסי בצפון ניתן לייחס למשא-ומתן המתקדם בין ישראל לחזבאללה בעניין עסקת השבויים".²¹⁵

אלא שהמשמעות המבצעית של גישה זו הייתה שיתוק הצבא גם ברמה הטקטית: סדר הכח באוגדת הגליל דולל, סיורי הצבא הוסגו אחור, הפעילות המבצעית לאורך הקו ומעבר לו צומצמה מאוד, פרישת אמצעים טכנולוגיים באזור הגבול לא הושלמה, ואיסוף המודיעין נחלש. המענה העיקרי לאיום החטיפה היה, בפשטות, הרחקת החיילים מאזורי החטיפה הפוטנציאליים, מבלי שניתנה הדעת על ההשלכות המערכתיות של מדיניות זו. מעבר לפגיעה במימוש הריבונות של ישראל באזור הגבול, צמצום נוכחות החיילים לאורך הגבול 'העביר' את האזרחים אל קדמת החזית, בסכנה גבוהה לחטיפה. יוזמות מבצעיות שתכליתן פגיעה ביכולות חזבאללה לבצע חטיפה או להרתיעו לא נשקלו לרוב וכמעט שלא יצאו לפועל.²¹⁶

חזבאללה תכנן והתאמן על ביצוע חטיפות של חיילי צה"ל בגבול הצפון – הכנות אשר הוגברו בשנים 2005-2006 - כאשר פעילותו זו נתמכה גם בהרחבת תשתיתו הפיזית בסמוך לגבול. כך למשל, לאחר ניסיון החטיפה בכפר רג'ר בנובמבר 2005, קבע הרמטכ"ל כי בפעולתו ניסה חזבאללה 'לשבור את הסטטוס-קוו בגבול הצפון', אך מענה מבצעי אפקטיבי של פיקוד הצפון הביא לסיכול תכנית חזבאללה ולמניעת התדרדרות. אף כי התעצמותו הנמשכת ונחישותו לחטוף חיילים הייתה מוכרת היטב לגורמי המודיעין ולדרג המדיני, נעשה מאמץ שלא להיגרר לעימות בעצימות גבוהה עם הארגון. במקביל להתבססות חזבאללה מעברו השני של הגבול, הלכה והחריפה הנחיתות הטקטית של צה"ל. מעבר לפגיעה בפעילות הצבא, ראוי לציין כי במשך שנות מדיניות 'ההכלה' לא נערך בממשלה דיון ממוקד שעסק בהשלכותיה של מדיניות זו על היערכות ישראל בגבול הצפון.²¹⁷

כאמור, מאז הנסיגה הותוו והתפתחו כללי-משחק בין ישראל ללבנון. על-פי כללים אלה, יחרוג חזבאללה מתחום פעילותו המוצהרת רק כמענה של "עין תחת עין" כנגד פעילות ישראלית בזירה הלבנונית, או בעת הסלמה יוצאת דופן בזירת העימות עם הפלסטינים. דוגמה נקודתית שממחישה

²¹⁵ מרסיאנו, א. (2003). הרמטכ"ל: חיזבאללה נוהג בריסון בגבול הצפון. Ynet.
²¹⁶ שם (ד"ר וחשבון בנושא הפקת לקחי מלחמת לבנון השנייה. 2007). עמ' 65-66.
²¹⁷ שם. עמ' 65-66.

את הדבר הייתה תגובת חזבאללה להשמדת מכ"ס סורי בבקעת הלבנון על-ידי ישראל ב-1 ביולי 2001, בתגובה לפעולת חזבאללה ב"הר-דב" ב-29 ביוני 2001, שבה נפצעו שני חיילי צה"ל. באותה תקרית הגיב חזבאללה באש מרגמות לעבר מוצבי צה"ל ב"הר-דב" – כלומר, הגביל את תגובתו לזירת "חוות-שבעא" - ובסופו של דבר הודיע על השמדת מכ"ס ישראלי ב"חוות-שבעא" באמצעות הפגזתו. המכ"ס שהופגז אמנם לא באמת הושמד, אך המשמעות מצד חזבאללה הייתה ברורה - מכ"ס תמורת מכ"ס.²¹⁸

הפרת הריבונות האווירית של לבנון בידי ישראל החלה רק לאחר חטיפת שלושת חיילי צה"ל בראשית אוקטובר 2000. ישראל הצהירה כי ירי טילים נגד-מטוסים מתבצע לעתים גם כשמטוסי חיל-האוויר כלל לא נמצאים בסביבה. חטיפת שלושת חיילי צה"ל באוקטובר 2000, דווקא בגזרת הסכסוך בחוות "שבעא", לא הייתה מקרית. כשישראל גמלה על כך בחידוש הטיסות בשמי לבנון כולה, נקלע חזבאללה לדילמה בדבר אופי התגובה שעליו לנקוט במסגרת העיקרון "עין תחת עין". ב-12 ביוני 2001 נמצאה התשובה: פעילי חזבאללה פתחו באש טילים נגד-מטוסים לעבר מטוסי צה"ל שחגו מעל לעיירה "בנת ג'בייל". תחנת הטלוויזיה של "אל-מנאר" קטעה לשם כך את שידוריה ודיווחה כי "יחידת ההגנה האווירית של ההתנגדות האסלאמית" היא שפתחה באש נגד "מטוסי האויב". בדיווח נאמר: "אם תחזרו - אנו נתחיל מחדש".²¹⁹

ראש ממשלת ישראל בעת "מלחמת לבנון השנייה", אהוד אולמרט, התייחס בעצמו למדיניות ההכלה של ישראל בשנים עברו והסביר כי היא תרמה לפרוץ "מלחמת לבנון השנייה". במאמר שפרסם, טען אולמרט כי "מלחמת לבנון השנייה התחילה ביום שבו מדינת ישראל החליטה להכיל את חטיפתם והריגתם של שלושת חייליה בשנת 2000, כאשר איימה להרעיד את אדמת לבנון, אך לא עשתה דבר בעניין זה. מלחמת לבנון השנייה התחילה, למעשה, כאשר מדינת ישראל איבדה את כושר ההרתעה שלה, כשלא פעלה, בניגוד מפורש להתחייבותה לעשות זאת, ובעצם החליטה להשלים עם מצב שבו הצד השני מחליט על העיתוי, על היקף ועל האופן שבו הוא רוצה לגרור את ישראל למצב שבו היא נאלצת להגיב ולא להכתיב".²²⁰

את תקופת ההכלה ניתן לכמת, בין-היתר, על-ידי בדיקת נתוני התקיפות היזומות של ישראל (לא תקיפות כתגובות). כך, בעוד שבתקופת 2006-2015, בוצעו, על-פי העיתונות הזרה, 15 תקיפות

²¹⁸ סובלמן, ד. (2003). כללי משחק חדשים: ישראל וחזבאללה לאחר הנסיגה מלבנון. המכון למחקרי ביטחון לאומי, עמ' 59.

²¹⁹ שם, עמ' 60.

²²⁰ אולמרט, א. (2014). מלחמת לבנון השנייה – מבט לאחור. צבא ואסטרטגיה, 6 (1), עמ' 3.

יזומות - שהן 57 אחוזי תקיפה יזומה לכל פעולה אחת של חזבאללה (26 פעולות טרור של חזבאללה) - הרי שבתקופות 2000-2006 ביצעה ישראל חמש פעולות יזומות (אחת מהן נגד מטרה של הגייהאד האסלאמי, בן-ברית הדוק של חזבאללה), שהן תשעה אחוזי תקיפה יזומה לכל פעולה של חזבאללה (51).²²¹

ניתן לראות כי בתקופת 2006-2015 יזמה ישראל נגד יעדי חזבאללה יותר תקיפות באופן משמעותי. יחד עם זאת, יש לקחת בחשבון כי מלחמת האזרחים בסוריה והתפרקות השלטון הסורי המרכזי אפשרו לישראל בתקופת 2006-2015 יד חופשית יותר והזדמנויות שלא היו לפני כן. ואולם, כשבוחנים את התקופה שלפני "מלחמת לבנון השנייה" ואת זו שלאחריה, בטווחים שווים של שש שנים, ניתן לראות כי דווקא בתקופה שלפני המלחמה, ביצעה ישראל יותר תקיפות (5) מאשר בתקופה שבשש השנים שלאחר המלחמה (1). ניתן להסביר זאת בכך שישראל לא הייתה מעוניינת לשבור את הסטטוס-קוו שנוצר בצפון ולהביא את השטח הרגוע לידי הסלמה. זאת בניגוד לתקופה שלפני המלחמה, בה השטח גם כן לא היה שקט באופן רצוף וישראל לא נאלצה לשנת את הסטטוס-קוו, אלא לנהל אותו, גם דרך פעולות עמומות שהיו אמורות להרתיע את חזבאללה על-מנת שלא להיקלע לעימות נרחב.

התקיפות הישראליות היזומות הובילו לא פעם לתגובה מצד חזבאללה. כך, בכל חמשת הפעולות היזומות שיוחסו לישראל בתקופות 2000-2006, הגיב חזבאללה חמש פעמים, בטווח תגובה של יום בודד, או אפילו באותו היום של התקיפה המיוחסת. כך שניתן לומר שהתקיפות היזומות הגדילו את פעולות חזבאללה, אם כי לא באופן משמעותי, יחסית לתקופה. בתקופת 2006-2015, נמצאו ארבעה פיגועים שחזבאללה ביצע כתגובה לפעולות צבאיות יזומות שיוחסו לישראל, אם כי היו ניסיונות פיגועים רבים – בעיקר לאחר חיסולו של עימאד מוע'ניה, שכשלו.²²²

2. מדיניות העמימות

בניגוד להסבר פרוץ "מלחמת לבנון השנייה" על-על-ידי מדיניות ההכלה של ישראל מאז נסיגתה מלבנון בשנת 2000, יש הטוענים כי מדיניות ההכלה הייתה רק חלק ממערך שלם של אסטרטגיה ישראלית קלוקלת, אשר העלתה על נס את אסטרטגיית העמימות. עמימות – מצב לא ברור שאינו מבחין בין אלטרנטיבות – יכולה לנבוע, בין-היתר, מהחלטה מכוונת של מנהיגי מדינה. לדידם של

²²¹ ראה פרק "נספחים".

²²² ראו בפרק "נספחים".

מתנגדי אסטרטגיית העמימות, אם גדרות טובות יוצרות שכנים טובים, הרי מצב של גבולות לא ברורים בין קהילות עוינות פותח פתח לשפיכות דמים.²²³

טענת מדיניות העמימות היא מובנית יותר, בניגוד לטענת מדיניות ההכלה או לטענה המבצעית – לפיה פתיחת המלחמה הייתה אך ורק החלטה ישראלית ויכלה להתפתח באופן שונה עם מנהיגים שונים באותו הזמן. הטענה היא כי באזור הגבול הלבנוני-ישראלי נוצרה עמימות וזו השפיעה על פרוץ "מלחמת לבנון השנייה". קרי, הבעיה נעוצה עקב אסטרטגיה מכוונת שנתמשכה עשורים.²²⁴ העמימות שנוצרה בגבול ישראל-לבנון, טוענים תומכי אסכולת העמימות, אפשרה לשחקנים הלא-מדינתיים בלבנון לפעול בו נגד מדינת ישראל באופן חופשי ואף לגיטימי. ישראל הכירה בתחילה בגבול הישראלי-לבנוני, כפי שהכירה בגבולותיה עם ירדן ומצרים, אך כאשר נחלשו מוסדות המדינה בלבנון, החלה ישראל להפר את ריבונותה של האחרונה ובכך תרמה לעמימות בגבול של שתי המדינות, שהפך לאבן שואבת לארגונים לא מדינתיים. אלו ניצלו את העמימות באזור כדי לקדם את מטרותיהם הפרטיקולריות, תוך שהם עצמם נוקטים לעתים מדיניות של עמימות.²²⁵ בסוף שנות ה-60 החלו ארגונים פלסטיניים לבצע פעולות טרור נגד מדינת ישראל משטח לבנון. ישראל הגיבה בפעולות נגדם ונגד לבנון והתוצאה הייתה ערעור היציבות ששררה בגבול ישראל-לבנון מאז הסכם שביתת הנשק בין המדינות ב-1949. בסוף שנות ה-70 ותחילת שנות ה-80 המשיכו הארגונים הפלסטיניים לבצע פעולות נגד ישראל וזו, בתורה, הגבירה את פעולותיה בלבנון ויצאה למבצע "ליטאני" ב-1978 ולאחר מכן ל"מלחמת לבנון הראשונה" (1982-1985). בין השנים 1978 ו-1979 נעשו ניסיונות תיווך על-ידי האמריקנים להשלטת צבא לבנון בדרום המדינה, אולם הן הפלסטינים והן ישראל – בעזרת "צבא דרום-לבנון" – סיכלו את המהלך.²²⁶

בעקבות גירוש הארגונים הפלסטיניים מדרום-לבנון התחולל עימות בין ישראל ובין ארגונים לבנוניים ובראשם חזבאללה, בעניין אזור הביטחון הישראלי בדרום-לבנון (1985-2000), במיוחד במהלך מבצע "דין וחשבון" (1993) ומבצע "ענבי זעם" (1996). העימות האלים בין ישראל והארגונים הפלסטיניים פגע קשות בתושבים השיעים וחוסר היכולת של הממשל הלבנוני לספק להם ביטחון היווה תמריץ להתגבש סביב מנהיגות חדשה שקראה תגר על השלטון המרכזי.²²⁷

²²³ ברק, א. (2010). מעימות לעימות: מבט רחב על מלחמת לבנון השנייה. פוליטיקה, 17. עמ' 13-35.

²²⁴ שם, עמ' 16.

²²⁵ שם, עמ' 16.

²²⁶ Parker, R. (1996). Kawkaba and the South Lebanon imbroglio: A personal recollection, 1977-1978. *The Middle East Journal*, Vol.50 (4). Pp 556-557.

²²⁷ שפירא, ש. (2006). חזבאללה בין איראן ללבנון. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד. עמ' 45, 92.

ב-1985 החליטה ישראל להוציא את צבאה מלבנון ולהקים אזור ביטחון בדרום-לבנון שבו תפעל מיליציה מקומית פרו-ישראלית בשם "צבא דרום-לבנון". לפני הנסיגה הישראלית נערכו שיחות צבאיות בין ישראל ללבנון, בחסות האו"ם, שבהן נעשה ניסיון להשיג הסכם בדבר נסיגה ישראלית וסידורי ביטחון בדרום-לבנון. אך אחת מאבני הנגף העיקריות בשיחות הייתה דרישתה של ישראל כי המיליציה שבחסותה תהיה חלק מסידורי הביטחון בדרום-לבנון, ובכך החמיצה ישראל הזדמנות לשים קץ לעמימות באזור הגבול.²²⁸

ההחלטה הישראלית על נסיגה מלבנון ב-1985 תרמה אף היא להמשך העמימות באזור הגבול. למרות שקבעה כי אזור הביטחון בלבנון יוחזק בידי צד"ל ולא בידי צבאה, הרי שבפועל הרחיבה ישראל בהדרגה את נוכחותה הצבאית באזור. התוצאה הייתה שהצבא הישראלי נשאר בלבנון במשך עשור וחצי נוספים, שבהם לחם עם המיליציה המקומית נגד חזבאללה.²²⁹

בשנת 2000 יצא צה"ל מאזור הביטחון, אך לבנון סירבה לפרוש את צבאה באזור הגבול הלבנוני-ישראלי, ככל הנראה בעקבות לחץ של סוריה, שלמנהיגיה לא היה עניין להעניק לישראל הישג כלשהו – הנסיגה מאזור הביטחון לא תואמה עם דמשק. הדבר אפשר לחזבאללה להשתלט על האזור המשוחרר וישראל נקטה כלפי הארגון מדיניות של הכלה, שהתבטאה בניסיון להגביל את הישגיו ולהצר צעדיו, אך מבלי לגרום להסלמה ולעימות נרחב.²³⁰

חזבאללה הצהיר כי ההתנגדות תימשך עד שחרור כל הלבנונים הכלואים בישראל ועד נסיגת ישראל מ"חוות-שבעא" ("הר-דב") – אזור שאותו רואים בלבנון כאדמה לבנונית, אף-על-פי שהיה נמצא בשליטה סורית לפני 1967 ונכבש בידי ישראל לצד הגולן הסורי. בעבור חזבאללה, המאבק לשחרור "חוות-שבעא" והלבנונים הכלואים בישראל היה דרך יעילה להצדיק את המשך קיום האפשרות הצבאית שבידי הארגון, גם לאחר הנסיגה הישראלית מלבנון.²³¹

חלק מן הצעדים שנקטה ישראל לאחר הנסיגה מלבנון בשנת 2000, בפרט החדירות התכופות של מטוסיה ללבנון, תרמו לעמימות, משום שהשתמע מהן שישראל אינה מכירה בריבונות לבנון על כל שטחה. ואמנם, פעולות אלו גרמו מבוכה רבה לממשלת לבנון וצבאה, ובה-בעת אפשרו

²²⁸ Sela, A. (2007). Civil Society, the Military, and National Security: The Case of Israel's Security Zone in South Lebanon. *Israel Studies*, Vol.12(1), Pp 60.

²²⁹ שם (ברק, א. 2010), עמ' 22.

²³⁰ (2003). סוריה תאפשר ללבנון לפרוס כוחות בדרום המדינה. *וואלה*.

²³¹ שם (ברק, א. 2010), עמ' 23.

לחזבאללה ליטול על עצמו את התפקיד של "מגינה" של לבנון מפני "התוקפנות הישראלית", בכך שאנשיו החלו לתעד את חדירות המטוסים ולאחר מכן גם לשגר לעברם טילים נגד מטוסים.²³²

העובדה כי ישראל נמנעה מלבנות מכשול פיזי על "הקו הכחול" – אף שהיה בכך כדי להעניק תוקף ולהפחית במעט את הסכנה הנשקפת לחייליה, תרמה אף היא לעמימות. חזבאללה יכול היה, אפוא, להניח כי 'מה שהיה הוא שיהיה', קרי – שישראל לא תגיב על חטיפות חייליה בניסיון לפזר את העמימות באזור הגבול הישראלי-לבנוני וכי לאחר תגובה צבאית מדודה, היא תנהל עמו משא-ומתן על עסקת חילופי שבויים, כפי שעשתה בשנת 2004.²³³

ישראל וחזבאללה בשנים 2006-2015

מדיניות חזבאללה מול ישראל

מדיניות חזבאללה לאחר "מלחמת לבנון השנייה" נותרה עקבית משך כל השנים, חרף התהפוכות והמאורעות שקרו במזרח-התיכון בכלל ובסוריה – בת ברית נאמנה של חזבאללה – בפרט. הארגון נאלץ לתמרן בין שימור מעמדו בלבנון כמגן המדינה נגד "התוקפנות הישראלית" ובין המכה הקשה שספג ב"מלחמת לבנון השנייה" וההרתעה הישראלית המלווה אליה. כשפרצה מלחמת האזרחים בסוריה בשנת 2011 וכשהחל הארגון להתערב במלחמה זו, משנת 2013, נוספה לארגון חזית נוספת שאיתה הוא נאלץ להתמודד. ההתערבות בשטח סוריה ככל הנראה בוצעה בהתאם להוראה של המשטר האיראני, שלו אינטרסים חיוניים ואסטרטגיים רבי-חשיבות בסוריה – אף כי גם לארגון עצמו אינטרסים ישירים בסוריה של משטר אסד, אולם ספק אם זה היה יוצא להגנת שלמותה של סוריה, ללא הוראה ישירה מאיראן.

בין אם תכנן לעשות כך ובין אם לאו, מעורבותו של חזבאללה בסוריה צמצמה עוד יותר את יכולת האתגור של הארגון מול ישראל ופגעה ביכולותיו לשמר נגדה חזית. לא די בכך שהארגון נאלץ לשמר את מעמדו הפנימי בלבנון, הרי שמעורבותו בסוריה הקשתה עליו עוד יותר משימה זו והוא נפגע מכך תדמיתית. עם זאת, חזבאללה לא נרתע ממספר תגובות משויכות נגד ישראל, במספר תקריות. מצד שני, הארגון נזהר לא פעם ולא פעמיים משיוך פעולות טרור שלא הוא ביצע – כך לפחות טען הארגון – ויצא בהכחשות לאחר מספר תקריות, מה שמעיד על חוסר רצונו להסלים את המצב לכדי עימות רציני, קל-וחומר עימות נרחב.

²³² סובלמן, ד. (2005). לאחר נסיגת הסורים: על עתידו של חזבאללה. עדן אסטרטגי, 8 (1). עמ' 2-3.

²³³ שם (ברק, א. 2010), עמ' 26.

1. פניו של חזבאללה לאחר מלחמת לבנון השנייה

בראיתו, חזבאללה המשיך עם כללי המשחק שהיו נהוגים לפני פרוץ "מלחמת לבנון השנייה", לפיהם הארגון רואה עצמו חופשי לתקוף את היעדים שהוא עדיין לא הצליח "לשחרר" ושצה"ל טרם נסוג מהם – "חוות-שבעא", גבעות "כפר שובא" וחלקו הצפוני של הכפר "רג'ר". דוגמה לכך היא התבטאותו משנת 2008 של בכיר חזבאללה בדרום-לבנון, שיח' נביל קאוק, שאמר כי "אסטרטגיית ההתנגדות של לבנון היא מקור הכוח העיקרי שלה ותאפשר לה להשיב את שאר השטחים הכבושים" וכי "אם נהמר (חזבאללה) על שחרור האדמות באמצעות דיפלומטיה ופוליטיקה יהיה זה הימור עקר. הדרך היחידה להשיבן היא דרך ההתנגדות".²³⁴

ואולם, בחינת סקירת הפעולות של חזבאללה מעידה כי הארגון צמצם משמעותית את פעולותיו נגד ישראל – כולל פעולות בגזרת "הר-דב", שאותן, כאמור, הוא רואה בליבת פעילותו ומטרתו. בין השנים 2006 (עם סיום "מלחמת לבנון השנייה") ועד ה-1 בספטמבר 2015, ביצע חזבאללה 26 פיגועים וניסיונות פיגועים, בלבד, מהם 10 ניסיונות פיגוע חו"ל (כולל פיגוע חו"ל אחד) וכן שבעה פיגועים עקיפים. בניכוי פעולות בחו"ל ופיגועים וניסיונות פיגועים עקיפים – שלא בטוח כלל אם הארגון היה מעורב בהם – ביצע הארגון 10 פיגועים וניסיונות פיגועים, בלבד, נגד יעדים ישראליים במדינת ישראל, על-פני תקופה של תשע שנים. קצת יותר מפיגוע/ניסיון פיגוע אחד לשנה אחת, בממוצע. זאת, בניגוד לשנים 2000-2006, אז ביצע הארגון 51 פיגועים וניסיונות פיגועים. בניכוי פיגועים וניסיונות פיגועים עקיפים, מדובר ב-43 פיגועים וניסיונות פיגועים על-פני שש שנים. מעל שבעה פיגועים וניסיונות פיגועים בשנה, בממוצע.²³⁵

גם בגזרת הפיגועים המשויכים ניתן לראות שינוי בצמצום פעולות חזבאללה. אם בין השנים 2000-2006 לקח הארגון אחריות על 16 פיגועים, הרי שבתקופת השנים 2006-2015 הארגון לקח על עצמו אחריות לשלושה פיגועים בלבד. שינוי נוסף הוא באופי הפיגועים – אם בשנים 2000-2006 לא נעשו או נחשפו תכנונים של חזבאללה לפגיעה ביעדי חו"ל ישראליים ויהודיים, הרי שבשנים 2015-2006 תוכננו שמונה פיגועים, מהם אחד יצא לפועל²³⁶. יש בנתונים כדי לחזק את ההשערה שהארגון אכן היה מורתע מישראל בשנים שלאחר "מלחמת לבנון השנייה". עושה רושם כי חזבאללה חיפש דרכים יצירתיות ועמומות ליזום ולהגיב בפעולות נגד ישראל, מתוך מטרה שלא

²³⁴ שטרן, י. (2008). בכיר חזבאללה: בקרוב נשחרר בכוח את חוות שבעא ואת כפר רג'ר. הארץ.

²³⁵ ראו סקירת אירועים ב"נספחים".

²³⁶ שם.

לשייך לארגון קשר לפעולות אלו, על-מנת למנוע תגובה ישראלית קשה ובכך להסתכן בפריצת עימות נרחב ומקיף בין הצדדים.

דוגמה נוספת המעידה על שינוי הטקטיקה של חזבאללה באשר למדיניות הפיגועים, היא פתיחת החזית של הארגון נגד ישראל בסוריה וניסיונותיה של איראן להרחיב את מרחב השפעתה ברמת-הגולן הסורית²³⁷. על-ידי התמקדות בפעילות נגד ישראל בגולן הסורי, יכול חזבאללה לאותת לישראל כי הוא מסוגל לעורר בעיות בגבולותיה של ישראל דרך סוריה, אך זאת מבלי להרחיב את שדה הקרב ללבנון ובכך להימנע מפגיעה במדינה שאותה הוא רואה כמגינה. בראייתו של הארגון, מלחמה נוספת בינו ובין ישראל צפויה להיות הרסנית עבור לבנון וזאת לאחר שעלה בידו חזבאללה להרחיב את השפעתו על מדיניות החוץ והביטחון של הממשלה הלבנונית ולשקם את מעמדו כ"מגן לבנון". בפעילותו נגד ישראל על אדמת סוריה ממשיך הארגון, מצד אחד, בטקטיקת "ההתנגדות", אך מחשק את ישראל מתגובה רחבה ופגיעה בלבנון.

חזבאללה גם רמז לא אחת לישראל כי אין פניו לעימות וכי אין ביכולתו להיכנס מולה לעימות נרחב. כך, בראיון לטלוויזיה הסורית, ב-6 באפריל 2015, אמר נצראללה כי "איננו טוענים שלחזבאללה יש את היכולת לפתוח במלחמה (נגד ישראל) [...] איננו יכולים לעשות זאת [...] האם אנו אמורים לשקר לאנשינו ולעצמינו ולומר כי אנו יכולים לפתוח במלחמה נגד ישראל, למחוק אותה מהמפה ולשחרר את פלשתיין? חזבאללה לא מסוגל לעשות זאת לבדו. לא טענו את זה מעולם. אנחנו ריאליסטיים – אנו מתמודדים מול כח רציני, אך אנחנו שונים מאלו שנכנעים לכח זה וטוענים שאין אלטרנטיבה. איננו מקבלים זאת. יחד עם זאת, איננו טוענים שחזבאללה עם הכח שלו יכול לשחרר את פלשתיין [...] כשאמרתי שאנחנו נשחרר את הגליל, התכוונתי ברמה ההיפותטית ולא ברמה המעשית. אמרתי רק ש'זה יכול להתרחש בעתיד במקרה שישראל תפתח במלחמה'. [...] אכן, שחרור הגליל הוא ביכולת של התנגדות הלבנונית, אך בנוגע לתל-אביב ואילת, אין לנו את היכולת לכך".²³⁸

2. ביקורת ולחצים על חזבאללה מבית

הלחימה של חזבאללה בסוריה מעמידה את הארגון במצב פנימי מסובך ומאתגרת את הלגיטימיות שלו בלבנון בפרט ובאזור בכלל. הארגון בנה את מעמדו על כך שהוא נתפש כתנועה

²³⁷ סגל, מ -שפירא, ש. (2014). איראן מקימה את "חזבאללה סוריה": הרחבת חזית העימות עם ישראל דרך רמת הגולן. המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה.
²³⁸ (2015). Hizbullah Secretary-General Nasrallah: Hizbullah Is Incapable of Launching War against Israel by Itself. *The Middle East Media Research Institute (MEMRI)*.

שאינה עדתית, המתמקדת ב"התנגדות" חיצונית ובהגנה על לבנון ועל זכויות הערבים. בעקבות הנסיגה החד-צדדית של ישראל מלבנון בשנת 2000, ומאוחר יותר, לאחר שהכריז על "ניצחון אלוהי" על ישראל ב-2006, המוניטין האזורי והמקומי של חזבאללה היה חיובי מאוד. אולם, מגמה זו התהפכה בשנים האחרונות, תחילה כאשר הארגון הפנה את נשקו נגד ארגונים לבנוניים אחרים במאי 2008, ולאחר מכן בעקבות האשמות בית הדין המיוחד של האו"ם לחקירת מעורבותו הישירה בתכנון ובביצוע ההתנקשות בראש הממשלה, רפיק אל-חרירי.²³⁹

מעורבותו של הארגון במלחמת האזרחים בסוריה, אפוא, היא פגיעה נוספת במוניטין שלו כמוביל "ההתנגדות הלאומית", שכן היא מחזקת את התפישה שהארגון פועל על בסיס עדתי, צר ואינטרסנטי וחושפת את העדפתו לשימור שותפותו האסטרטגית עם טהראן ודמשק, על-פני תפקידו ומעמדו בביירות. באופן דומה, טענות חזבאללה על מלחמתו בשם הפלסטינים מוטלות בספק לנוכח המתקפות הרבות של המשטר הסורי על הפליטים הפלסטיניים בסוריה וכן בעקבות העובדה שחמאס מרחיק עצמו מאסד וממלחמתו.²⁴⁰

עוד לפני מעורבותו של חזבאללה במלחמת האזרחים בסוריה, התמיכה העממית בארגון, בין השנים 2010 ל-2012, צנחה בעשרה אחוזים במצרים, ובשיעור של 26 אחוזים בירדן.²⁴¹ בסקר שפורסם בשנת 2014 זכה חזבאללה להתנגדות של 84 אחוזים במצרים, לעומת תמיכה של 15 אחוזים. בירדן זכה הארגון להתנגדות של 81 אחוזים לעומת תמיכה של 18 אחוזים, ובטורקיה זכה הארגון להתנגדות של 85 אחוזים ולתמיכה מזערית של חמישה אחוזים. ברצועת עזה זכה חזבאללה להתנגדות של 69 אחוזים לעומת תמיכה של 26 אחוזים, וביהודה ושומרון חזבאללה זכה להתנגדות של 46 אחוזים אל מול שיעורי תמיכה של 35 אחוזים.²⁴²

בלבנון עצמה שלאחר המלחמה, רק 35 אחוזים תמכו בחזבאללה בסקר שנערך בשנת 2010. פילוחם של התומכים מסגיר קרע עדתי עמוק: בעוד 97 אחוזים מהשיעים בלבנון הביעו את תמיכתם בארגון, רק 18 אחוזים מהנוצרים ו-שני אחוזים בלבד מהמוסלמים הסונים תומכים

²³⁹ ברטי, ב ו-שוויצר, י. (2013). חזבאללה בסוריה: אובדן האיזון בין "התנגדות לאומית" לאינטרסים עדתיים? עדכן אסטרטגי, 16 (2).

²⁴⁰ שם.

²⁴¹ (2012). Most Muslims Want Democracy, Personal, Freedoms, and Islam in Political Life. *PewGlobal*.

²⁴² (2014). Concerns about Islamic Extremism on the Rise in Middle East. *PewGlobal*.

בארגון בפומבי.²⁴³ בשנת 2014 אחוזי התמיכה בלבנון אמנם גדלו לכדי 41 אחוזים, אולם הרוב

הלבנוני היה עדיין נגד הארגון, עם 59 אחוזי התנגדות.²⁴⁴

התמיכה הירודה בחזבאללה – הן מבית והן מחוץ – ודאי לא נעלמה מעיניו של הארגון וכתוספת להכרזתו של האיחוד האירופי בשנת 2013 לפיה הזרוע הצבאית של הארגון תיחשב כארגון טרור²⁴⁵, בחזבאללה לא היו מעוניינים לשחוק את מעמדם עוד יותר ולהסתכן בהבאת הרס וחורבן נוספים לתוך לבנון. גורמים אלו – אשר חלקם נטועים בהרתעה הישראלית מהמלחמה האחרונה – הניאו את חזבאללה מלאתגר את מדינת ישראל והביאו את הארגון להתרכז בעניינים הפוליטיים בתוך לבנון, עד פרוץ מלחמת האזרחים בסוריה.

3. כמות ו"איכות" פעולות הטרור של חזבאללה לאחר מלחמת לבנון השנייה

פעולות חזבאללה נגד ישראל לאחר "מלחמת לבנון השנייה" הן מעטות ומדודות יותר מפעולות הטרור שנקט הארגון לפני המלחמה. כך, בתקופה של 2000-2006 נצפו 51 פיגועים וניסיונות פיגועים ואילו בתקופה של 2006-2015 נצפו 26 פיגועים וניסיונות פיגועים, כשעשרה מהם כלל לא התרחשו על אדמת ישראל – קרי, 17 פיגועים וניסיונות פיגועים בלבד.²⁴⁶

בממוצע, יוצא כי בתקופה בת שש השנים של 2000-2006 בוצעו 8.66 פיגועים וניסיונות פיגועים בשנה בממוצע. ואילו בתקופת 2006-2015, תקופה המשתרעת על-פני תשע שנים, נצפו 3 פיגועים וניסיונות פיגועים בממוצע בשנה (פער של 2.88 פחות מהתקופה ההשוואתית המקבילה). בניכוי הפיגועים וניסיונות הפיגועים שלא התרחשו באדמת ישראל, יוצא כי בתקופת 2006-2015 נצפו 1.88 פיגועים וניסיונות פיגועים בממוצע בשנה (פער של 4.60 פחות לעומת התקופה ההשוואתית המקבילה). לאור נתונים אלו ובניכוי משתנים אחרים שהמחקר יתייחס אליהם בהמשך, יש בכך כדי להעיד על הרתעה מסוימת של חזבאללה מישראל בתקופת 2006-2015, כזו שרמתה גבוהה יותר מאשר בתקופת 2000-2006.²⁴⁷

שינוי חל גם בכל האמור לשימוש בסוג הפיגועים וניסיונות הפיגועים. כך, בשימוש בפיגוע וניסיון פיגוע חו"ל, חלה עלייה של 10 בתקופת 2006-2015 לעומת תקופת 2000-2006. בירי מנשק קל, חלה ירידה של 6 בתקופת 2006-2015 לעומת התקופה ההשוואתית לה. בהנחת מטען צד, חלה

²⁴³ נחמיאס, ר. (2010). העולם המוסלמי נתן ציון בינוני לחמאס וחיזבאללה. Ynet.

²⁴⁴ שם (PewGlobal, 2014).

²⁴⁵ (2013). האיחוד האירופי קבע: הזרוע הצבאית של חיזבאללה ברשימת הטרור. הארץ.

²⁴⁶ ראו פרק "נספחים".

²⁴⁷ שם.

ירידה של 3. בשימוש בשיגור טיל נגד-טנקים, חלה ירידה של 4; ובפיגוע משולב חלה ירידה של 7. סך-הכל, בתקופת 2006-2015 חלה ירידה כללית של 10 פיגועים וניסיונות פיגועים ובניכוי פיגוע חו"ל, ירידה של 20 פיגועים וניסיונות פיגועים בכל הסוגים.²⁴⁸

שיעור שיגור הרקטות לישראל – כולל פעולות עקיפות – מתוך סך הפיגועים בתקופת 2000-2006, היה 47.16 אחוזים לעומת תקופת 2006-2015 (33.33 אחוזים). שיעור שיגורי טילים נגד-טנקים מסך כל הפיגועים, בתקופת 2000-2006, עמד על 9.43 אחוזים לעומת 3.70 אחוזים בתקופת 2015-2006. שיעור הפיגועים המשולבים (כולל חטיפת חיילים) מסך כלל הפיגועים, בתקופת 2000-2006, היה 13.20 אחוזים, בעוד בתקופה ההשוואתית השיעור עמד על 0 אחוזים. ואילו, שיעור הנחת מטעני-צד מכלל הפיגועים בתקופת 2000-2006 עמד על 16.98 אחוזים ובתקופה השוואתית על 22.22 אחוזים (בתקופת 2000-2006 הונחו תשעה מטעני-צד ובתקופת 2006-2015 שישה). שיעור הפיגועים ותכנוני הפיגועים בחו"ל, מסך כלל הפיגועים, בתקופת 2000-2006, עמד על 0 אחוזים ובתקופת 2006-2015 עמד השיעור על 37.03 אחוזים.²⁴⁹

בחינת הנתונים מלמדת כי בתקופת 2006-2015 השתמש חזבאללה בפחות כלים קטלניים ואסטרטגיים נגד ישראל ובפחות כלים בכלל ועושה רושם כי חזבאללה שינה את דרכו הטקטית, אם לא בשל ההרתעה מישראל לבדה, אזי לפחות כחלק ממנה.

על-פי הממצאים ובהשוואה בין התקופות, ניתן לראות כי בתקופת 2006-2015 חלה עלייה באחוז הפיגועים ותכנוני הפיגועים העקיפים, מרמה של 15.68 אחוזים בתקופת 2000-2006, לרמה של 26.92 אחוזים בתקופה ההשוואתית. בהתאם לכך, ניתן לראות ירידה באחוז הפיגועים ותכנוני הפיגועים העקיפים, מסך כלל הפיגועים ותכנוני הפיגועים בתקופת 2000-2006, כאשר הנתון עמד על 52.97 אחוזים ואילו בתקופת 2006-2015, ירד הנתון ל-30.76 אחוזים.²⁵⁰

אחוז הפיגועים וניסיונות הפיגועים הישירים, מכלל אחוז הפיגועים וניסיונות הפיגועים, עמד על 52.94 אחוזים בתקופת 2000-2006 ואילו בתקופת 2006-2015 עמד על 30.76 אחוזים. אחוז הפיגועים וניסיונות הפיגועים המשויכים – שעליהם לקחת חזבאללה אחריות – עמד בתקופת 2000-2006 על 30.76 אחוזים ובתקופת 2006-2015 עמד על 11.11 אחוזים. בניכוי פיגועי וניסיונות פיגועי חו"ל, עמד הנתון על 17.64 אחוזים.²⁵¹

²⁴⁸ שם.

²⁴⁹ שם.

²⁵⁰ שם.

²⁵¹ שם.

בעוד הפיגועים וניסיונות הפיגועים הישירים והמשויכים הצטמצמו בין התקופה של לפני "מלחמת לבנון השנייה" ולאחריה, התרחבו כמות הפיגועים וניסיונות הפיגועים העקיפים. נתונים אלו מעידים כי בחזבאללה שינו את הטקטיקה, ניסו לעבור למתכונת עמומה יותר והאצילו סמכויות לארגונים קטנים אחרים, על-מנת לאתגר את ישראל באופן עקיף ובכך להימנע מתגובה ישראלית חריפה. ואולם, ייתכן כי בחזבאללה כלל לא היו מעורבים בפיגועים ותכנוני פיגועים אלו, מה שמחזק עוד יותר את ההנחה כי חזבאללה היה מורתע בתקופת 2006-2015.

לצד נתונים אלו, המעידים על חיזוק ההרתעה לאחר המלחמה, לא עצר בעדו חזבאללה מלהגיב נגד מדינת ישראל ובעוצמה יחסית רבה, במקרים מסוימים מאוד, גם לאחר המלחמה. כך למשל, לאחר התקיפה שיוחסה לחיל-האוויר הישראלי ב- 24 בפברואר 2014 נגד שיירת נשק מסוריה ללבנון²⁵². להבדיל מתקיפות קודמות, שגם הן יוחסו לצה"ל, התקיפה המדוברת התרחשה בשטח לבנון ותוצאותיה, ככל הנראה, היו רחבות יותר מפגיעה "רגילה", דבר שלא הותיר לחזבאללה ברירה אלא להגיב ישירות ובעוצמה יחסית. ייתכן וחזבאללה העריך כי התקיפה הישראלית, כביכול, בלבנון ולא בסוריה, הייתה עלולה לסמל שינוי ישראלי בכללי המשחק שהיו מקובלים עד כה על שני-הצדדים, ולכן נדרש הארגון לאותת כי לא ישלים עם המשך התקיפות האוויריות בלבנון עצמה, שכן הוא מחויב לשמר את דימויו כ"מגן לבנון" מפני ישראל.

על-אף תגובתו של חזבאללה לאירוע המדובר, הארגון עדיין דאג שלא לחצות את הקווים האדומים ולהגיב בדרך שתאלץ את ישראל להגיב בעצמה. תגובת הארגון הייתה "לגיטימית" מבחינתו וניתנת להסבר, משום שדמתה לתקיפה שיוחסה לישראל ("טיל תמורת טיל", "סיור מול סיור") והיא התבצעה באזור שלגביו יש לארגון תביעה טריטוריאלית כלפי ישראל. חזבאללה, אפוא - בצד העובדה שאותת לישראל כי הוא אינו מסכים לשינוי כללי-המשחק - הגיב נגדה לפי הכללים הקיימים ולא העז לפרוצתם.

חזבאללה נדרש לא פעם להכחיש פעולות טרור שכוונו נגד ישראל. בין אם מדובר בהכחשה אמיתית ובין אם מדובר בהכחשה מן הפה אל החוץ ובשימוש ארגוני טרור קטנים כ'קבלן משנה' לפגיעה בישראל מבלי לחשוף את עצמו, הרי שהדבר מסמל את חששו של הארגון מפני תגובה ישראלית חריפה, כמו זו שהביאה לפרוץ "מלחמת לבנון השנייה". זאת, לצד מספר התבטאויות ופעולות מסוימות של חזבאללה, עשויות להעיד על רמת ההרתעה הישראלית הגבוהה שישנה נגד הארגון.

²⁵² קייס, ר. (2014). נסראללה: פעלנו בהר דב, המסר הובן בישראל. Ynet.

ההתבטאות המפורסמת ביותר בהקשר זה, שייכת למזכ"ל הארגון, חסן נצראללה, שהעניק ראיון לרשת חדשות לבנונית באוגוסט 2006, לאחר המלחמה. בראיון טען נצראללה כי "לא הערכנו (חזבאללה) ולו באחוז אחד כי פעולת השבי תביא למלחמה בהיקף כזה, שכן מלחמה כזאת לא אירעה מעולם בהיסטוריה של המלחמות. אילו היינו יודעים שפעולת השבייה תוביל לתוצאה הזאת לא היינו נוקטים בה כלל". דברים דומים - בדבר התגובה הישראלית - השמיע סגנו של נצראללה, שהודה כי הארגון הופתע מתגובת ישראל.

ואולם, יש להתחשב בעובדה כי מזכ"ל חזבאללה הוא למעשה תועמלן מומחה שאינו מהסס לשקר במידת הצורך. יתר על כן, משפט זה הוא רק חלק קטן מראיון ארוך שניתן לערוץ טלוויזיה נוצרי ויועד להרגיע קהל יעד שחלק גדול ממנו נמנה באופן מסורתי על מתנגדי חזבאללה. זאת ועוד, באותו ראיון טען נצראללה כי "מי שאומר ששני החטופים הם הסיבה למלחמה, טועה. [...] הפתענו את הישראלים בעיתוי. [...] ישראל הייתה מכריזה מלחמה בסוף ספטמבר או בתחילת אוקטובר עם אמתלה או בלעדיה". כלומר, נצראללה טוען כי חזבאללה לא היה מבצע את החטיפה אם היה מעריך שתוביל למלחמה, שהייתה פורצת בין כה וכה; כך שבדיעבד, טוב שהחטיפה בוצעה, מכיוון שהיא אילצה את ישראל לתקוף לפני שהייתה מוכנה²⁵³.

אלא שההתבטאות המפורסמת של נצראללה לא הייתה היחידה וכך גם התנהלותו בשטח, מה שמחזק את הטענה כי הוא וארגונו אכן למדו לקח מהמלחמה והורתעו. כך, למרות איומיו הרבים כלפי ישראל, הצהיר נצראללה ב-20 במארס 2014 כי ארגונו "לא מעוניין להגיע למלחמה" וכי "האסטרטגיה שלנו (חזבאללה) היא לא מלחמה פתוחה"²⁵⁴. ב-30 בינואר 2015 טען כי ארגונו "לא מעוניין במלחמה" עם ישראל.²⁵⁵

כמו כן, למרות הרטוריקה המתלהמת שהציגו לעתים - בפרט במהלך מבצע "עופרת יצוקה" - הקפידו נצראללה וארגונו שלא לאיים בירי לעבר ישראל ונמנעו מכל פעולה בשטח שעלולה הייתה לדרדר את המצב ולהביא לפתיחת חזית שנייה בזירה הלבנונית - זאת בניגוד לדפוס הפעולה של הארגון לפני המלחמה ובמהלך "האינתיפאדה השנייה" והמבצעים הצבאיים השונים ברצועת

עזה.²⁵⁶

²⁵³ הנק"ן, י. (2014). ומה אם לא הרתענו את חזבאללה. צבא ואסטרטגיה, 6(3). עמ' 112.

²⁵⁴ (2014). נצראללה: "לא מעוניינים במלחמה עם ישראל". *Nrg*.

²⁵⁵ חורי, ג. (2015). חסן נצראללה במסר לישראל: "ניסיתם אותנו, אל תנסו אותנו שוב". *הארץ*.

²⁵⁶ (2009). ירי רקטות לעבר הגליל המערבי- תמונת מצב ראשונית. *מרכז המידע למודיעין ולטרור המרכז למורשת המודיעין*.

אל אלו הצטרפו הכחשות נמרצות של חזבאללה לגבי פעולות צבאיות נגד ישראל שהתרחשו בגבול הצפון. ב-17 ביוני 2007 הכחיש חזבאללה קשר לשיגור שתי קטיושות שהתפוצצו באזור קרית-שמונה. בצה"ל אכן העריכו כי מדובר בפעילים של ארגון פלסטיני שביצעו זאת הן על רקע המאבק של הארגונים הקיצוניים נגד הצבא הלבנוני בנהר "אל-בארד" באזור טריפולי ובמוקדים נוספים והן בעקבות ארועי אש ברצועת-עזה.²⁵⁷ ב-8 בינואר 2009 מיהר חזבאללה להכחיש מעורבותו בשיגור רקטות לעבר ישראל²⁵⁸ וכך גם ב-21 בפברואר 2009²⁵⁹ וב-27 באוקטובר 2009, כאשר גורמים בחזבאללה הסבירו כי אזור "חולא" – ממנו שוגרו הרקטות – אינו נתון לשליטתם וציינו כי "הארגון עוקב יחד עם צבא לבנון אחר ההתפתחויות והחקירות בנושא".²⁶⁰

לצד ההכחשות, בחזבאללה הקפידו לשדר לצד הישראלי – בעיקר דרך התקשורת, אך לא רק – מסרי הרגעה, במקרה שפרץ עימות בין שני הצדדים. כך למשל, לאחר תקיפת חזבאללה את ישראל ב-28 בינואר 2015, שבה נהרגו שני חיילי צה"ל ונפצעו שבעה, העביר מפקד כוח יוניפי"ל בלבנון, הגנרל האיטלקי, לוצ'יאנו פורטולנו, מסרים מחזבאללה לישראל, לפיהם ארגונו של נצראללה לא מעוניין בהסלמה. במסר שהעביר מפקד יוניפי"ל לישראל צוין עוד, כי מבחינת חזבאללה, התקרית בגבול לבנון הייתה מבחינתו "עין תחת עין" ונקמה על התקיפה שיוחסה לישראל ב-18 בינואר בקוניטרה, שבה נהרגו בין היתר הגנרל האיראני, עלי מוחמד אללה דאדי ובנו של עימאד מוע'יניה, ג'יהאד.²⁶¹

הפגיעה המשמעותית ביותר בארגון חזבאללה, לאחר "מלחמת לבנון השנייה", הייתה חיסולו של מי שנחשב ל"רמטכ"ל חזבאללה, עימאד מוע'יניה. חיסול זה שויך בעיתונות הזרה לפעילות מבצעית משותפת של ישראל וארצות-הברית. אף על-פי שהארגון התחייב "לנקום" בישראל בתגובה לחיסול, עושה רושם כי פעולותיו לא עמדו בקנה אחד עם התחייבויותיו המתלהמות, במה שנראה כרתיעה מפגיעה בישראל, גם לאחר שהארגון נפגע משמעותית.

לפני חיסולו של מוע'יניה, ביצע חזבאללה פיגוע ישיר אחד נגד ישראל ולאחר החיסול (עד אוגוסט 2010), גם כן פיגוע ישיר אחד. לפני החיסול לא לקח חזבאללה אחריות לאף פיגוע נגד ישראל

²⁵⁷ גרינברג, ח ו-נחמיאס, ר. (2007). הערכות: פלסטינים ירו; חזבאללה מכחיש. Ynet.

²⁵⁸ ראו פרק "נספחים": "סקירת אירועים: ישראל וחזבאללה בשנים 2006-2015".

²⁵⁹ (2009). ב-21 בפברואר נורו שתי רקטות מהגזרה המערבית בדרום לבנון לעבר ישראל. מרכז המידע

למודיעין ולטרור המרכז למורשת המודיעין.

²⁶⁰ (2009). אירוע נוסף של ירי רקטה מדרום לבנון לעבר אצבע הגליל, מהווה הפרה נוספת של החלטה 1701.

מרכז המידע למודיעין ולטרור המרכז למורשת המודיעין.

²⁶¹ אייכנר, א. (2015). מסר מחזבאללה לישראל: "לא מעוניינים בהסלמה". Ynet.

(ייתכן שאף לא ביצע פיגוע כזה) וכך גם לאחר החיסול (אוגוסט 2010). סך-כל הפיגועים ותכנוני הפיגועים לאחר חיסול מוע'ניה, היו שישה לעומת שלושה לפני החיסול.

ואולם, במרוצת השנים ושלא במסגרת קידוד התקופות (16 חודשים לפני חיסול מוע'ניה ו-16 חודשים לאחר חיסולו), הנתונים מעידים כי כמות פעילות הטרור של חזבאללה עלתה, לאחר חיסולו של מוע'ניה, בהשוואה לתקופה לפניו. כך, בין אוגוסט 2006 לפברואר 2008 בוצעו נגד ישראל שלושה פיגועים, ללא פיגועי חו"ל. לאחר חיסולו של מוע'ניה, בין פברואר 2008 ועד ספטמבר 2015, בוצעו 23 פיגועים ותכנוני פיגועים נגד ישראל, מתוכם שמונה פיגועי ותכנוני פיגועי חו"ל. כמובן שיש לקחת בחשבון משתנים רבים אחרים בתקופה ארוכה זו, ביניהם חיסולים נוספים שבוצעו, שינויים פוליטיים, גאו-פוליטיים ואחרים.

נתון נוסף שיש בו כדי להעיד על הרתעה חזקה יותר בתקופת 2006-2015, מצוי בתגובות הצבאיות של חזבאללה לפעולות המשויכות לישראל בסוריה ובלבנון. כך, בתקופת 2006-2000 הגיב חזבאללה חמש פעמים, על חמש תקיפות שיוחסו לישראל בלבנון - 100 אחוזי תגובה. ואילו בתקופת 2006-2015 הגיב חזבאללה רק ארבע פעמים, אל מול 15 תקיפות (26.66 אחוזים).²⁶² לנתונים אלו יכולים להיות שתי סיבות עיקריות, מעבר להרתעה ישראלית. ראשית, חזבאללה בתקופה זו הוא ארגון טרוד ושקוע במלחמת האזרחים בסוריה ואין לו יכולת ואינטרס להגיב לכל תקיפה ישראלית. שנית, רוב התקיפות בתקופת 2006-2015 היו נגד מטרות בשטח סוריה, בעוד שבתקופת 2006-2000 התקופות כוונו נגד יעדים על אדמת לבנון – שטח שבו חזבאללה רואה עצמו כריבון או לפחות כחלק מהריבון ומחויב להגיב.

על-פי תוצאות מדד ההרתעה שנבנה, ציון מדד ההרתעה לפיגועים ולניסיונות הפיגועים הכלליים בתקופת 2006-2000 הוא 36.3, לעומת 12.2 בתקופת 2006-2015. בניכוי פיגועי וניסיונות פיגועי חו"ל, ציון מדד ההרתעה בתקופת 2006-2000 הוא 32.9 ובתקופת 2006-2015 הציון הוא 9.6. ציון מדד ההרתעה בתקופת 2006-2000, בבחינת פיגועים וניסיונות פיגועים משויכים וישירים בלבד (ללא פיגועים וניסיונות פיגועים עקיפים) הוא 31.3 ואילו בתקופת 2006-2015 הציון הוא 6.4. בבחינת הפיגועים וניסיונות הפיגועים המשויכים והישירים (ללא פיגועים וניסיונות פיגועים עקיפים) בניכוי פיגועי וניסיונות פיגועי חו"ל, עולה כי ציון מדד ההרתעה בתקופת 2006-2000 הוא 27.9 ואילו בתקופת 2006-2015 הציון הוא 4. כשבוחנים אך ורק את הפיגועים וניסיונות הפיגועים

²⁶² ראו פרק "נספחים".

המשויכים, מתקבל כי בתקופת 2006-2000 ציון מדד ההרתעה הוא 12.8 ואילו הציון בתקופת 2015-2006 הוא 2.5.

תרשים מספר 4 מציג את תוצאות מדד ההרתעה²⁶³

הפרש	2015-2006	2006-2000	
24.1	12.2	36.3	פיגועים וניסיונות פיגועים כלליים.
23.3	8.7	29.7	פיגועים וניסיונות פיגועים כלליים, ללא פיגועי וניסיונות פיגועי חו"ל.
24.9	6.4	31.3	פיגועים וניסיונות פיגועים משויכים וישירים (ללא פיגועים וניסיונות פיגועים עקיפים).
23.9	3.8	25.9	פיגועים וניסיונות פיגועים משויכים וישירים (ללא פיגועים וניסיונות פיגועים עקיפים), בניכוי פיגועי וניסיונות פיגועי חו"ל.
10.3	2.5	12.8	פיגועים וניסיונות פיגועים משויכים.

מדד ההרתעה הכולל מלמד כי בכל מדד שנבדק – בין בניכוי פיגועים ותכנוני פיגועים שלא אדמת ישראל ובן אם נבחנו פיגועים וניסיונות פיגועים משויכים או משויכים וישירים בלבד – ציון מדד ההרתעה היה נמוך יותר בתקופת 2015-2006 מאשר בתקופת 2006-2000. יש בכך כדי להעניק תוקף להנחה כי "מלחמת לבנון השנייה" הרתיעה את ארגון חזבאללה וכי ישראל הצליחה לשמר הרתעה זו.

אמנם ההפרשים שהתקבלו אינם מעידים על יחס מתוחם, מוגדר, וכזה המאפשר לקבוע מה הוא היחס הרצוי או ההכרחי כדי לדעת אם חלה התחזקות מספקת בהרתעה - כפי שהוסבר בפרק המתודולוגי במחקר זה - אך הם עדיין משמעותיים דיים וניתן להבחין בהבדלי הרמות שבין התקופות ולהסיק בזהירות כי חלה עלייה ברמת ההרתעה בהשוואה בין התקופות. בסיכומו של דבר, על-פי המדד ושאר הנתונים האמפיריים, הניתוח הכמותי מתיישב עם הניתוח האיכותני ומעיד כי חזבאללה אכן הורתע מישראל בעקבות "מלחמת לבנון השנייה". הניתוח הכמותי והאיכותני גם מלמד כי חזבאללה היה אמנם מורתע מישראל ברמה מסוימת, לפני המלחמה, אך לא ברמה מספקת והוא שאב עידוד ממדיניות ההכלה של ישראל באותה התקופה, עד למצב בו התפוגגה ההרתעה לחלוטין, לכדי עימות נרחב בין הארגון לבין ישראל.

²⁶³ להסבר אודות חישוב מדד ההרתעה, ראה פרק "מתודולוגיה" וכן בפרק "נספחים".

4. הרתעה או משתנים אחרים?

לצד האפשרות של הרתעה ישראלית, עשויות להיות סיבות נוספות שבעטיין חזבאללה נמנע מלהגיב וליזום התקפות נגד מדינת ישראל ואזרחיה, בשנים 2006-2015, באותה רמה שפעל בשנים 2000-2006. סיבות אלו נובעות ממגוון משתנים הנוגעים לארגון השיעי, בין אם בתוך לבנון ובין אם מחוצה לה, בין אם סיבות צבאיות ובין אם סיבות פוליטיות, בין אם הוראות והחלטות ישירות של הארגון ובין אם קבלת פקודות ממדינת החסות, איראן.

4.1. שיקול גאו-אסטרטגי

תפקידו של חזבאללה בסוריה השתנה באופן דרמטי בתחילת 2013. מה שהיה בראש ובראשונה משימת ייעוץ לחימה בלבד, הפך לנטילת תפקיד לחימה ישיר ופעילות במספרים גדולים יותר לצד כוחות הצבא הסורי נגד המורדים, תוך שהארגון מכשיר ומקים כח צבאי-למחצה המזוהה עם משטר אסד, ופועל כמעין מיליציה שיעית.²⁶⁴

השינוי חל בתחילת אפריל 2013 כשחזבאללה הוביל את התקיפה הקרקעית ב"קוסייר", עיירה סונית במחוז "חומס", לא הרחק מהגבול עם לבנון. לא רק שהארגון החל לפעול במספרים הרבה יותר גדולים ומרוכזים יותר ממעורבותו הרגילה בסוריה, אלא שהוא החל לשלוט גם בתכנון ובהתנהלות המבצעים. הניצחון ב"קוסייר", בהובלת חזבאללה סימן נקודת מפנה חשובה בסכסוך הסורי. ראשית, הוא הווה מכה משמעותית לכוחות המורדים, הן מבחינה צבאית והן מבחינה פסיכולוגית. שנית, כיבוש העיירה החל שלב חדש של מעורבות גלויה ומשמעותית בסוריה, מצד חזבאללה. מעורבות הארגון הייתה חלק בלתי-נפרד מהצלחתו של המשטר הסורי וחזבאללה התחייב בגלוי להבטחת הצלחתו של אסד.²⁶⁵

נכון ליוני 2015, בסוריה היו פרושים בין 6000 ל-8000 אנשי חזבאללה.²⁶⁶ לא רק שחזבאללה הכריע לטובת אסד את הקרבות הטקטיים החשובים ב"קוסייר" ובהרי "קלאמון" בתחילת 2014, אלא שלוחמיו מאבטחים כעת את האתרים החשובים ביותר לאסד, כתף אל כתף עם אנשי הדיוויזיה העלאוויית הנאמנה של משטר הרפובליקה, ומשטר אסד מפקיד בידיהם את המשימות הרגישות ביותר.²⁶⁷

²⁶⁴ Sullivan, M. (2014). Hezbollah in Syria. *Middle East Security report 19*, Pp 4. The Institute for the Study of War.

²⁶⁵ שם.

²⁶⁶ יהושוע, י. (2015). בכיר בצה"ל: "העסק בסוריה מתפרק". *ynet*.

²⁶⁷ הראל, ע. (2014). חיזבאללה משנה את כללי המשחק בגבול לבנון. *הארץ*.

בלבנון עצמה הקים חזבאללה שורה של מוצבי קבע ותצפיות קבועות בגבול עם סוריה, במטרה למנוע זליגה של מורדים לתוך המדינה ולחסום את הגבול, במה שמזכיר את רצועת הביטחון של צה"ל בדרום-לבנון עד שנת 2000. על פי הערכות שונות, רק בשורת מוצבים אלו פרושים כאלף אנשי חזבאללה, לצד אלפי מאנשי הארגון הפועלים על אדמת סוריה. ממוצבים אלה יוצאים סיורים דרך קבע, ובמקביל נעשה מאמץ לגייס סיענים מקומיים, שיוכלו לספק לחזבאללה מודיעין בזמן אמת. אנשי הארגון מוגנים באמצעות ביצורים וסוללות עפר והציוד הלוגיסטי מועבר אליהם בצורה מסודרת. חזבאללה, אפוא, אינו פועל עוד כארגון גרילה רגיל, אלא סיגל לעצמו צורת התנהלות של צבא סדיר.²⁶⁸

מעורבותו הגדולה של חזבאללה בלחימה במלחמת האזרחים בסוריה עלתה לארגון עד-כה בכ-700 אבדות – ולפי דיווחים אחרים, כ-2000 אבדות - ובביקורת פנימית קשה על שסיבך את הלבנונים במערבולת הסורית.²⁶⁹ ואולם, הארגון צבר וצובר ניסיון מבצעי חשוב, לצד חיזוק ביטחונו ביכולתו הצבאית. במקביל, בנה חזבאללה ארסנל של עשרות אלפי רקטות המסוגלות לפגוע בכל מטרה בשטח ישראל, ושב וחיזק את אחיזתו הדתית והכלכלית באוכלוסייה השיעית בלבנון.²⁷⁰ נראה, אפוא, כי בשל התרכזותו בנעשה בסוריה, חזבאללה מוכן לספוג פגיעות מצד ישראל ואם הוא מגיב, אזי באופן מדוד ומתון – כזה שלא יביא את ישראל לתגובה הדומה לתגובה בשנת 2006, עם פתיחת "מלחמת לבנון השנייה". המערכה בסוריה היא זו שעומדת בראש מעיניו של הארגון, מכיוון שמשטר אסד, כשחקן מרכזי ודומיננטי בציר סוריה-איראן-חזבאללה, מהווה יתרון אסטרטגי משמעותי לארגון, בכך שתומך בו, מחמש אותו ומאפשר לו יד חופשית בשטחו.

271

4.2. שיקול מדיניות הפנים

לאחר סיום "מלחמת לבנון השנייה" עסק חזבאללה בניסיון לשפר את תדמיתו בתוך לבנון. הרצון של הארגון למתג עצמו כ"מגן לבנון" וכיישות היחידה שמסוגלת להגן על לבנון מפני "התוקפנות הציונית", גבר באופן פרדוקסלי עוד יותר לאחר המלחמה, אף-על-פי שחזבאללה ראה במלחמה כניצחון לבנוני על ישראל. בחלוף הזמן, התברר עד כמה הרסנית הייתה המלחמה עבור לבנון כולה

²⁶⁸ יששכרוף, א. (2014). שקוע עד הצוואר: יותר מאלף לוחמי חזבאללה נהרגו בסוריה. וואלה.

²⁶⁹ שם (בכיר בצה"ל: "העסק בסוריה מתפרק", 2015).

²⁷⁰ שם (חזבאללה משנה את כללי המשחק בגבול לבנון, 2014).

²⁷¹ שם (דין וחשבון בנושא הפקת לקחי מלחמת לבנון השנייה, 2007). עמ' 62.

ולא רק עבור הארגון עצמו. ההרס והפגיעה בכלכלת לבנון שנגרמו בעקבות המלחמה הביאו לביקורת קשה נגד הארגון, שמצא עצמו בעמדת התגוננות, במקום בעמדת חוזק וגבורה.²⁷²

בשל העובדה כי חזבאללה מנסה לדמות לעצמו את תפקיד "המבוגר האחראי" בלבנון ואימץ לעצמו סמכויות פוליטיות נרחבות בלבנון, סביר שהלחצים והחששות הפנים-לבנוניים, מתוצאות קשות פי כמה במלחמה עתידית, השפיעו ומשפיעים על הארגון בכל הקשור לפעולותיו נגד ישראל. הפוליטיזציה שעבר הארגון העמיסה על הארגון תלות ואחריות ועליו להתחשב יותר בדעת הקהל הלבנונית ולרצות את תושבי המדינה.

בתום "מלחמת לבנון השנייה" נאלץ חזבאללה לעמוד מול ביקורת חריפה שהוטחה בו בשל ההרפתקה הרת האסון שאליה גרר את לבנון, למרות אזהרות שנשמעו בעבר נגד מדיניותו העצמאית המתעלמת ממדיניות הממשלה הריבונית. זאת ועוד, למרות הבעת התמיכה והסולידריות שהפגינו השיעים כלפי חזבאללה במלחמה, אוכלוסייה זו שילמה את המחיר הכבד ביותר של המערכה וספק אם היא תוכל לעמוד במהלומה נוספת.²⁷³

4.3. השיקול הבין דתי

השיעים מקדשים ומרימים על נס את הדיכוי של בני משפחתו של מוחמד על-ידי חבריו. הם מאמינים שהאמאם, השליט של העולם האסלאמי - בניגוד למונח דומה המשמש באסלאם הסוני למנהיג דתי מקומי - חייב להיות מזרע עלי בן אבי טאלב בלבד. בעוד רבים מכירים את החלוקה המוסלמית המקובלת של העולם, לעולם האסלאם ("דאר אל-אסלאם") ועולם המלחמה ("דאר אל-חארב") - כלומר הטריטוריה שבה שולט האסלאם מול הטריטוריה שבה הוא עדיין אינו שולט - אצל השיעים ישנו מונח נוסף, עולם האמאם (דאר אל-אמאם). לפי הדוקטרינה השיעית, בטרם ישתלט דאר אל-אסלאם על דאר אל-חארב, יש להכניס את כל הסונים תחת דאר אל-אמאם, שהוא דאר אל-אסלאם האמיתי. לכשתהא אחידות בעולם האסלאם וכל המוסלמים ילכו לאור השיעה, יוכל דאר אל-אסלאם להתפנות למלאכת ההשתלטות על דאר אל-חארב. סוני שלא מוכן לכך הוא כופר, ועל כן דמו מותר. עיקרון זה נקרא שלילת המתנגדים (ברא'יה).²⁷⁴

משמעות אמונה זו היא שחזבאללה, כארגון שיעי, פרגמטי יחסית ובעל סבלנות דתית טקטית ועיסוקו הראשוני הוא "להחזיר בתשובה" את האסלאם הסוני ורק אז להתפנות ללא-מוסלמים,

²⁷² פסקין, ד. (2015). כלכלת לבנון לא תעמוד בעימות נוסף. כלכליסט.
²⁷³ שוייצר, י. (2007). "הניצחון האלוהי" והכשלים הגשמיים. מלחמת לבנון השנייה. תל-אביב: ידיעות אחרונות.
²⁷⁴ מזוז, ח. (2010) הניצחון המאוחר של השיעה. סגולה, 1.

זאת בניגוד לארגונים סוניים, כמו למשל "חמאס", הרואים את העולם כבר עתה כעולם של אסלאם (דאר אל-אסלאם) וכעולם של כופרים שבהם יש להילחם (דאר אל-חארב).

מכאן שחזבאללה יכול לגלות גמישות טקטית (דאר אל-אמאם) ואורך רוח בלחימה מול ישראל מתוך מטרה אסטרטגית כוללת (השמדת ישראל ודאר אל-אסלאם). מבחינת חזבאללה והשיעים, כל זמן שעובר הוא יום נוסף בהפצת המהפכה השיעית לעבר דאר אל-אמאם ולכן אין צורך למהר – לא באשר לתקיפות נגד ישראל ולא באשר להשתלטות על לבנון והפיכתה לרפובליקה אסלאמית בסגנון איראן.

ייתכן וחזבאללה מנצל את התעצמותו והתחמשותו – הן מבחינה צבאית והן מבחינה פוליטית – על-מנת להכות בישראל במועד נח לו, או יותר נכון – נח לפטרונו בטהראן. אידאולוגיה דתית זו של הארגון היא גם המאפשרת לו לעתים לגלות איפוק מול תקיפות ישראליות כואבות ולהגיב עליהן בהתאם לזמן ולמקום שהוא רואה לנכון, מתוך חשיבה קרה ולא מתוך תגובה חמומת מח.

4.4. שיקול מדיניות החוץ ומדינת החסות

ביוני 2006 הצטרפו סין, רוסיה וארצות-הברית למשא-ומתן בין איראן ובין בריטניה, צרפת וגרמניה, בנוגע לפרויקט הגרעין האיראני. הצטרפות זו האיצה והדגישה את הנושא האיראני והעלתה אותו לסדר היום העולמי. המשא-ומתן, שנמשך מיוני 2006 ועד 14 ליולי 2015, מיקד אליו את תשומת לב המלאה של איראן וזו ניסתה לשווק את עצמה כמדינה המקדשת דיפלומטיה והנלחמת בטרור.

עימות נרחב בין ארגון טרור - הנמצא תחת חסותו הישירה של איראן – ובין ישראל, עלול היה, מבחינת האיראנים, לשחק לטובתה של ישראל דווקא ולהצדיק את טיעוניה כי היא מדינה המייצאת טרור לעולם וכי אסור להפקיד בידה יכולת גרעינית. מכאן שייתכן שניתנה לביירות פקודה, ישירות מטהראן, לפיה על חזבאללה שלא לגרום להסלמה בגבול וכי עליו למתן את התנהלותו ולגלות איפוק, לפחות עד לסיום השיחות ועד שהאינטרס האיראני יתממש.

העניין שמגלה איראן בחזבאללה נובע משיקולים אסטרטגיים ואפשר שגם מהזדהות עם בני העדה השיעית בלבנון ומתחושת מחויבות להם. עם זאת, יש בו גם מן הרצון לחזק את תדמיתו של משטר המהפכה האסלאמית באיראן כמקדם עניינו של האסלאם.²⁷⁵ חזבאללה, כזרוע האסטרטגית הקדמית של איראן בגבול ישראל, אמור לחכות ליום פקודה על-מנת להשתמש בכוחו הרב נגד ישראל, במידה והמשא-ומתן ייכשל וישראל או ארצות-הברית יתקפו צבאית את

²⁷⁵ זיסר, א. (2011). המעורבות האיראנית בלבנון – שורשיה, מהלכה ויעדיה. עדכן אסטרטגי, 3 (1).

איראן. הארגון, אפוא, תלוי באיראן ואינו יכול לקבל החלטות על דעת עצמו. יש הרואים את התפישה, לפיה לחזבאללה יש מערכת קבלת החלטות עצמאית, המשרתת את האינטרסים של הארגון ללא קשר הכרחי לאיראן וללא קבלת תכתיבים מאיראן; כשגויה מהיסוד.²⁷⁶

דוגמה טובה לכך, היא תגובת איראן לאחר "מלחמת לבנון השנייה", אז נזפו מפקדים בכירים מטעם "משמרות המהפכה", ובמיוחד מפקד כוח "אל-קודס", גנרל קאסם סולימאני, בנצראללה, על שיזם את מבצע החטיפה ובכך הביא על הארגון את תגובת הנגד הישראלית. תגובה זו, לפי הניתוח האיראני, פגעה באינטרסים ובנכסים איראניים בלבנון ובמזרח-התיכון, ללא אישור איראני.^{277 278}

הקשר בין איראן וחזבאללה נחשף לא אחת. כך למשל, מעדויות של אנשי חזבאללה שנשבו בידי ישראל במהלך "מלחמת לבנון השנייה" ומחומר שלל שנתפס על ידי ישראל במהלך אותה מלחמה עולה, כי אנשי כוחות "אל-קודס" של "משמרות המהפכה" הקימו והפעילו מערך אימון והדרכה לאנשי חזבאללה, שנועד להכשיר אותם לשימוש באמצעי הלחימה המתקדמים שסיפקה איראן לארגון. מעורבותם של כוחות "אל-קודס" לא הוגבלה רק לאימונים ולהדרכות. בפועל, אנשי "אל-קודס", בראשות מפקדם קאסם סולימאני, הפכו למפקדי-על של ארגון חזבאללה, והם מעורבים בפעילותו המבצעית של הארגון כיועצים, כמפקחים ואף כמכריעים וכפוסקים בקבלת החלטות שעניינן פעילותו המבצעית של הארגון למול ישראל ולמול יריביו בלבנון.²⁷⁹

תדמיתה של איראן כמדינה דיפלומטית שנלחמת בטרור, קיבלה חיזוק משמעותי עם היבחרו של הנשיא חסן רוחאני, באוגוסט 2013 ומינויו של שר החוץ מוחמד ג'וואד זריף. רוחאני הודיע כי יתמוך ברפורמות פנימיות באיראן וזכה מפי התקשורת המערבית לכינוי "מתון".²⁸⁰ האסטרטגיה החדשה של איראן זכתה למונח "מתקפת החיוכים", שאותו טבע ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו.²⁸¹ תדמית זו חייבה את איראן להראות שינוי מסוים בשטח ולא רק להישאר בצד ההצהרתי. בהתאם לכך, לא מן הנמנע כי איראן העבירה, אפוא, מסרים לארגון חזבאללה, כדי שיצמצם את פעולותיו נגד ישראל למינימום האפשרי, כשינוי טקטי זמני.

²⁷⁶ שפירא, ש. (2010). האשליה על מתינות החיזבאללה. בתוך: איראן: מאתגר אזורי לאיום עולמי, עמ' 73-77. המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה.

²⁷⁷ מלמן, י. (2011). הישגי מלחמת לבנון השנייה. וואלה.

²⁷⁸ ברגמן, ר. (2015). הצפון החדש. המוסף לשבת, ידיעות אחרונות, 32-28.

²⁷⁹ שם. (זיסר, א. 2011).

²⁸⁰ Erdbrink, t. (2013). Iran Moderate Wins Presidency by a Large Margin. *The New York Post*.

²⁸¹ נתניהו יצא לניו יורק: אומר את האמת מול מתקפת החיוכים. הארץ. (2013).

מדיניות ישראל מול חזבאללה

מדיניות ישראל מול ארגון חזבאללה, לאחר "מלחמת לבנון השנייה", הושפעה ומושפעת מההרתעה שהושגה במלחמה, אך בין היתר גם מגורמים אחרים, ביניהם מלחמת האזרחים בסוריה. העימותים הפנימיים בסוריה הביאו את חזבאללה להשקיע משאבים וכוחות רבים למען הניסיון לשמור על משטר אסד מפני המורדים. מצב זה אפשר לישראל להתרכז בחזית הדרומית מול ארגון הטרור, חמאס, ולצאת למבצע "צוק איתן" בסבירות גבוהה שחזבאללה לא ייצטרף לעימות.

מעורבותו של חזבאללה במלחמת האזרחים בסוריה השפיעה גם על היחסים בינו ובין ישראל באופן ישיר וכמות האירועים והחיכוכים ביניהם הצטמצמה משמעותית. אך עוד לפני העימותים בסוריה, ניתן היה להבחין כי בחזבאללה קיבלו החלטה שלא לאתגר את ישראל בשנים הראשונות שלאחר "מלחמת לבנון השנייה", אם ממניעים הרתעתיים, אם ממניעים של התחמשות וצבירת כוחות מחודשים ואם ממניעים אחרים, כפי שפורטו בפרק על חזבאללה שלאחר המלחמה.

1. הצבת קווים אדומים

עם פרוץ מלחמת האזרחים בסוריה, התמשכותה, התעצמותה והרחבת מעורבותו של חזבאללה על אדמת סוריה, הצהירה ישראל לא פעם כי אין בכוונתה להתערב בענייניה הפנימיים של סוריה וכי היא נשארת נייטרלית, אך עוקבת בדריכות אחר המתרחש בסוריה.²⁸² ואולם, הצהירה ישראל הרשמית על שלושה קווים אדומים בכל הקשור למלחמת האזרחים בסוריה, המהווים עבודה "קזוס בלי": (1) העברת נשק אסטרטגי קונבנציונלי ו"שובר שוויון" לחזבאללה, (2) העברת או חטיפת אמצעים ונשק כימי לידי ארגוני טרור, (3) פגיעה בריבונות ישראל.²⁸³

אמצעי לחימה "אסטרטגיים", מבחינת ישראל, הם טילים נגד-מטוסים מתקדמים, טילי חוף-ים וסוגים מסוימים של טילי קרקע-קרקע. עד ינואר 2013 לא פעלה ישראל נגד משלוחי נשק לחזבאללה, ככל הנראה מההבנה כי סיכויי ההסלמה מפעולה כזו גבוהים. ייתכן כי החל מינואר

²⁸² כהן, ג ו-רביד, ב. (2013). נתניהו הכחיש את הדיווח כי ישראל רוצה בהמשך שלטון אסד: "לא מתערבים". הארץ.

²⁸³ בוחבוט, א ו-יששכרוף, א. (2014). סוריה: ישראל תקפה יעדים של צבא אסד באזור דמשק. וואלה.

2013, הבינה ישראל כי סיכויי ההסלמה נמוכים יותר, אולי בשל העמקת הפגיעה במשטר בסוריה והתפוררותו.²⁸⁴

לאחר תקיפת אמצעי הלחימה בחודש ינואר, סוריה וחזבאללה לא הגיבו לתקיפות, הן בשל ההרתעה הישראלית והן בשל סדר עדיפויות שונה, שבעטיו לא הסתכנו בעימות צבאי מיידי. בנוסף, ישראל בחרה שלא לקבל אחריות על הפעולות והשאירה לצד הנתקף "מרחב הכחשה". זאת ועוד, המטרות שהותקפו באותו החודש לא היו נכסים סוריים, אלא במרבית המקרים חימוש איראני בדרכו ללבנון, מה שהקל על הסורים להכיל את הפגיעה. ולבסוף, התקיפה לא הייתה בשטחי איראן ולבנון וכך יכלו הן "הספק" והן "הלקוח" של מערכות הנשק להימנע מתגובה.²⁸⁵

2. פעולות צבאיות עמומות וחשאיות תוך ניצול יכולת ומרחב ההכחשה

האינטרס של ישראל הוא לא להתערב במלחמת האזרחים ולאפשר לחזבאללה להמשיך ולשחוק את כוחו, אף כי באותו זמן הוא צובר ניסיון רב בלחימה בשטח. מכאן הניסיון מצד אחד, להגיב על הפרות של חציית הקו האדום, ומצד שני לא ליזום יותר מדי ולא להגיב בחוזקה רבה מדי נגד פעולות של חזבאללה. נראה כי ישראל הקפידה ומקפידה מאוד, מצד אחד לשמור על הקווים האדומים שהציבה ומצד שני, לדאוג שלא תיווצר הסלמה. היא עשתה ועושה זאת באמצעים של פעולות עמומות, המאפשרות לה את יכולת ו"מרחב ההכחשה" ("Plausible Deniability") אל מול היריב המתוקף, תוך הקפדה על זהות המטרה ומיקומה.

לישראל יש מגוון דרכים לתקוף וליישם את הקווים האדומים שהציבה. דרך אחת להתמודדות היא תקיפה המתבצעת מהאוויר, כמעט בגלוי. תקיפה כזו מתבצעת כשמזוהה איום מוחשי על ישראל (סיכול), או כשישראל מעוניינת להעביר מסר לצד השני, גם אם אינה נוטלת אחריות לתקיפה. הדרך השנייה היא פגיעה בתשתיות ובראשי הטרור באופן חשאי ועמום ובחתימה נמוכה. הפעילות החשאית והעמימות שמאפיינות את התקיפות האוויריות, כאמור, משאירות לישראל וליריב "מרחב הכחשה" ומאפשרת ליריב "לספוג את העלבון" ולהימנע מתגובה - או להגיב באופן מוגבל - כדי למנוע הסלמה.

כמעט כל הפעולות המיוחסות לישראל נגד יעדי חזבאללה, בוצעו נגד מטרות בשטח סוריה - אך מהמרחב האווירי של לבנון, סמוך לגבול הסורי - מתוך מטרה לא להביא לתגובת חזבאללה או

²⁸⁴ גוז'נסקי, י. (2013). שימוש בקווים אדומים בהקשר האיראני והסורי. עדכן אסטרטגי, 16 (2). עמ' 10-21.
²⁸⁵ שם.

סוריה. תקיפה משטח לבנון יכולה למנוע טענות סוריות בדבר הפרת ריבונותה מצד ישראל ובכך גם למנוע תגובה צבאית סורית. גורמי מודיעין בישראל ובמערב העריכו כי כל עוד נשמר "מרחב הכחשה" שבו ישראל אינה מתייחסת במישרין לתקיפות, אסד יכול להמשיך ולהבליג עליהן.²⁸⁶

לחזבאללה אין לגיטימציה להגיב על הפעולות נגדו, שכן הוא מחשיב עצמו ל"מגן לבנון" ולא ל"מגן סוריה", ומכיוון שהתקיפות מבוצעות לרוב על אדמת סוריה, ספק אם העם הלבנוני יסכים לפעולה שעלולה לערב את לבנון בלחימה מול ישראל כדי לשמור על אינטרסים זרים. בנוסף, חזבאללה הנו מפר סידרתי של החלטת מועצת הביטחון 1701 באשר לאיסור העברות נשק ללבנון והארגון, וכפי שכבר צויין במחקר זה, הוא אמור לשמש בעיקר כמכשיר צבאי איראני נגד ישראל במקרה שבו משבר הגרעין יתפתח לעימות צבאי. בשל כל אלה, הלגיטימציה של חזבאללה להגיב על תקיפות ישראל, לכאורה, היא נמוכה ונראה שישאל מנצלת מציאות זו.

ניתן לציין בכל זאת אירוע חריג, שכבר הוזכר במחקר והתרחש לאחר התקיפה שיוחסה לחיל האוויר הישראלי ב- 24 בפברואר 2014, נגד שיירת נשק מתקדם מאוד, מסוריה ללבנון. להבדיל מתקיפות קודמות שיוחסו לצה"ל, תקיפה זו התרחשה בשטח לבנון ואף תוצאותיה, ככל הנראה, היו רחבות יותר מפגיעה באמצעי-לחימה מתקדמים רגילים. בנוסף, צוטט בכיר ישראלי במגזין "טיים" כמאשר כי התקיפה משוייכת לישראל²⁸⁷. שילוב נתונים אלו, ובייחוד מחיקת "מרחב ההכחשה", הביאה להתחייבות מנהיג חזבאללה, נצראללה, להגיב בזמן ובמקום המתאים.²⁸⁸ ייתכן וחזאללה העריך כי התקיפה האווירית הישראלית בלבנון מסמנת שינוי ישראלי בכללי המשחק - שהיו מקובלים עד כה - ולכן הארגון נדרש לאותת כי לא ישלים עם המשך התקיפות האוויריות בלבנון עצמה והוא מחויב להגיב, בין היתר כדי לשמר את הדימוי של הארגון כ"מגן לבנון" מפני ישראל.²⁸⁹

ההיגיון המרכזי של הלוחמה החשאית הוא, אפוא, שהיא משאירה "מרחב הכחשה" לשני הצדדים ומאפשרת לצד הנפגע שלא להגיב, בלי להיתפש בשל כך כ"חלש". ואמנם, חזבאללה, סוריה ואף איראן ניצלו בשנים האחרונות את מרחב ההכחשה הזה ולא הגיבו באופן ישיר לפעולות נגדן, אשר יוחסו לישראל. בין אלה נכללו תקיפות שבוצעו – לכאורה – בחתימה נמוכה, בעיקר בשטח סוריה, למניעת העברת אמצעי-לחימה מתקדמים מסוריה לחזבאללה, ושלא נמצאה הוכחה ברורה

²⁸⁶ הראל, ע; חורי, ג' ו-כהן, ג. (2014). דיווח בלבנון: חיל האוויר תקף באזור הגבול עם סוריה. הארץ.

²⁸⁷ Klein, A and Vick, K. (2014). Israel Bombs Hizballah Missile Convoy on Syria-Lebanon Border. *TIME*.

²⁸⁸ חורי, ג'. (2014). חיזבאללה: הותקפנו שלשום על ידי חיל האוויר, נגיב בזמן שנבחר. הארץ.

²⁸⁹ דקל, א. (2014). התקריות בזירה הצפונית (סוריה ולבנון) – האם שינוי 'כללי משחק'? מבט על, 531.

לאחראי להם. לעומת זאת, פעולת הסיכול הממוקד ברמת הגולן באופן "רועש" הקשתה על חזבאללה לנצל את "מרחב ההכחשה" והוא "נאלץ" להגיב כדי לשקם את הדימוי ההרתעתי שלו, גם אם משמעות התגובה הייתה הסתכנות בהבערת הגזרה.²⁹⁰

3. תגובות צבאיות מדודות נגד תקיפות חזבאללה – בחזרה למדיניות ההכלה?

מעבר להצבת הקווים האדומים לחזבאללה והפעולות הצבאיות החשאיות נגד מטרות הארגון ובת-חסותו סוריה, ניהלה ישראל מדיניות תגובה נגד התקפות בשטחה מצד חזבאללה או ארגונים הקשורים אליו בדרום-לבנון. מדיניות זו מזכירה את "אסטרטגיית ההכלה" בשנים 2000-2006 שניהלה ישראל, אך עם זאת, עדיין ניתן להבחין בהבדלים אסטרטגיים בין התקופות.

בשנים 2000-2006 הייתה זו "האינתיפאדה השנייה" - וזליגתה לתוך מדינת ישראל עצמה - והעימותים הנרחבים ברצועת-עזה, שמיקדו את תשומת לבו של ישראל והביאו את קברניטיה לדגול ב"אסטרטגיית ההכלה", שבבסיסה תגובות מדודות וממוקדות של ישראל נגד חזבאללה לאחר שפעל נגדה, אך כאלה שנוהרות מגרימת אבדות קשות לארגון, שהיו יכולות להביא להסלמה. מדיניות זו הביאה איתה לעלייה הדרגתית בביטחון ובתעוזתו של חזבאללה, מה שהעצים את כמות ואיכות פגיעותיו במטרות ישראליות – הן אזרחיות והן צבאיות.²⁹¹

גם לאחר "מלחמת לבנון השנייה", בין השנים 2006 ועד 2015, נראה כי ישראל שבה למדיניות ההכלה והיא אינה מעוניינת להסלים את המצב בצפון ולהיכנס לעימות מול חזבאללה ממניעים שיפורטו בהמשך פרק זה. רוב התגובות של ישראל היו מדודות וממוקדות והסתכמו במכת אש לעבר האזור שממנו בוצע הפיגוע. יחד עם זאת, לעומת התקופה שלפני "מלחמת לבנון השנייה", ניכר כי ישראל מגיבה יותר, אף-על-פי שכמות הפיגועים בשתי התקופות שונה משמעותית וגדולה יותר בתקופת 2000-2006.

כך, בתקופת 2006-2015, מבין 16 פיגועים נגד יעדים ישראלים, הגיבה ישראל 11 פעמים (68.75 אחוזים). זאת לעומת תקופת 2000-2006, אז הגיבה ישראל 30 פעמים אל-מול 51 פיגועים (58.82 אחוזים). אל-מול שישה פיגועים ישירים בתקופת 2006-2015, הגיבה ישראל שלוש פעמים (50 אחוזים), לעומת 27 פיגועים ישירים בתקופת 2000-2006 ו-11 תגובות ישראליות (40.74 אחוזים).

²⁹⁰ סימן-טוב, ד ו - שוייצר, י. (2015). התמודדות ישראל עם חזבאללה: בין לוחמה חשאית לגלויה. מבט על, 668.

²⁹¹ ראו פרק "מדיניות ישראל בשנים 2000-2006".

מתוך שלושה פיגועים משויכים בתקופת 2006-2015, הגיבה ישראל שלוש פעמים (100 אחוזים).
בשנים 2006-2000, הגיבה ישראל 14 מתוך 16 פיגועים (87.5 אחוזים).²⁹²

מבין שמונה פיגועים עקיפים נגד ישראל בתקופת 2006-2000, הגיבה האחרונה חמש פעמים (62.50 אחוזים), זאת לעומת חמש תגובות מול שבעה פיגועים עקיפים (71.42 אחוזים) בשנים 2006-2015. בהקשר זה, יש לשים לב, כי מבין שמונת הפיגועים העקיפים בשנים 2006-2000, בארבעה לא זוהה קשר עם חזבאללה (50 אחוזים) - קרי, ככל הנראה פעולת ארגונים פלסטיניים על-דעת עצמם. לעומת זאת, ב-שש מתוך שבעת הפיגועים העקיפים (85.71 אחוזים) בשנים 2006-2015, לא זוהה קשר לחזבאללה. כך, למרות שבתקופת 2006-2000 היה קשר חזק יותר בין חזבאללה והפיגועים העקיפים - לעומת תקופת 2006-2015 - עדיין ישראל של 2006-2015 הגיבה בכמות רבה יותר לעומת תקופת 2006-2000.²⁹³

למדיניות התגובות המתונה של ישראל, לאחר "מלחמת לבנון השנייה", בעיקר בשנים 2012-2015, עשויות להיות מספר סיבות שעליהן יפרט המחקר: המערכה נגד איום הגרעין האיראני, מלחמת האזרחים בסוריה ומצב הכלכלה בישראל.

3.1. המערכה נגד פרויקט הגרעין האיראני

פרויקט הגרעין האיראני הוכרז כאיום ממשי על ביטחונה של מדינת ישראל. ככזה, ישראל הודיעה כי היא תפעל לסכלו, כולל באמצעים צבאיים.²⁹⁴ מערכה זו הצריכה ומצריכה תשומת לב והקצאת משאבים דיפלומטיים, מודיעיניים וצבאיים מלאה מצד כל הגורמים המעורבים בתהליכי קבלת ההחלטות בישראל, בכל התחומים.

כך למשל, ב-12 באוגוסט 2012 הצהיר ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, כי "[...] כל האיומים על העורף מתגמדים מול איום אחר - אסור שלאירן יהיה נשק גרעיני". דבריו אלו של נתניהו מעידים על הדחיפות והסכנה שהוא רואה באיום האיראני וניתן להסיק מכך כי חלק משמעותי מהמשאבים בישראל מכוונים לנושא זה.²⁹⁵

לאחר המלחמה, הואץ והתרחב המשא-ומתן בין איראן ושש המעצמות, ובהתאם גם פרויקט הגרעין של איראן, מתוך כוונה להלחיץ את הקהילה הבינלאומית ולהשיג הסכם טוב עבור איראן.

²⁹² ראו סקירת אירועים בפרק "נספחים".

²⁹³ שם.

²⁹⁴ (2011). נתניהו: "אירן גרעינית - איום ישיר וכבד". *Mako*.

²⁹⁵ שלו, ט. (2012). נתניהו: "האיום על העורף מתגמד מול האיום האירני". *וואלה*.

ישראל בשנים אלו, התרכזה במאמצים לסכל את תכנית הגרעין של איראן, אם באמצעים

דיפלומטיים ואם באמצעים צבאיים חשאיים.^{296, 297}

בתגובות חריפות ורבות יותר נגד חזבאללה – כמו למשל תקיפות גלויות נגד יעדי חזבאללה בעומק לבנון – יש משום סיכון להסלמה והעלות, במקרה זה, יכולה להיות גבוהה מהתועלת שישראל הייתה מעוניינת להשיג – שקט תעשייתי כדי להתמודד מול האיום האיראני בכל הזירות וכשהיא שולטת ולא נגררת אחר התוצאות בשטח. מכאן שעומות נרחב עם חזבאללה, לא היה באינטרס הישראלי וניתן להניח כי ישראל שקללה נתונים אלו בבואה לקבל החלטה איך להגיב, מתי וכמה, מול חזבאללה.

3.2. מלחמת האזרחים בסוריה

מלחמת האזרחים בסוריה, שפרצה בשנת 2011 והתעצמה בחלוף הזמן, הביאה למעורבותו של ארגון חזבאללה על אדמת סוריה, למטרת שימור משטרו של הנשיא הסורי, בשאר אל-אסד. מעורבות חזבאללה בלחימה בסוריה החל משנת 2013, גדלה והתחזקה והארגון ניתב חלק ניכר מכוחותיו ומשאביו למשימה זו. במסגרת לחימת חזבאללה בסוריה ואף בעיראק, נגד ארגון "המדינה האסלאמית" וארגונים סלפיים סוניים נוספים, ספג הארגון אבדות כבדות, כאשר הוא מצמצם יותר ויותר את המשאבים ומצבת כח האדם שלו.²⁹⁸

כך למשל, ב-8 ביוני 2015 התייחס ראש אגף התכנון בצה"ל, האלוף נמרוד שפר, לאיום מצדו של ארגון חזבאללה על ישראל ואמר כי כמעט שלושה אחוזים מכוח האדם שלו, בסדיר ובמילואים, נהרג בקרבות בסוריה וציין כי הארגון "מכלה את כוחו בלחימה בסוריה, שהופכת עבורו קשה יותר ויותר".²⁹⁹ מדיניותה הנייטרלית של ישראל בסוריה, נובעת בין-היתר בשל העובדה כי בסוריה נוצר מאזן כוחות המנטרל הן את חזבאללה והן את הארגונים הסלפיים, מלכוון את נשקם לעבר ישראל והם עסוקים בלחימה בינם ובין עצמם. ישראל, אפוא, לא מעוניינת להפריע לתהליך שחיקת כוחו של חזבאללה. התערבות ישראלית תשחק לידיים של הארגון השיעי, שמעוניין לדבוק בתדמיתו כ"מגן לבנון" – תדמית שנפגעה משמעותית לאחר שהעביר את מלוא כובד משקלו לסוריה ועיראק.

²⁹⁶ אורן, א. (2011). מלחמת הצללים בין ירושלים וטהראן. הארץ.

²⁹⁷ מלמן, י. (2011). המלחמה הקרה בין ישראל לאיראן. הארץ.

²⁹⁸ ראו פירוט בפרק "מדיניות חזבאללה בשנים 2006-2015".

²⁹⁹ כהן, ג. (2015). ראש אגף התכנון: המנהרות בצוק איתן היו שיעור למערכת הביטחון. הארץ.

בנוסף, במסגרת הקווים האדומים שהציבה מדינת ישראל לסוריה ולחזבאללה, באשר להעברת אמצעי לחימה מתקדמים לחזבאללה, שינוע נשק כימי ופגיעה בריבונות ישראל, בוצעו – על-פי דיווחים בכלי תקשורת שונים – 14 תקיפות ישראליות בעומק סוריה וסמוך לגבול סוריה-ישראל ולגבול סוריה-לבנון.³⁰⁰ ייתכן כי ישראל הגיבה במתינות יחסית לפעולות חזבאללה בצפון, משום שביקשה להסתפק בתקיפותיה היוזמות שבהן היא הביאה לפגיעה משמעותית ביכולות הצבאיות האסטרטגיות של חזבאללה וסוריה. תגובות חריפות – בנוסף להתקפותיה בסוריה – היו עלולות לגרום להסלמה ולגרור את שני הצדדים לעימות נרחב שלא נמצא באינטרס הישראלי כעת.

3.3. כלכלת המדינה

עלותה של "מלחמת לבנון השנייה" לאזרחי מדינת ישראל הסתכמה בכ-10 עד 12 מיליארד שקל. עלות זו נובעת מהפעלה צבאית ישירה, אך גם בשל הפגיעה באלפי דירות ועסקים ועקב תשלום פיצויים עצום על הנזקים שנגרמו מהמלחמה.³⁰¹ על-פי אומדנים נוספים, ברבעון בו התרחשה המלחמה חווה המשק הישראלי ירידה של כ-שני אחוזים בתוצר.³⁰²

לזאת יש להוסיף את הצהרתו של ראש האגף המדיני-ביטחוני במשרד הביטחון, האלוף במילואים עמוס גלעד, ב-8 ביוני 2015, לפיה האיום של הארגון על ישראל הוא "כל כך עוצמתי". גלעד הוסיף ואמר כי מאה אלף טילים מכוונים נגד ישראל מצפון.³⁰³ איומים, עלויות והפסדים אלו, בכל הקשור למשק ולחברה הישראלית, הצטרפו לשינוי השיח החברתי בישראל - משיח צבאי-ביטחוני, לשיח כלכלי יותר, בעקבות גל מחאות חברתיות שפרץ בשנת 2011.³⁰⁴

במצב זה ובשקלול הנתונים והמציאות בשטח, יוזמה צבאית שמשמעותה פתיחת מערכה צבאית נרחבת נגד ארגון חזבאללה, עלולה הייתה להיתפש בציבור הישראלי כהרפתקה מיותרת שניתן היה למנוע אותה. כל עוד חזבאללה שמר על איפוק כללי בגזרת הצפון - וכשביצע פיגועים, עשה זאת בעיקר כתגובה לפעילות ישראלית יזומה, תוך פעולה באזור המצומצם של "הר-דב" ופגיעה בכוחות צבא במקום באזרחים (כפי שעשה בתקופת 2000-2006) - אזי שניתן היה להכיל את מאזן הכוחות מולו, למען מטרות חשובות ואסטרטגיות יותר שעל הפרק, מבחינת מדינת ישראל, בין שמדובר במטרות אזרחיות וחברתיות ובין שמדובר במטרות אסטרטגיות ביטחוניות.

³⁰⁰ ראה בפרק "נספחים": "התקיפות המיוחסות לישראל בסוריה ובלבנון בשנים 2013 – 2015".

³⁰¹ גרינשטיין, י. (2008). מחיר המלחמה: Nrg. עובשב לקש דראילימ 2.2.

³⁰² סהר, ל. (2014). גוזלן: "מלחמת לבנון השנייה פגעה מאוד בתוצר" - איך מבצע צוק איתן ישפיע? Bizportal.

³⁰³ עופר, י. (2015). עמוס גלעד: "חרף האיומים, אני צופה קיץ שקט". Nrg.

³⁰⁴ מנשפרינד, י. (2013). הניתוח נכשל, אבל כולם מדברים עליו. העין השביעית.

לסיכומו של דבר, עושה רושם כי לישראל יש אמנם סיבות משמעותיות לדגול ב"אסטרטגיית הכלה", כפי שנעשה בשנים 2000-2006, אך תקיפותיה היזומות המיוחסות לה נגד יעדי חזבאללה והתגובות העוצמתיות יחסית לפעולות חזבאללה נגדה, מביאים לידי מסקנה כי בשננים 2015-2006 לא יושמה "אסטרטגיית הכלה", לפחות לא כפי שבוצע בתקופת 2000-2006.

סיכום

מטרת המחקר הייתה לבחון ולנתח סוגיות אסטרטגיות בתחום הכפייה, וכפועל יוצא מכך של אסטרטגיית ההרתעה, בעזרת מקרה הבוחן שנבחר. בחלק התיאורטי, ירד המחקר לעומקן של המונחים התיאורטיים של "כפייה" ו"הרתעה" והוסבר כי אסטרטגיית ההרתעה היא כלי אחד מתוך אסטרטגיית הכפייה - לצד אסטרטגיית האילוץ, שעליה לא הרחיב המחקר. כן התייחס המחקר לתחום הביטחון הלאומי בכללותו ולתפישת הביטחון הלאומי של ישראל בפרט, מתוך מטרה להציג את בסיס מדיניות הביטחון של ישראל ובכך להבין טוב יותר את ההתנהגות וההתנהלות המדינית והצבאית של קברניטי מדינת ישראל וכן תהליכים וסוגיות ביטחוניים שונים.

בחלק האמפירי, סקר המחקר את מדיניותה של ישראל ומדיניות חזבאללה, על-ידי בחינת וניתוח ההתבטאויות והפעולות, על ציר הזמן של כ-15 שנים. הממצאים האמפיריים העולים מתוך המחקר - הן הכמותיים והן האיכותניים - מלמדים כי "מלחמת לבנון השנייה" הייתה אבן-דרך באסטרטגיית ההרתעה של מדינת ישראל אל מול ארגון חזבאללה. האחרון מורתע מישראל ואינו ממהר להיכנס מולה לעימותים, אלא אם כן ישראל לא מותירה בפניו ברירה ועושה זאת ב"רעש" גדול. מקרים אלו מתרחשים באם ישראל אינה פועלת מתוך מרחב העמימות וההכחשה, בעיקר בשמי לבנון. ככל שישראל הרשמית שומרת על שתיקה לאחר פעולות אלו ואחרות, הרי שחזבאללה לא יראה עצמו מחויב להגיב. גם כאשר חזבאללה אכן פועל מול ישראל, הוא דואג לשמור על תגובות מידתיות וסבירות ובעיקר כסוג של "מטרה תחת מטרה".

ניתן אמנם לייחס לחזבאללה משתנים אחרים שבעטיין הוא אינו מרבה לאתגר או להגיב לישראל, לאחר "מלחמת לבנון השנייה", כפי שהמחקר דן בהם בפירוט, אולם עושה רושם שהמלחמה בין ישראל וחזבאללה תרמה תרומה משמעותית לגזרה הצפונית השקטה יחסית, כפי שמוצג בניתוח האמפירי ובתרשימים. לעומת תקופת 2006-2015, התקופה שלפני "מלחמת לבנון השנייה" התאפיינה במספר פעולות טרור גדול יותר, בעיקר כחלק ממדיניות ההכלה שנקטה מדינת ישראל. ישראל נקטה באסטרטגיית כפייה המורכבת מהרתעה, אך כשלה בכך, משום שלפעולותיה לא הייתה השפעה משמעותית. כשהתפוגגה ההרתעה, ישראל לא השכילה להשתמש באסטרטגיית אילוץ - שתפקידה לכפות על היריב לחדול מפעולותיו או לשנות אותן - עד לפרוץ המלחמה, שהיוותה אסטרטגיית אילוץ שהתבררה כמכרעת לעשור שלאחריה.

אסטרטגיית הכפייה של ישראל מול חזבאללה, אפוא, מורכבת מהרתעה, יותר מאשר מאילוץ. למרות שהחלטת מועצת הביטחון 1701 קוראת ללבנון לפרק את ארגון חזבאללה ממשקו, ישראל אינה מפעילה אסטרטגיית אילוץ כלפי לבנון או אפילו כלפי חזבאללה עצמו. במקום זאת, היא אינה מתערבת בענייניה הפנימיים של לבנון ומפעילה אסטרטגיית הרתעה, לפיה אם חזבאללה יחזור על טעותו מ-2006, לבנון כולה תסבול בשל תגובה צבאית רחבה ומשמעותית הרבה יותר מאשר במלחמה האחרונה.

מדיניות התגובות נגד חזבאללה נובעת ממספר משתנים. אם בין השנים 2000-2006 העסיקו הזירה הדרומית והפנימית, המספר הרב של מבצעים צבאיים ברצועת-עזה וביהודה ושומרון, והחשש מפני הרחבה והסלמה האירועים לחזית נוספת, את ישראל, ובכך תרמו למדיניות ההכלה דאז; הרי שהמדיניות הנוכחית נובעת מהרצון שלא להתערב במלחמת האזרחים בסוריה ולהפריע לפגיעה בחזבאללה על-ידי כוחות חיצוניים אחרים, דוגמת ארגוני הטרור הסוניים "המדינה האסלאמית" ו"ג'בהת-אל-נוצרה".

עם זאת, ברוב המקרים שחזבאללה תקף את ישראל בתקופת 2006-2015, עשה זאת הארגון לאחר יוזמה התקפית ששויכה לישראל. מכאן שישראל הייתה יכולה להרשות לעצמה להבליג לעתים, מכיוון שהתועלת שהשיגה - בתקיפות המשויות לה - נגד יעדי חזבאללה, הייתה גבוהה משמעותית מהעלות של תגובות חזבאללה, שהיו לרוב מדודות וסבירות יחסית, לעומת הנזק שנגרם לארגון. אם נוסיף לכך את העובדה שישראל תקפה מספר רב של פעמים יעדי חזבאללה, בעיקר בסוריה, שלא זכו לתגובה מהארגון, אזי שהתועלת המשוקללת אף גבוהה הרבה יותר מהעלות ששילמה ישראל על הפגיעות נגדה.

אין במסקנות המחקר כדי לקבוע כי חזבאללה לא היה מורתע כלל מישראל בתקופת 2000-2006. ייתכן והארגון אכן היה מורתע מישראל, אך לא ברמה מספיק חזקה ומדיניות ההכלה רק העצימה את ביטחונו וגרמה להתפוגגות ההרתעה עם הזמן, עד לפרוץ "מלחמת לבנון השנייה". המחקר יוצא מנקודת הנחה, אפוא, כי ייתכנו כמה רמות של הרתעה וכי הרתעה "מושלמת" היא מצב שלא ניתן להשיג מול שחקן לא-מדינתי (הגם אם הוא התקדם לרמה של שחקן תת-מדינתי) המונע מפונדמנטליזם דתי, שמטרתו היא שליחות דתית ל"מחיקת האויב". תיתכן אמנם הרתעה גם אם בסופו של יום היא לא תהיה מוחלטת.

מקרה הבוחן של ישראל וחזבאללה, בין השנים 2000-2015, מוכיח כי שחקן מדינתי יכול להשתמש באסטרטגיית הכפייה נגד שחקן לא-מדינתי. השימוש באילוץ אינו נבחן לעומק במחקר זה ונדרש למחקר מקיף. יחד עם זאת, ממצאי המחקר - השם דגש על אסטרטגיית ההרתעה - מעידים כי שחקן מדינתי יכול, אפוא, להרתיע שחקן לא-מדינתי. הסיכויים שיצליח בכך גדולים, ככל שהשחקן הלא-מדינתי עובר תהליך של פוליטיזציה ומיסוד והופך לשחקן תת-מדינתי. בניגוד לשחקנים הלא-מדינתיים, לשחקנים התת-מדינתיים יש נכסים אסטרטגיים שהם יכולים להפסיד בעת עימות וכן פגיעה בדעת הקהל שעליה נשען השחקן התת-מדינתי, כך שהוא לא ימהר לאתגר את השחקן המדינתי, קל וחומר שלא להיכנס לעימותים נרחבים.

סיכומו של דבר, אישר המחקר את כל השערות המחקר שהוצבו בתחילתו – חזבאללה הורתע מ ישראל בעקבות "מלחמת לבנון השנייה"; ישראל הצליחה לשמר ההרתעה מול חזבאללה – הן בעקבות פעולות צבאיות שיוחסו לישראל והן בעקבות משתנים חיצוניים שלא בהכרח קשורים לישראל. כן הוכח כי ניתן להרתיע שחקן תת-מדינתי, בשל היכולת לפגוע בבסיס כוחו, נכסיו, משאביו ודעת הקהל, שבהם הוא תלוי – זאת לעומת הקושי להתמודד עם שחקן לא-מדינתי. ואולם, במחקר זה הושם דגש בעיקר על השחקן התת-מדינתי וראוי כי ייעשו מחקרים מקיפים הנוגעים לבחינת ההרתעה מול שחקנים לא-מדינתיים, לצורך קבלת תמונה רחבה ומעמיקה יותר.

סקירת אירועים: ישראל וחזבאללה בשנים 2000-2006

ב-7 באוקטובר 2000 כחמש מאות לבנונים יידו אבנים וניסו לעבור את גדר המערכת ליד מושב "זרעית" בצפון, כפעולת הסחה מצד חזבאללה. מאוחר יותר, נפצעו שלושה חיילי צה"ל מפצצות מרגמה שנורו לעבר מוצב "גלדיולה", באזור "הר-דב". באותו הזמן יצא רכב סיור צבא לא-ממוגן לעבר האזור בו התבצע הירי. כשהגיעו לאזור, נפתחה על רכב הסיור אש מנשק קל וטילים, והופעלו נגד הרכב שני מטענים. חוליה אחרת של חזבאללה, שהמתינה בסמוך עם מכונית אזרחית, התקדמה לעבר שלושת החיילים שהיו ברכב, השתלטה עליהם והכניסה אותם לרכב האזרחי, כשהם מפורקים מנשקם. בשעות הערב החלו מסוקים ומטוסים של חיל-האוויר להפציץ מטרות של חזבאללה בדרום-לבנון.^{305, 306}

ב-20 באוקטובר 2000 סיכל צה"ל ניסיון חדירה של מחבלים לישראל בגבול לבנון, במהלכו נהרג מחבל מארגון חזבאללה. מקורות בצה"ל מסרו לאחר הקרב, כי מדובר באירוע חמור במיוחד, שכן בשונה מאירוע החטיפה ב"הר-דב" - אזור לגביו יש ללבנון תביעות - האירוע הנוכחי בוצע מול אזור שריבונות ישראל עליו אינה מוטלת בספק.³⁰⁷

ב-27 באוקטובר 2000 נורתה אש לעבר סיור של צה"ל בגבול הצפון, סמוך למושב "זרעית". גורם בפיקוד צפון אמר כי "הוחלט לסיים את האירוע זמן קצר לאחר הירי ולא לרדוף אחרי היורה לתוך לבנון באמצעות מסוקי קרב, למשל, זאת כדי לשמור על השקט היחסי ולא לתת אמתלה לחיזבאללה לחמם את הגזרה, כפי שהיה רוצה".³⁰⁸

ב-26 בנובמבר 2000 נהרג חייל צה"ל מפיצוץ מטען שהונח כ-900 מטרים מדרום לקו הגבול הבינלאומי עם לבנון, בתוך שטח ישראל, לאחר שעסק בפתיחת ציר בגזרת "הר דב" - ההרוג הראשון של צה"ל בגבול הצפון מאז הנסיגה. חזבאללה נטל על עצמו את האחריות להפעלת המטען ומזכ"ל חזבאללה, נצראללה, אמר כי הלוחמה היא הדרך היחידה להחזיר לריבונות לבנונית את "חוות-שבעא", וכי ארגונו ימשיך "לנסות לפגוע באויב הציוני", כדי להביא לנסיגתו

³⁰⁵ חורש, ע ופריש, פ. (2000). חיילים נפגעו בצפון; חיל האוויר מפציץ. Ynet.

³⁰⁶ פריש, פ. (2000). החטופים אפילו לא הספיקו להשיב אש לעבר חוטפיהם. Ynet.

³⁰⁷ חורש, ע ופריש, פ. (2000). צה"ל סיכל ניסיון מחבלים לחדור ליישוב בצפון. Ynet.

³⁰⁸ פריש, פ. (2000). שוב אירוע ירי בגבול הצפון. Ynet.

מהאזור. לאחר הפעלת המטען פתחו שאר חיילי הכוח באש לעבר צדו הלבנוני של הגבול ובנוסף החל גדוד תותחים המוצב באזור להפגז מטרות עמדות חזבאללה בצדו הלבנוני של הגבול, באזור "הר-דב".³⁰⁹ מאידך, לא נגעו לרעה, המטוסים והתותחים, בעמדות חזבאללה דומות הפרושות לכל אורך "הקו הכחול", וזאת כדי לא לירות את הכדור הראשון מול חזבאללה מחוץ ל"הר-דב", ובכך לפתוח במלחמה חדשה בגבול לבנון.³¹⁰

ב-3 בינואר 2001 נורו שלושה פגזי מרגמה לעבר מוצב צה"ל בגזרת "הר-דב" בגבול הצפון. כוחות הביטחון הלבנוניים עצרו שלושה פלסטינים בחשד להפגזה. כוחות צה"ל השיבו באש עשרות פגזים אל מקורות הירי ובשמי האזור נראו מסוק קרב ו-כטב"ם. זוהי התקיפה השנייה שנשק חם מלבנון, לאחר שיום קודם לכן נפצע פועל ישראלי מירי.³¹¹

ב-16 בפברואר 2001 שיגר חזבאללה טיל נגד-טנקים לעבר רכב צבאי סמוך ל"הר-דב", מטווח של שתיים וחצי קילומטר מתוך שטח לבנון, הרג חייל צה"ל ופצע שלושה נוספים. טנק של צה"ל הגיב בירי לעבר מטרות מחבלים בלבנון, אולם הירי כמעט והסתיים באסון: צוות הטנק ירה מספר פגזים, שחלקם נפל סמוך מאוד למושבה "מטולה". איש לא נפגע מהירי.³¹²

ב-14 באפריל 2001 נהרג חייל צה"ל משיגור טיל נגד טנקים על טנק ישראלי ב"הר-דב". חזבאללה נטל על עצמו אחריות לירי. בתגובה להתקפה, ירתה סוללת תותחים של צה"ל, שהוצבה בסמוך, כ-60 פגזים לעבר עמדות חזבאללה באזור הכפר "שבעא", שמקרבנו נורו הטילים. בד בבד, תקפו גם מטוסים של חיל-האוויר עמדות חזבאללה באותו אזור. התקיפה האווירית היוותה תקדים, שכן בסיכומים עם האו"ם, שקדמו לנסיגה, הבטיחה ישראל שלא להפר את הריבונות האווירית של לבנון. בפועל, טס חיל-האוויר בשמי לבנון - אם כי בצורה מוגבלת - בעיקר למטרות איסוף מודיעין. מדיניות זו החלה בעקבות חטיפת שלושת חיילי צה"ל מ"הר-דב" באוקטובר 2000.³¹³

ב-29 ביוני 2001 שיגר חזבאללה מספר טילים לעבר שלושה מוצבי צה"ל באזור "הר-דב" וכן מספר פצצות מרגמה. בפעולה נפצעו שני חיילי צה"ל. חיילי צה"ל השיבו אש טנקים ובמקביל

³⁰⁹ חורש, ע ופריש, פ. (2000). גשש צה"ל נהרג מפיצוץ המטען בגבול לבנון. Ynet.

³¹⁰ פריש, פ. (2000). אחרי הפיגוע בהר דוב: חשש להסלמה בגבול הצפון. Ynet.

³¹¹ ואקד, ע ופריש, פ. (2001). נעצרו 3 פלסטינים בחשד לירי פגזי המרגמה להר דוב. Ynet.

³¹² (2001). חייל צה"ל אלעד שניאור יובא היום למנוחות באשדוד. וואלה.

³¹³ שם (גל, ש והראל, ע. 2001).

הוזנקו למקום מטוסי קרב של חיל-האוויר וירו אל עמדות חזבאללה סמוך לגבול. חזבאללה לקח
אחריות על האירוע.³¹⁴

ב-1 ביולי 2001 בעקבות תקיפת מכ"ם סורית בבקעת הלבנון הישראלית, ירה חזבאללה פצצות
מרגמה על ארבעה מוצבי צה"ל באזור "הר-דב". כוחות צה"ל השיבו באש תותחים, טנקים
ומסוקים.³¹⁵

ב-12 במארכ 2002 פתחו באש שני טרוריסטים לבושים מדי צה"ל, על כלי רכב שנסעו בכביש בין
"שלומי" לקיבוץ "מצובה" ורצחו שישה ישראלים, ביניהם קצין צה"ל. בצה"ל ייחסו אמנם את
הפיגוע למאמץ משותף של חזבאללה ו-פתח, אך בשל העובדה כי לא הובהר בוודאות שחזבאללה
הוא זה שעומד מאחורי הפיגוע, לא בוצעה תגובה ישראלית בשטח לבנון.³¹⁶

ב-30 במארכ 2002 שיגר חזבאללה עשרות טילים נגד-טנקים ופצצות מרגמה אל מוצבי צה"ל
במורדות המערביים של "הר-דב".³¹⁷

ב-1 באפריל 2002 ירתה חוליית חזבאללה משטח לבנון לעבר מוצב "ליבנה", בגזרה המערבית
בגבול הצפון - לאחר שקט של יותר משנה בגזרה. הארגון גם שיגר קטיושה לעבר קריית שמונה -
לראשונה מאז נסיגת צה"ל מלבנון. מסוקי קרב של חיל-האוויר, שהוזנקו למקום, ירו לעבר
האזור ממנו נורו היריות בשטח לבנון.³¹⁸

ב-3 באפריל 2002 שיגר חזבאללה טילים נגד-טנקים ופצצות מרגמה לעבר מוצבי צה"ל ב"הר-דב".
חייל צה"ל נפצע באורח בינוני. במהלך המתקפה, ניסו שתי חוליות של חזבאללה לחדור למוצבים
ב"הר-דב", כאשר אחת החוליות זוהתה על-ידי כוח צה"ל, שפתח עליה באש. החוליה נפגעה
ונסוגה תוך שהיא סופגת אבדות. חוליה נוספת זוהתה על-ידי טנק שירה עליה פגזים, וכמה
מאנשיה נפגעו. תותחים ומסוקים של צה"ל הפגזו בתגובה את עמדות חזבאללה מול "הר-
דב".^{319, 320}

³¹⁴ ואקד, ע ופריש, פ. (2001). גורמי ביטחון: הגבנו במתינות כי לא נהרגו חיילים. Ynet.

³¹⁵ ואקד, ע ופריש, פ. (2001). צה"ל הרס מכ"ם סורי; סוריה וחזבאללה איימו להגיב. Ynet.

³¹⁶ אס, א; בנא, ג'; הראל, ע ו-רטנר, ד. (2002). 6 הרוגים בפיגוע ירי בגבול הצפון; הערכה: מבצע של
חזבאללה ופתח. הארץ.

³¹⁷ פריש, פ ורופא, ש. (2003). חיזבאללה הפגז מוצבים של צה"ל בהר דוב. Ynet.

³¹⁸ פריש, פ. (2002). ירי מלבנון לעבר מוצב צה"ל בגליל המערבי. Ynet.

³¹⁹ פריש, פ ורופא, ש. (2002). נמשכות תקיפות החיזבאללה בצפון. Ynet.

³²⁰ פריש, פ ורופא, ש. (2002). ישראל נערכת לתגובה בצפון. Ynet.

ב-4 באפריל 2002 תקף חזבאללה בפצצות מרגמה ובקטיושות את מוצבי צה"ל הסמוכים לכפר "רג'ר", במורדות "הר-דב". איש לא נפגע, וצה"ל הגיב בירי תותחים לעבר עמדות חזבאללה מצפון ל"הר-דב". הקבינט המדיני-ביטחוני החליט כי ישראל לא תבליג עוד על התקפות חזבאללה ותגיב עליהן, אולם תוך הימנעות מפתחת חזית נוספת. גורמי ביטחון אמרו כי ההסלמה בצפון נובעת מרצונו של חזבאללה לסייע לפלסטינים באמצעות פתיחת חזית נוספת מול ישראל בצפון והמדיניות של ישראל היא תגובה נקודתית להתקפות, שנועדה למנוע הסלמה נוספת.³²¹ ב-5 באפריל 2002 ירה שוב חזבאללה, הפעם לעבר אזור החרמון.³²²

ב-29 באוגוסט 2002 שיגר כח של חזבאללה טילים נגד-טנקים ופצצות מרגמה על שני מוצבי צה"ל ב"הר-דב". חייל אחד נהרג ושניים נפצעו בתקרית. צה"ל השיב באש סוללות תותחים, מסוקים ומטוסים.³²³

ב-8 בדצמבר 2002 נפצעו שני חיילים באורח קשה ובינוני מפיצוץ מטען חבלה גדול לעבר ג'יפ ממוגן, סמוך למושב "זרעית" בגבול הצפון, בפעולה שבישראל ייחסו לחזבאללה. בתגובה לאירוע, החליטו בישראל שלא להגיב, בשל הלחימה האינטנסיבית בשטחים ובעיקר בשל התקיפה האמריקנית הצפויה בעיראק ומה שהוגדר כ"לחץ אמריקני" על ישראל לצמצם ככל האפשר את פעילותה הצבאית.³²⁴

ב-22 ביולי 2003 נפצעו שלושה תושבים בישראל מרסיסים של שלושה מטחי טילים נגד-מטוסים שירה חזבאללה לעבר הגליל המערבי, חזבאללה טען כי "יחידת ההגנה האווירית התעמתה עם מטוסי האויב הציוני, שהפרו את הריבונות הלבנונית וחדרו לדרום ולמזרח לבנון".³²⁵

ב-3 באוגוסט 2003 שיגר חזבאללה שלושה מטחי טילים נגד-מטוסים לעבר מטוסי חיל-האוויר בשמי האזור המערבי של גבול ישראל-לבנון. כמה רסיסים נחתו ביישובי הצפון.³²⁶

ב-8 באוגוסט 2003 שיגר חזבאללה כמה עשרות פצצות מרגמה וטילים נגד-טנקים לעבר מוצבי צה"ל ב"הר-דב" ובמורדות החרמון וכן מספר פגזי נגד-מטוסים לעבר אזור "ראש הנקרה" בגזרה המערבית. זוהי הייתה ההפגזה הראשונה לאחר כשבעה חודשים, בהם לא היו התקפות בגזרת

³²¹ פריש, פ ורופא, ש. (2002). נמשכות תקיפות החיזבאללה בצפון. Ynet.

³²² שם (ישראל נערכת לתגובה בצפון, 2002).

³²³ פריש, פ ורופא, ש. (2002). חייל נפצע קשה מירי חיזבאללה בהר דוב. Ynet.

³²⁴ פריש, פ ורופא ש. (2002). שני חיילים נפצעו באורח קשה בגבול הצפון. Ynet.

³²⁵ (2003). 3 תושבי שלומי נפצעו מירי נ"מ של חיזבאללה. Ynet.

³²⁶ (2003). פצוע קל ונפגעי הים מאש נ"מ לעבר הגליל המערבי. Ynet.

"הר-דב" לעבר מוצבי צה"ל. בעקבות ההתקפה, ירו מטוסים ותותחים של צה"ל על מטרות חזבאללה מצפון ל"הר-דב". חזבאללה פרסם באותו היום בצהריים כרוז, לפיו ההתקפה על מוצבי צה"ל נעשתה על-ידי יחידה הנקראת על שמו של עלי חוסיין סלאח, פעיל בכיר בזרוע הצבאית של הארגון, שנהרג בפיצוץ מכונית תופת בביירות והארגון האשים את ישראל במותו.³²⁷ בעקבות הירי, טסו מטוסי חיל-האוויר גם מעל ארמון הקיץ של נשיא סוריה, בשאר אסד, בסמוך לעיר "לטקיה" שלחוף הים-התיכון. המטוסים השמיעו רעש על-קולי בחולפם מעל הארמון ובכך ניסתה ישראל להעביר מסר לאסד כי הוא אחראי לירי חזבאללה והוא עשוי לשאת בתוצאות לירי.³²⁸

ב-10 באוגוסט 2003 שיגר חזבאללה פגזי נגד-מטוסים לעבר המרכז המסחרי ביישוב "שלומי" שבגזרה המערבית. כתוצאה מהירי, נפצעו ארבעה ישראלים ונהרג ילד אחד. מטוסי קרב של חיל-האוויר פעלו בגזרה המערבית של דרום-לבנון, בכפר "גייג'ים" ותקפו את עמדת השיגור שממנה נורו הפגזים. פרשן לבנוני ציין בתגובה לירי לעבר ישראל, כי "ההערכה בלבנון היא שהתגובה הצבאית הישראלית לירי החזבאללה לא תהיה חריגה ושישראל תנסה לנצל את אירועי הצפון בעיקר כדי להביא ללחץ אמריקני כבד יותר על סוריה ולבנון".³²⁹

ב-2 בספטמבר 2003 שיגר חזבאללה פגזי נגד-מטוסים לעבר היישוב "שומרה" שבגליל-המערבי. בתגובה, תקפו מטוסי קרב של חיל-האוויר בדרום-לבנון את תותח הנגד-מטוסים של חזבאללה שממנו נורו פגזים. מדובר בפעם השנייה שבה תוקף חיל-האוויר, בתוך שבועות ספורים, מטרות בדרום-לבנון.³³⁰

ב-6 באוקטובר 2003 ירה חזבאללה לעבר כוח צה"ל שנע באזור "שער פאטמה", סמוך ל"מטולה" והרג חייל אחד. בתגובה לירי, פתחו חיילי צה"ל באש מנשק קל, אולם ככל הנראה לא פגעו באיש. על-פי עדי ראייה, תותחי צה"ל הפגזו מטרות בכפר "שובא", הסמוך ל"הר-דב". במהלך הלילה שיגר חזבאללה טילי נגד-טנקים לעבר מוצב "ציפורן" שב"רכס רמים", בגזרה המרכזית של הגבול. באזור נחתו גם מספר פצצות מרגמה. אף על-פי שחזבאללה פרסם הודעת הבהרה, לפיה

³²⁷ פריש, פ. (2003). החיזבאללה הפגז את מוצבי צה"ל בהר דב. Ynet.

³²⁸ פריש, פ. (2003). מטוסי חיל האוויר השמידו תותח של חיזבאללה בלבנון. Ynet.

³²⁹ (2003). נער משלומי נהרג מאש חיזבאללה; צה"ל תקף בצפון. Ynet.

³³⁰ שם. (מטוסי חיל האוויר השמידו תותח של חיזבאללה בלבנון, 2003).

אין לו קשר לפעולה, בישראל העריכו שהארגון עומד מאחורי התקיפה, וכי זו בוצעה בתגובה לתקיפה הישראלית בעומק סוריה.³³¹

ב-27 באוקטובר 2003 פתח חזבאללה באש טילים נגד-טנקים לעבר מוצבי צה"ל ב"הר-דב". חייל צה"ל נפצע באורח קל מן הירי. תחנת השידור של חזבאללה, "אל-מנאר", הודיעה כי שיגור טילי הנגד-טנקים בוצע בעקבות הפרות חוזרות ונשנות של המרחב האווירי של לבנון על ידי מטוסי חיל-האוויר.³³²

ב-5 בנובמבר 2003 חצה כח של חזבאללה את "הקו הכחול" (הבינלאומי) והטמין ארבעה מטענים סמוך לגדר המערכת בגזרה המזרחית בגבול ישראל-לבנון. כח צה"ל שנע בסיור צפוני, חשף את המטענים ובכך מנע פיגוע גדול.³³³

ב-2 בדצמבר 2003 איתר כוח צה"ל קבוצה של שישה מטענים שהניח חזבאללה בשטח ישראל, מערבית למושב "זרעית", ליד גבול לבנון, שהיו אמורים לפעול אלחוטית כשסיור צה"ל עובר במקום.³³⁴

ב-4 בינואר 2004 נחשפה זירת מטענים כ-700 מטר מערבית למושב "זרעית".³³⁵

ב-19 בינואר 2004 נהרג חייל צה"ל וחייל נוסף נפצע קשה, לאחר שחזבאללה שיגר טיל נגד-טנקים לעבר דחפור שבו נסעו החיילים, סמוך למושב "זרעית" בגבול הצפון. תחנת הטלוויזיה של חזבאללה, "אל-מנאר", טענה כי "הדחפור חצה את הגבול ללבנון, וספג פגיעה ישירה", אולם בצה"ל הכחישו את הדיווח. זו הייתה הפעם הראשונה, מאז יציאת כוחות צה"ל מלבנון, שנרשם אירוע של ירי נגד-טנקים לעבר כלי הנדסי של צה"ל.³³⁶ ב-20 בינואר 2004, כתגובה לפעילות הטרור יום קודם לכן, תקפו מטוסי חיל-האוויר בדרום-לבנון, בגזרה המערבית. המטרה הייתה שני בסיסים שבהם נמצאו אמצעי לחימה, המשמשים גם מקומות הדרכה לאנשי חזבאללה היוצאים לפעולות טרור.³³⁷

³³¹ ואקד, ע ו-וייס, א. (2003). חייל צה"ל נהרג מירי סמוך למטולה. Ynet.

³³² וייס, א ו-ראב"ד, א. (2003). חיזבאללה ירה על מוצבי צה"ל בהר דב. Ynet.

³³³ וייס, א ו-רופא, ש. (2003). בצל עסקת השבויים: מטענים בגבול לבנון. Ynet.

³³⁴ אס, א ו-הראל, ע. (2003). זירת מטענים נחשפה ליד זרעית בצפון. וואלה.

³³⁵ גרינברג, ח ו-עינב, ח. (2004). הסלמה בצפון: חיזבאללה ירה טיל נ"ט, חייל צה"ל נהרג. Ynet.

³³⁶ שם.

³³⁷ גרינברג, ח. (2004). מטוסי חיל האוויר תקפו בלבנון. Ynet.

ב-22 במארכס 2004 הפגזו חזבאללה את מוצבי צה"ל ב"הר-דב" במשך יותר מארבע שעות. זו הייתה ההפגזה הכבדה ביותר שהתרחשה בחזית בחצי השנה האחרונה. בתגובה, ירה צה"ל אש תותחים ומסוקים לשטח לבנון. בפקוד הצפון הבהירו כי צה"ל אינו מעוניין בהסלמה, אך "יעשה הכל כדי למנוע פגיעה באזרחי ישראל". בחזבאללה טענו כי מדובר בתגובה על חיסולו של השייח' אחמד יאסין, באותו היום.³³⁸

ב-23 במארכס 2004 זיהה צה"ל חוליית מחבלים בצד הלבנוני של הגבול, בעומק של שישה ק"מ בשטח לבנון, והעריך שבכוונתה לשגר רקטות לעבר יישובים בגבול הצפון. מסוק פתח באש לעבר החולייה, בסמוך לכפר שקרה.³³⁹

ב-5 במאי 2004 שיגר חזבאללה טילים נגד-מטוסים שנפלו בשטח ישראל, סמוך לגבול ישראל-לבנון. בעקבות פעולת חזבאללה, תקפו מטוסי חיל-האוויר שתי מטרות של הארגון השיעי בכפר "זיבקין", לא הרחק מהעיר "צור" בגזרה המערבית בדרום-לבנון. שתי המטרות היו בעומק של ארבעה ושמונה קילומטרים בתוך שטח לבנון.³⁴⁰ ב-6 במאי 2004 סיכל צה"ל ניסיון של שתי חוליות חזבאללה להתקרב אל המוצב הצבאי "גלדיולה" ב"הר-דב".³⁴¹

ב-7 במאי 2005 ירה חזבאללה מטח כבד של עשרות פגזים ופצצות מרגמה, לעבר מוצבי צה"ל בגזרת "הר-דב" שבגבול לבנון. כוחות צה"ל השיבו אש, בסיוע מסוקים. זה היה היום השלישי ברצף שנרשמה פעילות של חזבאללה בגבול נגד ישראל. במקביל, בעקבות ניסיון של שתי חוליות חזבאללה לחדור ולתקוף את מוצב "גלדיולה", כוח צה"ל נכנס לעומק השטח הלבנוני במטרה לסרוק את המקום שבו נותר ציוד של הארגון. בעת שהיה הכוח בדרכו חזרה אל המוצב, מטרים ספורים מהכניסה אליו, נפתחה לעברו אש חזבאללה, שכללה ירי פגזים נגד-טנקים ומרגמות. כתוצאה מהאש, נהרג חייל וחמישה נפצעו באורח בינוני עד קשה. חזבאללה פתח בירי לעבר מוצבי צה"ל באזור, על מנת להקשות על הכוחות לבצע את החילוץ. על-פי גורמים במערכת הביטחון, פעולת צה"ל ב"הר-דב" מנעה אירוע בסדר גודל אסטרטגי, שעל תכנונו עמלו בחזבאללה במשך חודשים ולפי ההערכות, אמור היה להתבצע בימים הסמוכים ולגרום נזק חמור ביותר. קצינים בכירים בצה"ל טענו כי "ישראל לא רוצה לחמם את הגזרה הצפונית", בשל הלחימה המתנהלת

³³⁸ ראב"ד א ו-רופא, ש. (2004). חזבאללה הפגז; צה"ל העלה כוננות בצפון. Ynet.

³³⁹ גרינברג, ח ו-ראב"ד א. (2004). כוננות בצפון: חיל-האוויר תקף חולייה בלבנון. Ynet.

³⁴⁰ (2004). בתגובה לירי נ"מ: מטוסי חיל האוויר תקפו עמדות בלבנון. Ynet.

³⁴¹ גרינברג, ח ו-רופא, ש. (2004). גבול הצפון: חיילי צה"ל ירו אל עבר חוליות חזבאללה. Ynet.

בשטחים ופתיחת חזית נוספת לא תועיל לישראל בשלב זה. לכן "עדיף לשמור על השקט בגבול

הצפוני".^{342, 343, 344}

ב-7 ביוני 2004 ירה חזבאללה מטח הרקטות משטח לבנון ונחת במרחק כמה עשרות מטרים בלבד מספינת "דבור" של חיל הים, ששייטה מול חופי הצפון, במרחק כחמישה ק"מ מ"ראש הנקרה". צה"ל הטיל את האחריות לירי על "ארגוני הטרור הפועלים בחסות לבנונית וסורית". זו הייתה הפעם הראשונה מאז מבצע "חומת מגן", באפריל 2002, שחזבאללה הצליח לשגר רקטות שנחתו בשטח ישראל. בתקופה זו היו שני ניסיונות של שיגור רקטות. האחד, באוקטובר 2003, הסתיים בנפילת הרקטה בשטח לבנון ובפציעת ילד מקומי. השני בוצע ב-24 במרס 2004, זמן קצר לאחר ההתנקשות בשייח אחמד יאסין. תצפית של צה"ל זיהתה את החוליה שניסתה לשגר את הרקטה סמוך לכפר "שקרא", ומסוק של חיל האוויר פגע בה. זו גם הייתה הפעם הראשונה בה ניסה חזבאללה לפגוע בכלי שיט באמצעות ירי ארטילרי מהחוף.³⁴⁵

ב-8 ביוני 2004 כמה שעות לאחר פעולת חזבאללה, תקפו מטוסי קרב של צה"ל בסיס באזור "נעמה", כ-20 ק"מ מדרום ל"ביירות". באזור שהותקף נמצאים מספר בסיסים של ארגונים פלסטינים וחזבאללה. גורמים מדיניים ציינו לאחר הפעולה הישראלית, כי "התקיפה בעומק השטח הלבנוני נועדה להעביר מסר ברור לחזבאללה שישראל לא תסבול כל הסלמה ושלא ניתן להגביל את המלחמה רק לדרום-לבנון".³⁴⁶

ב-20 ביוני 2004 פתח חזבאללה באש טילים נגד-מטוסים לעבר הגזרה המערבית של גבול ישראל-לבנון. בתגובה, תקפו מטוסי חיל-האוויר מוצב של חזבאללה, ארבעה קילומטר צפונית מגבול ישראל, בגזרה המערבית. על-פי צה"ל, במוצב היה ממוקם תותח ממנו נורו פגזי נגד-מטוסים לעבר יישובים ישראלים. גורמים בפיקוד הצפון טענו כי תקיפת חזבאללה הייתה ללא כל התגרות מצד צה"ל לכן הגיעה התגובה. עם זאת, הם הדגישו כי הרצון שלא להיכנס להסלמה בחזית הצפונית, שריר וקיים.³⁴⁷

³⁴² גרינברג, ח ו-רופא, ש. (2004). הפוגה בחילופי האש בגבול הצפון. Ynet.

³⁴³ גרינברג, ח ו-ראב"ד א. (2004). סמל ראשון דניס למינוב מבת-ים נהרג בתקרית בהר דב. Ynet.

³⁴⁴ גרינברג, ח ו-ראב"ד א. (2004). "החיילים מנעו פיגוע אסטרטגי של חזבאללה". Ynet.

³⁴⁵ ראב"ד, א. (2004). בצפון: הרקטות מלבנון נחתו עשרות מטרים מספינת חיל הים. Ynet.

³⁴⁶ ואקד, ע ו-רופא, ש. (2004). מופז: התקיפה ליד ביירות - מסר חד משמעי ללבנון. Ynet.

³⁴⁷ גרינברג, ח -ראב"ד, א. (2004). מטוסי צה"ל תקפו עמדת חזבאללה בדרום לבנון. Ynet.

ב-20 ביולי 2004 פתח חיזבאללה באש צלפים לעבר מוצב צה"ל בגזרה המערבית ובתקיפה נהרגו שני חיילים. צה"ל השיב באש פגזי טנק ומסוק של חיל-האוויר אל מעבר לגבול, במרחק של 250 מטרים, והשמידו את העמדה ממנה נורתה האש. אחד מאנשי חיזבאללה נהרג. זמן קצר לאחר התקרית, נורו פצצות מרגמה לעבר קיבוצים בגבול הצפון ומסוקי חיל-האוויר הפגזו מטרות של חיזבאללה בתגובה. בצה"ל טענו כי "ישראל אינה רוצה להסלים את המצב בגבול הצפון, אך אינה יכולה לעבור לסדר היום על האירוע החמור שאירע הבוקר".^{348, 349}

ב-16 בנובמבר 2004 שוגרו שתי רקטות קטיושה לעבר שטח ישראל. אחת מהן נחתה בים, והשנייה ליד היישוב "שלומי". צה"ל טען כי הוא "יגיב במועד מתאים יותר. המטרה שלנו היא לספק את מקסימום הביטחון והשקט לתושבי הצפון. גרירת האזור להסלמה לא תשרת את האינטרסים שלנו".³⁵⁰

ב-9 בינואר 2005 הפעיל חיזבאללה מטען צד בסמוך לרכב צה"ל בצפון "הר-דב" ובפעולה נהרג חייל צה"ל. בתגובה, החל צה"ל בירי תגובה ותותחים שיגרו פגזי ארטילריה לעבר מוצבי חיזבאללה בשטח לבנון הסמוך לגזרת "הר-דב". במקביל תקף חיל-האוויר שלושה בסיסים של חיזבאללה בדרום-לבנון: ב-"שובא", "שבעה" ו-"אל חיאם" ובמקום התנהלו חילופי אש עם פעילי החיזבאללה. מחיזבאללה נמסר כי "זהו חלק מהמאבק לשחרור "חוות שבעא", והמתקפות הבאות יתבצעו בהתאם להחלטות הארגון".³⁵¹

ב-14 בינואר 2005 התפוצץ מטען רב עוצמה בגזרת "הר-דב". המטען הופעל לאחר שככל הנראה חיית בר דרכה עליו. "מדי תקופה החיזבאללה יבקש להזכיר את מעמדו לאורך הגבול בצד הלבנוני. אין מן הנמנע שבתוך מספר ימים יופעל מטען נוסף", הזהיר אלוף פיקוד הצפון דאז ומי שלימים ימונה לרמטכ"ל הצבא, בני גנץ.³⁵²

ב-17 בינואר 2005 תקף חיזבאללה בעזרת מטען, דחפור D-9 של צה"ל שפעל ב"הר-דב" ועסק בנטרול זירת מטענים שטמנו אנשי הארגון בשבוע שעבר. בתגובה, תקפו מטוסי חיל-האוויר מטרות באזור "הר-דב" שבדרום-לבנון.³⁵³

³⁴⁸ גרינברג, ח ו-ראב"ד, א. (2004). אחרי ההתנקשות: אש כבדה בגבול הצפון. Ynet.
³⁴⁹ גרינברג, ח ו-ראב"ד, א. (2004). שני חיילי צה"ל נהרגו מאש חיזבאללה בגבול הצפון. Ynet.
³⁵⁰ ואקד, ע ו-ראב"ד, א. (2004). צה"ל: נגיב לירי הקטיושות במועד מתאים יותר. Ynet.
³⁵¹ גרינברג, ח ו-רופא, ש. (2005). אש בהר דב: קצין צה"ל וקצין או"ם נהרגו. Ynet.
³⁵² רופא, ש. (2005). מטען רב עוצמה התפוצץ בהר דב. Ynet.
³⁵³ גרינברג, ש. (2005). צה"ל תקף יעדי חיזבאללה בתגובה לתקיפת דחפור. Ynet.

ב-24 באפריל 2005 התפוצצה זירת מטענים סמוך למוצב "הדס" בגזרת "הר-דב". בהתייחס לאירוע, טען קצין בכיר בצה"ל כי "מדובר בזירה שהכילה מספר רב של מטענים בעלי פוטנציאל רב לפיגוע משמעותי. "זירת המטענים כוונה ככל הנראה לעבר כלי רכב, שהיו אמורים לעבור באזור". בצה"ל זיהו מבעוד מועד את הזירה, אך בשלב מסוים אירע במקום פיצוץ - ככל הנראה לאחר שמטמיני הזירה הבינו שפעולתם נכשלה.³⁵⁴

ב-11 במאי 2005 שיגר חזבאללה רקטת קטיושה שנחתה באזור התעשייה של היישוב "שלומי", בערב יום העצמאות.³⁵⁵ ב-12 במאי 2005 שוגרו שתי רקטות באזור "הר-דב".³⁵⁶ ב-13 במאי 2005 ירו אנשי חזבאללה לפחות 12 פצצות מרגמה לעבר מוצב "גלדיולה" וסביבתו, בגזרת "הר-דב". צה"ל השיב אש ארטילרית לעבר מקורות האש ולאחר מכן תקף באמצעות מטוסי ומסוקי קרב שלוש עמדות פעילות בגזרת "הר-דב". כמו כן הותקף מאחז פעיל של חזבאללה בגזרת המרכזית, באזור "זרעית", באמצעות טנקים. חזבאללה טען כי "הירי שבוצע היום הוא תגובה לירי ישראלי באזור על יעדים לבנונים". גורם ביטחוני בכיר הסביר כי בישראל לא ימהרו להשתמש בכלים הצבאיים מחשש להסלים את המצב באזור ולגרור את חזבאללה לתגובה.³⁵⁷

ב-21 במאי 2005 שיגרו אנשי חזבאללה שמונה פצצות מרגמה לעבר מוצב "גלדיולה" ב"הר-דב", בעקבות ירי מהמוצב לכיוון "רועה צאן" שעבר את "הקו הכחול". צה"ל השיב אש לעבר מקורות הירי והזניק לאוויר מסוקי קרב. בהודעה שפרסם חזבאללה נאמר כי הירי אל "הר-דב" בוצע בתגובה ל"ירי אש כבדה של כוחות ישראל לעבר בתים הגובלים בחוות-שבעא". גורמים בצה"ל העריכו כי האירוע הוא פרובוקציה של חזבאללה, על-מנת ליצור מצב של ירי הרתעתי ישראלי ולגיטימציה לחיזבאללה להשיב אש: "הם עושים זאת לקראת הבחירות בלבנון, מתוך מטרה לחזק את כוחם, כך שהחזבאללה יודעים היטב כי נגיב ירי הרתעתי, ומנצלים זאת כדי לבצע ירי לעברנו ולהודיע כי הם כביכול מגנים על תושבי דרום-לבנון. עוד הוסיפו הגורמים: "לחבאללה יש עניין להמשיך ולמצב עצמו כמגן לבנון וינצל כל הזדמנות כדי להצטייר בצורה כזאת".³⁵⁸

ב-29 ביוני 2005 זיהה כח של יחידה מובחרת, שהיה במארב בגזרת "הר-דב", חוליית חזבאללה שחדרה כמה מאות מטרים לשטח ישראל. הכח ירה ופגע באחד המחבלים. מיד אחר כך נורו יותר

³⁵⁴ גרינברג, ח. (2005). זירת מטענים התפוצצה בהר דב; אין נפגעים. Ynet.

³⁵⁵ ראב"ד, א ו-רופא. (2005). בערב יום העצמאות: קטיושה פגעה בשלומי. Ynet.

³⁵⁶ גרינברג, ח. (2005). אחרי הקטיושה בשלומי: רקטות בהר דב. Ynet.

³⁵⁷ גרינברג, ח ו-רופא, ש. (2005). חיזבאללה ירה מרגמות על הר דב; צה"ל הגיב. Ynet.

³⁵⁸ גרינברג, ח ו-רופא, ש. (2005). חיזבאללה ירה מרגמות לעבר מוצב בהר דב. Ynet.

מ-20 פצצות מרגמה. חייל אחד נהרג וארבעה נפגעו במוצב "דליה". צה"ל השיב באש לעבר מקורות הירי ומטוסי ומסוקי קרב תקפו חמישה מאחזים של חזבאללה ב"רכס רמים". מאוחר יותר באותו היום, ירה כוח צה"ל ופגע באותה חוליית חזבאללה, שחדרה לשטח ישראל מוקדם יותר. פעיל טרור נוסף בחולייה נפגע בפעולה זו. חזבאללה הסביר כי "ההתנגדות האסלאמית, הזרוע החמושה, ביצעה ירי לעבר שלושה מוצבים בחוות-שבעא בתגובה להפרות הישראליות של המרחב הלבנוני". שר הביטחון דאז, שאול מופז, הנחה את צה"ל לפעול בצורה אקטיבית נגד חזבאללה, אך מוגבלת ומידתית, כדי לא להיגרר להסלמה.³⁵⁹

ב-30 ביוני 2005 נתקל כח צה"ל באותה החוליה שניהלה קרב עם חיילי צה"ל ב"הר-דב", ביומיים האחרונים, שבה נפצעו שניים מחבריה. הכח ירה והרג פעיל טרור נוסף מהחוליה. מאוחר יותר במהלך היום, מסוקי חיל-האוויר פתחו באש באזורים בגזרת "הר-דב", שבהם להערכת צה"ל הסתתרו חברי חוליית חזבאללה.^{360, 361}

ב-22 בנובמבר 2005 פתח חזבאללה במתקפה משולבת בדמות מטח כבד של פצצות מרגמה וקטיושות לעבר מוצבי "הר-דב", הכפר "רג'ר" ויישובי הסביבה וכן בחדירת מחבלים לתוך שטח ישראל. ירי פצצות המרגמה לעבר המוצבים היה ניסיון של חזבאללה להסיח את דעת צה"ל, כשבה-בשעה חדרה חוליית מחבלים לכפר "רג'ר", מחלקו הלבנוני, באמצעות טרקטורונים ורכבי שטח. המחבלים הגיעו עד לבניין המועצה המקומית ושם נתקלו בכוחות צה"ל. במהלך קרב יריות שהתפתח ובו נהרגו ארבעה מחבלים, נפגעו חיילים וששה אזרחים. גורמים בצה"ל טענו כי פעילי חזבאללה פתחו באש לכל עבר במטרה כדי ליצור במקום מהומה ולחטוף חייל מהבסיס, הנמצא בין שני חלקי הכפר. כשעה לאחר האירוע, נרשמה תקרית נוספת כאשר מחבלים התקרבו למוצב "גלדיולה" בגזרת "הר-דב" ופתחו באש מנשק קל לעבר חיילים. בתקרית סוכל אחד המחבלים. חיל-האוויר תקף בתגובה עמדת חזבאללה בדרום-לבנון, ממנה נורו פצצות מרגמה ורקטות לעבר מוצבי צה"ל בגבול הצפון. כן הרס צה"ל מוצב חזבאללה צפונית לכפר "רג'ר". לדברי שר הביטחון דאז, שאול מופז: "מאחורי יום האש הזה בצפון עומדים גם אינטרסים סורים ואיראנים,

³⁵⁹ גרינברג, ח ו-רופא, ש. (2005). חייל נהרג וארבעה נפצעו מאש חיזבאללה. Ynet.

³⁶⁰ גרינברג, ח ו-רופא, ש. (2005). בצפון: כוח צה"ל נתקל בחוליית חיזבאללה. Ynet.

³⁶¹ גרינברג, ח. (2005). גבול הצפון: צה"ל חידש הירי על מטרות חיזבאללה. Ynet.

שמטרתם להסלים את המציאות בגבול הצפון ולהפנות את הזרקורים מסוריה, הנמצאת תחת לחץ בינלאומי כבד, לעבר ישראל^{362, 363}.

ב-28 בדצמבר 2005 שוגרו שש קטיושות לשטח ישראל. בצה"ל העריכו כי את הירי ביצע ארגון פלסטיני, אך הודגש כי לא מתבצע בגזרה ירי מבלי שחסן נצראללה מעודכן בדבר ומאשר את הביצוע. בתגובה לשיגור הרקטות, תקף צה"ל מהאוויר בסיס אימונים של ארגון הטרור הפלסטיני, "החזית העממית - המפקדה הכללית", מדרום לבירת לבנון, "ביירות". אלוף פיקוד הצפון דאז, אודי אדם, אמר בהתייחסו לירי כי "צריך להגיב בשיקול דעת ולא בהתלהמות. אין צורך לצאת ברוחות מלחמה"^{364, 365}.

ב-1 בפברואר 2006 זיהה כוח צה"ל שהיה בגזרת "הר-דב", מחבל חמוש שנע משטח לבנון לכיוון ישראל תוך חציית ה"קו הכחול". החמוש ירה לעבר כוח צה"ל, זה השיב באש ופגע בו.³⁶⁶ ב-3 בפברואר 2006 פתח חזבאללה באש לעבר מוצבי צה"ל בגזרת "הר-דב". בתגובה, תקפו מסוקי ומטוסי צה"ל חמישה יעדים של הארגון בדרום-לבנון, בין-היתר באתרי שיגור רקטות, עמדות ירי ומוצבים. תחנת הטלוויזיה של חזבאללה, "אל-מנאר", מסרה זמן קצר לאחר תחילת הירי כי מדובר בנקמה על הריגתו של "צעיר לבנוני" לפני יומיים. גורמים בצה"ל טענו כי חזבאללה ממשיך לנסות ולמצב את עצמו כמגינה של לבנון ועושה את פעולותיו על רקע המתרחש בסוריה (החקירה הבינלאומית בדבר רצח רפיק אל-חרירי, ע.ד.) והפיחות במעמדו.³⁶⁷

ב-26 במאי 2006 חוסל פעיל בכיר בג'יהאד האסלאמי, מחמוד אל-מג'זוב, ("אבו חאמזה") בפיצוץ שאירע במכוניתו בעיר "צידון" שבלבנון. בתנועת "הג'יהאד האסלאמי" האשימו את ישראל בחיסול.³⁶⁸ ב-28 במאי 2006, לפנות בוקר, נורה מטח רקטות לעבר הצפון. מטוסי חיל-האוויר ביצעו שתי תקיפות בבקעה הלבנונית, בין-היתר של בסיס "החזית העממית-המפקדה הכללית". סמוך לשעה 15:00 נפתח שוב ירי לעבר שטח ישראל בצפון ובמקביל, נורו מספר פצצות מרגמה לגזרה מצד חוליית מחבלים נוספת. צה"ל השיב בירי פגזים לעבר האזורים מהם נורו פצצות מרגמה ורקטות וחיל-האוויר תקף כעשרים מוצבים של חזבאללה לאורך הגבול ופגע בהם פגיעות ישירות. לדברי מפקד עוצבת הגליל, דאז, גל הירש, חזבאללה הוא זה שיזם את חימום הגזרה ואין

³⁶² גרינברג, ח ו-רופא, ש. (2005). יום קרב בגבול הצפון; 12 חיילים ואזרחים נפצעו. Ynet.

³⁶³ גרינברג, ח ו-רופא, ש. (2005). חיל האוויר תקף עמדות חזבאללה בדרום לבנון. Ynet.

³⁶⁴ גרינברג, ח ו-רופא, ש. (2005). 6 קטיושות נחתו בגליל; צה"ל תקף בלבנון. Ynet.

³⁶⁵ גרינברג, ח ו-רופא, ש. (2005). אלוף הפיקוד: "אם לבנון לא תטפל בירי - אנחנו נטפל". Ynet.

³⁶⁶ גרינברג, ח. (2006). חיילים פגעו במחבל שחצה את הגבול מלבנון. Ynet.

³⁶⁷ (2006). קצין צה"ל: חילופי האש נפסקו בחסות האו"ם. Ynet.

³⁶⁸ ואקד, ע. (2006). לבנון: בכיר ג'יהאד נהרג בפיצוץ מטען. Ynet.

כל קשר לתקרית המסתורית בלבנון, בה מצא את מותו בכיר ג'יהאד. על-פי בכירים בצה"ל, אש התגובה הצה"לית הייתה הנרחבת ביותר שנראתה מאז הנסיגה מדרום-לבנון, שש שנים קודם לכן.^{369, 370, 371}

ב-12 ביולי 2006, בשעה 09:05, פתח חזבאללה בהפגזת יישובי הצפון בירי מרגמות וקטיושות כפעולת הסחה. באותו זמן, חדרה חוליית חזבאללה בסולם מעל גדר המערכת באזור "זרעית" ותקפה בטיילי נגד-טנקים שני כלי רכב צבאיים מסוג האמר שהיו בסיור על קו הגבול. שני חיילים נהרגו ושניים הצליחו להיחלץ, כשאחד מהם פצוע קשה. הרכב השני ספג פגיעת טיל נגד-טנקים ישירה ובו נהרגו שלושה לוחמים שהיו בהם. מיד לאחר מכן, פרצה חוליית חזבאללה נוספת את גדר המערכת, חדרה לשטח ישראל וחטפה את גופותיהם של שני החיילים ההרוגים מההאמר הראשון, רס"ל אהוד גולדווסר וסמ"ר אלדד רגב, ונסוגה איתן לשטח לבנון, שם עמד רכב סמוך לגדר שהעביר אותן במהירות למקום מסתור. חוליה נוספת, חמושה ברובים ובמקלעים, גיבתה את החוטפים.³⁷²

³⁶⁹ גרינברג, ח ו-עינב, ח. (2006). חילופי אש בגבול הצפון; התושבים במקלטים. *Ynet*.

³⁷⁰ גרינברג, ח ו-רופא, ש. (2006). צה"ל נצר אש בגבול הצפון; חייל נפצע בינוני. *Ynet*.

³⁷¹ גרינברג, ח. (2006). "אם המסר לא עבר ללבנון - נתקוף קשה יותר". *Ynet*.

³⁷² הראל, ע ו-שטרן, י. (2006). התקיפה בצפון: 8 חיילים נהרגו, שניים נחטפו. *הארץ*.

סקירת אירועים: ישראל וחזבאללה בשנים 2006-2015

ב-5 בפברואר 2007 חשף כח צה"ל ארבעה מטעני חבלה באזור "אביבים", כ-60 מטר צפונית לגדר.³⁷³

ב-17 ביוני 2007 שתי קטיושות התפוצצו באזור "קריית-שמונה". בצה"ל העריכו כי מדובר בפעילים של ארגון פלסטיני, שביצעו זאת הן על רקע המאבק של הארגונים הקיצוניים נגד הצבא הלבנוני בנהר "אל-בארד" באזור "טריפולי" ובמוקדים נוספים והן בעקבות אירועי אש ברצועת עזה. חזבאללה הכחיש כל קשר לאירוע.³⁷⁴

ב-8 בינואר 2008 שוגרו שתי קטיושות לעבר ישראל ונפלו במרכז היישוב "שלומי".³⁷⁵ באמצע 2008, עצרו כוחות הביטחון של אזרבייג'ן, שני אנשי חזבאללה שעמדו לבצע פיגוע נגד השגרירות הישראלית ב"באקו", כפעולת תגמול על חיסולו של עימאד מוע'ניה.³⁷⁶

ב-8 בינואר 2009 שוגר מטח רקטות לעבר העיר "נהריה". שני אזרחים נפצעו קל. בצה"ל מעריכים כי ארגון פלסטיני הוא שירה את הרקטות, בעקבות מבצע "צוק איתן" ברצועת-עזה. צה"ל הגיב בירי תותחים נקודתי לעבר מקורות הירי.³⁷⁷

ב-14 בינואר 2009 שוגר מטח רקטות לעבר יישובי "אצבע הגליל". ההערכה היא שהמטח שוגר בעקבות מבצע "צוק איתן" ברצועת-עזה. כוחות צה"ל השיבו באש לעבר מקורות הירי בלבנון.³⁷⁸

ב-21 בפברואר 2009 שוגרה קטיושה אחת לעבר הגליל המערבי ושלושה אזרחים נפצעו קל. צה"ל השיב באש לעבר מקורות הירי. בחזבאללה הכחישו כל קשר לאירוע.³⁷⁹

ב-11 בספטמבר 2009 שוגרו שתי קטיושות לעבר הגליל המערבי והתפוצצו בשטחים פתוחים. הצבא השיב באש לעבר מקורות הירי והעריך כי מדובר בפעולה מטעם ארגון פלסטיני ולא מטעם חזבאללה.³⁸⁰

³⁷³ גרינברג, ח. (2007). גורמי צבא: מטענים שאותרו בצפון הונחו לאחרונה. *Ynet*.
³⁷⁴ גרינברג, ח ו-נחמיאס, ר. (2007). הערכות: פלסטינים ירו; חזבאללה מכחיש. *Ynet*.
³⁷⁵ בוחבוט, א ו-לוי, א. (2008). שתי קטיושות נורו הלילה מלבנון לשלומי. *Nrg*.
³⁷⁶ (2009). דיווח: סוכל פיגוע תופת בשגרירות ישראל. *Nrg*.
³⁷⁷ גרינברג, ח. (2009). צה"ל הגיב באש תותחים ללבנון. *Ynet*.
³⁷⁸ עינב, ח ו-רופא, ש. (2009). קטיושות נורו לעבר הגליל העליון; 5 לקו בחרדה. *Ynet*.
³⁷⁹ עינב, ח. (2009). שלושה פצועים קל מקטיושה בגליל המערבי. *Ynet*.
³⁸⁰ בוחבוט, א ו-לוי, א. (2009). שתי קטיושות התפוצצו בגליל המערבי; אין נפגעים. *Nrg*.

ב-27 באוקטובר 2009 שוגרה רקטה לעבר "אצבע-הגליל" וצה"ל הגיב בירי של יותר מעשרה פגזים לעבר מקור הירי. גורמי ביטחון בישראל העריכו כי חזבאללה לא היה אחראי לירי, אלא מדובר בארגון פלסטיני קטן.³⁸¹

ב-26 במאי 2011 ניסה כח חזבאללה להתנקש בקונסול ישראל בטורקיה ונכשל. מהפיצוץ נפצעו כמה אזרחים טורקיים.³⁸²

ב-13 לינואר 2012 עצרו כוחות הביטחון של תאילנד, אזרח לבנוני המשתייך לארגון חזבאללה, באשמת ניסיון פיגוע נגד יעדים ישראלים במדינה.³⁸³

ב-21 בפברואר 2012 חשפו כוחות הביטחון של אזרבייג'ן, חוליה של כעשרים בני-אדם המזוהים עם "משמרות המהפכה" באיראן וארגון חזבאללה, שתכננה לבצע מתקפות טרור נגד "אזרחים זרים".³⁸⁴

ב-7 ביולי 2012 עצרה משטרת קפריסין, אזרח לבנוני המשתייך לארגון חזבאללה, בטענה שתכנן לפגוע במטוס או אוטובוס ישראלי.³⁸⁵

ב-18 ביולי 2012 פוצץ מחבל מתאבד מטען נפץ בצמוד לאוטובוס תיירים ישראליים בשדה התעופה ב"בורגס", בולגריה. בפיצוץ נהרגו חמישה ישראלים ואזרח בולגרי ו-32 אנשים נפצעו. חקירת משטרת בולגריה – בסיוע גורמי מודיעין "זרים", העלתה כי הפיגוע תוכנן ובוצע על-ידי חוליה של שלושה אנשי חזבאללה.³⁸⁶

ב-31 במאי 2013 הודיעה ניגריה כי עצרה חוליה בת שלושה אזרחים לבנונים, המשתייכים לארגון חזבאללה, בחשד לתכנון לפגיעה במטרות ישראליות.³⁸⁷

ב-5 במארס 2014 סיכל כח צה"ל הנחת מטען בגבול ישראל-סוריה, בצפון רמת-הגולן. כוח צה"ל זיהה שני חמושים ליד גדר המערכת בצפון רמת-הגולן, ליד מוצב "חרמונית", כשניסו להניח מטען בקרבת כביש המערכת. כח צה"ל פתח לעברם אש מנשק קל של כוחות חי"ר וכן ירי פגזים.

³⁸¹ עינב, ח. (2009). אחרי ביקור ברק בצפון: קטיושה באצבע הגליל. Ynet.

³⁸² (2011). דיווח: "חזבאללה ניסה לחסל הקונסול בטורקיה". Ynet.

³⁸³ דודי, כ. (2012). איום בבנגקוק: הקשר השבדי של מחבל חזבאללה. Ynet.

³⁸⁴ (2012). אזרבייג'ן: נעצרה חוליית טרור הקשורה לאירן וחזבאללה. וואלה.

³⁸⁵ רביד, ב. (2012). סוכל פיגוע של חזבאללה נגד תיירים ישראלים בקפריסין. הארץ.

³⁸⁶ (2014). סוכנות הביטחון הבולגרית פענחה את הפיגוע באוטובוס הישראלי בבורגס. הארץ.

³⁸⁷ בוחבוט, א. (2013). ניגריה: פעילי חזבאללה תכננו לפגוע במטרות ישראליות. וואלה.

גורמים בצה"ל ציינו כי "ככל הנראה מדובר בפעילות חבלנית בהכוונת חזבאללה ושניים מאנשי הארגון נורו".³⁸⁸

ב-14 במארס 2014 הפעיל כח חזבאללה מטען נפץ נגד שיירת כלי רכב משוריינים של צה"ל, בגזרת "הר-דב". בכיר בצה"ל טען כי "אנו רואים את חזבאללה כמי שקשור לאירוע". לאחר התקרית, הגיב צה"ל באמצעות אש טנקים המוצבים באזור וכן בירי ארטילרי לעבר עמדת חזבאללה, המוצבת בסמוך לגבול. התקרית אירעה ברקע משבר חריף בממשלת לבנון החדשה - ראש הממשלה הנכנס, תמאס סלאם, איים להתפטר על רקע המחלוקת על קווי היסוד של הממשלה החדשה. סלע המחלוקת הוא תמיכת הממשלה בהתנגדות, שמשעה המשך התחמשות חזבאללה. במחנה 14 במארס בראשות סעד חירי מתנגדים לכך בתוקף וקוראים שנשק חזבאללה יהיה באחריות המדינה, בעוד שמחנה 8 במארס בראשות חזבאללה מתנגד לכך.³⁸⁹ נצראללה הסביר כי מטרת התקרית הייתה להעביר מסר לישראל וציין כי המתווה שמנחה את הארגון הוא לא לזום עימות והתנגשות אלא להבליט את מאזן ההרתעה. נצראללה הסביר כי הפיצוץ הוא תגובה לתקיפה הישראלית על בסיס חזבאללה, באזור הגבול עם סוריה (פברואר 2014)³⁹⁰

ב-18 במארס 2014 עלה גייפ צבאי על מטען באזור "מג'דל שמס" ברמת-הגולן, סמוך לגבול סוריה. בנוסף, נפתחה אש מנשק קל, ככל הנראה על ידי מניחי המטען. ארבעה חיילים נפצעו, אחד מהם קשה. בתגובה לתקרית, תקף צה"ל מוצב של צבא סוריה באזור "קוניטרה". ל פי הערכה בצה"ל, חזבאללה הוא זה שעמד מאחורי האירוע.³⁹¹

ב-15 באפריל 2014 נעצרה בתאילנד חוליית חזבאללה, שתכננה פיגוע נגד יעדים ישראליים.³⁹²

ב-5 באוקטובר 2014 פתח כח צה"ל באש לעבר חוליה חמושה שחצו את קו הגבול בין ישראל ללבנון. הכח, שהיה במארב בגבול, פתח בירי מנשק קל לעבר חברי החוליה ופגע ככל הנראה באחד מהם. זו נמלטה צפונה לשטח לבנון.³⁹³

³⁸⁸ זיתון, י. (2014). מטען בגבול סוריה, "שני אנשי חזבאללה נורו". Ynet.

³⁸⁹ חורי, ג' ו-כהן, ג. (2014). צה"ל הפגיז עמדת חזבאללה בתגובה למטען שהונח בגבול לבנון. הארץ.

³⁹⁰ חורי, ג'. (2014). נסראללה נטל אחריות להנחת המטען בהר דב במארס האחרון. הארץ.

³⁹¹ בוחבוט, א. (2014). חייל צה"ל נפצע קשה מאוד מפיצוץ מטען בגבול סוריה. וואלה.

³⁹² (2014). "סוכל פיגוע של חזבאללה נגד ישראלים בתאילנד". וואלה.

³⁹³ חורי, ג' ו-כהן, ג. (2014). צה"ל: ירינו לעבר חוליה שחדרה מלבנון. הארץ.

ב-7 באוקטובר 2014 הפעיל כח חזבאללה מטען נפץ ליד מוצב ישראלי באזור "הר-דב" ושני חיילי צה"ל נפצעו באירוע. כחצי-שעה לאחר מכן, התפוצץ מטען נוסף באותו אזור. חזבאללה נטל אחריות על הפעולה וטען כי מדובר בתגובה על הריגת פעיל הארגון, חסן חידר, בעת ש-כטב"ם (כלי טיס בלתי-מאויש, ע.ד.) ישראלי הפציץ מתקן האזנה ישראלי בלבנון, ב-5 בספטמבר. בתגובה, הפעיל צה"ל אש ארטילרית לעבר שני יעדים של הארגון במרחב הגבול בדרום-לבנון.³⁹⁴

ב-30 באוקטובר 2014 פורסם כי פרו חשפה תא טרור של חזבאללה, שיועד לפגוע ביעדים ישראליים.³⁹⁵

ב-27 בינואר 2015 התפוצצו שתי רקטות ברמת-הגולן. צה"ל הגיב בירי של 20 פגזים ארטילריים לעבר העמדה הסורית שממנה שוגרו הרקטות. גורמים במערכת הביטחון הפנו אצבע מאשימה לחזבאללה, וטענו כי הוא האחראי לאירוע וכי מדינת ישראל שוקלת את תגובת ההמשך.³⁹⁶

ב-28 בינואר 2015 שיגר כח חזבאללה טיל נגד-טנקים לעבר רכב סיור של צה"ל ושיגר רקטות לעבר "הר-דב" ו"הר חרמון". שני חיילים נפצעו. חזבאללה לקח אחריות על האירוע בטענה ל"פעולת נקם על האירוע בקוניטרה". כח צה"ל הגיב באש לעבר מקורות הירי וכן הותקפה מטרות של ארגון חזבאללה.³⁹⁷

ב-27 לאפריל 2015 סוכלו ארבעה אנשי חזבאללה בידי חיל-האוויר, בשעה שניסו להניח מטען בצפון רמת-הגולן.³⁹⁸

ב-27 במאי 2015 עצרה משטרת קפריסין פעיל חזבאללה שתכנן לייצר מטענים עבור פגיעה במטרות ישראליות במדינה.³⁹⁹

³⁹⁴ חורי, ג'; כהן, ג. ו-שפיגל, נ. (2014). בתוך חצי שעה: חיזבאללה הפעיל שני מטענים בהר דב; שני חיילים נפצעו. הארץ.

³⁹⁵ אייכנר, א. (2014). פרו: "סוכל פיגוע חיזבאללה נגד ישראלים". Ynet.

³⁹⁶ בוחבוט, א. (2015). גורם ביטחוני בכיר: "חיזבאללה אחראי לירי, שוקלים את התגובה". וואלה.

³⁹⁷ אפרתי, ע.; חורי, ג'; כהן, ג. ו-שפיגל, נ. (2015). מסרים עקיפים בין ישראל לחיזבאללה: מסתמן כי שני הצדדים חותרים לרגיעה. הארץ.

³⁹⁸ זיתון, י. ו-ראב"ד, א. (2015). גבול סוריה: 4 מחבלים חוסלו כשניסו להניח מטען. Ynet.

³⁹⁹ (2015). קפריסין: פעיל חיזבאללה הודה בתכנון פיגוע נגד ישראלים. Ynet.

התקיפות המיוחסות לישראל בלבנון, בשנים 2000-2006:

ב-1 ביולי 2001 תקפו מטוסי חיל-האוויר תחנת מכ"ם סורית בבקעת הלבנון.⁴⁰⁰

ב-6 בדצמבר 2002 חוסלו רמזי נהרה לצד אחיו, עלי עיסא, בפיצוץ שאירע סמוך למכונית בה נסעו.

השניים היו פעילי חזבאללה ובארגון האשימו את ישראל בפעולה.⁴⁰¹

ב-2 באוגוסט 2003 חוסל עלי חוסיין סאלח בפיצוץ מכונית בביירות. ישראל הואשמה בפעולה.⁴⁰²

ב-19 ביולי 2004 חוסל במכוניתו מפקד בכיר של הזרוע הצבאית של חזבאללה בדרום-לבנון, עיאלב עוואלי. מזכ"ל הארגון, נצראללה, נשא נאום ובו הצהיר כי "האויב הציוני אחראי להריגתו של עוואלי" וכי "נקצוץ את ידיהם של האחראים".⁴⁰³

ב-26 במאי 2006 חוסל פעיל בכיר בג'יהאד האסלאמי, מחמוד אל-מג'זוב, ("אבו חאמזה") בפיצוץ שאירע במכוניתו בעיר "צידון" שבלבנון. בתנועת הג'יהאד האסלאמי האשימו את ישראל

בחסול.⁴⁰⁴

⁴⁰⁰ ואקד, ע ופריש, פ. (2001). צה"ל הרס מכ"ם סורי; סוריה וחיזבאללה איימו להגיב. Ynet.

⁴⁰¹ מלמן, י וסובלמן, ד. (2002). לבנון: ישראל התנקשה בחייו של רמזי נהרה. וואלה.⁴⁰² ואקד, ע. (2003). ביירות: איש חיזבאללה נהרג בפיצוץ מכונית. Ynet.

⁴⁰³ גרינברג, ח. (2004). נסראללה: ישראל אשמה בהתנקשות, נקצץ ידי האחראים. Ynet.

⁴⁰⁴ ואקד, ע. (2006). לבנון: בכיר ג'יהאד נהרג בפיצוץ מטען. Ynet.

התקיפות המיוחסות לישראל בסוריה ובלבנון בשנים 2006-2015

ב-13 בפברואר 2008, חוסל בכיר חזבאללה וקצין המבצעים של הארגון, עימאד מוע'ניה, בפיצוץ מסתורי בעת שנכנס לרכבו, בלב "דמשק". חזבאללה האשים את ישראל בחיסול וזו הכחישה קשר לאירוע.⁴⁰⁵

ב-30 בינואר 2013, הופצה שיירה שהובילה מערכת מתקדמת של טילים נגד מטוסים מתוצרת רוסיה, מדגם אס-איי-17, סמוך לגבול בין סוריה ללבנון. על פי חלק מהדיווחים, התקיפה אירעה ליד העיירה הסורית "זבאדאני", בקרבת הגבול.^{406 407} התקיפה בוצעה מחוץ לשטח סוריה ומתוך שטח לבנון.⁴⁰⁸

ב-3 במאי 2013, דווח כי משלוח נשק שיועד לחזבאללה, הופצץ סמוך ל"דמשק", בנמל התעופה הבינלאומי. מטרת התקיפה הייתה משלוח של טילי "פאתח 110". המטוסים לא חדרו למרחב האווירי הסורי בעת המתקפה.⁴⁰⁹

ב-5 במאי 2013, דווח כי משלוח של טיל קרקע-קרקע מסוג "פאתח 110" שיועד לחזבאללה, הופצץ במכון מחקר צבאי בשם "גימראיה".⁴¹⁰ באופן נדיר, גורם בכיר ישראלי אישר את הדיווח.⁴¹¹

ב-5 ביולי 2013, דווח כי חיל-האוויר הפציץ מחסני טילים חוף-ים רוסיים (מסוג "יאחונט"), ליד "לטקיה".⁴¹²

ב-28 ביולי 2013, דווח כי חיל-האוויר הפציץ בסיס של צבא סוריה באזור "קוניטרה". על-פי הדיווחים, היעד לתקיפה היה שיירה של משגרי טילים שהייתה בדרכה לחזבאללה בלבנון.⁴¹³

ב-30 באוקטובר 2013, דווח כי חיל-האוויר תקף בסיס טילים סורי, סמוך ל"לטקיה".⁴¹⁴

ב-4 בדצמבר 2013, בכיר הזרוע הצבאית של חזבאללה, חסן אל-לקיס, חוסל ברובע ה"דאחיה" ב"ביירות", במה שנראה כפעולה "נקייה" ומקצועית. אל-לקיס עמד בראש מערך הטכנולוגיה

⁴⁰⁵ נחמיאס, ר ו-סופר, ר. (2008). ישראל מכחישה קשר לחיסול מורנייה. *Ynet*.

⁴⁰⁶ הראל, ע. (2013). דיווח אמריקאי: ישראל תקפה שיירה שהובילה טילים סמוך למכון המחקר. *הארץ*.

⁴⁰⁷ כהן, ג. (2013). בכירים אמריקאים: מטרת התקיפה - משלוח טילים איראנים מדגם פאתח 110. *הארץ*.

⁴⁰⁸ Barnes, J and Entous, A. (2013). U.S. Weighs Syria Response. *Wall Street Journal*.

⁴⁰⁹ שם (בכירים אמריקאים: מטרת התקיפה - משלוח טילים איראנים מדגם פאתח 110, 2013).

⁴¹⁰ Charles, D and Zakaria, T. (2013). No early warning for U.S. on Israeli strikes in Syria. *Reuters*.

⁴¹¹ בוחבוט, א ו-יששכרוף, א. (2013). גורם ישראלי מאשר: הפצצו הלילה טילים איראניים בדרכם לחזבאללה. *וואלה*.

⁴¹² (2013). גורמים אמריקאים: ישראל תקפה טילי יאחונט רוסיים בשבוע שעבר בסוריה. *הארץ*.

⁴¹³ כהן, ג ו-רביד, בד. (2013). דיווח בסוריה: ישראל תקפה בסיס צבאי. *הארץ*.

⁴¹⁴ חורי, ג. (2013). בכיר אמריקאי: ישראל עומדת מאחורי התקיפה אמש בסוריה. *הארץ*.

ואמצעי הלחימה של הארגון וניהל קשרים ענפים עם ארגוני המודיעין של איראן וסוריה. חיסולו הוגדר כמכה הקשה ביותר שספג הארגון, מאז חיסולו של עימאד מוע'ניה. בחזבאללה האשימו את ישראל בחיסול.⁴¹⁵

ב-24 בפברואר 2014, הופצה שיירה שהובילה טילי קרקע-קרקע מתקדמים מסוריה ללבנון, סמוך לגבול בין שתי המדינות, באזור "בעלבק".⁴¹⁶

ב-5 בספטמבר 2014, הפציץ כטב"ם ישראלי מתקן האזנה של ישראל שנחשף סמוך לעיר "צור" שבדרום-לבנון. בהפצצה נהרג איש חזבאללה, חסן חידר, וכמה נוספים נפצעו.⁴¹⁷

ב-7 בדצמבר 2014, דווח כי חיל-האוויר הישראלי תקף שתי מטרות צבאיות באזור "דמשק" - אחת בבסיסים צבאיים באזור "דימאס" והשנייה באזור נמל התעופה הבינלאומי של "דמשק".⁴¹⁸

ב-18 בינואר 2015 דווח כי מסוק חיל-האוויר שיגר טילים לעבר שני כלי רכב בגזרת "קוניטרה" שברמת-הגולן הסורית וחיסל שישה גורמי טרור המזוהים עם איראן וחזבאללה. בתקיפה חוסלו הגנרל האיראני, אללה-דאדי, שהיה היה ממונה על מבצעי מודיעין בסוריה וכן ג'יהאד מוע'ניה, בנו של עימד מוע'ניה ומי שהיה סגנו של אללה-דאדי; ומוחמד עיסא, הממונה על הפעילות הצבאית של חזבאללה בסוריה ובעיראק.⁴¹⁹

ב-24 באפריל 2015, דווח כי חיל-האוויר תקף מוצבים של חטיבות 155 ו-65 בצבא הסורי באזור "אל-קלמון", שם אוחסנו בין-היתר טילי "סקאד-בי".⁴²⁰

ב-29 ביולי 2015, דיווח הארגון הסורי לזכויות אדם היושב בלונדון, כי כטב"ם ישראלי תקף חוליה של "ועדות ההגנה הלאומית" – מיליציות המזוהות עם המשטר הסורי - בכפר הדרוזי "חאדר", באזור "קוניטרה". על-פי הדיווחים, נהרגו שלושה פעילי טרור שעמדו לבצע פיגוע נגד ישראל. באותו היום, כלי תקשורת לבנוניים דיווחו כי כטב"ם ישראלי תקף בסיס של "החזית

⁴¹⁵ הראל, ע ו-חורי, ג'. (2013). חיזבאללה: ישראל התנקשה בראש מערך הטכנולוגיה ואמצעי הלחימה בארגון. הארץ.

⁴¹⁶ קייס, ר. (2014). "טילים ומשגר הותקפו, 4 מחיזבאללה נהרגו". Ynet.

⁴¹⁷ חורי, ג'. (2014). דיווח לבנוני: מל"ט ישראלי הפציץ מתקן האזנה שנחשף בדרום לבנון. הארץ.

⁴¹⁸ חורי, ג' ו-רביד, ב. (2014). סוריה: חיל האוויר הישראלי תקף שתי מטרות צבאיות באזור דמשק. הארץ.

⁴¹⁹ יששכרוף, א. (2015). איראן: בכיר במשמרות המהפכה נהרג בתקיפה בסוריה. וואלה.

⁴²⁰ חורי, ג'. (2015). דיווח: צה"ל תקף מוצבים של הצבא הסורי ושל חיזבאללה בגבול סוריה-לבנון. הארץ.

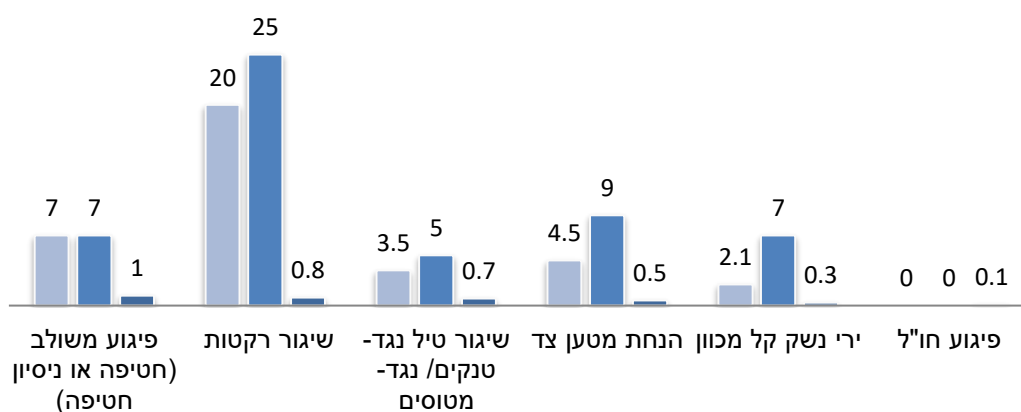
העממית – המפקדה הכללית", הנמצא סמוך לגבול. על-פי חלק מהדיווחים, בתקיפה האווירית

הופצץ מחסן נשק של הארגון הפלסטיני ונפגעו גם שני כלי רכב.⁴²¹

⁴²¹ חורי, ג' ו-כהן, ג. (2015). דיווח בסוריה: שלושה פעילי מילציה מקומית נהרגו בתקיפה ישראלית בכפר חדר הסמוך לגבול. הארץ.

פיגועים וניסיונות פיגועים: 2006-2000

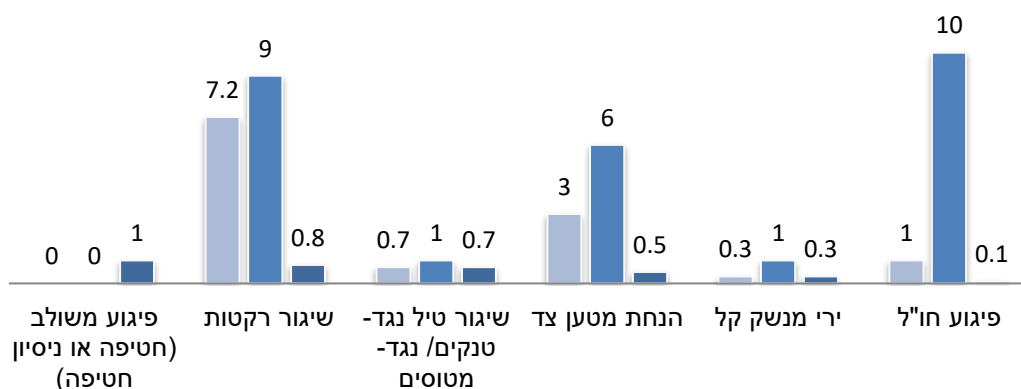
■ רמת הפעולה ■ כמות הפעולה ■ סך-הכל למדד פעולה (רמת פעולה X כמות הפעולה)

סך-הכל למדד: 36.3.

פיגועים וניסיונות פיגועים: 2015-2006

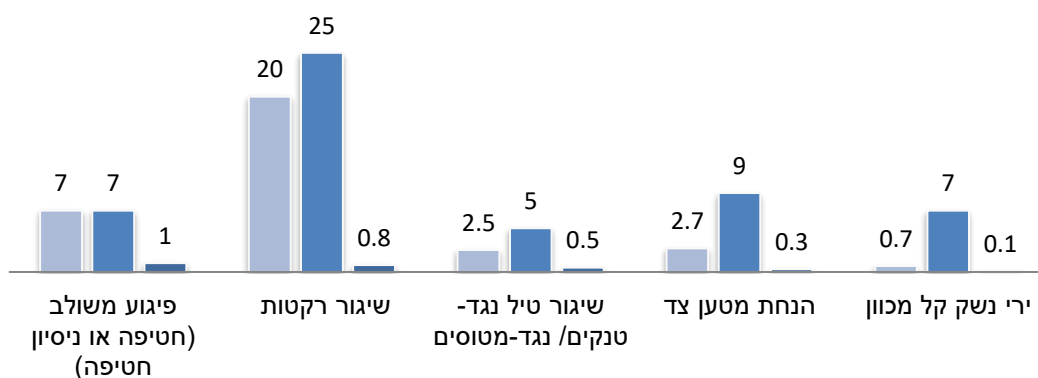
■ רמת הפעולה ■ כמות הפעולה ■ סך-הכל למדד פעולה (רמת פעולה X כמות הפעולה)

סך-הכל למדד: 12.2.

כלל הפיגועים - ללא פיגוע חו"ל: 2000-2006

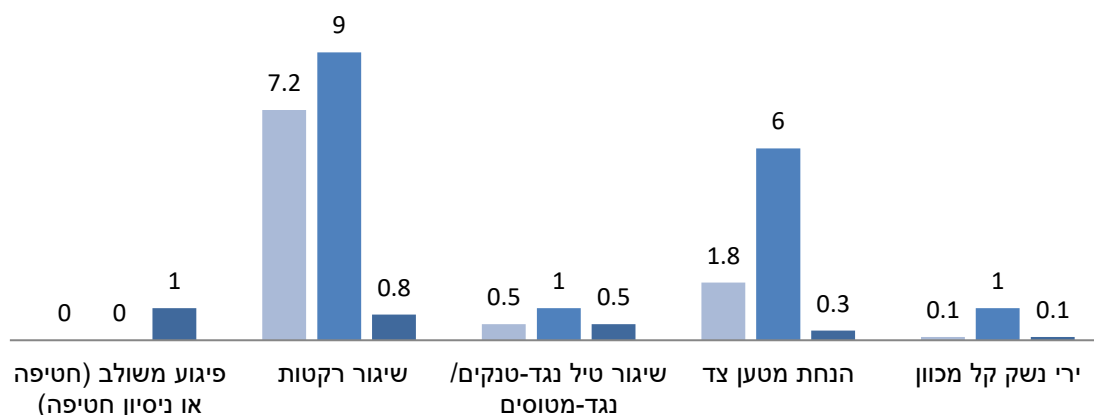
סך-הכל למדד פעולה (רמת פעולה X כמות הפעולה) ■ רמת הפעולה ■ כמות הפעולה

סך-הכל למדד: 32.9.

כלל הפיגועים - ללא פיגועי חו"ל: 2006-2015

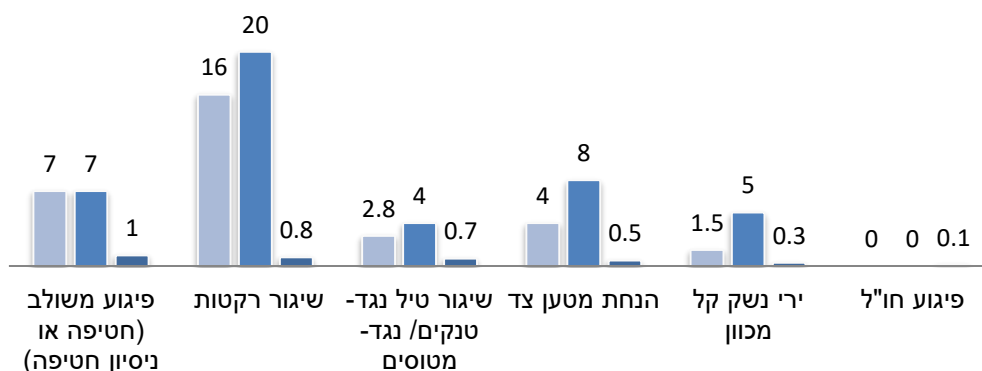
סך-הכל למדד פעולה (רמת פעולה X כמות הפעולה) ■ רמת הפעולה ■ כמות הפעולה

סך-הכל למדד: 9.6.

פיגועים וניסיונות פיגועים משויכים וישירים: 2006-2000

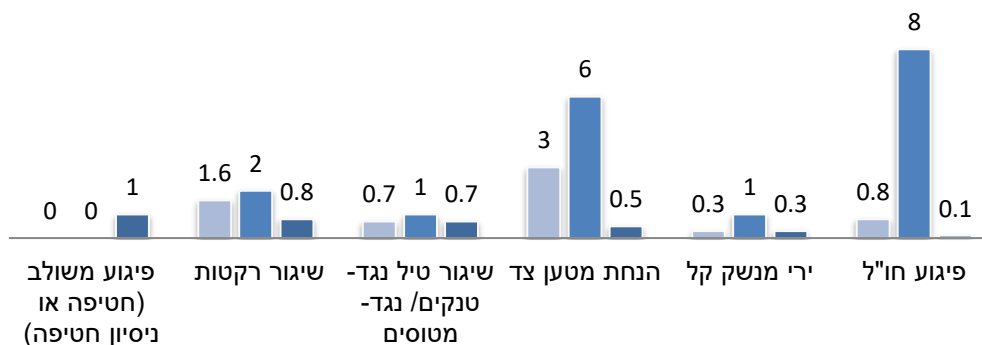
■ סך-הכל למדד פעולה (רמת פעולה X כמות הפעולה) ■ כמות הפעולה ■ רמת הפעולה

סך-הכל למדד: 31.3.

פיגועים וניסיונות פיגועים משויכים וישירים: 2006-2015

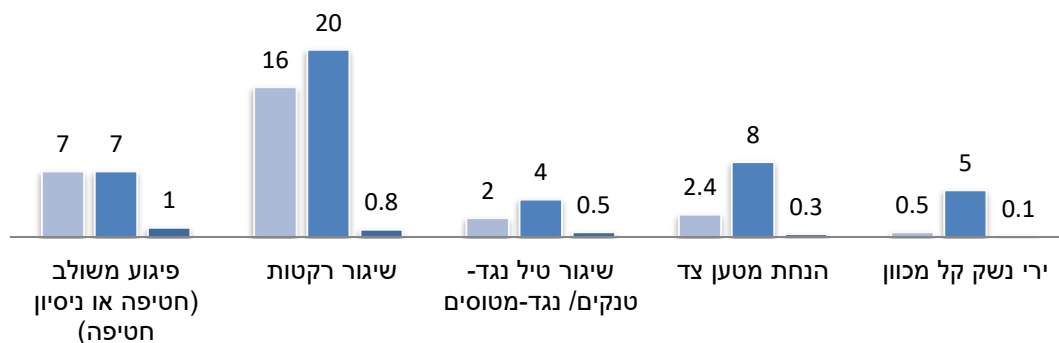
■ סך-הכל למדד פעולה (רמת פעולה X כמות הפעולה) ■ כמות הפעולה ■ רמת הפעולה

סך-הכל למדד: 6.4.

פיגועים וניסיונות פיגועים ישירים ומשויכים ללא פיגועי וניסיוני פיגועי חו"ל: 2006-2000

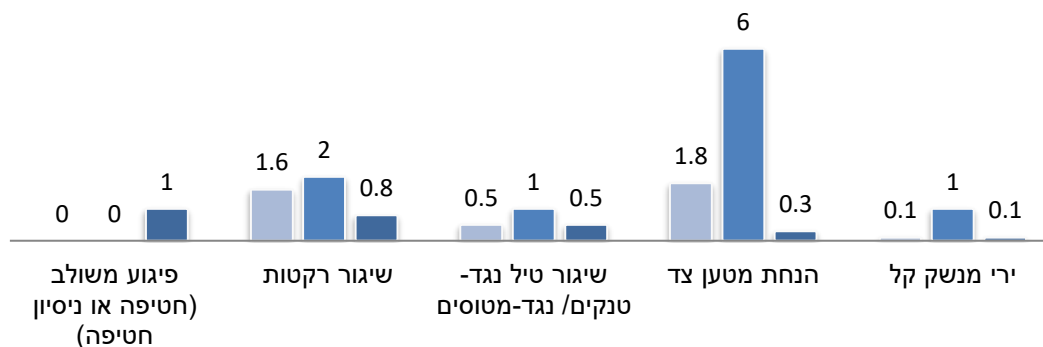
■ סך-הכל למדד פעולה (רמת פעולה X כמות הפעולה) ■ כמות הפעולה ■ רמת הפעולה

סך-הכל למדד: 27.9

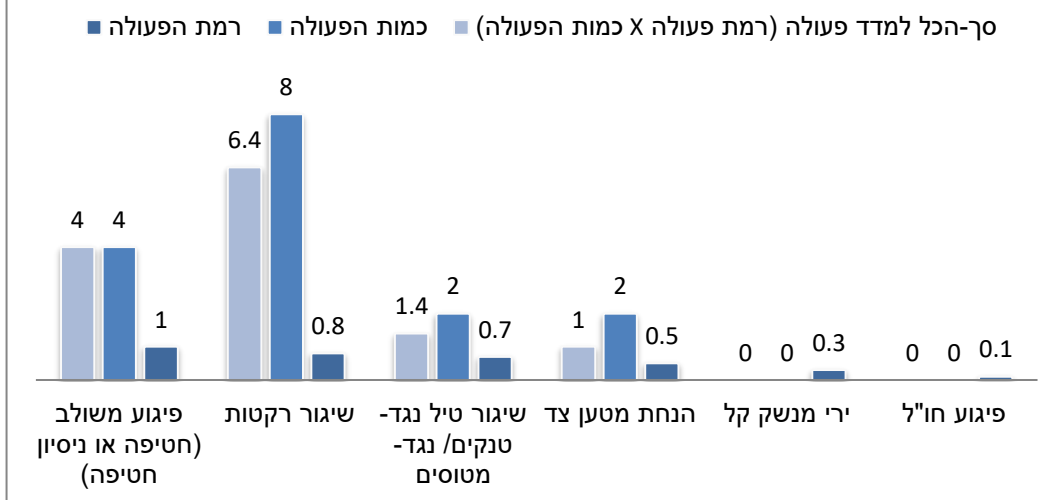
פיגועים וניסיונות פיגועים ישירים ומשויכים ללא פיגועי וניסיוני פיגועי חו"ל: 2015-2006

■ סך-הכל למדד פעולה (רמת פעולה X כמות הפעולה) ■ כמות הפעולה ■ רמת הפעולה

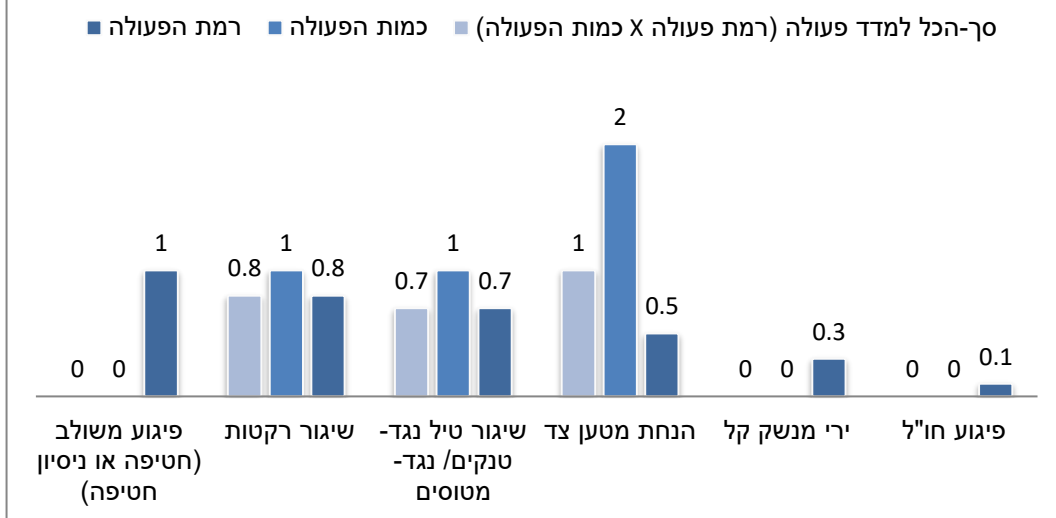
סך-הכל למדד: 4

פיגועים משויכים: 2006-2000

סך-הכל למדד: 12.8.

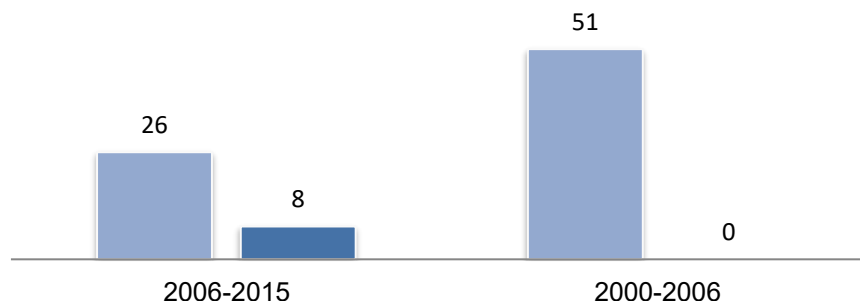
פיגועים משויכים: 2015-2006

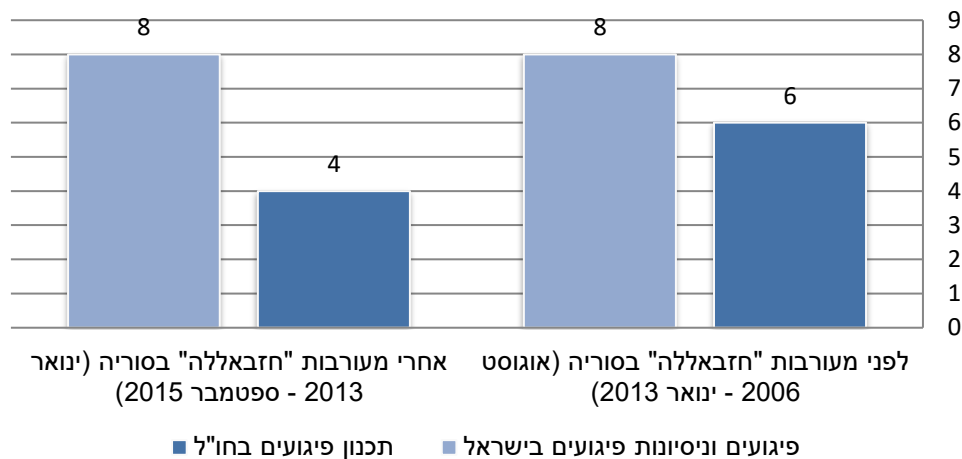
סך-הכל למדד: 2.5.

פיגועים ותכנוני פיגועים בחו"ל, בהשוואה תקופתית

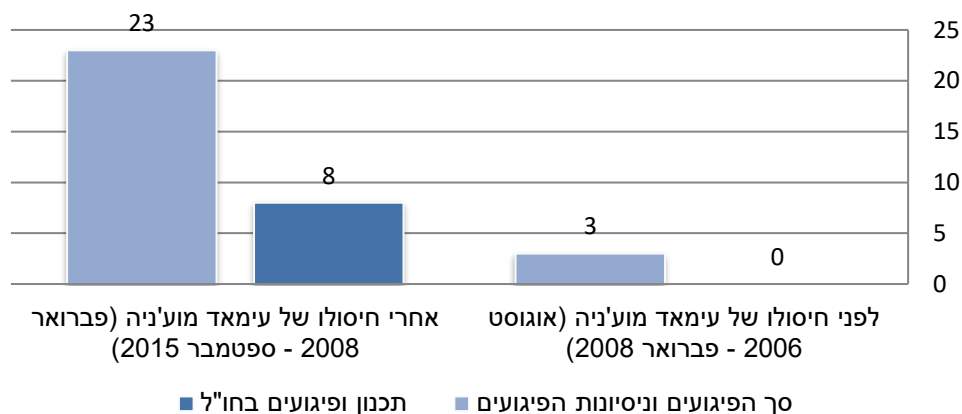
■ סך הפיגועים וניסיונות הפיגועים ■ תכנון פיגועים בחו"ל

לפני ואחרי מעורבות חזבאללה בסוריה

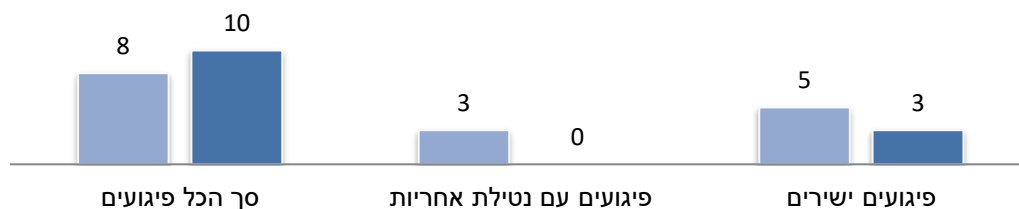

לפני ואחרי חיסול מוע'ניה

מאפיין הפיגועים לפני ואחרי מעורבות חזבאללה בסוריה

- לפני מעורבות "חזבאללה" בסוריה (אוגוסט 2006 - ינואר 2013)
- אחרי מעורבות "חזבאללה" בסוריה (ינואר 2013 - ספטמבר 2015)

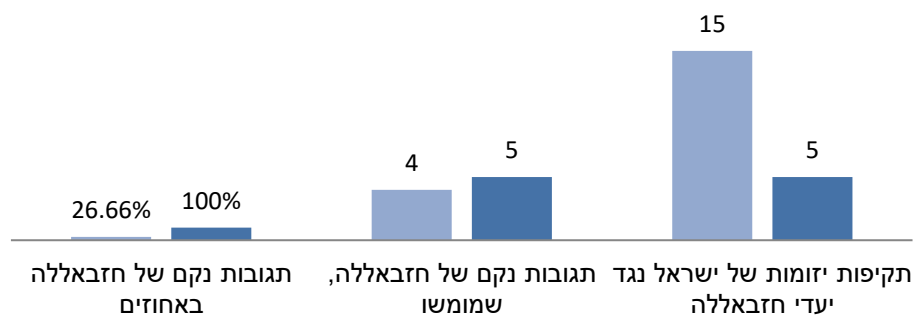
מאפיין פיגועים לפני ואחרי חיסולו של עימאד מוע'ניה, בתקופות שוות

- לפני חיסולו של עימאד מוע'ניה (אוגוסט 2006 - פברואר 2008)
- אחרי חיסולו של עימאד מוע'ניה (פברואר 2008 - אוגוסט 2010)

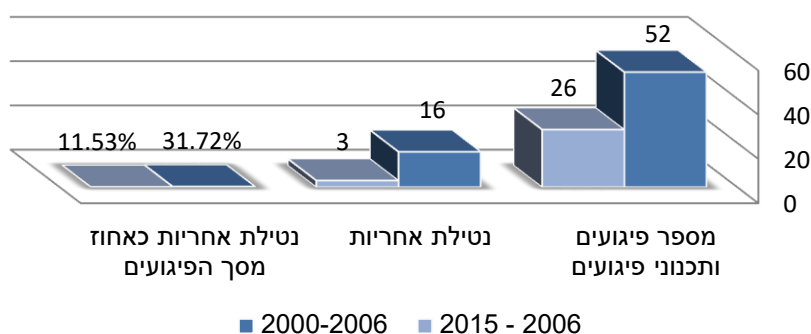

תקיפות יזומות של ישראל ותגובות נקם של חזבאללה

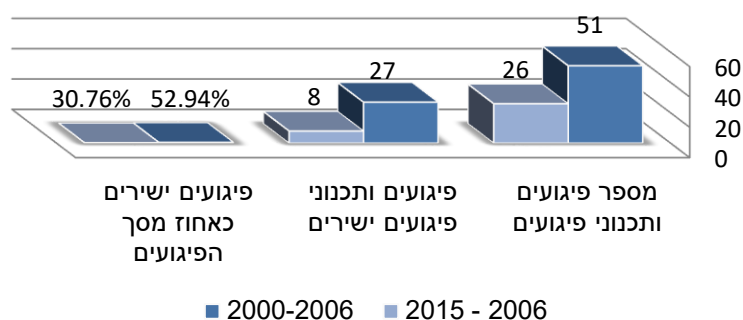
- 2006-2000
- 2015-2006

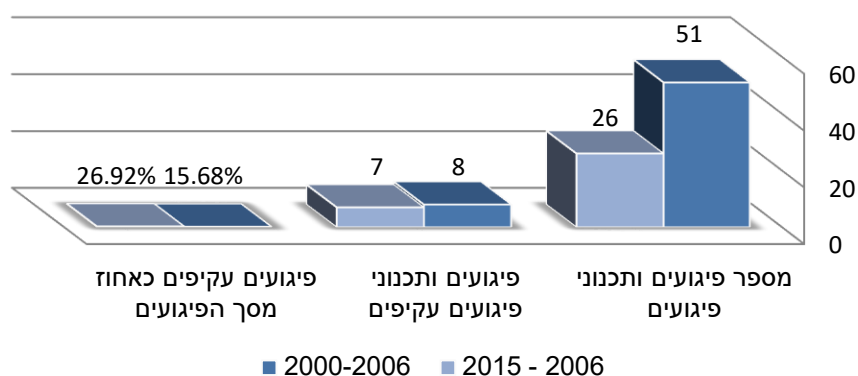
פיגועים ותכנוני פיגועים משויכים, כאחוז מסך הפיגועים

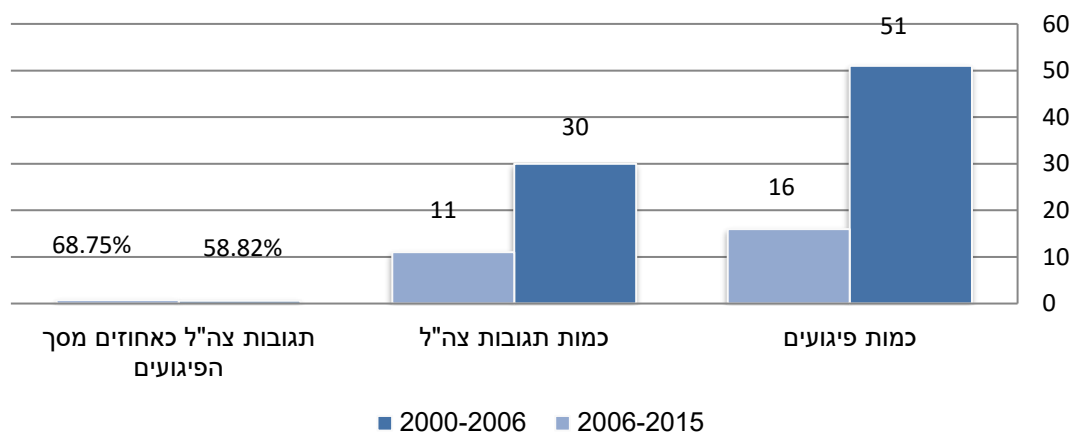
פיגועים ותכנוני פיגועים ישירים, כאחוז מסך הפיגועים

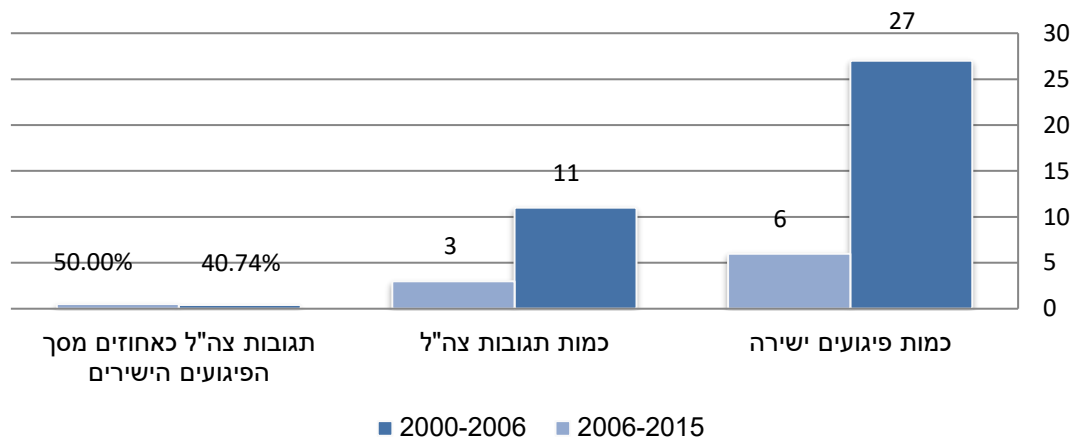
פיגועים ותכנוני פיגועים עקיפים, כאחוז מסך הפיגועים

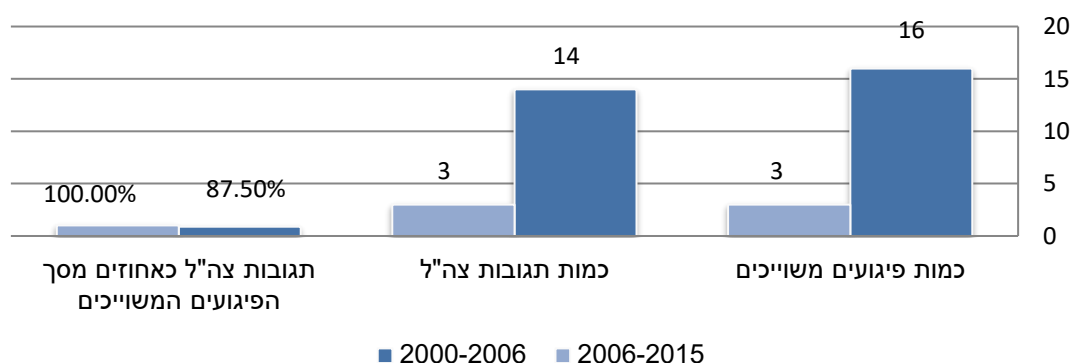
פיגועים מול תגובות צה"ל

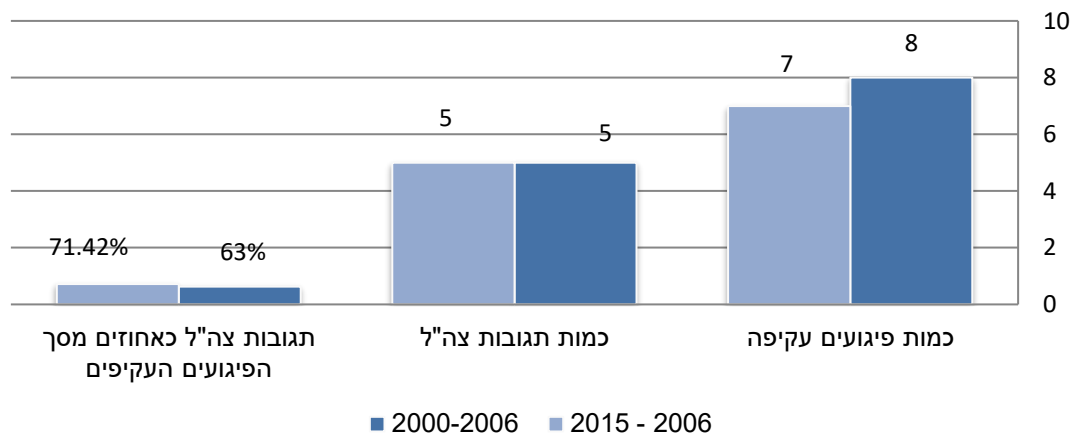
פיגועים ישירים מול תגובות צה"ל

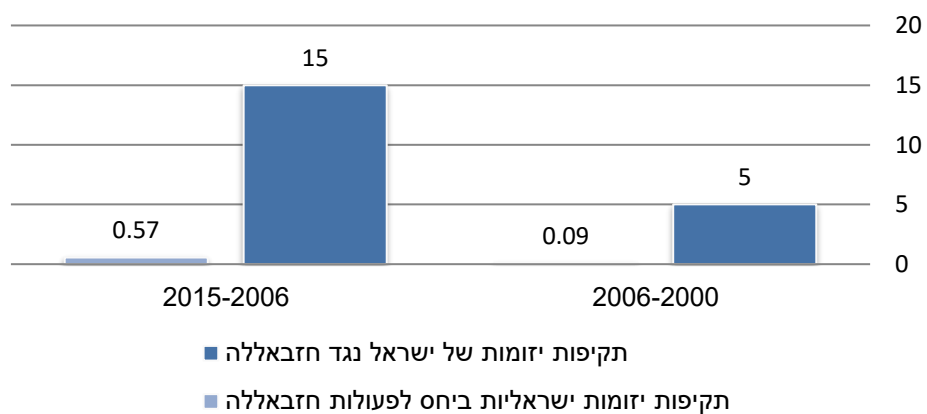
פיגועים משויכים מול תגובות צה"ל

פיגועים עקיפים מול תגובות צה"ל

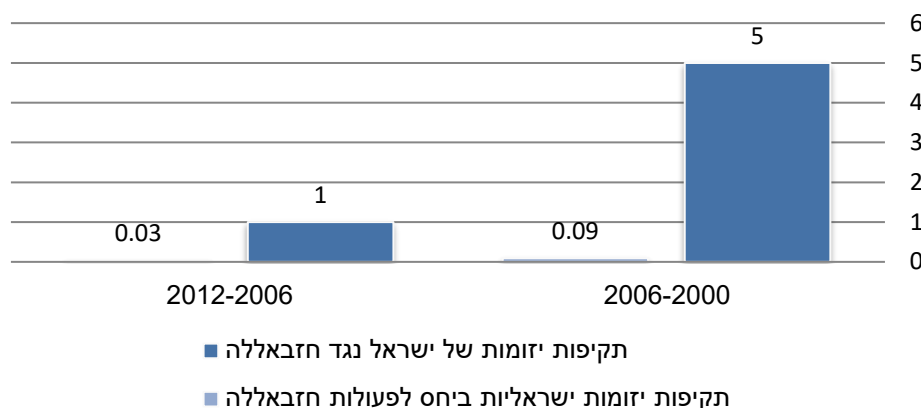
תקיפות ישראליות יזומות ביחס לפעולות חזבאללה

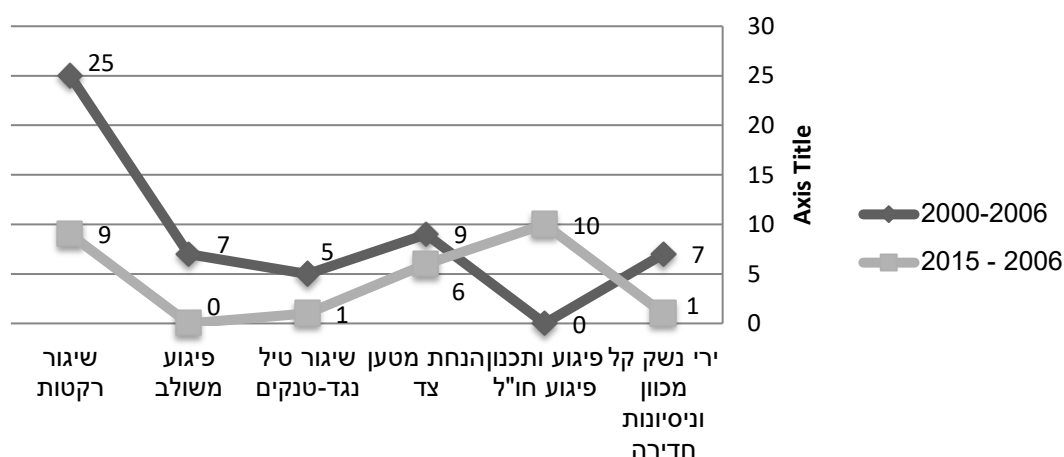
תקיפות ישראליות יזומות ביחס לפעולות חזבאללה

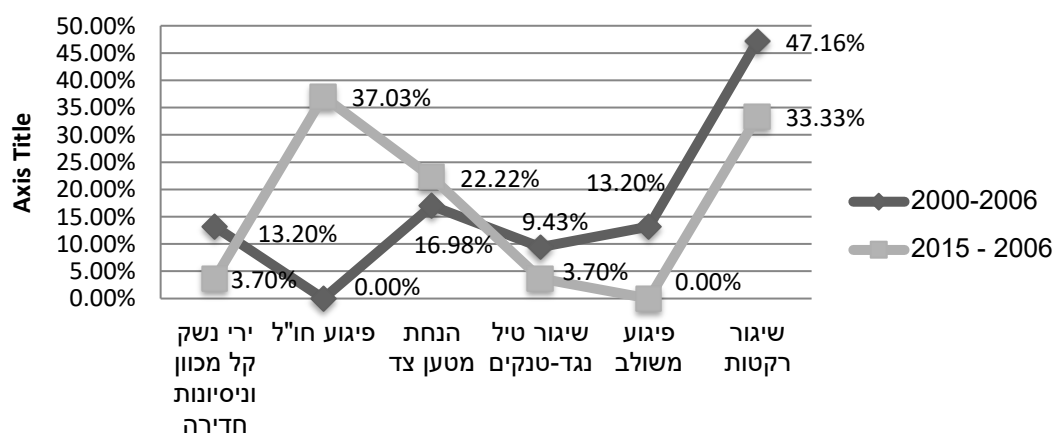
תקיפות ישראליות יזומות ביחס לפעולות חזבאללה, בטווח שנים שווה

פירוט השוואתי של פיגועים וניסיונות פיגועים

פירוט השוואתי של פיגועים וניסיונות פיגועים באחוזים

מראי מקום

ספרות מחקרית

אביעד, ג. (2008). לקסיקון חמאס. הוצאת מערכות. מבוא, בתוך "מרכז המידע למודיעין ולטרור" (2009).

http://www.terrorism-info.org.il/data/pdf/PDF_09_008_1.pdf

אדמסקי, ד ו-ביידץ, י. (2014). התפתחות הגישה הישראלית להרתעה — דיון ביקורתי בהיבטיה התאורטיים והפרקטיים. עשתונות, 8.

<http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/7/113507.pdf>

אולמרט, א. (2014). מלחמת לבנון השנייה — מבט לאחור. צבא ואסטרטגיה, 6 (1),

<http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/%D7%90%D7%95%D7%9C%D7%9E%D7%A8%D7%98.pdf>

(2015). אסטרטגיית צה"ל. לשכת הרמטכ"ל.

<file:///C:/Users/omer/Desktop/%D7%90%D7%A1%D7%98%D7%A8%D7%98%D7%92%D7%99%D7%99%D7%AA%20%D7%A6%D7%94%D7%9C.pdf>

ארליך, ר. (2007). הדרך למלחמת לבנון השנייה: הזירה הלבנונית בין השנים 2000-2006. מרכז המידע למודיעין ולטרור.

http://www.terrorism-info.org.il/data/pdf/PDF_07_194_1.pdf

בן-ישראל, י. (2013). תפיסת הביטחון של ישראל. משרד הביטחון.

בן-ישראל, י. (2007). מלחמת הטילים הראשונה ישראל — חזבאללה (קיץ 2006). נייר עמדה מטעם אוניברסיטת תל-אביב: סדנת יובל נאמן למדע, טכנולוגיה וביטחון.

<http://socsci.tau.ac.il/government/images/PDFs/firstMissilewar.pdf>

בן-מאיר, יו-עינב, ע. (2015). בטחון לאומי ודעת קהל. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

<http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/%D7%91%D7%99%D7%98%D7%97%D7%95%D7%9F%20%D7%9C%D7%90%D7%95%D7%9E%D7%99%20%D7%95%D7%93%D7%A2%D7%AA%20%D7%94%D7%A7%D7%94%D7%9C%20-%D7%A4%D7%91%D7%A8%D7%95%D7%90%D7%A8%202015.pdf>

ברום, ש. (2007). יעדים מדיניים וצבאיים במלחמה מוגבלת נגד ארגון גרילה. בתוך ברום, ש ו-אלרן, מ. (עורכים) *מלחמת לבנון השנייה - היבטים אסטרטגיים*. תל-אביב: ידיעות אחרונות. עמ' 15-24.

ברטי, ב ו-שוויצר, י. (2013). חזבאללה בסוריה: אובדן האיזון בין "התנגדות לאומית" לאינטרסים עדתיים? עדכן אסטרטגי, 16 (2).

<http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/16D.pdf>

ברטי, ב. (2014). שינויים ארגוניים בחמאס: לאן פני הארגון? בתוך: ברום, ש, ו-קורץ, ע (עורכים), *'צוק איתן' - השלכות ולקחים*. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

<http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/%D7%A9%D7%99%D7%A0%D7%95%D7%99%D7%99%D7%9D%20%D7%90%D7%A8%D7%92%D7%95%D7%A0%D7%99%D7%99%D7%9D%20%D7%91%D7%97%D7%9E%D7%90%D7%A1%20%D7%9C%D7%90%D7%9F%20%D7%A4%D7%A0%D7%99%20%D7%94%D7%90%D7%A8%D7%92%D7%95%D7%9F.pdf>

ברק, א. (2010). מעמימות לעימות: מבט רחב על מלחמת לבנון השנייה. *פוליטיקה*, 17. עמ' 13-35.

גבתון, ד. (2001). תיאוריה המעוגנת בשדה: משמעות תהליך ניתוח הנתונים ובניית תיאוריה במחקר האיכותי. בתוך בן-יהושע, נ (עורכת), *מסורות וזרמים במחקר האיכותי*. לוד: דביר. עמ' 195-228.

גוז'נסקי, י. (2013). שימוש בקווים אדומים בהקשר האיראני והסורי. עדכן אסטרטגי, 16 (2), עמ' 10-21.

<http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/16b.pdf>

גוזינסקי, י ; ו-לינדנשטראוס, ל. (2014). מבצע 'צוק איתן' בזירה אזורית מתפוררת. מבט על, 578. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

<http://heb.inss.org.il/index.aspx?id=4354&articleid=7306>

(2007). דין וחשבון בנושא הפקת לקחי מלחמת לבנון השנייה. טבת תשס"ח. הכנסת : ועדת החוץ והביטחון.

דקל, א. (2014). התקריות בזירה הצפונית (סוריה ולבנון) – האם שינוי 'כללי משחק'?. מבט על, 531.

<http://heb.inss.org.il/index.aspx?id=4354&articleid=6781>

הנקין, י. (2014). ומה אם לא הרתענו את חזבאללה. צבא ואסטרטגיה, 6(3).

<http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/%D7%95%D7%9E%D7%94%20%D7%90%D7%9D%20%D7%9C%D7%90%20%D7%94%D7%A8%D7%AA%D7%A2%D7%A0%D7%95%20%D7%90%D7%AA%20%D7%97%D7%96%D7%91%D7%90%D7%9C%D7%9C%D7%94.pdf>

ולנסי, כ. (2015). שחקנים לא מדינתיים : מוגבלות תיאורטית נוכח המציאות המשתנה במזרח התיכון. צבא ואסטרטגיה, 7(1).

<http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/%D7%A9%D7%97%D7%A7%D7%A0%D7%99%D7%9D%20%D7%9C%D7%90%20%D7%9E%D7%93%D7%99%D7%A0%D7%AA%D7%99%D7%99%D7%9D%20%D7%9E%D7%95%D7%92%D7%91%D7%9C%D7%95%D7%AA%20%D7%AA%D7%99%D7%90%D7%95%D7%A8%D7%98%D7%99%D7%AA%20%D7%A0%D7%95%D7%9B%D7%97%20%D7%94%D7%9E%D7%A6%D7%99%D7%90%D7%95%D7%AA%20%D7%94%D7%9E%D7%A9%D7%AA%D7%A0%D7%94%20%D7%91%D7%9E%D7%96%D7%A8%D7%97%20%D7%94%D7%AA%D7%99%D7%9B%D7%95%D7%9F.pdf>

זיסר, א. (2011). המעורבות האיראנית בלבנון – שורשיה, מהלכה ויעדיה. עדכן אסטרטגי, 3(1).

<http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/%D7%96%D7%99%D7%A1%D7%A8.pdf>

זיסר, א. (2009). לבנון דם בארזים : ממלחמת האזרחים עד מלחמת לבנון השנייה. רעננה : הקיבוץ המאוחד.

(2006). טרור המתאבדים המתאבדים בשנות העימות הישראלי הישראלי פלסטיני פלסטיני (ספטמבר 2000 - דצמבר 2005). מרכז המידע למודיעין ולטרור .

http://www.terrorism-info.org.il/data/pdf/PDF_18891_1.pdf

יוגב, ע ; ו-שר, ג. (2014). 'צוק איתן' - הזדמנות למפנה בהתמודדות עם מסע הדה-לגיטימציה של ישראל. בתוך ברום, ש ; ו-קורץ, ע. (עורכים), צוק איתן - השלכות ולקחים. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

<http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/%D7%A6%D7%95%D7%A7%20%D7%90%D7%99%D7%AA%D7%9F%20%E2%80%94%D7%94%D7%96%D7%93%D7%9E%D7%A0%D7%95%D7%AA%20%D7%9C%D7%9E%D7%A4%D7%A0%D7%94%20%D7%91%D7%94%D7%AA%D7%9E%D7%95%D7%93%D7%93%D7%95%D7%AA%20%D7%A2%D7%9D%20%D7%9E%D7%A1%D7%A2%20%D7%94%D7%93%D7%94%D6%BE%D7%9C%D7%92%D7%99%D7%98%D7%99%D7%9E%D7%A6%D7%99%D7%94%20%D7%A9%D7%9C%20%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C.pdf>

ליש, ג. (2010). לקראת תפיסת ביטחון חדשה - ניצחון ללא הכרעה. מערכות, 430.

<http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/5/112435.pdf>

מזוז, ח. (2010) הניצחון המאוחר של השיעה. סגולה, 1.

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=21783>

מינץ, א ו-שי, ש. (2014). הצורך בגיבוש מחדש של תפיסת ביטחון לישראל. המכון למדיניות ואסטרטגיה.

<http://www.herzliyaconference.org/Uploads/dbsAttachedFiles/Tbitachon1.pdf>

מעוז, מ; ו-קדר, ב. (1996). התנועה הלאומית הפלסטינית: מעימות להשלמה? רעננה: משרד הביטחון.

מילשטיין, מ. (2004). בין מהפכה ומדינה: הפתח והרשות הפלסטינית. תל-אביב: מרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה.

משעל, ש; וסלע אברהם. (1999). זמן חמאס: אלימות ופשרה. ידיעות ספרים.

נווה, י. (2015). הרתעה נגד שחקנים לא-מדינתיים – מחשבות בעקבות 'צוק איתן'. מבט על, 663.

<http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/%D7%99%D7%90%D7%99%D7%A8%D7%A0%D7%95%D7%95%D7%94.pdf>

נעמן, ד. (2006). תפיסת הביטחון של ישראל בעולם משתנה. מערכות, 409.

<http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/2/112182.pdf>

סגל, מ -שפירא, ש. (2014). איראן מקימה את "חיזבאללה סוריה": הרחבת חזית העימות עם ישראל דרך רמת הגולן. המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה.

<http://icpa.org.il/2014/06/%D7%90%D7%99%D7%A8%D7%90%D7%9F-%D7%9E%D7%A7%D7%99%D7%9E%D7%94-%D7%90%D7%AA-%D7%97%D7%99%D7%96%D7%91%D7%90%D7%9C%D7%9C%D7%94-%D7%A1%D7%95%D7%A8%D7%99%D7%94-%D7%94%D7%A8%D7%97%D7%91%D7%AA-%D7%97>

סובלמן, ד. (2003). כללי משחק חדשים: ישראל וחזבאללה לאחר הנסיגה מלבנון. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

<http://heb.inss.org.il/index.aspx?id=4354&&articleid=350>

סובלמן, ד. (2005). לאחר נסיגת הסורים: על עתידו של חזבאללה. עדכן אסטרטגי, 8 (1). עמ' 11-16.

[http://heb.inss.org.il/uploadimages/Import/\(FILE\)1193656651.pdf](http://heb.inss.org.il/uploadimages/Import/(FILE)1193656651.pdf)

סיבוני, ג. (2014). בין 'עופרת יצוקה' ל'עמוד ענן' וליצוק איתן'. בתוך ברום, ש, וקורץ, ע (עורכים),
'צוק איתן' - השלכות ולקחים. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

<http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/%D7%91%D7%99%D7%9F%20%D7%B3%D7%A2%D7%95%D7%A4%D7%A8%D7%AA%20%D7%99%D7%A6%D7%95%D7%A7%D7%94%D7%B3%20%D7%9C%D7%B3%D7%A2%D7%9E%D7%95%D7%93%20%D7%A2%D7%A0%D7%9F%D7%B3%20%D7%95%D7%9C%D7%B3%D7%A6%D7%95%D7%A7%20%D7%90%D7%99%D7%AA%D7%9F%D7%B3.pdf>

סימן-טוב, ד ו - שוייצר, י. (2015). התמודדות ישראל עם חזבאללה: בין לוחמה חשאית לגלויה.
מבט על, 668.

<http://heb.inss.org.il/index.aspx?id=4354&articleid=8871>

עברון, י. (2007). ההרתעה ומגבלותיה. בתוך: ברום, ש ו-אלרן, מ. (עורכים). מלחמה לבנון השנייה
— היבטים אסטרטגיים. תל-אביב: ידיעות אחרונות. עמ' 34-45.
עמידור, י. (2006). האם צבא יכול להכריע טרור. מערכות, 408.

<http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/2/112152.pdf>

ענבר, א. (2007). כיצד כשלה ישראל בלבנון בקיץ 2006. עיונים בביטחון לאומי, 73. מרכז בגין-
סאדאת למחקרים אסטרטגיים.

<http://www.biu.ac.il/Besa/MSPS73.pdf>

פרלוב, א. (2014). האם חמאס מחשב את קיצו לאחר? מתוך השיח ברשתות החברתיות בזירה
הפלסטינית ובעולם הערבי. בתוך ברום, ש; ו-קורץ, ע. (עורכים), צוק איתן - השלכות ולקחים.
המכון למחקרי ביטחון לאומי.

<http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/%D7%94%D7%90%D7%9D%20%D7%97%D7%9E%D7%90%D7%A1%20%D7%9E%D7%97%D7%A9%D7%91%20%D7%90%D7%AA%20%D7%A7%D7%99%D7%A6%D7%95%20%D7%9C%D7%90%D7%97%D7%95%D7%A8.pdf>

קיסניגר, ה. (1969). נשק גרעיני ומדיניות חוץ. תל אביב: הוצאת סדן.

שבתאי, ש. (2010). תפיסת הביטחון של ישראל – עדכון מונחי יסוד. עדכן אסטרטגי, 13 (2).

[http://heb.inss.org.il/uploadimages/Import/\(FILE\)1283417157.pdf](http://heb.inss.org.il/uploadimages/Import/(FILE)1283417157.pdf)

שבתאי, ש. (2011). תפיסת המערכה שבין המלחמות. מערכות, 445.

<http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/5/113135.pdf>

שויצר, י. (2007). "הניצחון האלוהי" והכשלים הגשמיים. מלחמת לבנון השנייה. תל-אביב: ידיעות אחרונות.

שי, ש. (2015). תפיסת הביטחון של ישראל - בין הרתעה להכרעה. המכון למדיניות ואסטרטגיה.

<http://www.herzliyaconference.org/Uploads/dbsAttachedFiles/SHAULshay.pdf>

שפירא, ש. (2010). האשליה על מתינות החיזבאללה. בתוך: איראן: מאתגר אזורי לאיום עולמי, עמ' 73-77. המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה

<http://icpa.org.il/wp-content/uploads/2013/11/Iran-Heb-Book.pdf>

שפירא, ש. (2006). חזבאללה בין איראן ללבנון. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.

שקדי, א. (2003). מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני - תאוריה ויישום. רעננה: רמות.

תמרי, ד. (2014). תפיסת הביטחון של ישראל – הגדרות ומאפיינים. המכון למדיניות ואסטרטגיה.

[http://www.herzliyaconference.org/Uploads/dbsAttachedFiles/SecurityDoctrine7\(1\).pdf](http://www.herzliyaconference.org/Uploads/dbsAttachedFiles/SecurityDoctrine7(1).pdf)

אורן, א. (2011). מלחמת הצללים בין ירושלים וטהראן. הארץ.

<http://www.haaretz.co.il/1.1569154>

(2012). אזרבייג'ן : נעצרה חוליית טרור הקשורה לאירן וחיזבאללה. וואלה.

<http://news.walla.co.il/item/2510765>

אייכנר, א. (2015). מסר מחיזבאללה לישראל : "לא מעוניינים בהסלמה". Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4620436,00.html>

אייכנר, א. (2014). פרו : "סוכל פיגוע חיזבאללה נגד ישראלים". Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4586405,00.html>

(2009). אירוע נוסף של ירי רקטה מדרום לבנון לעבר אצבע הגליל, מהווה הפרה נוספת של החלטה 1701. מרכז המידע למודיעין ולטרור המרכז למורשת המודיעין.

http://www.terrorism-info.org.il/data/pdf/PDF_09_302_1.pdf

אפרתי, ע ; חורי, ג' ; כהן, ג' ו-שפיגל, נ. (2015). מסרים עקיפים בין ישראל לחיזבאללה : מסתמן כי שני הצדדים חותרים לרגיעה. הארץ.

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2550834>

אס, א ; בנא, ג' ; הראל, ע ו-רטנר, ד. (2002). 6 הרוגים בפיגוע ירי בגבול הצפון ; הערכה : מבצע של חיזבאללה ופתח. הארץ.

<http://www.haaretz.co.il/misc/1.1558812>

אס, א ו-הראל, ע. (2003). זירת מטענים נחשפה ליד זרעית בצפון. וואלה.

<http://news.walla.co.il/item/476819>

(2009). ב-21 בפברואר נורו שתי רקטות מהגזרה המערבית בדרום לבנון לעבר ישראל. מרכז המידע למודיעין ולטרור המרכז למורשת המודיעין.

http://www.terrorism-info.org.il/data/pdf/PDF_09_073_1.pdf

בחור, ד. (2002). השבוע: "מתקפת" שרי חוץ על ישראל והפלסטינים. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1909493,00.html>

בחור, ד.; וואקד, ע. (2002). בן אליעזר: ללחוץ על ערפאת, בלי רחמים. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1921874,00.html>

בחור, ד.; וואקד, ע. (2002). פאוול וערפאת נפגשו ברמאללה. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1832509,00.html>

בחור, ד.; ופריש פ. (2002). מדיניות חדשה: תפיסת שטחים לאורך זמן. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1952055,00.html>

בן, א. (2002). ועדה בראשות פרס תדון בהפשרת כספי הפלסטינים. הארץ.

<http://news.walla.co.il/item/251467>

בן-ישי, ר. (2013). הנדידה של חיזבאללה: משמורות טבע לכפרים. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4342932,00.html>

בוחבוט, א. (2015). גורם ביטחוני בכיר: "חיזבאללה אחראי לירי, שוקלים את התגובה". וואלה.

<http://news.walla.co.il/item/2823823>

בוחבוט, א. ו-יששכרוף, א. (2013). גורם ישראלי מאשר: הפצצנו הלילה טילים איראניים בדרכם לחיזבאללה. וואלה.

<http://news.walla.co.il/item/2639203>

בוחבוט, א. (2014). חייל צה"ל נפצע קשה מאוד מפיצוץ מטען בגבול סוריה. וואלה.

<http://news.walla.co.il/item/2730352>

בוחבוט, א. (2013). ניגריה : פעילי חיזבאללה תכננו לפגוע במטרות ישראליות. וואלה.

<http://news.walla.co.il/item/2646994>

בוחבוט, א ו-יששכרוף, א. (2014). סוריה : ישראל תקפה יעדים של צבא אסד באזור דמשק. וואלה.

<http://news.walla.co.il/item/2808584>

בוחבוט, א ו-לוי, א. (2009). שתי קטיושות התפוצצו בגליל המערבי ; אין נפגעים. Nrg.

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/941/342.html>

בוחבוט, א ו-לוי, א. (2008). שתי קטיושות נורו הלילה מלבנון לשלומי. Nrg.

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/680/841.html>

ברגמן, ר. (2015). הצפון החדש. המוסך לשבת, ידיעות אחרונות, 28-32.

(2004). בתגובה לירי נ"מ : מטוסי חיל האוויר תקפו עמדות בלבנון. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2912277,00.html>

(2013). גורמים אמריקאים : ישראל תקפה טילי יאחונט רוסיים בשבוע שעבר בסוריה. הארץ.

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2070346>

גרינברג, ח ו-ראב"ד, א. (2004). אחרי ההתנקשות : אש כבדה בגבול הצפון. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2950307,00.html>

גרינברג, ח. (2005). אחרי הקטיושה בשלומי : רקטות בהר דב. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3084707,00.html>

גרינברג, ח ו-רופא, ש. (2005). אלוף הפיקוד : "אם לבנון לא תטפל בירי - אנחנו נטפל". Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3191259,00.html>

גרינברג, ח. (2006). "אם המסר לא עבר ללבנון - נתקוף קשה יותר". Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3256297,00.html>

גרינברג, ח-ו-רופא, ש. (2005). אש בהר דב: קצין צה"ל וקצין או"ם נהרגו. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3030302,00.html>

גרינברג, ח-ו-רופא, ש. (2005). בצפון: כוח צה"ל נתקל בחוליית חיזבאללה. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3106147,00.html>

גרינברג, ח-ו-רופא, ש. (2004). גבול הצפון: חיילי צה"ל ירו אל עבר חוליות חיזבאללה. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2912567,00.html>

גרינברג, ח. (2005). גבול הצפון: צה"ל חידש הירי על מטרות חיזבאללה. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3106459,00.html>

גרינברג, ח. (2007). גורמי צבא: מטענים שאותרו בצפון הונחו לאחרונה. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3361175,00.html>

גרינברג, ח-ו-ראב"ד, א. (2004). "החיילים מנעו פיגוע אסטרטגי של חיזבאללה". Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2913252,00.html>

גרינברג, ח-ו-נחמיאס, ר. (2007). הערכות: פלסטינים ירו; חיזבאללה מכחיש. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3414012,00.html>

גרינברג, ח-ו-עינב, ח. (2004). הסלמה בצפון: חיזבאללה ירה טיל נ"ט, חייל צה"ל נהרג. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2861398,00.html>

גרינברג, ח-ו-רופא, ש. (2004). הפוגה בחילופי האש בגבול הצפון. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2913024,00.html>

גרינברג, ח. (2006). ועדת מרידור: להיערך לעימותים לא-קונבנציונליים וטרור. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3242969,00.html>

גרינברג, ח. (2005). זירת מטענים התפוצצה בהר דב; אין נפגעים. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3076782,00.html>

גרינברג, ח-ו-רופא, ש. (2005). חיזבאללה ירה מרגמות לעבר מוצב בהר דב. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3088361,00.html>

גרינברג, ח-ו-רופא, ש. (2005). חיזבאללה ירה מרגמות על הר דב; צה"ל הגיב. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3084934,00.html>

גרינברג, ח-ו-רופא, ש. (2005). חייל נהרג וארבעה נפצעו מאש חיזבאללה. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3105782,00.html>

גרינברג, ח-ו-רופא, ש. (2005). חיל האוויר תקף עמדות חיזבאללה בדרום לבנון. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3172787,00.html>

גרינברג, ח-ו-עינב, ח. (2006). חילופי אש בגבול הצפון; התושבים במקלטים. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3255997,00.html>

גרינברג, ח. (2006). חיילים פגעו במחבל שחצה את הגבול מלבנון. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3209412,00.html>

גרינברג, ח-ו-רופא, ש. (2005). יום קרב בגבול הצפון ; 12 חיילים ואזרחים נפצעו. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3172608,00.html>

גרינברג, ח. (2009). צה"ל הגיב באש תותחים ללבנון. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3652659,00.html>

גרינברג, ח-ו-רופא, ש. (2006). צה"ל נצר אש בגבול הצפון ; חייל נפצע בינוני. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3256026,00.html>

גרינברג, ח-ו-רופא, ש. (2005). 6 קטיושות נחתו בגליל ; צה"ל תקף בלבנון. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3191093,00.html>

גרינברג, ח-ו-ראב"ד א. (2004). כוננות בצפון : חיל-האוויר תקף חולייה בלבנון. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2893351,00.html>

גרינברג, ח. (2004). מטוסי חיל האוויר תקפו בלבנון. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2861972,00.html>

גרינברג, ח-ראב"ד, א. (2004). מטוסי צה"ל תקפו עמדת חיזבאללה בדרום לבנון. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2934903,00.html>

גרינברג, ח. (2004). נסראללה : ישראל אשמה בהתנקשות, נקצץ ידי האחראים. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2949521,00.html>

גרינברג, ח-ו-ראב"ד א. (2004). סמל ראשון דניס למינוב מבת-ים נהרג בתקרית בהר דב. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2913101,00.html>

גל, ש והראל, ע. (2001). צה"ל הגיב על ירי הטיל בהר דב בתקיפת חיל אוויר מוגבלת. *הארץ*.

<http://www.haaretz.co.il/misc/1.693833>

גרינברג, ש. (2005). צה"ל תקף יעדי חיזבאללה בתגובה לתקיפת דחפור. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3033717,00.html>

גרינברג ח ו-ראב"ד, א. (2004). שני חיילי צה"ל נהרגו מאש חיזבאללה בגבול הצפון. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2950386,00.html>

גרינשטיין, י. (2008). מחיר המלחמה: *Nrg*. עובשב לקש דראילימ 2.2

<http://www.nrg.co.il/online/16/ART1/832/196.html>

(2014). דברי ראש הממשלה נתניהו, שר הביטחון יעלון, הרמטכ"ל רא"ל גנץ ומפקד חיל האוויר אלוף אשל בסיום ישיבת הקבינט. *משרד ראש הממשלה*.

<http://www.pmo.gov.il/MediaCenter/Spokesman/Pages/spokecabinet100714.aspx>

דודי, כ. (2012). איום בבנגקוק: הקשר השבדי של מחבל חיזבאללה. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4175490,00.html>

(2004). דו"ח הטרור ב-2003: ירידה בפיגועים ובמספר ההרוגים. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2856083,00.html>

(2011). דיווח: "חיזבאללה ניסה לחסל הקונסול בטורקיה". *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4096855,00.html>

(2009). דיווח: סוכל פיגוע תופת בשגרירות ישראל. *Nrg*.

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/897/318.html>

(2013). האיחוד האירופי קבע: הזרוע הצבאית של חיזבאללה ברשימת הטרור. הארץ.

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2078069>

(2007). הטרור נגד ישראל בשנת 2006: נתונים, מאפיינים ומגמות. מרכז המידע למודיעין ולטרור.

http://www.terrorism-info.org.il/data/pdf/PDF_07_010_1.pdf

הכרזות על ארגוני טרור, התאחדויות בלתי מותרות וצווי החרמה. משרד הביטחון.

[http://www.mod.gov.il/Defence-and-](http://www.mod.gov.il/Defence-and-Security/Fighting_terrorism/Pages/default.aspx)

[Security/Fighting_terrorism/Pages/default.aspx](http://www.mod.gov.il/Defence-and-Security/Fighting_terrorism/Pages/default.aspx)

(2014). הצהרת ראש הממשלה בנימין נתניהו במסיבת עיתונאים משותפת בתום מבצע "צוק איתן". אתר משרד החוץ.

http://mfa.gov.il/MFAHEB/PressRoom/TopEvents/Pages/PM_Netanyahus_statement_270814.aspx

הראל, ע. (2013). דיווח אמריקאי: ישראל תקפה שיירה שהובילה טילים סמוך למכון המחקר. הארץ.

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.1920397>

הראל, ע.; חורי, ג' ו-כהן, ג. (2014). דיווח בלבנון: חיל האוויר תקף באזור הגבול עם סוריה. הארץ.

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2253273>

הראל, ע. (2007). דיווחי יוניפי"ל: פירקנו מרבית "שמורות הטבע" של חיזבאללה. הארץ.

<http://www.haaretz.co.il/misc/1.1427586>

הראל, ע. ו-שטרן, י. (2006). התקיפה בצפון: 8 חיילים נהרגו, שניים נחטפו. הארץ.

<http://www.haaretz.co.il/misc/1.1119882>

הראל, ע-חורי, ג'. (2013). חיזבאללה : ישראל התנקשה בראש מערך הטכנולוגיה ואמצעי הלחימה בארגון. הארץ.

<http://www.haaretz.co.il/news/world/middle-east/1.2181908>

הראל, ע. (2014). חיזבאללה משנה את כללי המשחק בגבול לבנון. הארץ.

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/.premium-1.2304482>

הראל, ע. (2004). ישראל תשקול פגיעה במפקדת חמאס בסוריה. הארץ.

<http://www.haaretz.co.il/misc/1.959837>

ואקד, ע. (2003). ביירות : איש חיזבאללה נהרג בפיצוץ מכונית. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2714274,00.html>

ואקד, ע. (2002). הרשות הפלסטינית : קשיים בקיום מבחני הבגרות. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1954354,00.html>

ואקד, ע. (2001). חיזבאללה : "אנו מסוגלים להסב לישראל נזק כבד". Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-423968,00.html>

ואקד, ע. (2006). לבנון : בכיר ג'יהאד נהרג בפיצוץ מטען. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3255372,00.html>

ואקד, ע-ווייס, א. (2003). חייל צה"ל נהרג מירי סמוך למטולה. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2779736,00.html>

ואקד, ע ופריש, פ. (2001). גורמי ביטחון : הגבנו במתינות כי לא נהרגו חיילים. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-864168,00.html>

ואקד, ע; ו-פריש, פ. (2002). ישראל מנעה כניסת שליחים בינלאומיים לערפאת. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1805391,00.html>

ואקד, ע ופריש, פ. (2001). נעצרו 3 פלסטינים בחשד לירי פגזי המרגמה להר דוב. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-399168,00.html>

ואקד, ע ופריש, פ. (2001). צה"ל הרס מכ"ם סורי; סוריה וחיזבאללה איימו להגיב. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-867988,00.html>

ואקד, ע ו-ראב"ד, א. (2004). צה"ל: נגיב לירי הקטיושות במועד מתאים יותר. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3005255,00.html>

ואקד, ע ו-רופא, ש. (2004). מופז: התקיפה ליד ביירות - מסר חד משמעי ללבנון. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2928556,00.html>

ואקד, ע; ו-שומפלבי, א. (2002). צה"ל השלים את ההשתלטות על טול כרם. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1741728,00.html>

ואקד, ע; ו-שומפלבי, א. (2002). צה"ל כבש את רמאללה. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1757070,00.html>

ואקד, ע; ו-שומפלבי, א. (2002). צה"ל תקף את לשכת ערפאת בעזה; ניסיון חיסול ברמאללה.

Ynet

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1748588,00.html>

ויס, ד; ו-סגל, א. (2014). נתניהו: "לא רציתי הרג וחטיפות של חיילים". ראיון טלוויזיוני בערוץ 2,

.mako

<http://www.mako.co.il/news-military/israel/Article-328357c51c72841004.htm>

וייס, א ו-ראב"ד, א. (2003). חיזבאללה ירה על מוצבי צה"ל בהר דב. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2808183,00.html>

וייס, א ו-רופא, ש. (2003). בצל עסקת השבויים : מטענים בגבול לבנון. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2813197,00.html>

זיתון, א. (2014). בזמן הירי : מעבר הסחורות לעזה פתוח. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4541043,00.html>

זיתון, י. (2014). מטען בגבול סוריה, "שני אנשי חיזבאללה נורו". Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4495345,00.html>

זיתון, י. (2014). 3,356 רקטות, 4,762 תקיפות, 82,201 מילואימניקים. צוק איתן במספרים. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4555306,00.html>

זיתון, י; לוי, א; ו-צורי, מ. (2014). הבוקר חודש הירי; BBC : הפסקת אש תוך שעות. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4537833,00.html>

זיתון, י; לוי, א; ו-קייס, ר. (2014). צה"ל חיסל שלושה בכירים בזרוע הצבאית של חמאס, בהם מפקד חטיפת שליט. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4561453,00.html>

זיתון, י ו-קייס, ר. (2015). "ג'יהאד מורנייה תכנן פיגועים ברמת הגולן". Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4616461,00.html>

זיתון, י ו-ראב"ד, א. (2015). גבול סוריה : 4 מחבלים חוסלו כשניסו להניח מטען. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4650920,00.html>

חורי, ג' (2013). בכיר אמריקאי : ישראל עומדת מאחורי התקיפה אמש בסוריה. הארץ .

<http://www.haaretz.co.il/news/world/middle-east/1.2153751>

חורי, ג' (2014). דיווח לבנוני : מל"ט ישראלי הפציץ מתקן האזנה שנחשף בדרום לבנון. הארץ .

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2425814>

חורי, ג' (2015). דיווח : צה"ל תקף מוצבים של הצבא הסורי ושל חיזבאללה בגבול סוריה-לבנון. הארץ .

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2621254>

חורי, ג' (2014). חיזבאללה : הותקפנו שלשום על ידי חיל האוויר, נגיב בזמן שנבחר. הארץ .

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2254600>

חורי, ג' (2015). חסן נסראללה במסר לישראל : "ניסיתם אותנו, אל תנסו אותנו שוב". הארץ .

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2553005>

חורי, ג' (2014). נסראללה נטל אחריות להנחת המטען בהר דב במאסר האחרון. הארץ .

<http://www.haaretz.co.il/news/world/middle-east/1.2290166>

חורי, ג' ו-כהן, ג. (2015). דיווח בסוריה : שלושה פעילי מילציה מקומית נהרגו בתקיפה ישראלית בכפר חדר הסמוך לגבול. הארץ .

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2694989>

חורי, ג' ו-כהן, ג. (2014). צה"ל הפגיו עמדת חיזבאללה בתגובה למטען שהונח בגבול לבנון. הארץ .

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2270158>

חורי, ג' ו-כהן, ג. (2014). צה"ל : ירינו לעבר חוליה שחדרה מלבנון. הארץ .

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2451152>

חורי, ג' ; כהן, ג' ו-שפיגל, נ. (2014). בתוך חצי שעה : חיזבאללה הפעיל שני מטענים בהר דב ; שני חיילים נפצעו. הארץ .

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2453526>

חורי, ג' ו-רביד, ב. (2014). סוריה : חיל האוויר הישראלי תקף שתי מטרות צבאיות באזור דמשק. הארץ .

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2506205>

חורש, ע ופריש, פ. (2000). גשש צה"ל נהרג מפיצוץ המטען בגבול לבנון. Ynet .

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-290028,00.html>

חורש, ע ופריש, פ. (2000). חיילים נפגעו בצפון ; חיל האוויר מפציץ. Ynet .

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-162150,00.html>

חורש, ע ופריש, פ. (2000). צה"ל סיכל נסיון מחבלים לחדור ליישוב בצפון. Ynet .

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-193448,00.html>

(2001). חייל צה"ל אלעד שניאור יובא היום למנוחות באשדוד. וואלה.

<http://news.walla.co.il/item/42575>

יגנה, נ. (2015). אלוף פיקוד הדרום : "אין תחליף לחמאס כריבון ברצועה". וואלה.

<http://news.walla.co.il/item/2853531>

(2010). ידלין ב-2007 : "עדיף שחמאס ישלוח ברצועה". וואלה.

<http://news.walla.co.il/item/1770274>

יהושוע, י. (2015). בכיר בצה"ל : "העסק בסוריה מתפרק". Ynet .

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4664650,00.html>

(2015). יעלון : "המצב הביטחוני - סביר, חמאס מפגין מחויבות להפסקת האש". Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4696521,00.html>

ירקצי, ד. (2014). יעלון עוקץ את בנט : "מנהיגות לא נמדדת בפופוליזם". וואלה.

<http://news.walla.co.il/item/2789516>

יששכרוף, א. (2015). איראן : בכיר במשמרות המהפכה נהרג בתקיפה בסוריה. וואלה.

<http://news.walla.co.il/item/2821213>

יששכרוף, א. (2014). שקוע עד הצוואר : יותר מאלף לוחמי חיזבאללה נהרגו בסוריה. וואלה

<http://news.walla.co.il/item/2797409>

יששכרוף, א ; מועלם, מ ; ו-רביד, ב. (2007). ישראל הכריזה על הרצועה "שטח עויין" : אספקת החשמל והדלק לתושביה תצומצם. הארץ .

<http://www.haaretz.co.il/misc/1.1442944>

(2009). ירי רקטות לעבר הגליל המערבי- תמונת מצב ראשונית. מרכז המידע למודיעין ולטרור המרכז למורשת המודיעין .

http://www.terrorism-info.org.il/data/pdf/PDF_09_011_1.pdf

כהן, ג. (2013). בכירים אמריקאים : מטרת התקיפה - משלוח טילים איראנים מדגם פאתח 110. הארץ .

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2011455>

כהן, ג ו-רביד, בד. (2013). דיווח בסוריה : ישראל תקפה בסיס צבאי. הארץ .

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2082514>

כהן, ג ו-רביד, ב. (2013). נתניהו הכחיש את הדיווח כי ישראל רוצה בהמשך שלטון אסד : "לא מתערבים". הארץ .

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2023590>

כהן, ג. (2015). ראש אגף התכנון : המנהרות בצוק איתן היו שיעור למערכת הביטחון. הארץ .

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2655034>

(2014). מטרה אחר מטרה : האירועים המרכזיים של "צוק איתן". אתר צבא ההגנה לישראל.

<http://www.idf.il/1133-21154-he/Dover.aspx>

מלמן, י. (2011). המלחמה הקרה בין ישראל לאיראן. הארץ.

<http://www.haaretz.co.il/1.1581208>

מלמן, י. (2011). הישגי מלחמת לבנון השנייה. וואלה.

<http://news.walla.co.il/item/1841342>

מלמן, י וסובלמן, ד. (2002). לבנון : ישראל התנקשה בחייו של רמזי נהרה. וואלה.

<http://news.walla.co.il/item/318892>

מנשנפרוינד, י. (2013). הניתוח נכשל, אבל כולם מדברים עליו. העין השביעית

<http://www.the7eye.org.il/71247>

מרסיאנו, א. (2003). הרמטכ"ל : חיזבאללה נוהג בריסון בגבול הצפון. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2833622,00.html>

נחמיאס, ר. (2010). העולם המוסלמי נתן ציון בינוני לחמאס וחיזבאללה. Ynet

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3845414,00.html>

נחמיאס, ר ו-סופר, ר. (2008). ישראל מכחישה קשר לחיסול מורנייה. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3506281,00.html>

נחמיאס, ר. (2006). "לא היינו חוטפים חיילים, לו ידענו שזו התגובה". Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3296398,00.html>

נחמיאס, ר. (2005). לראשונה : נציג חיזבאללה בממשלת לבנון. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3115250,00.html>

(2014). נסראללה: "לא מעוניינים במלחמה עם ישראל". *Nrg*.

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/570/054.html>

(2003). נער משלומי נהרג מאש חיזבאללה; צה"ל תקף בצפון. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2722075,00.html>

(2011). נתניהו: "אירן גרעינית - איום ישיר וכבד". *Mako*.

<http://www.mako.co.il/news-military/politics/Article-449fbc2e1b5331017.htm>

(2013). נתניהו יצא לניו יורק: אומר את האמת מול מתקפת החיוכים. הארץ.

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2127992>

סהר, ל. (2014). גוזלן: "מלחמת לבנון השנייה פגעה מאוד בתוצר" - איך מבצע צוק איתן ישפיע?.

Bizportal

<http://www.bizportal.co.il/capitalmarket/news/article/390252>

(2014). "סוכל פיגוע של חיזבאללה נגד ישראלים בתאילנד". *וואלה*.

<http://news.walla.co.il/item/2738780>

(2014). סוכנות הביטחון הבולגרית פענחה את הפיגוע באוטובוס הישראלים בבורגס. *הארץ*.

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2380861>

(2003). סוריה תאפשר ללבנון לפרוס כוחות בדרום המדינה. *וואלה*.

<http://news.walla.co.il/item/382781>

(2002). סנאטורים: לשלול את אשרת הכניסה של ערפאת לארה"ב. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1846908,00.html>

עופר, י. (2015). עמוס גלעד : "חרף האיומים, אני צופה קיץ שקט". *Nrg*.

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/699/240.html>

עינב, ח. (2009). אחרי ביקור ברק בצפון : קטיושה באצבע הגליל. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3796435,00.html>

עינב, ח ו-רופא, ש. (2009). קטיושות נורו לעבר הגליל העליון ; 5 לקו בחרדה. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3655809,00.html>

עינב, ח. (2009). שלושה פצועים קל מקטיושה בגליל המערבי. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3675085,00.html>

פליקס, פ. (2002). צה"ל כבש את מתחם ערפאת. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1799528,00.html>

פסקין, ד. (2015). כלכלת לבנון לא תעמוד בעימות נוסף. *כלכליסט*.

<http://www.calcalist.co.il/world/articles/0,7340,L-3651135,00.html>

(2003). פצוע קל ונפגעי הלם מאש נ"מ לעבר הגליל המערבי. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2715275,00.html>

פריש, פ. (2000). אחרי הפיגוע בהר דוב : חשש להסלמה בגבול הצפון. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-292308,00.html>

פריש, פ. (2002). בצה"ל נערכים לביטול מפקדת התיאום הביטחוני עם הפלסטינים. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1914357,00.html>

פריש, פ. (2000). החטופים אפילו לא הספיקו להשיב אש לעבר חוטפיהם. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-163048,00.html>

פריש, פ. (2003). החיזבאללה הפגיו את מוצבי צה"ל בהר דב. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2720641,00.html>

פריש, פ. (2002). התנחלויות ואזורי תעשיה בשטחים: אין כניסה לפלסטינים. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1955135,00.html>

פריש, פ. (2002). ירי מלבנון לעבר מוצב צה"ל בגליל המערבי. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1804248,00.html>

פריש, פ. (2003). מטוסי חיל האוויר השמידו תותח של חיזבאללה בלבנון. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2745637,00.html>

פריש, פ. (2000). שוב אירוע ירי בגבול הצפון. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-208391,00.html>

פריש, פ. ורופא, ש. (2002). חייל נפצע קשה מידי חיזבאללה בהר דוב. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2090995,00.html>

פריש, פ. ורופא, ש. (2003). חיזבאללה הפגיו מוצבים של צה"ל בהר דוב. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1800409,00.html>

פריש, פ. ורופא, ש. (2002). ישראל נערכת לתגובה בצפון. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1811648,00.html>

פריש, פ ורופא, ש. (2002). נמשכות תקיפות החיזבאללה בצפון. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1807470,00.html>

פריש, פ ורופא, ש. (2002). שני חיילים נפצעו באורח קשה בגבול הצפון. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2300694,00.html>

(2014). צה"ל פרסם סרטון: לא גרמנו למות 16 בבי"ס. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4550905,00.html>

(2014). צפו: צה"ל מציג את כל הכישלונות של חמאס. וואלה.

<http://news.walla.co.il/item/2765517>

קייס, ר. (2014). בכירי חמאס יוצאים מהבונקר. הנייה: ניצחון. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4555390,00.html>

קייס, ר. (2014). "טילים ומשגר הותקפו, 4 מחיזבאללה נהרגו". Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4492676,00.html>

קייס, ר. (2014). נסראללה: פעלנו בהר דב, המסר הובן בישראל. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4507546,00.html>

(2015). קפריסין: פעיל חיזבאללה הודה בתכנון פיגוע נגד ישראלים. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4674180,00.html>

(2006). קצין צה"ל: חילופי האש נפסקו בחסות האו"ם. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3210470,00.html>

קרוב, י. (2013). מפקד אוגדת עזה : צה"ל משתף פעולה עם החמאס. ערוץ 7.

<http://www.inn.co.il/News/News.aspx/266431>

ראב"ד, א ו-רופא. (2005). בערב יום העצמאות : קטיושה פגעה בשלומי. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3084406,00.html>

ראב"ד, א. (2004). בצפון : הרקטות מלבנון נחתו עשרות מטרים מספינת חיל הים. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2928184,00.html>

ראב"ד א ו-רופא, ש. (2004). חיזבאללה הפגיו ; צה"ל העלה כוננות בצפון. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2892715,00.html>

(2014). ראש הממשלה נתניהו קיים התייעצות ביטחונית בפקוד דרום בבאר שבע. משרד ראש הממשלה.

<http://www.pmo.gov.il/MediaCenter/Events/Pages/eventSouthernCommand090714.aspx>

רביד, ב. (2012). סוכל פיגוע של חיזבאללה נגד תיירים ישראלים בקפריסין. הארץ.

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.1775803>

רופא, ש. (2005). מטען רב עוצמה התפוצץ בהר דב. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3032611,00.html>

שאולי, ס. (2002). בכיר באמ"ן : בחודש האחרון נעצרו 250 מבוקשים. Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1951076,00.html>

שומפלבי, א. (2002). פוצץ בניין הממשל בחברון ; האם המבוקשים נמלטו? Ynet.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1968994,00.html>

שומפלבי, א. (2002). צה"ל סגר את משרדי התיאום והקישור בבית לחם. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1972314,00.html>

שלו, ט. (2012). נתניהו: "האיום על העורף מתגמד מול האיום האירני". *וואלה*.

<http://news.walla.co.il/item/2557587>

שטרן, י. (2008). בכיר חיזבאללה: בקרוב נשחרר בכוח את חוות שבעא ואת כפר רג'ר. *הארץ*.

<http://www.haaretz.co.il/misc/1.1555064>

שיף, ז. (2006). דו"ח ועדת מרידור: חשש שמדינות מזרח-תיכוניות יצטיידו בגרעין בעקבות איראן. *הארץ*.

<http://www.haaretz.co.il/misc/1.1100503>

(2003). 3 תושבי שלומי נפצעו מירי נ"מ של חיזבאללה. *Ynet*.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2701515,00.html>

תיבון א. (2014). האיחוד האירופי: "לפרק את ארגוני הטרור בעזה מנשקם". *וואלה*.

<http://news.walla.co.il/item/2768254>

Algozzine, B and Hancock, R. (2006). *Doing case study research a practical guide for beginning researchers*. New York: Teachers College.

Altman, D. (2014). *A Theory of Red Lines and Faits Accomplis*. Stanford University.

Barnes, J and Entous, A. (2013). U.S. Weighs Syria Response. *Wall Street Journal*.

<http://www.wsj.com/articles/SB10001424127887323798104578450863284390292>

Baxter, P and Jack, S. (2008). Qualitative Case Study Methodology: Study Design and Implementation for Novice Researchers. *The Qualitative Report*, Vol(13).

<http://www.nova.edu/ssss/QR/QR13-4/baxter.pdf>

Blackwell, J. (2011). Deterrence at the Operational Level of War. *Strategic Studies Quarterly*, vol.5 (2).

<http://www.au.af.mil/au/ssg/2011/summer/blackwell.pdf>

Braithwaite, A; Foster, D and Sobek, D. (2010). Ballots, Bargains, and Bombs: Terrorist Targeting of Spoiler Opportunities. *International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations*, 36(3).

Bratton, P. (2005). When Is Coercion Successful? And Why Can't We Agree on It?", *Naval War College Review*, 58 (3).

<https://www.usnwc.edu/getattachment/4e9e93e3-50b9-4fe9-b6e8-c7aca4218a9b/When-Is-Coercion-Successful--And-Why-Can-t-We-Agre.aspx>

Chaliand, G. (1994). *The Art of War in World History: From Antiquity to the Nuclear Age*, (Pp 1015). University of California Press.

Charles, D and Zakaria, T. (2013). No early warning for U.S. on Israeli strikes in Syria. *Reuters*.

<http://www.reuters.com/article/2013/05/06/us-syria-crisis-usa-strikes-idUSBRE94502320130506>

Chorev, H. (2014). The Road to Operation Protective Edge: Gaps in Strategic Perception. *Israel Journal of Foreign Affairs*, Vol 8 (3).

<http://www.israelcfr.com/documents/8-3/harel-chorev.pdf>

(2014). Concerns about Islamic Extremism on the Rise in Middle East. *PewGlobal*.

<http://www.pewglobal.org/2014/07/01/concerns-about-islamic-extremism-on-the-rise-in-middle-east/>

Corbin, J. and Strauss, A. (1990). Grounded theory method: procedures, canons, and evaluative criteria. *Qualitative Sociology*, Vol.13 (1).

Danilovic, V. (2002). When the Stakes are High: Deterrence and Conflict Among Major Powers. University of Michigan Press.

Earle, E. (1943). *Makers of Modern Strategy*. Princeton University Press.

Englund, W and Lally, K. (2014). Putin says he reserves right to protect Russians in Ukraine. *The Washington Post*.

http://www.washingtonpost.com/world/putin-reserves-the-right-to-use-force-in-ukraine/2014/03/04/92d4ca70-a389-11e3-a5fa-55f0c77bf39c_story.html

Erdbrink, t. (2013). Iran Moderate Wins Presidency by a Large Margin. *The New York Post*.

http://www.nytimes.com/2013/06/16/world/middleeast/iran-election.html?_r=0

Esser, J & Bridges, C. (2011). Negotiating with Terrorists: The Case of the Basques and. Spain. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 17(1).

- Foster, G, (1992), A Conceptual Foundation for the Development of Strategy. in Gaston, J.C (Ed), *Grand Strategy and the Decision Making Process*. National Defense University Press.
- George, A and Smoke, R. (1974). *Deterrence in American Foreign Policy*. New York: Columbia University Press.
- Gordon, P. (2007). Can the War on Terror Be Won? How to Fight the Right War. *Foreign Affairs*, 86 (6).
- Hamzeh, N. (2004). *In The Path Of Hizbullah*. New York: Syracuse University Press.
- Hart, L. (1967). *Strategy*. London: Meridian.
- Hayden, n. (2009). Terrifying landscapes: Understanding Motivations of Non-State Actors to Acquire and/or Use of mass destruction. in Normar, M and Ranstorp, M (Eds). *Unconventional Weapons and International Terrorism: Challenges and New Approaches*. London and New York: Routledge.
- Hayden, H.T. (1995). *Warfighting: Maneuver Warfare in the U.S. Marine Corps*. London: Greenhill Books.
- (2015). Hizbullah Secretary-General Nasrallah: Hizbullah Is Incapable of Launching War against Israel by Itself. *The Middle East Media Research Institute (MEMRI)*.
<http://www.memritv.org/clip/en/4867.htm>
- Huth, P. (1999). Deterrence and international conflict: Empirical findings and theoretical debates. *Annual Review of Political Science*. Vol(2).

Jervis, R. (1976). *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton: Princeton University Press.

Klein, A and Vick, K. (2014). Israel Bombs Hizballah Missile Convoy on Syria-Lebanon Border. *TIME*.

<http://world.time.com/2014/02/25/israel-bombs-hizballah-missile-convoy-on-syria-lebanon-border/>

Lebow, R. (1981). *Between Peace and War: The Nature of International Crisis*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Lebow, R; Jervis, R and Stein, j (1985). *Psychology and Deterrence*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Lieberman, E. (2013). *Reconceptualizing Deterrence: Nudging toward Rationality in Middle Eastern Rivalries*. New York: Routledge.

Mastny, V. (1999). NATO at Fifty: Did NATO Win the Cold War? Looking over the Wall. *Foreign Affairs*.

Minasyan, S. (2012). Coercion in Action Deterrence and Compellence in the Nagorno-Karabakh Conflict. *PONARS Eurasia Policy Memo*, Vol(242).

Morgan, P, (1993). *Deterrence Now*. Cambridge: Cambridge University Press.

(2012). Most Muslims Want Democracy, Personal, Freedoms, and Islam in Political Life. *PewGlobal*.

<http://www.pewglobal.org/2012/07/10/most-muslims-want-democracy-personal-freedoms-and-islam-in-political-life/>

Neumann, P. (2007). Negotiation with terrorists. *Foreign affairs*, 86(1).

Packard, G. (2010). The United States-Japan Security Treaty at 50. *Foreign Affairs*.

Parker, R. (1996). Kawkaba and the South Lebanon imbroglio: A personal recollection, 1977-1978. *The Middle East Journal*, Vol.50 (4).

Paul, T.V. (2009). Complex Deterrence: An Introduction. in Paul, T.V; Morgan, P; Wirtz, J (Eds), *Complex Deterrence: Theory and Practice in a New Era*. University of Chicago.

Pittard, D. (1994). *Thirteenth Century Mongol Warfare: Classical Military Strategy or Operational Art?*, (Pp 9). School of Advanced Military Studies, U.S. Army Command and General Staff College.

(1996). Proceedings of seminar on "A maritime Strategy for India", New Delhi. *National Defense College*.

Pruitt, D. (2006). Negotiation with terrorists. *International Negotiation*, Vol(11).

http://booksandjournals.brillonline.com/docserver/1382340x/v11n2_splitsection9.pdf?expires=1440344029&id=id&accname=telavivisr%2F1&checksum=9948906F0297B797494521542538571C

Rid, T, (2012). Deterrence beyond the State: The Israeli Experience. *Contemporary Security Policy*, Vol.33 (1).

Romm, J. (1993). *Defining national security: the nonmilitary aspects*. Council on Foreign Relations.

Saldana, J. (2009). *The coding manual for qualitative researchers*. London: Sage

http://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/24614_01_Saldana_Ch_01.pdf

(2004). Security Council Declares Support for Free, Fair Presidential Election in Lebanon: Calls for Withdrawal of Foreign Forces there. *Security Council: Press Release*.

<http://www.un.org/press/en/2004/sc8181.doc.htm>

Sela, A. (2007). Civil Society, the Military, and National Security: The Case of Israel's Security Zone in South Lebanon. *Israel Studies*, Vol.12(1).

Slantchev, B. (2005). *Introduction to International Relations Lecture 8: Deterrence and Compellence*. University of California – San Diego.

Sullivan, M. (2014). Hezbollah in Syria. *Middle East Security report 19*, Pp 4. The Institute for the Study of War.

http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Hezbollah_Sullivan_FINAL.pdf

Watson, C. (2008). *U.S. National Security: A Reference Handbook*. ABC-CLIO; 2 Edition.

Wenger, A and Wilner, A. (2012). *Deterring Terrorism: Theory and Practice*. Stanford University Press.

Abstract

The "Second Lebanon War" was emerged as a result of a major terror attack alongside the Israeli-Lebanon border that included the abduction of two Israeli soldiers by Hezbollah terrorist organization. Although the clear military superiority of the state of Israel, Hezbollah decided to acts against Israel in an aggressive action witch Israel saw as casus-belli.

This study will try to responds the questions of what brought Hezbollah to acts as he acted? furthermore, this study will analyze the results and outcomes of the "second Lebanon war" in 2006 and address the question, whether the state of Israel has succeeded to deterred Hezbollah, and by doing so, whether it preventing the terrorist organization from acts in the same way it acted before the war?

By concentrating in the analysis of the Israel-Hezbollah events – in addition to other examinations of states and no-state actors armed conflicts – the reader can have exposed to a perspective, profound and complicated picture regarding a wider theoretical question such: whether a state actors can deter a non-state actors, and if so, is there a diplomacy way to deter, or there is only a military way? What is the different between sub-state actors and non-state actors? and more other security issues which are in the core of the academic and practical debates.

Tel Aviv University

The Gershon H. Gordon Faculty of Social Sciences

The Abba Eban Program of Graduate Studies in Diplomacy

The coercive strategy of state actors against non-state

actors:

**Examination and analysis of the armed conflict between Israel
and Hezbollah in the years of 2000-2015, and the influence of the
Second Lebanon War on Israel deterrence dimension**

This paper was submitted as the thesis for the M.A. degree

By

Omer Dostri

This study was carried out under the supervision of

Dr. Or Honig

February 2016